

V. VAIDA

*Valge
maja*

VALMEN VAIDA

VALGE MAJA

Valmen Vaida

Valge maja

1 9 5 9

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN

Esimene osa

1.

Ameerika sõdurid uudistasid maad, mille kohal lendas nende aircobra. Nähes järsku all udus hõõguvat suurt tuld, pärisid nad noorelt radistilt Luigi Nardinilt erutusega:

«Kas oleme Koreas?»

«Lendame kraatri kohal!» vastas radist. «Meie all asub vulkaan Aso...»

«Alles Jaapani õhuruumis,» teadis täiendada üks noorsõdur, kes jorutas vana ameerika laulu «Yankee Doodle'i». Teistel puudus laululust. Mehed mornitse sid. Üksik hädine hääleke kadus, kustus peagi pilvi lõhestava aircobra sisemuses.

«Kraater ja Korea on identsed!» märkis keegi mõtlikult.

«Mispoolest?» küsis Nardini uudishimulikult.

«Neisse sattuda tähendab — põrgusse sõita!...»

«Kraatrist pole veel keegi välja roninud!»

«Aga Koreast?...»

*

Ameeriklaste aerodroom asus mõned miilid Tuegost ida pool. Orgu laskunud linna ümbritsesid lagendikud, mis kõrgusid mägedeks. Siia, ühe mäe sisemusse pidid sõjavangid ameerika väejuhatuse käsul kaevama angaariruumi.

Teel staapi jälgis Nardini nukral ilmel sõjavangide rasket tööd. Ta tuli haiglast. Siinne keskkond oli talle uus ja võõras. Meelemärkuseta oli ta toimetatud pommitatud aerodroomilt välilaatsaretti. Pea valutas

veelgi ja süda vaevles läilusetundes. Nardini kahvatus, meeldivas näos hõõgusid-tihedate mustjate kulmupuhmaste all kaks tumedat, elavat silma — staabiruumide elektrilampide helendav valgus sundis teda neid alataksa kissi tõmbama.

Nardini ootas vahiseersanti.

«Kas rindelt?» mõõtis valvekorra-sõdur teda halvustava pilguga.

«Voodist!» vastas Nardini sarkastiliselt ja toetus tugevamini kepile.

«Foki-fokit põdesid!» pistsid sõdurid toorelt irvitama. Seersandi tulek vaigistas neid silmapilkselt.

«Lärm lõpetada!» käsutas paks pahane seersant, kuigi see oli juba ülearune. Nardini ulatas talle laatsaretist kaasa antud ümbriku. Seersant noogutas aadressi lugedes korda kolm oma rasket rasvast pead.

«Milleks küll Fred Patterson santi vajab?» mõtles ta endamisi. «Vist katsejäneseks!...»

Ameerika armee staapides olid RAND'i* korporatsiooni tegelased kõige soojemalt soositud. Neid kardeti. Nad olid kõikvõimsad, sest nad arendasid surma ja hävitamise «teadust».

«Sõjasant, tehtagu või seebiks!» mõttega saatis seersant Nardini Fred Pattersoni kabinetti.

Helitult sulgus raske must uks Nardini järel. Tugevas kollakas valguses näis tume mööbel eriti massiivsena ja laua taga istuv lennuväemajori vormis mees salapäraselt ohtlikuna.

«Radist Nardini?!» küsis major kuivalt.

«Jah!» vastas Nardini ärevust alla surudes.

Major lehitses radisti kohta peetud kirjavahetust, luges ankeetlehte.

Nardini süda lõi valjusti. Kas kahtlustati teda spionaažis, kommunismis või korealastele kaasatundmises? Föderaalse juurdlusbüroo ja RAND'i korporatsiooni kombitsad ulatuvad ju igale poole... Kas vähe vaeletatakse inimeste peale, kas vähe vangistatakse iga päev?...

* RAND — ingliskeelne lühend, mis tähendab sõjalaaseid teaduslikke täiendusi ja uurimusi.

«Istugel» käsutas major.

Nardini tänas ja laskus toolile. Esimest korda elus istus ta vastamisi Valge Maja kõikvõimsa esindajaga! Majori kohal maa-aluse varjendi seinal rippus kuldraamis portree — pilguga pilvi uuriv kindral. Akent matkivale suurele maisivärvilisele puutahvlile oli hõõguvate nõeltega tikitud Jaapani motiiv — puud tormis...

«Teie valdate vene keelt kõnes ja kirjas?» katkestas majori küsimus Nardini ümbruse vaatluse.

Nüüd on lõpp! ehmus radist. Majori uurivad mustad silmad puurisid talle näkku. Nardinit hämmastas tähelepanek, et major võis kestvalt, püsivalt, silmi pilgutamata ühte punkti vaadata. Piklik tõmmu nägu hästipüगतud mustade vurrukestega jättis meeldiva mulje. Aastatelt kolmekümne viiene, kasvult keskmine. Kas sisemisest energiaküllusest või närvilikkusest ilmnes majori hoiakus teatud kärsitust, pinget.

«Kas ravikaart on kaasas?» küsis ta silmi ankeedilt tõstmata.

«Rindemeest minust enam ei saa!» vastas Nardini kaarti üle andes.

«Ameerika tehnika abiga kujundan teist praegu rindemehe,» naeratas major. «Selles maailmas, milles kaugused kogu aeg lühenevad, on asjatu rääkida rindest selle sõna endises mõistes. Rinne on igal pool...»

«Ma käin kepiga, üks käsi on halvatud!» hakkas Nardini koolipoisilikult oma seisukorda selgitama. «Olen sõjast rikutud!»...

«Näen isegi,» tõsines major, «et hiinlased või korealased on teid salvanud... Paraadiks Pekingis või Moskvast teietaolisi ei treenitagi... Aga asjalikult võttes on teile jäänud vene keel kõnes ja kirjas, siis veel hiina ja korea keele tundmine... Kas teate ka, et keelega võib ehitada ja lammutada, päästa ja tappa kui vaja?...»

«Millele ta sihhib?» mõtles Nardini teadmata, mis vastata. Õnneks jätkas major:

«Juurdlusbüroo ja ankeediandmed klapivad — see on väga hea. Teie sugulaste hulgas ei esine kommuniste,

neegreid ega bastardeid. Aga kas teil Šanghais elades ei olnud tegemist vene kommunistidega?»

«Ei!» vastas Nardini kindlalt. «Töötasin «Ismeri» kella-
lavabrikus, kus peeti ainult vene valgekaartlasi...»

Major elavnes.

«Kas tunnete neist mõnda?»

«Tundsin paljusid!»

«Kuidas nad suhtusid Ameerikasse ja kommunisti-
desse?»

«Ameerikasse suhtus igaüks omamoodi, aga kommu-
niste vihkasid kõik...»

«Ah, see on heal» moonutas major nägu, nagu oleks
tal ootamatult pätkel hammaste all purunenud. Ja ta
ulatas Nardinile allakirjutamiseks lehe. «Vannutatud
tõlgi kohustused ja ülesanded...»

2.

RAND'i korporatsiooni töötöend avas tõlk Nardinile
vaba sissepääsu Tuami sõjavangide laagrisse. Mere-
äärset laagrit ja maa-alust lennuvälja ühendas raud-
tee. Staabi käsutuses seisis kinnine mugav mootor-
vagun.

Nardini esimene tööpäev algas ühel udusel sügis-
hommikul.

«Nardini!» hüüdis komandantuuri korrapidaja, kelle
kõrval seisis RAND'i agent. Nardini lähenes aeglaselt,
kopsis kepiga ja vaatas teraselt oma otsest ülemust.
Mulje oli vastumeelne. Mehe noorel, haiglaselt kahva-
tul näol olid sügavad murejooned. Õlad olid lüüa-
pikad käed ripnesid peaaegu põlvini ja keskelt silma-
torkavalt peene sipelgakeha kohta olid jalad ebatavaliselt
jämedad.

«Kah sant nagu minagi!» naeratas ta virilalt ja vas-
tas Nardini tervitusele. «Mitu kuuli olete keresse saa-
nud?...»

«Sain pommist põrutada — närviniidid löi sassi...»

«Mina aga ei või süüa — korealane kihutas tinava-
langu kõhtu... Kipitab, kui midagi paremat võtad —

lõmpsi kõrti! Kes põrutada on saanud, söövad tavaliselt elajamoodi palju... Kuidas isu on?...»

Kuid vastus jäi saamata. Mootorvagun sõitis ette. Paksu näoga pilusilmne avas ukse.

«Astuge sisse!...»

Rööbiti raudteega jooksis savilössine maantee. Vangide kolonnid olid jätnud savisele teele loendamatud jäljed. Öine vihm oli need veega täitnud. Tuhanded säärasead loigukesed tekitasid kihutavalt mootorvagunilt vaadatuna ühtlaselt voolava jõe mulje.

«Kas šeff rääkis teile minust?... Minu nimi on Richard Parham... Mereni on veel kaks miili...»

Vapustav mürin summutas Nardini vastuse: mootorvagun sööstis tunnelisse. Vaguni kiirtevihk pühkis helendava välguna üle tunneli konarliku lae ja seinte. Ühel käanakul võis lugeda tõrvaga kirjutatud sõnu:

«Käed eemale Koreast!»

RAND'i agent Parham võttis vaikides märkmiku.

«Käed Koreast!» meenusid Nardinile sõnad, mida Ameerikas kõige ohtlikumaks peeti. Neid oli ta lugenud Texase osariigi kuumalt teesfaldilt, õhudraakonite külgedelt ja elektrireklaami ilutulestikust. «Käed Koreast!» andis hoobi Valge Maja sõjapoliitikale.

Nardini oli isiklikult kahel korral langenud sõjapoliitika ohvriks: Šanghaist evakueerumisel enne Jaapani okupatsiooni ja nüüd Korea rindel.

«Mis kasu on tulnud minule pommide sajust või aatomienergiast?» mõtles ta. «Ei olnud veel rindele jõudnudki, kui põmmutati Koreas kägarasse... Hea, et ellu jäin... Laatsaretis arvasin, et sõda on minule lõppenud. Aga nüüd näib kõik olevat teisiti. Pattersoni mõistatuslik jutt taassünnist rindemeheks — kas ma peangi siia jääma? Milleks?»...

Tunne, et teda talutatakse kahtlasel teel, tekitas rahutust. Ebamõnus oli istuda RAND'i agendi kõrval.

Mootorvagun tasandas käiku ja peatus lahtise katuse all. Siit vahutava mereni võis olla veel umbes kilomeeter. Terrassiliselt alanev mägi läks üle voorelisteks liivaluideteks. Siia oligi rajatud suur sõjavangide laager.

Mitme meetri sügavuseit, tihedalt risti-rästi piiras

laagrit okastraat-aed. Väljapoole oli iga viiekümne meetri kohta püstitatud vahiputka. Valvesõdurite käed hoidsid laskevalmis püsse.

Nardini sammus Parhami kõrval. Veel mõned minutid, ja ta näeb esimest korda elus oma maa vaenlasi. See mõte sundis teda naeratama. Ta tundis hiinlasi ja korealasi juba Šanghai päevilt. «Ismeri» kellavabriku müügiosakonnas, kus ta aastaid töötas, oli tal jäänud kaasteenijaist-hiinlasist hea mälestus. Prantslased varastasid palju. Inglased spekulatsiooniga. Ameerika turistid aga maksid kord kellade eest võlts-dollaritega. Kassapidaja, vana hiinlane, oleks pidanud ookeanitaguste kelmide pärast vangi minema. «Ismeri» töölised tegid korjanduse ja maksid väljapetted keldad kinni. Ka Nardini annetas päevapalga. Kas võib see hiinlane nüüd tema vastu tulla kui surmavaenlane? Seda ei suutnud Nardini uskuda — ta oli hiinlaste hulgas Aasias rohkem elanud kui Ameerikas. Nardini vanemad, rännanud kord Lõuna-Prantsusmaalt feodaaliorjusest Ameerikasse, sattusid seal veel halvemasse olukorda. Pettunud nii vanas kui ka uues maailmas, leidsid nad ajutise kodu kulide kõrval kollases maailmas Šanghais.

Šanghais mängis ta lapsena koos Longina Cassariga. Ühel ja samal laeval sõitsid nad tagasi Ameerikasse, kui 1937. aastal Jaapani imperialism süütas sõjaleegi Kaug-Idas. Nooruse sõprusel on jõud kaua südant soojendada. Ainult Longina ühendas teda praegu Ameerikaga. Kõik teised mälestused Uuest Maailmast olid Nardinile kas tühised või otse vastumeelsed. Peremeeste omavoli, ametnike upsakus, huligaanide vabadus, neegrite peksmised, lakkamatu jaht punastele. Kommunistidena olid vangistatud ka mitmed «Ismeri» kellavabriku töölised endisest Ameerika kolooniast Šanghais. Nardini teadis neist ainult head. Ühel tööliste poolt korraldatud peol-loteriil, mille sissetulek läks fašismi vastu võitlemise fondi, oli ta võitnud uue «Ismeri» stopper-taskukella...

«Kas hiinlased?» küsis Nardini mere ääres mustavale inimmassile viidates.

«Hiinlased ja korealased!» vastas agent halvustavalt

Nardinile. «Kõige ehtsamad punased kuradid kollases nahas...»

Laagri peasissekäiku tõkestasid kõrged raudlattidest väravad. Üksikute läbilaskmiseks oli vahitua kõrval kitsas koridor, mis lõppes tugeva musta rauduksega. Vahisõdur kontrollis läbi luugiava ulatatud pääsmeid suure hoolega ja tõmbas siis läbi seina ulatuva pika poldi tagasi. Raginal lükkas Parham ukse lahti ja laskis ta vedru toimel uuesti raskelt kinni langeda.

Nardini oli sõjavangide laagris. Ta vilkad silmad peatusid põgusalt kõigel, mida nad vaateväljalt suutsid haarata. Liivaluidete vahele olid püstitatud savionnid, tuhandeid sõjavange sagis sisse-välja. Nälg vahtis vastu nende näolt, porised räbalad katsid puudulikult keha. Kümnekond meest vedas kaarikule asetatud veevaati läbi sitke savi. Igakord, kui kaarik liikvele tõmmati või järsku seisma jäi, loksus vaadist vallatult hüplevaid jugasid vedajatele kaela.

Sõjavangid tervitasid ameeriklasi külmalt, ilmselt vastu tahtmist. Nende silmades peegeldus varjamatu viha.

«Nad kugistaksid meid elusalt!» ütles Parham Nardinile. «Sõjavangid ei salli «vendi joonatan»...»

Lühikasvuline ameerika kapten väljus oma saatjaskonnaga laagri keskel asuvast mitme sissekäiguga hulkurksest ehitusest.

«Laagri komandant Tomkins tuli valgest majast!» kuulis Nardini.

«Valge Maja?!»

«Jah, seesama valge maja ongi meie töökoht...»

«Mis meie seal tegema hakkame?»

«Poliitikat!...»

3.

Ka Fred Pattersoni laagrikabinet asus sügaval maa all — pommitamise ohtu siin ei olnud. Ruumi täitis elektri ahju mõnus soojus. Ventilaatorid vuhisesid mahe-dalt. Parkett läikis puhtusest. Ruumis käis väga vähe inimesi ja need olid nimekad. Kapten Tomkins pääses

siia ainult seetõttu, et ta oli sõjavangide laagri komandant. Teenistus kohustas. Võib-olla aga lähendas neid kahte kolleegi ka äriliste ja poliitiliste huvide ühtsus. Pattersoni isa hangeldas viljaga Saratogas, Tomkinsi vend Queenslandis.

Pitseerinud salaposti, süvenes Patterson Parhami ettekande lugemisse.

...«sõjavangid keelduvad minemast Li Sõn Mani väkke... Üks vabatahtlik peksti laagris surnuks... Värbasin täna neli agenti-informeerijat hiinlaste hulgast. Uus tõlk Nardini on keeletundmises tugev, aga Ameerika taotlustest puudub tal esialgu arusaamine...»

Patterson katkestas edasilugemise ja helistas Tomkinsile.

«Poliitika teeb peavalu!» mõtles ta endamisi. «Kui kõik sõjavangid läheksid üle Li Sõn Mani väkke, saaksin ma Washingtonist kiita. See näitaks minu head tööd Kaug-Idas.»

Ukse kõrval rohelise klaasi all lõi tuli helendama. Tähendab — tuli komandant. Patterson vajutas nupule ja uks avanes. Tomkins jättis jõuka farmeri mulje — teda kutsutigi sõdurite hulgas nuumseaks. Lühike jäme pillirookepp kõlkus tal alati käe otsas.

Kavala olupoliitikuna kiitis Patterson teda, ja Tomkins arvaski, et ta on tõesti suur, tark ja vägev. Taolise iseloomuga inimestel on kalduvus laiutada igal pool, kus neile varba peale ei astuta. Nimetad teda kord pere-meheks, siis paisub ta kiiremini kui saiatainas ja teeb sobiva! juhul su enda olemise üpris kitsaks, isegi talumatuks.

Tomkins teretas ja istus koduselt.

«Vähe abistame Li Sõn Mani!» alustas Patterson.

«Seitsekümmend üks protsenti Ameerika eelarvest läheb selle koera nahka!» sai Tomkins tighedaks. «Miks ei lahendata Korea küsimust aatomiga?»

«Moskva segas vahele — selgub, et seal on peale aatomirelva veel muudki...»

Komandant jäi mõneks sekundiks nõutult Pattersoni silmitsema. Äkki turgatas talle midagi pähe. Järsu liigutusega tõmbas ta frentši taskust vana ajalehe. Riivanud ühte veergu apla pilguga, andis ta lehe edasi.

«Palun lugege senati relvastatud jõudude komisjoni liikme Morse raadiokõnet...»

«Ühendriigid lähevad lähemal ajal aatomirelva tootmises nii kaugele ette, et nad suudavad aasta pärast alustada sõda Nõukogude Liidu vastu ja suruda ta põlvili...» luges Patterson pomisedes.

«Aasta on ammu möödas!» märkis Tomkins tähtsalt.

«Aga muudatust Korea rindel ei ole tulnud!...» vastas Patterson silmi kissitades.

«Senaator Irvin ütleb, et Ameerika diplomaadid ei toeta küllaldaselt Ameerika kindraleid. Mulle tundub, et see on tõesti nii!...» Vesteldes päästis Tomkins lahti kaks kaeluse haaki. Tema lühikese jämeda kaela jaoks oli frentši kaelus ebamugavalt kõrge.

«Nii peab rääkima massidele!» hakkas Patterson pikalt olukorda selgitama. «Valge Maja ja Kremli vahekord on astunud uude faasi. Mäletame üksikuid ajajärke ameerika elust — ameerika isolatsioonistide hiilgepäevi. Roosevelti ajustrusti periood, siis järgnes maailmavallutuse poliitika, mida saatis aatomi müra... Moskva avastustega aatomienergia alal on selle relva monopol meie käest läinud! Praeguse faasi iseloomustuseks on külma sõja laiendamine, hävitamis- ja surmateaduse igakülgne arendamine ning vaenlase tundmaõppimine...»

Kahte viimast sõna oskas Patterson nii oskuslikult rõhutada, et Tomkinsil ei jäänud kahtlust Ameerika mõrvapatendi õigsuses.

«Moskva reageeris!» koputas ta pillirookepiga Pattersoni ees lebavale toimikule. «Spioonide kohta pandi uuesti maksma surmanuhtlus!»

«Omavahel rääkida,» ütles Patterson tõsiselt, «kaks Ameerika agenti — Osmanov ja Sarantsev on juba maha lastud...»

Kapten läks järjest tulisemaks.

«Venemaa neelab koletult palju! «Intelligence Service'i» paremad jõud eesotsas Churchilli sõbra Sidney Reilly'ga on seal lõksu langenud. Moskva suurte kalade jaoks peaks looma tugevama toimega spionaaživõrgud...»

«See ongi Ameerika ülesanne!» katkestas teda Pattersõn.

Tomkins naeratas nende sõnade mõnusast muusikast, korrates endamisi:

«Ameerika ülesanne!...»

4.

Nardini oli kohustatud igal hommikul kella kaheksaks vangilaagri keskel asuvasse valgesse majja ilmuma. Tema šeff Richard Parham tuli kuidas tervis lubas. Täna ootas Nardini kaua. Kuna valveohvitseri toas valitsev alaline sagimine tegi võimatuks mõne juturaamatu lugemise, lehitses ta ajaviiteks väikest inglise-korea sõnastikku. Hiina-, inglise-, koreakeelne kõnekõmin vaibus ruumis alles hilistel öötundidel. Väikese tedretähnilise Ameerika ohvitseri kõrval istus kogukas tõlk-korealane, keda tema «kuulsa» presidendi järgi hüüti Li Sõn Maniks. Tema toorus sõjavangide vastu oli Nardinile juba tuttav.

«Li Sõn Manilt õppige käitumist!» soovitas Parham alati, kui Nardini sõjavangide vastu ei olnud tema arva tes küllalt range.

Töö sõjavangidega tundus Nardinile vastumeelse, pealesunnitud kohustusena. Šeffide taotlusist põlnud tai veel kuigi palju ettekujutust. Kui tõlk kuulus ta vajaliku häämasrattana Ameerika spionaažimasinasse. Kui RAND'i meest kardeti teda ja püüti tema ees lipitseda. Li Sõn Mani pilkenime kandva tõlgi lai nägu venis alati õlilele naerule, kui ta Nardinit nägi. Armees peab alluv tervitama teenistuskraadilt kõrgemat, aga ka kõige lihtsamat RAND'i meest püüdsid kõik esimesena tervitada. Mulje, et tema tähtsust ülehinnatakse, tekitas Nardinis kohmetust ja ebakindlust.

«Mispärast?» küsis ta kord Parhamilt.

«Sellepärast,» vastas see kavalalt, «et inimesed tahavad elada...»

«Tähendab, RAND'i trust otsustab inimeste elu ja surma üle!» oli Nardini sellest teinud loogilise järelduse.

Ta jäi vaatama, kuidas noor sõjavang-korealane korrapidaja lauale üles seadis igavest puukalendrit, ja langetas sõnaraamatu. Selle vahelt langes porisele põrandale helevalge ümbrik.

«Palun!» ulatas noor korealane kirja Nardinile tagasi. Sõjavangi veretus näos ei liikunud ükski närv. Läbi lühikeseks pügatud juuste paistis palavikust higine peanahk.

«Wang-Lu!» kutsus teda tõlk-lisõnmanlane.

Parhami polnud ikka veel näha. Nardini läks kirjale uut ümbrikku otsima. Pikast, kahe sammu laiusest kaarjoneelisest koridorist viisid ukсед kümnekonnasse vähemasse ja suuremasse tupp. Nardini astus šefi kabinetti, kus teda keegi ei saanud segada. Ta heitis veel kord pilgu varemkirjutatule, ja nüüd ei meeldinud see enam. Ei, tuli kirjutada kõik uuesti, kõik teisiti...

Kiri Longina Cassardile Oaklandi polnud lihtne raport. Seistmeteistkümne aastane Longina valitses nägematute sidemetega Nardini meeli ja mõtteid. Igatus viis tõlgi hetke vältel kodustele radadele. Kangastusid paljud episoodid...

Longina on aidanud emal, panga koristajal, panga põrandaid pesta. Nardini saadab neid öösel koju. Läbi tüdruku pehme sitskleidi õhkub soojust... Kerkib silme ette pildike Allani jõel. Nardini sõuab paadis, oodates teda. Kaugel haljendaval luhal hakkab lähenema üha suurenev kummaline õis — valges pluusis, punases kleidis ja valgeis sokkides laskub Longina jõekaldale. Sinetav jõelint, lõputu roheline taust, tütarlapse ere, liikuv kuju — kõik see on jäänud mällu püsima tuhmumatus värvides...

«Ärge nälgige laagris!» kostis koridorist raevutseva tõlgi-lisõnmanlase tige, jäik hääl. «Kõik sõjavangid, kes lähevad võitlema kommunistide vastu, saavad süüa ja uued riided!...»

... «Longina kallid — ma kirjutan need read «Valgest majast». Ameerikalik! Mõtled, et Washingtonist? Oh ei — Koreast. Oaklandis arvasime, et Ameerikas on ainult üks Valge Maja ja seal asub president, kes elab poliitikategemisest. Ka mina teen nüüd poliitikat. Ja maja, kus töötan, nimetatakse samuti «Valgeks

majaks». Välimuselt on ta kitsas ja kõrge nagu sibulakuivatamise sarad Kalifornias. Kui rääkida stiilist, siis öeldakse õigusega, et igast neljakümne kaheksast osariigist on selles oma osa.

Alguses oli liiv, ja sellele toodi sõjavangid. Korrapidaja-ohvitserile ehitati barakk, seda nimetati komandantuuriks. Laager suurenes pidevalt ja uusi ülemusi tuli juurde. Igaüks neist laskis oma maitse kohaselt maja laiendada juurdeehituse teel. Nii kujuneski savist, õlgedest ja puumaterjalist loodud tondiloss, mis lubjaga valgeks vööbati, et ta erineks sõjavangide onnidest.

Sa oled mõndagi lugenud ameerika ajalehtedest hiina ja korea sõjavangide kohta. Täna hommikul andis üks neist mulle tagasi ühe kirja. See oli määratud sinule, kukkus aga kogemata välja raamatu vahelt ja oleks korealase abita kaduma läinud.

Sõdurid ütlevad, et ebainimliku külmuse aastail armastus säilitab hinge. Kas Sul, Longina, pole hirm elada keset kiusatusi kohutava mõttega peas — aastad mööduvad!...

Kõik, kes praegu elavad, loodavad tagasitulekule Koreast. Nagu minagi. Kuid suurtükid mürisevad. Tähendab, et sõda jätkub. Tähendab, et tagasitulijate read hõrenevad. Mõtlesin sinust mõni hetk enne seda, kui põrutada sain. Ja haiglas öeldi, et olen soninud Longinast. Sinu päevapilt on mul alati kaasas. Näen sind kõikjal. Üle meid lahutava külma ookeani tunnen su sooja lähedust. Longina — minu suur õnn...»

«Tulge!» hüüdis uksele ilmunud šeff.

«Kohel!» vastas Nardini ja pani kiiresti kirja kokku.

Richard Parham käis aeglaselt ja raskelt. Nardini jõudis talle koridoris järele. Ühes tühjas toas laskus Parham laua taha. Ta viipas käega, et Nardini istuks, ja hakkas portfelligi mingeid dokumente sirvima.

Tugev koputus uksele sundis šeffi pead tõstma.

«Sisse!»

Ukse avas ameerika sõdur.

«Teie käsk on täidetud. Sõjavang Li-Vei on siia toimetatud!»

Parham vastas vaevaltmärgatava peanoogutusega.

Sõjavang Li-Vei seisis juba ukse kõrval ja vaatas vilkalt ringi. Ta kandis ameerika sõduri riietust.

«Kust te need saite?» küsis Parham kurjalt.

«Koreast!» vastas vang.

Algas pikk ülekuulamine. Li-Vei põskedele ilmus roosakas õhetus. Ta näis kolmekümne aastasena, oli aga alles kahekümne viiene. Ka sel sõjavangil, nagu paljudel hiinlastel, oli ninapartii tütarlapselikult väike. Peale formaalsete andmete elukäigust, perekonnast ja sugulastest algas huvitavam, «sisuline» osa.

«Parteilane?»

«Parteitu!»

«Salgate!» kõrgendas ülekuulaja järsult tooni. «Ise vastutate, ise kannatate!...»

«Vabatahtlik?»

«Vabatahtlik!» vastas vang kindlalt.

«Teie sõdisite Ameerika vastu?»

«Sõdisin koos korea rahvaga anastajate vastu.»

«Kes valitseb praegu Hiinat?» esitas Parham kavala solvava küsimuse.

«Hiina rahvas oma paremate poegade juhtimisel!»

«Kommunistid Moskva juhtimisel!» läitis Parham jul-
tunud ilmel sigareti.

Li-Vei väikesed silmad kahanesid laugude taha, nagu oleksid nad tahtnud aju varakambreist otsida midagi tõhusat vastamiseks. Varjamatu irooniaga Parhami vaadeldes ütles ta tõlgile:

«Aasia tuleb Ameerikaga isegi toime!»

«Virutaks koerale koonu pihta!» mõtles Parham, kuid taltsutas end. Ei, vara veel, aga märkuse peab sellele häbematu kollasele tõrukesele siiski tegema.

«Viisakamalt!» ütles ta tõsiselt, hääles varjatud ähvardus.

Li-Vei istus liikumatult ühes ja samas asendis, kuid ilmselt sundimatult, vabalt. Nii oli ta vastandiks ülekuulajale, kes alatasa poseeris, grimassitas. Tõlgi olukord polnud kerge. Ta oli pidevalt kahe tule vahel. Hiinlane piilus teda kahtlustavalt. Ameeriklane vaatas talle näkku kord etteheitvalt, kord mürgiselt muheldes.

Nardini oli istunud nii palju tunde koos Parhamiga ja tõlkinud sageli võimatuid rumalusi, mis kuhugi ei

viinud. Ta oli kõigest sellest tulpinud ja väsinud kui sunnitööst. Parham osutus tugevamaks, kui algul võis arvata. Põikpäise järjekindlusega, varieeruvate võtetega tagus ta ühes ja samas sihis ja suutis lõpuks igast ülekuulatavast sõjavangist midagi välja imeda.

«Meie oleme ühealised!» märgib Parham kord protokollil lugedes.

«Mina olen siiski vanem!» kinnitab hiinlane.

«Meie mõlemad oleme sündinud 17. veebruaril 1925. aastal...»

«Kaheksateistkümnendal veebruaril olite teie kõigest ühe päeva vanune imik!» naeratab hiinlane.

«Nagu teiegi!»

«Mina olin siis, vana hiina arvestuse järgi üheksa kuu ja ühe päeva vanune beebi...»

Pausi käsutas Parham nagu alati jõu kogumiseks, uueks rünnakuks. Ta ees istus praegu tegelane Janani naftaallikailt. Ebamääraselt vibreerivad piirjooned kujunesid Parhami peas kiiresti Janani rajooni plaaniks.

«Millega tegelesid vene spetsialistid Janani naftapiirkonnas?»

Li-Vei laskis küsimust korrata mõtlemisaja võitmiseks.

Vene spetsialistide abiga moderniseeriti Janani naftatööstus. Li-Vei ise oli ehitanud uusi naftabaase Kollase jõe kaldale. Ameerika väike nuuskur püüdis korruga pisut palju haista.

«Venelased demonteerivad häid ameerika masinaid ja veavad neid Hiinast välja!»

«Mispärast?»

«Sellepärast, et Janan asub ameerika pommituslennuki B-29 tegevusraadiuse piirkonnas...»

«Ameerikaga arvestatakse!» uskus Parham tõsiselt oma sõnadesse. «Kuidas võivad venelased teada meie lennumasinade tegevusraadiusi?»

«Ameerika kindral Spaatzi teooria alusel!» tuli Li-Vei heale mõttele.

«Kas teie tunnete seda teooriat?»

«Olen venelastelt kuulnud!»

«Kas nägite Spaatzi teooria rakendamist?»

«Jananis nägin. Üks vene lendur võttis tüki nõori,

mille pikkus vastas mastaabi järgi 2000 miilile. Seejärel kinnitas ta ühe otsa nõõpnõelaga gloobusele — punkti, kus asus Janan, ja tõmbas vaba otsaga ringi. Ta huuled läksid mossi: «Pommituslennukid B-29 võivad Janani lennata Lõuna-Koreas ja Jaapanis paiknevaist baasidest!...» ja sellepärast, otsustasidki venelased Janani evakueerida...»

Koridorist köetav ahi polnud veel läbini kuivanud ja levitas savi lehka. Põranda all nurgas krõbistas hiir.

Lõpetanud viimase lause kirjutamise, võttis Parham sahtlist suure lehe head joonistuspaperit.

«Tõlgi nüüd täpselt,» ütles ta Nardinile ja lükkas paberi sõjavangi ette.

«Palun (see oli esimene «palun» ülekuulamise kestel) joonistage kogu naftakombinaadi piirkond sellele lehele. Teie olete intelligentne inimene — töötasite kombinaadi raamatupidamises... Ökonoomia mõttes tarvitame leppemärke. Kõik jõujaamad paneme ühe tähe alla, kõik pumbamad ja märgime ringikesega, naftahoidlad kolmnurgakesega jne. Kas ülesanne on arusaadav?»

«See on kodumaa reetmine!» vaatas Li-Vei Parhamile küsivalt otsa.

«Mis on õieti kodumaa?» küsis Parham muiates ja vastas ise. «Inimesele nuhtluseks!... Kodumaa nimel on maailmas kõige rohkem tapetud — prantslased sakslasi, sakslased venelasi... See on rumalus! Meie, ameeriklased, oleme kosmopoliidid. Meie esivanemad väljusid rahvuslikust piiratudusest ja asutasid Uue Maailma. Nüüd läheme meie Uuest Maailmast laiali, et noorendada Vana Maailma... Ärge muretsege Hiinamaa eest! Hiinamaa peab kuuluma kõigile... Ka Janani õlikombinaat — jah, asuge kohe joonistama... Aga veel parem — ma saadan teid konstruktorite büroosse...»

Li-Vei vaikis tülpimusest, väsimusest.

Richard Parham helistas komandantuuri.

Pool tundi hiljem seisis Li-Vei laagrivärvavas. Väljumiseks relvastati saatevalvur automaadiga. Vahtkonna suurde raamatusse nõuti jänkilt allkiri sõjavangi «ülevõtmise» kohta.

Hämarodus. Puhus niiske külm tuul.

Jänkisõdur, tõstnud sajabadrunile kettaga «Thompsoni» käele, kamandas:

«Marss edasi! Samm vasakule või paremale — tulistan hoiatamata!...»

Vahtkonnamajani mindi jalgsi. Seal mustas «Wyllis». Autolaternad olid sõjaolukorra tõttu tumesiniseks värvitud.

Autos istus Parham. Kivi langes valvuri südamele... Katsugu hiinlane veel põgeneda, kahekesi põmmutame ta maha...

Li-Vei arvas, et ta hukkamisele veetakse. Keeldusin reetmisest. Oleksin võinud ju amidele midagi joonistada. Näiteks Lo-Tau viljatu kõrgendiku. Paarkümmend miili Jananist. Tore koht maa-alustele õlihoiudlatele, naftajuhtmetele ja pumbamajadele Kollasel jõel...

Auto peatati tunnelis. Sõit oli väldanud ainult minutiliseid. Parham viis sõjavangi sihtkohta — konstruktorite büroosse. Jänki jäi valgustatud eesruumi ootama. Siin oli laud ajakirjandusega, kušett lamamiseks. Valitses vaikus.

Parhami ja Li-Vei võttis vastu erariides keskealine mees. Ta rääkis ühetooniliselt, mõtlikult. Pehme hiina keel muutus ta suus pisut kärisevakõlaliseks. Bürooruumis oli asetatud vastavatele alustele kolm laia joonestuslauda, tagaseinas rippus suur Hiina kaart.

«Siia meie vange ju harilikult ei vea,» rääkis Parham joonestajale nelja silma all, «aga asi on väga tähtis. Veel täna lõpetage töö viimistletud kujul Pattersonile esitamiseks...»

«Teie olete siit kandist?» osutas joonistaja kaardil Jananile.

«Jah!» vastas sõjavang.

«Vene spetsialistid tegutsevad seal energiliselt?»

«Jah!» kinnitas Li-Vei. «Nad lammutavad Jananis, aga ehitavad Lo-Taus...»

«Laiendavad naftavälju — mis? Ja rajavad uusi õli äravoolukanaleid Kollasele jõele?»

«Vahetpidamata!»

Vestlemise ajal sõjavangiga visandas joonestaja Lo-Tau rajooni plaani paberile. Edutunne ja rahulolu südames leevendasid Parhami valutuikeid haiges kõhus. Ta jälgis tingmärkide hulga kasvu paberil ja naeratas, mõeldes Pattersoni kiitusele. Tulevikukarjääri lootus lõi temas lõõmavalt loitma.

Inimese tee tõusule, edule on ikka alanud segastest asjaoludest, on soositud tumedatest, nähtamatutest, ent võimsatest jõududest...

*

Pattersoni seekordne ettekanne Pentagoni läks väk-
saatena. See tähendas täiesti erakordset sündmust —
Hiinas ehitatakse! Kollane vari Jaapanis asuvate Ameerika
baaside kohal tihenes...

Täis seesmist rahulolu vestles major nüüd Tomkingsiga.

«Kuidas sõdurite värbamine Li Sõn Mani jaoks edeneb?»

«Visalt!» pilvistus kapten. «Sõjavangid tuleks merre uputada...»

«Kannatage uputamisega,» vaatas Patterson vastasistujale riivamisi otsa. «Iga sõjavangide laager on poliitilise profiidi kullaauk... Kujutage ka enesele ette, kuhu RAND'i kombitsad sellest sõjavangide laagrist ulatuvad!?»

Patterson lükkas gloobuse aeglaselt tiirlema.

«Siin asub Sturlussoni paberitrust, siin on terase-, söe- ja viljakuningate residents...!»

«Igal trustil peab olema paigake planeedil!» tegi Tomkins ajalikul ilmel tähtsa märkuse.

«Aga, palun, kus asub RAND'i korporatsioon?»

Tomkins vajutas pillirookepi gloobusele. Gloobus jäi seisma.

«Siin!» osutas kapten Washingtonile.

«Eil!» lükkas Patterson gloobuse uuesti tiirlema.

Tomkinsi pahameel avaldus näolihtaste tõmbluses.

«RAND asub igal pool, kui mõelda lõpuni...»

«Õige! RAND'i korporatsioon on maailmatrust. Meie haarded ulatuvad Pekingi, Moskvasse ning veelgi kõrgemale ja kaugemale! Ameerika laagrites hoitakse kinni kümneid tuhandeid sõja- ja tsiviilvange. Meie kuulame neid üle. Nad räägivad, kus nad töötasid, millega tegelesid... Meie joonestajail konstruktoritebüroodes on palju tööd...»

«Millal saame selge pildi Nõukogude Liidust?» sirvis Tomkins lauallebavaid jooniseid.

«Selge on pilt alles siis, kui Ameerika on kommunismi või kommunism Ameerika ära õginud!...»

«Mina usun Hiina peatset laostumist,» hakkas Tomkins rääkima häälel, nagu lõpetaks ta kasarmus kohejõustuva käskkirja ettelugemist, «Ameerika löi riivi ta kaubandusele ette!...»

«Aga Venemaa?» vaatas Patterson küsivalt kolleegile.

«Millega võib Venemaa täita suurt Hiina turgu? Ainult vatt-jakkide ja vilt-saabastega. Ainul kaks artiklit! Aga normaalseks kaubanduseks on vaja suurt sortimenti tuhandete artiklitega... Viljast võiks nüüd kulda saada...»

Vili oli alati olnud nende ühine huviala. Muu jutt võis olla teenistuslik või lausa loba, aga vili oli kolleegide südameasi, mille ümber kõik keerles.

«Olen isaga riius,» ütles Patterson mugavamalt tugi-toolile istudes. «Vanamees lõhkeb ahnusest!... Teise maailmasõja lõppaastad veetis ta intendand-majorina Prantsusmaal ja õppis viljaga tegema kõige tulusamat äri. Ameerika sõjategevuse laiendamisega vanamehe tulud aina kasvavad. Sõitsin kord koju, nõudsin positsiooni isa ettevõttes. «Vara on minu poole pöörata,» raputas ta oma halli pead, «oota tulu poliitikal. Poliitika on sulle kõige mõnusamaks äriks...»

«Tõsi!» pakkus Tomkins Pattersonile sigaretti... «Õllepoed on täis palgapäeval, aga poliitilised poed kubisevad aasta läbi kõige rikkamatest, mõjukamatest tegelastest... Teie teete RAND'is poliitilist karjääri, aga mina sõjaväelasena olen niisama lükata-tõugata... Arvan, et sõja alustamine on kõige lihtsam asi maailmas, aga sõja lõpetamine käib riikidel üle jõu...»

Patterson pressis kaks kätt vastu lauda ja puhus mõnuledes ühe suitsusõõmu teise järele pea kohale hõljuma.

«Napsi täna ei saa,» märkis Tomkins, «suits läheb laiali, rõngaid ei teki.»

«Kas korraldus sõjavangide kohta on laagris ellu viidud?» küsis Patterson suhu sattunud tubakat välja sülitades... «Kes on nõus lisõnmanlastega liituma, tulevad teistest eraldada, neile välja anda armee sööginorm ja tervem riietus...»

«Endastmõistagi eraldasin laibad elavatest: loodetakse lisõnmanlased notiti ju maha!...»

6.

Richard Parhamil oli õigus töölemääratud sõjavangidest laagrisse jätta neid, keda ta soovis üle kuulata. Iga päev kirjutas ta valveohvitserile vastava avalduse. Tema lohakalt kirjutatud sedelikesel oli seaduse jõud. Administratsioon oli valinud meelepärasematena tunduvate Hiina ja Korea sõjavangide hulgast kompaniide kirjutajad. Igal õhtul kogunesid need komandantuuri, laagriniimetuse kohaselt — «Valgesse majja». Neil kõigil oli lauatükk kaenlas ja klaasikilluke käes. Vanad käsud kraabiti klaasiga maha ja uued märgiti asemele. Mida õhema lauaga, seda staažikam oli kirjutaja — klaasiga kustutamine kulutas puud.

«Patterson pole meie tööga rahul,» kurtis Parham Nardinile. «Kaks mõrva ühe ööga... Hiinlased lammatasid tulevase lisõnmanlase ja ühe meie informeerija-agendi; laibad visati merre. Täna eraldatakse laager kaheks. Li Sõn Mani väkke värvatud sõjavangid jäävad mäele, aga tõrkuvad hiinlased ja korealased paigutatakse mere äärde... On vaja rida agente välja kutsuda ja neid täiendavalt instrueerida, kuidas töötada kommunistide paljastamisel.»

Ukse taga oli kuulda raskeid samme. Parham väljus. Minuti pärast tuli ta tagasi.

«Korea ohvitser,» ütles ta rõhuga. «Värbame ta täna agendiks. Paigutasin tühja tuppa istuma. Tegin ülesandeks elulugu kirjutada. Aga...»

«Kas ta nõustub?» lõpetas Nardini šefi mõtte.

Parham sirvis pabereid ja heitis pilgu randmekellale.

«Miks ei ole agent Le-Va meile oma nägu näidanud?

Minge vaadake, mis ta teeb — kamandage siia . . .»

Nardini tõusis teenistusvalmilt. Istuda sai siin savilehases ruumis nagunii palju. Talle meeldis vahelduseks laagris uidata. «Valge maja» kitsal ja kõrgel uktsel lõõtsus talle vastu jääne meretuul. Nardini nõõpis kinni Philadelphias valmistatud oliivroheline vihma- ja tuulekindla sooja, kerge kuue. Parema käega pingutas nahkmütsi rihma kurgu alt. Kitsal territooriumil sagis palju vange. Vanas sõdurirõivastuses olid nad üksteisele väga sarnased. Mida kaugemale silmale, seda hallimaks ja ebamäärasemaks nad muutusid. Laagris polnud teid. Siin oli nelituhat meest, aga mitte ühtegi jalajälge! Astumisel jäi maha ainult kannalohuke, mis peagi tuiskliivast täitus. Nardinile meenusid loetud lood liiva imeväärsest omadusest matta kõik kõrbesse suubuvad jõed ja lämmitada jäljetult terved kaamelikaravanid.

«Valgest majast» mere poole lõppesid peagi viletsad, pimedad savionnid ja algasid liivaaukudesse kaevatud ööbimiskohad.

Le-Va õiendas ühe pumba juures. Nardini suunas sammud sinna. Laagris polnud kaevu ega veevärki. Vett saadi tavalistest väikestest imemispumpadest. Neid oli vähe. Pikad järjekorrad näitasid vee väärtust. Nardini jäi vaatama, kuidas üks pumpadest lahti loksutati ja liivast välja kisti. Ta astus vangide juurde.

«Mispärast?»

«Sil, sellepärast, et vesi hakkas haisema . . .»

Sir'i asemel hääldasid hiinlased ikka «sil». Sellega oli Nardini harjunud. Aga haisev vesi?

Hiinlane jätkas juttu.

«Pumba all pestakse alati. Roiskvesi tungib läbi liiva. Pumba toru on ainult kaks meetrit pikk . . .»

Nii lihtsalt selgitati Nardinile, miks kaevud laagris rändasid.

Sõjavangid püüdsid kokkusattumist administratsiooni esindajatega igati vältida. Ei tahtnud alistuda sundtervituse kohustusele. Nardini eest astuti aegsasti kõrvale. Kaks hiinlast olid kummardunud plekitüki kohale,

millel küpsesid savist valkjad maapähklid. Nardini nähes tõusid nad nagu vedrust visatuna järsku sirgu. Lõiu käetõstmisega vastas Nardini nende tervitusele. Nad olid teatud kraadini antipaatsed. Kui nälg, külm, raske töö, magamatus hakkavad korruga inimese ilmet õgima, siis räbaldub see ruttu. Sõjavangid meenutasid Nardinile alati Texase osariigis nähtud oliivipuud peale ränka rahesadu. Nad äratasid temas samuti kui rahest rikutud oliivipuud rõhutusetunnet.

Mõte liikus edasi. Omal ajal, kui Hiina põles jaapani militaristide poolt süüdatud leekides ja Šanghaist Ameerikasse evakueeriti, söimati kollaseid laja suuga.

«Asiaadid sõidavad.»

«Asiaadid tapavad.»

«Asiaadid on harimatud.»

Asiaatlik ja ameerikalik — need kaks sõna täitsid kestva jänkide ajaleheveerge. Asiaatlikuks nimetati nüüd seda, kui Korea ennast kaitses, ja ameerikalikuks kuulutati Phõnjani purustamine jänkide lennukipommidega...

Nardini liikus mere poole. Kõrgelt käisid täna lained. Vahuharjalised veevallid rullusid mühisedes rannale, ujutasid lagunedes laialt kaldaliiva üle ja tõmbusid põgeneva kiirusega sügavusse tagasi. Nardini nägi lainemägedes üksikuid ebamääraseid kalu. Veejõust haaratuna hõljusid nad abitult kord pea, kord saba ülal. Mässava mere ääretuse ees hakkas Nardini pea kumisema, süda lõi nõrgaks. Iiveldustunnet maha surudes pöördus ta tagasi ja kohtas Le-Vad. Agent oli äsja libisenud lahtisesse liiva kaevatud rooja auku; määrdund ja õnetu, läks ta nüüd mere äärde ennast puhastama. Ta kannul käisid mõned sõjavangid. Nardini pidi olema vali, ametlik.

«Miks teie mind ei tervitanud, asiaat? Kas te ei tea laagrikorda!...»

Teised nägid, et asi on tõsine, ja jooksid tagasi.

«Poole tunni jooksul tulla «Valgesse majja!»»

«Jah, sill!» võttis Le-Va valvelseisangu.

Nardini tundis end haigena ja ei rutanud. Täna oli ta uskunud, et ainult laeval võib jääda merehaigeks. Koreas on kõik teisiti. Invaliidiks võib saada rindele jõudmata, merehaigeks jääda rannal jalutades.

Seff Parham kuulas ja muheles.

Nardini oskas, kui ta oli tujus, rääkida ka lihtsatest asjadest huvitavalt. Mõõdukas liialdamine tegi sündmused eredamaks, värvikamaks. Lõpu jättis Nardini tavaliselt ütle mata. See polnud vajalikki, sest eespool väljendatu põhjal tuli kuulaja paratamatult õigele järeldusele.

Nardini eelneva jutustuse tõttu võeti agent Le-Va täna vastu lõbusas meeleolus.

«Kukkusite sisse?» naeratas Parham.

«Ei, sil, ma pole saladust reetnud, laagris ei tea keegi, et olen teie teenistuses...»

«Kukkusite sinna!» osutas Nardini käega põrandale.

Le-Va hakkas kergendatult naerma.

«Kas teate, kes laagris tapavad Li Sõn Mani väkke värvatuid?»

«Ühte tean!»

«Kes?»

«Korealane Wang-Lu teisest tööpataljonist. Wang-Luga sõbrustas Li Sõn Mani agent Põn-Jan. Mina pidasin neid silmas. Ootasin kumb kumba tõhusamalt agiteerib. Näen, õhtul Põn-Jan läheb Wang-Lu poole. Wang-Lu magab mere ääres künkas. Asi tuli avalikuks nii — noh juhuslikult. Mul jäi kõht haigeks. Teie andsite mulle talongi kahe liitri supi saamiseks. Jõin õhtul õõnsa kõhu tulist suppi täis ja äkki tundsin, kuidas sooled hakkavad korisema... Soja-jahu oli vist toores. Ja jooksen käimla vahet. Istun, nina vastu meretuult. Näen, kedagi lohistatakse. Mõtlen, et küllap keegi suri. Kellelegi vabanes soe magamiskoht. Asi jäi sinnapaika. Hommikul näen — merest tõmmatakse välja Põn-Jan! Ei ühtegi kriimustust kehal, haavadest rääkimata.»

«Lämmatatud!» ütles Parham järsult. «Nii kinnitavad arstid...»

«Nii see oligi,» jätkab Le-Va, «korealased lämmatasid Põn-Jani ja viskasid ta jälgede segamiseks hiljem merre...»

«Kasu on vahest ka haigest kõhust!» naljatab Nardini.

«Kasu on kõigest, mis eksisteerib maailmas! ütlevad

asjalikud ameeriklased!» lausub Parham targalt... «Kasu on naistest — nad sünnitavad sõdureid, kasu on veistest — nendest tehakse konserve... Kasu on sõjast, kõige suuremast profiidi-allikast. Tulusamat äri ei ole veel keegi osanud välja mõelda...»

«Ja sõjamonopol on praegu Ameerika käes,» lisab Nardini.

«Kogu maailm kuulub Ameerikale!» kinnitab Parham.

Kui Parham oli agendi jutustuse kirja pannud, esitas ta oma tavalise viimase küsimuse.

«Mis räägitakse sõjavangide laagris?»

«Meeleolu on paanikaline. Kardetakse uputust. Liiguvad jutud, et igal sügisel teatud perioodil tõuseb Jaapani meri üle kallaste. Laagrit piirab kõrge ja tihe okastraataed — minna pole kuhugi, kui tuleb uputus...»

Agendi hääles võbises hirmunoot.

«Seda parem,» seletab Parham agendile. «Minge laagrisse, levitage seda juttu ja rõhutage, et ainuke pääsetee uputusest, hävingust on minna Li Sõn Mani armeesse, sõtta punaste vastu.»

*

Kui Parham ja Nardini sisse astusid, tõusis rahvakorea ohvitser viisakalt püsti. Ta oli silmatorkavalt hea kehaehitusega noormees. Ta heitis tulijaile targa pilgu ja jäi ootama, ilmutamata ärevust. Sõjas kõvasti kannatanud khakivärvi munder istus laitmatult.

«Näen, et Koreas on häid rätsepaid,» püüdis Parham luua algavaks ürituseks soodsamat õhkkonda.

Ohvitser naeratas.

«Palun istuda!» andis Parham käega märku.

Ohvitser ja Nardini istusid kõrvuti laua ette. Parham laskis suusõnaliselt tõlkida ohvitseri eluloo.

...Sündinud 1925. aastal Vonsanis rikša pojana. Rahvavõimu tulekul suunatud kooli. Elementaarkoolist leitnandina vabatahtlikuna rindele. Vangi langenud luureretkel vaenlase tagalas...

Tekkinud pausi katkestas Parham.

«Selles ruumis otsustatakse täna teie saatus,» laskis ta vangile öelda. «Kas teate, mida see tähendab?»

«Mahalaskmist, lõppu!» vastas ohvitser rahuliku häälega.

«Teil on valida veel teine võimalus!» avaldas Parham kavalalt. «Seepärast palun ülekuulamisel olla avameelne ja otsekohene...»

Arusaamise märgiks noogutas ohvitser jaatavalt pead.

Parham lõpetas protokollis sissejuhatuse kirjutamise ja pani sullepea alusele. Võtnud karbist sigareti, rullis ja mudis ta seda kaua oma inetute sõrmede vahel. Ta ei olnud veelgi võitu saanud poisikesepõlve rumalast kombest — küüsi närida. Kirjutamise ajal eksis nagu märkamatuks üks vasaku käe sõrmedest suhu, nakitsevate hammaste alla. Nardinit palju ei häbenetud. Näritud küünte tõttu olid Parhami sõrmeotsad tõntsid, kaetud krobelse hallikasroosa nahaga.

«Palun suitsetage!» ulatas ta vangile sigaretikarbi.

«Tänan, ma ei suitseta!» vastas korea ohvitser.

«Kas kardate mürgitamist?» ei suutnud Parham peita irooniat.

Vang vaikis.

«Kas kirjutame siis,» jätkas Parham, «et jooksite punaste hulgast ameeriklaste poole üle...»

«Ei,» süngestus ülekuulatava nägu. «Ma pole reetur!...»

Parham lõpetas kogu pika protokollis kell 16.00, märkis aga rahulikult 21.00. Tal oli kombeks ülekuulamise aega paberil tublisti pikendada isiklikel motiividel. Las ülemus loeb ja hindab ta rasket uurijatööd...

Protokoll oli alla kirjutatud, nüüd jäi veel vormistada viimane ja kõige tähtsam dokument — kohustus töötada Ameerika salaluure agendina.

«Teie armastate oma noort naist?» alustas Parham uut teemat.

«Loomulikult!»

«Ja tüdart?!»

«Väga!»

«Igatsete koju?»

«Jah!»

«Võitegi minna!»

«Kuidas?»

«Meie kaasabil!»

«Kuipalju teile selle eest tuleb maksta?»

«Ei dollaritki!»

«Lubage mul siis minna!»

«Ühel tingimusel — allkirja vastu...»

Leheke koletusliku sisuga lükati noore ohvitseri ette. Vang vaatas suuril silmil talle arusaamatut teksti ja andis paberi viisakalt tagasi.

«Tõlkigel!» ütles ta ülekuulajale silmi vaadates.

Nardini tõlkis:

«Mina, allakirjutanu, korea ohvitser Wang-Lu kohustun vabatahtlikult teenima Ameerika salaluuret. Kohustun kõiki ülalmainitud luure nõudmisi ja korraldusi täpselt, ausalt ja õigeaegselt täitma, vaatamata sellele, kus ma ka viibiksin...»

«See tähendab,» püüdis sõjavang loetu mõtet jälgida, «kõige häbiväärsemat teotust.» Ta tõusis püsti. «Kui loodate teha minust jänkide nuuskuri, siis parem lõpetame...»

«Istuge!» sundis Parham.

Prantsatades laskus sõjavang uuesti toolile, surus näo vastu lauda ja haaras kahe käega peast kinni. Nardini polnud veel midagi taolist näinud. Jahmununa vaatas ta šefile.

«Teeskleb, vigurdab,» ütles Parham muigel näoga. «Seda nõuab see neetud hiina viisakus...»

Tekkis pikk paus. «Valge maja» oigas tugevate tuuleiilide surve all. Väsimatu järjekindlusega uuristas hiir põrandaalust käiku.

Parham valmistus nähtavasti uueks rünnakuks. Nardini süda peksles erutusest. Jällegi meenusid Šanghais veedetud nooruspäevad. «Ismeri» vabriku tööliste seas oli mitmeid korealasi — kõik tublid poisid, head seltsimehed... Ta oli tihti imetlenud nende rahulikkust, iseloomukindlust... Aga nüüd?...

«Ei, ma ei kirjuta sellele alla!» tõstis vang aeglaselt pea üles, toon vaikne ja viisakas. Ta põsed olid äsjasest hingelisest heitlusest tellispunased.

«Miks siis?» Parhami hääles olid segi kahjutunde ja etteheite noodid.

«See pole aus!»

«Au on relatiivne mõiste!» püüdis Parham naerata, «Ameerika vaatab aule nii, Korea aga teisiti... Lühidalt, teie ei soovi meiega koos töötada?» lõpetas ta järsult tigeda tõsidusega.

«Interventidega ma koos ei tööta!»

«Seda ma soovingi!» hakkas Parham kiuslikult keerutama. «Ühinenud Rahvaste Organisatsioon kuulutas Hiina agressoriks, Ameerika Ühendriigid aga ennast kaitsvaks pooleks. Järelikult sõidame ühes autos. Töötame koos tsivilisatsiooni hüvanguks — oleme õnnelikud koos võitjatega!...»

«Teie kaotate selle sõja!» säilitas sõjavang rahu ja asjalikkuse. «Kui Inglismaa ja Ameerika Ühendriigid lükkavad lõplikult tagasi Hiina Rahvavalitsuse rahuettepanekud, siis võib sõda Koreas lõppeda ainult interventide lüüasaamisega...»

«Tapaks praegu selle neetud kollanahalise punase!» kihvatas mürgine mõte Parhami peas... «Patterson nõuab agente ka ohvitseride hulgast. Aga tee sellest sikust sõnakuulelik tööriist! Kes oskab õigesti hinnata minu vaeva suurust salaagentide värbamisel — vist mitte keegi...»

Parhami vanaema oli taolistel rasketel hetkedel ennast rahustanud lauluga:

«Kui Taniel lõukoorte aukudes käis —
ma usun siis laulis ta ka...»

Kuid Parhamit poleks suutnud aidata parimgi laul. Ta opereeritud kõhus tunglesid gaasid, pea tuikas.

«Selle kalakese ma kugistan!» otsustas ta vaenulikult ja õgis sõjavangi silmadega.

«Loe ette, kirjutagu alla,» ühmas ta pahuralt Nardinile ja ulatas uue paberi.

«...Kohustun tänasest jutuajamisest absoluutselt vaikima. Saladuse väljalobisemise korral nuheldakse mind Ameerika sõjaaegsete seaduste kogu karmusega.»

«Tina nii ja teisiti,» mõtles ohvitser Wang-Lu alla kirjutades. «Üks ots on kindel igati...»

Parham saatis kangekaelse vastase isolaatorisse.

Nardini õppis kiiresti tundma «Valge maja» olemust ja seismist korrastust. Esialgu otstarbetuna tundunud väikesed toad olid nii vajalikud salaagentide vastuvõtmi-seks ja sõjavangide ülekuulamiseks. Kitsas, kaarjas koridor ja väikeste tubade rohkus õigustas ennast prak-tikas. Mõnikord tuli mitu agenti üheaegselt. Nad ei tohtinud «Valges majas» üksteist näha. Kordamööda paigu-tati nad tubadesse ning lasti hiljem ükshaaval jälle välja. RAND'i korpõratsioon oli «Valgest majast» kujundanud salateadete veski, kus sõeluti inimesi, and-meid. Valveohvitserid ja komandantuuritöötajad olid pärisperemeeste, spiooniämblike «Valges majas» ainult väikesteks üürilisteks.

«Patterson nõuab kommunistide kiiremat paljasta-mist ja hävitamist,» rääkis Parham järjekordselt Nar-dinile. «Minu teada on Põn-Jani tapmine kommunistide töö!»

Parhami pikkade, laiskade käte hoiakust kõneles kärsitus. Ta läitis sigareti ja vaatas rahulolematu pil-guga ringi.

«Täna saatsin Pattersonile edasi tähtsa teate.» Par-hami hääl madaldus sosinaks. «Lühidalt, kõik on meie vastu. Meie mesti sattunud hiinlased ja korealased on isekeskis riius... Pole kerge töötada!»

«Seff, miks nad kaklevad?» küsis Nardini, kes oli poliitikaga vähe kursis.

«Küsi lolle!» sülitas Parham. «Ühed tahavad, et Ameerika peaks omal kulul nende keisri Pekingis pukki panema... Tore mõte! Ameerika ohverdagu verd kol-lase mooloki nuumamiseks... Teised on sõdimisest tüdinenud — ihkavad koju Hiinasse, Koreasse. Nad on küpsed leppimiseks Kim Ir Seni ja Mao Tse-dungiga... See tähendab — meile, ameeriklastele, näkku sülitada! Vaatleme Ida küsimust, kust küljest ka soovime, aga ikka pöördub kollase maailma tagumik ameerika poole... Aeg on hiline,» läks Parham järsku üle teisele jutule, «kui süüa soovite, minge kohe... Täna töötame öö läbi — kui vaja, hommikuni... Tean, et olete väsi-nud, kutsusin ka teise tõlgi appi...»

«Kui just peab, siis pole pääsu,» naeratas Nardini, «aga palun lubada sööma...»

Töö RAND'is muutis müsteeriumiks maailma, mis seni Nardini silmis oli nii lihtne olnud. Ta poleks osanud varem uneski näha neid saladuslooridega varjutatud niite ja nende kujudaid. Spionaaži ainsa sõna taha oli peidetud salajane sõda, kõikidest sõdadest kõige hoolimatam, kõige hukutavam ja alatum. «Valgeks majaks» nimetatud väike hoone Korea lõunarannikul oli saanud paljudele hauaks. Siin kuulati üle sõjavange Mukdenist, Mongoolia piiridelt, Harbiinist, Kantonist, Phönjanist ja mujalt. Kõik Ameerikale vajalikud teated dubleeriti, tehti joonised tehastest, teedest ja saadeti Washingtoni. Sõjavangid aga suunati karistuspataljонidesse surema.

Aastate möödudes kerkib kindlasti kõikidel maailma-kaartel esile Ameerika agente, diversante. Nad näitavad ammugi hävitatud armsa inimese viimast kirjakest kodustele ja ütlevad teeseldud osavõtuga:

«... Sée oli mu sõber! Olime sel ja sel ajal üheskoos vangilaagris... Ma täitsin oma aukohustuse! Kuidas siis siin nüüd elatakse-ollakse?...»

Ta võidab usalduse — uus pidepunkt spionaažitöök on jälle loodud...

Peale Nardini lahkumist helistas Parham kohe tõlgile-korealasele. Korraldus Wang-Lu kohaletoimetamiseks oli tehtud juba päeval. «Li Sõn Man» ennetas sõjavangi mõne minutiga.

«Õine ülekuulamine on mõjuvam,» seletas Parham talle. «Surmahirm on suurem!...»

«Li Sõn Man» säras. Ta hästi kammitud õlitatud juuksed läikisid. Priske, ülbe lõust nagu ootas suutäit närimiseks. Komandantuuris nägi igapäev üks sõjavang, hiina rätsep, vaeva tõlgi riietuse puhastamise ja pressimisega. Lai rihm ta punsunud kõhul oli pingul nagu vits turrutatud tõrrel. Ta käed olid õrnad, hästi ravitud.

Wang-Lu suhtes otsustati võtta esialgu äraootav seisukoht. Loodeti isolaatori pehastavale, pehmestavale mõjule. Kas toa soojuste või erutuse tõttu hakkas Wang-Lu ülekuulamisel higistama.

«Teil on palavik?» küsis Parham.

«Kõrge palavik!» jaatas Wang-Lu.

«Mispärast te sööte soola palaviku tekitamiseks?»

«Näljast — see on nõrkuse palavik!...»

Tõlk ja Parham vahetasid tähendusrikkaid pilke. Tuli alustada rünnakut.

«Ameerika seadused ei kitsenda tegude suurust,» rääkis Parham dotseerivalt. «See tähendab seda, et Ameerika seadused karistavad karmilt ja andestavad suuremeelselt. Ameerika seaduse järgi võib inimese hävitada ja ka elujärjele seada. Teie vajate tungivalt elujärjele seadmist! Aviotehnikuna olete ju intelligentne korealane. Teie peaksite aru saama Ameerika vanasõnast: kui varastate saia, teid pannakse vanglasse, aga kui varastate raudtee, siis valitakse teid senaatoriks! Oleks teie tühise kaklemise pärast sattunud komandantuuri, siis oleksite juba pimedas kartsas. Aga nüüd Põn-Jani mõrvarina istute siin kui meieväärne...»

Viimaste sõnade ajal peatus Parhami pilk pildil, mis kujutas Roosevelti ja Churchilli hiljem uputatud lahingulaeva «Prince of Wales'i» pardal vestlemas.

Esimene löök korea lendurile oli antud. Kuidas nemad seda kõike teavad — näris kuri kahtlus lenduri südames. Mainisid vist lõksuna Põn-Jani nime. Olen ka teisi nuhelnud, veel suuremaid lojuseid kui Põn-Jan... Pea vastu — muud teed ei ole...

«Eksitus!» vastas Wang-Lu vaikselt.

«Salgate, et tapsite!?»

«Seda ei salga!»

Üheaegne hämmeldus asus võimutsema nii ülekuulaja kui ka tõlgi näol.

«Teie tapsite?» kordas Parham küsimust, varjamata võidurõõmu.

«Jah, härrad! Lendurina olen pommitanud vaenlase positsioone ja kindlasti hävitanud kõik, kes pommide all elama ei jäänud. Ja rohkem mul ütelda ei ole!...»

«Vait, koer!» tõusis Parham püsti ja äigas oma pika käega Wang-Lule näkku, suunates ülevalt alla virutatud rusika kogu raskuse vastu vangi alumist lõualuud.

Valu tõttu vajus Wang-Lu pea ettepoole norgu. «Li Sõn Man» nähvas raskest pruunist puust joonlaua servaga põiki üle Wang-Lu kaela. Tugevast löögist tekitatud vorp värvus kiiresti algul valgeks, siis punaseks, siis

tumesiniseks. Vang tegi abitu liigutuse tõusmiseks, kuid vajus korisedes pingile tagasi. Ta oli minestanud.

«Võllaroo!» vandus vihane Parham. «Materda mõrvarit!...»

Poolhüpates väljus «Li Sõn Man» toast ja tõi korrapidaja ohvitseri käest tinaga täidetud peenikese kumitoru. Esimese löögi ajal selga karjatas vang ja püüdis kätega pead kaitsta. Hoolimata hoopidest koperdas ta seina äärt mööda edasi, kuni langes nurgas põrandale.

«Kärvaku sinna!» lõi Parham käega.

Siis tuli Nardini. Pilt oli vastik. Kahe ärritatud ülekuulaja ees põrandal korises sõjavang.

«Pussi abil saab seast liha, nuudi abil korealasest inime!» suurustas «Li Sõn Man» ülbelt. Ta hääl lainetas ebaloomulikult, kõlas pooleldi ähkimisena.

«Nurjunud öö,» tegi Parham hapu grimassi. «Kõik meie vaev ei maksa Pattersoni silmis krossigi,» mõtles ta mõrult.

Lõpuread Wang-Lu hieroglüüfilise allkirjaga oleksid annud tööle hinna, üritusele väärtuse.

Toibuv sõjavang tõusis istukile. Ta ohkas ja äigas käega üle näo, kuid suunurkadesse jäid vereplekid.

«See on ju toosama, kes esimesel päeval «Valges majas» mulle pihku pistis kaotatud kirja,» mõtles Nardini. Ameerikasse adresseeritud kirja kaotamine sõjavangide laagris oleks võinud Nardinile tuua ülimalt halbu järeldusi. Tähendab, see põrandale-pekstud korealane soovis talle head. Nardinit rahustas teataval määral oletus, et sõjavang teda enam ei mäleta.

«Kas nägite Ameerikat?» küsis vihane Parham sõjavangilt mürgiselt.

Wang-Lu tõusis püsti ega vastanud midagi. Ta käsutati uuesti istuma.

«Kas räägime edasi?» jätkas Parham. «Teie tapsite Põn-Jani partei käsul?»

«Ma ei kuulu parteisse, kelle programmis oleksid nurgatagused tapmised.»

«Kõik poliitilised mõrvad on minu teada parteide, mitte gangsterite ettevõtted!» keerutas Parham edasi.

«See on võimalik seal, kus gangsterid juhivad poliiti-

lisi parteisid, nagu Hitleri Saksamaal ja tänapäeva Ameerikas!» vastas sõjavang ootamatult mehiselt.

«Li Sõn Mani» käsi tõusis kummivoolikuga. Parham tegi eitava liigutuse. «Li Sõn Man» astus kuulekalt tagasi.

«Keelan Ameerikat mustava propaganda!» läks Parham hoogu. «See on Moskva vale!...»

«Li Sõn Mani» nägu moonduks ainsaks laiaks irvituks.

«Minu partei on kommunistlik partei,» ei kartnud surmale määratud Wang-Lu tunnistada... «Kõik mõrvakäsed on tulnud mujalt — vanadelt ja uutelt fašistidelt... Mida peidetakse enda põues, seda tuhnitakse teise õuesi»

Tuul akna taga vihistas vahelduva ägedusega, rippuvad traadiotsad laperdasid vastu seina. Oli sünge öö. Parham helistas.

«Kas isolaator? RAND'ist räägitakse! Saadan teile ühe bandiidi hävitamiseks, lõpetamiseks... Arusaadav?»

Jälginud tähelepanelikult kõigi nägudelt oma kõne mõju, küsis Parham ülekuulatavalt nagu muuseas:

«Kas saite aru — lähete surma!...»

«Kus surm, seal põrm!» vastas vang ükskõikselt.

«Nurjus ka see atakk!» mõtles Parham uutele võetele vangi mõjutamiseks.

«Surmaga meie, ameeriklased, ainult lõpetame ühe loo — see pole karistus. Karistus on surmani piinades elada. Minu huvides on mõrvari paljastamine, teie huvides — valutu surm! Ärge enam jonnige ega riskige piinadega, mida teie nangunii taluda ei suuda, vaid kirjutage siia alla oma nimi...»

Parham lükkas protokollis sõjavangi ette. Wang-Lu palus tõlkida lõiku, mis Parham oli juurde kirjutanud. Nardini tõlkis.

«Peale Põn-Jani mõrvasin partei käsul veel kaks lisõnmanlast... Kahetsen seda südamest ja ootan armu ameerika kohtult.»

Wang-Lu võttis mõtlikult sulepea. Parhamile tuli silmapilkselt tagasi optimism. Tõlk «Li Sõn Man» kummardus protokollis kohale. Nardini surus sõrmed vastu

lauda — need hakkasid ärevust reetma. Ta oleks ise selle protokolliga puruks rebunud, aga...

Wang-Lu proovis sulge pöidlaküünel ja nägi, et tinti oli napivõitu. Ta torkas sule üleni tindipotti ja tõmbas ruttu kaks rasvast joont risti üle Parhami protokolliga.

9.

Taolist üksindust, kui «Valges majas», polnud Nardini elus varemalt iialgi tundnud. Viimased nädalad ta polnud saanud Longinalt ühtegi rida. Mis oli vahepeal juhtunud? Kas haigestunud? Võis ju aset leida hoopis ootamatu pööre?...

Nardini-aastates inimese tunnetele oli nendel küsimustel tohutu tähendus. Ammu lubatud kõige värskem ülesvõtet ei olnud Nardini Longinalt veel saanud. Viimases kirjas oli ometi kindel lubadus... Lubadused!

Iga päev käis Nardini ustavalt brigaadi ekspediitori juures.

«Vaatame kohe!» naeratas see viisakusest, kuna teadis, et Nardinile kirja ei ole.

«Teised saavad... Paljud saavad!» olid ekspediitori tavalised saatesõnad nukrale Nardinile.

Seff Parham, kellele paljuski veel nii naiivne Nardini oma muret avaldas, oli teisest taignast mees. Ta suhtus üleolevalt pisiasjadesse, nagu on armastus, naised...

Parham silmitses Longina pilti, naeratavat tütarlast aknal, ja muheles:

«Hea, et ei kirjuta! Ta on liiga ilus sinu jaoks. Võib-olla teatasid talle ettevaatamatusest, et oled haavata saanud?»

«Jah, teatasin!»

«Seda ei oleks tohtinud teha!» ütles Parham asjalikult. «Well, tead mis — sõdurist minnakse igal pool maailmas põlglikult mööda, sõjasant aga jääb surmani inimeste jalge alla tallata...»

«Ma pole ju mõni kätetu-jalutu,» lausus Nardini lootusrikkalt. «Paranen põrutusest...»

«Räägi sellest naistele! Selle asemel, et sind kuulata, vahivad nad keigarite odavaid, kirevaid kaltse, pooltõmmusid vuntsidega mehikesi, kräsus juustega autojuhte.»

Hiljem ei rääkinud Nardini enam kellelegi oma kannatavast südamest, Longinast... Teda valdas rusuv nukrus. Armastuse ja raha ränkus annavad ennast alati siis kõige rõhavamalt tunda, kui neid ei ole. Armastusest õnnelik süda ja taskud tulvil raha pole veel kedagi koormanud. Tühja taskut ega tühja südant ei suuda inimene kaua kanda.

«Teised saavad kirju — paljud saavad!» meenus Nardinile ekspediitori ütlus iga kord, kui ta kedagi nägi lugemas kalleid kaugelt jõudnud ridu.

Tööst vabal ajal armastas Nardini mägedes ronida, pidades sääraseid pingutusi soodsaks oma paranevale tervisele. Rannik oli sõja tõttu suletud. Sõjavangid ehitasid sinna raudbetoonist kindlustusi. Iga päev kerkis rannaliivale uusi bastione. Kogukate pealisehituste alla lasksid ameerika sõjaspetsid teha kitsad laskeavad peaaegu maapinna kõrgusele. Kaetud kunstlikust mäest peakohal, ise kaetani allpool maapinda, võis sõdur neist avadest dessandi korral automaatrelvade tulega kõik maha niita juba enne randumist.

Nardini vältis tallatud radu, ta armastas ise teha teed. Täna läks ta lisõnmanlaste õppelaagri kohalt otse mäkke. Hallist võserikust valendas kaljurüngas. Nardini tahtis tõusta selle tippu. Kui ta enne seda suurveest uuristatud kuiva orgu laskus, tuli talle üksikult ja gruppide viisi vastu komandantuuri sõdureid, kelledega ta magas ühes barakis. Kõik tassisid eranditult maapähkleid. Neid küpsetati õhtuti koldel, suurem osa aga läks spekulereimiseks. Peotäie maapähklite eest andsid nälgivad sõjavangid kõik ära — saabastest kuldhammasteni.

Maapähklite kasvukohta oli juba kaugelt kerge ära tunda hilises sügises helendava roheluse tõttu. Korea-lane tegi pähkleid korjates teatava ala täiesti puhtaks, ameerika sõdurid aga sonkisid siit-sealt nagu metsesad. Nardinit ei pahandanud niivõrd ameeriklaste marodöörimine, kui säärane põllu solkimine.

Praegu oli Nardinil hea võimalus tegelikkuses kontrollida, kas ta kirjades Longinale oli Korea muljeid tõepoolest õigesti edasi andnud.

«Maapähkli põld sarnaneb ristiku ädalaga,» oli ta kord kirjutanud. «Maapähkli lehed on samuti kolmeharalised nagu ristikul, kuid õhemad ja värvilt heledamad...»

Ta murdis mõne meeldivama lehe ja kavatses need kirjas Longinale Oaklandi saata.

Orust tõusmisel muutus savisegune maa pehme lubjakivi räbuks. Mägi osutus järsemaks, kui kaugelt vaadatuna oli paistnud. Ikka rohkem tuli ronijal kasutada käte abi. Jalg lohukesse või mõrassa, käsi nuki taha — jälle samm kõrgemale. Enne valendavat rüngast tuli ületada ohtlikult sile pind. Iga meetriga läks asi kardetavamaks. Tagasi vaadates kohkus Nardini — ta oli nagu järsule kaljuseinale liibunud mardikas. Ei, vististi tuli otsida tagasiteed. Kuid laskumisel ei leidnud kobav jalg enam uut tuge ega käsi kindlamat nukikest. Ei edasi ega tagasi!

Inimese maadlus mäega võis olla eemalt vaadatuna koomiline, aga Nardinile tähendas ta katastroofi. Et taganemistee puudus, tuli iga hinna eest siiski edasi minna... Ja ta läks vaevaliselt kobades, aeg-ajalt puhates, kuid jõudis lõpuni — tipuni!

Higisena, õhetavana liikus ta võidurõõmsalt ühelt rünkalt teisele. Kolmsada meetrit Jaapani merest kõrgemal! Läänepoolseid saehambulisi mäetippe kuldas loojenev päike. Kuidas Longina oli igatsenud näha mägesid! Oleks ta nüüd siin...

Nardini istus tõntsile kivinukile ja otsis põuetaskust märkmiku. Ta võttis sellest Longina pildi.

«Longina — sa oled ikka minuga! Vaata Jaapani merd, Korea mägesid õhtuste pilvede all... Kohe kirjutan sulle kõigest, kõigest — siinsamas!»

Kirjutamine kasarmus oli Nardinile alati karistusena tundunud. Kuid siin oli üksindus, mägede rahu. Käsi ja täitesulepea jäid hetkeks taskublokile, mõte otsis esimesi ridu.

«... Siis kui loojangul õhtune päike,
mu kallim, su'st unistan ma...»

Nardini alustas kirja Longina lemmiklauluga. Ta tahtis tuua lihtsas kleidis kõhna, piimvalge näoga, suurte siniste, naerust säravate silmadega tüdruku pikale matkale Koreasse ja minna siis koos tagasi kord ühiselt käidud radadele.

«Kas kinos «Actual» esineb veel meie vana, ühine lemmik Mickey Rooney? Vaatasime ju teda mitmel korral filmis «Noor Tom Edison». Hans Albers meeldis sulle bandiidina: . . .»

*

Hiline öötund kasarmus. Nardini koht on alumisel naril. Ta loeb veelkordselt mägede üksinduses kirjutatud ridu. Ülemisel naril Nardini kohal krigistab sõdur magades hambaid. Ukse kõrval, korrapidaja laua taga istub paks Tom. Ta nosib maapähkleid ja poetab koori laua alla paberikorvi. Öhk on paks, rikutud.

10.

Isolaator vangilaagris tähendas väikest vanglat paljude kartseritega. Wang-Lu tuli meelemärkusele, teadmata, kus ta viibib. Oli külm, oli pime. Ruum haies porist ja inimeste roojast. Mis koht see võis olla? Wang-Lu sundis oma valutavad liikmed sõna kuulma, tõsis ettevaatlikult ja kobas kätega ümbrust. Sõrmed puudutasid põiklattidest laotud märga libedat seina. Kaugemal kompas ta plekiga ülelöödud ust. Väikest neljanurgelist ava ukseks katsid trellid. Peagi oli pilkaspimedas ruumis ring tehtud. Ukse vastas seina ääres, põrandast pisut kõrgemal, oli asfaldist alus magamiseks. Katteta pleknõu nurgas haies jäledalt. Wang-Lu pingutas viimast jõudu ja tõstis nõu ukse kõrvale. Kuum laine läbis ta külmast värisevat keha. Kurgus piinas iiveldustunne. Selge, ta oli siia auku visatud peale ülekuulamist komandantuuris! Kui kauaks? Oli nüüd öö või päev?

«Juua!» kajas kusagil kähisev, piinatud hääl.

«Kes soovib juua?» küsis keegi järsku asjalikult.

«Mina palun!» surus Wang-Lu oma paistetanud põse vastu külma ukseplekki.

«Juua jänkile!» kõlas samal ajal hullumeelse röögatus, ja Wang-Lu kuulis, kuidas tühjendati roojanõu läbi uksetrellide. See inimene seal oli vististi kannatustes mõistuse kaotanud ja tasus nüüd kätte piinade eest omal kombel. Ta märatses kaua ja hakkas lõpuks laulma.

Lauldes vang rahunes. Hääl muutus soojemaks, armsamaks.

«...Hiina roose kastab Kollane jõgi,
ja riisijuured joovad ta vees —
nii punased moonid ja valmiv riis
on põlemas päikeses...»

Seda vana armast hiina laulu kuulda sellises olukorras oli liigutav ja vapustav ühtlasi. Wang-Lule meenusid ta lapsed, kes talle kojutulekul alati vastu jooksid ja läbisegi küsisid: «Isa, kas tõid meile kaasa midagi head?» Siis võttis ta naeratades taskust krõbeda maa-pähkli-koogi. Rõõmust hakkasid lapsed tantsima, lauldes idamaadel levinud laulu:

«Kuu on selge sügisel,
päike kenam kevadel...»

Wang-Lu silmad märgusid pisaraist. Need olid ta esimesed pisarad vangipõlves. Ameeriklaste jõhkru, piinamisi komandantuuris oli ta mehiselt talunud, siin aga murdus ta nagu sulades mälestuste soojusest. Ta kurbust suurendas seltsimeeste-kaaskannatajate raske saatus... Haisvat pimedust läbisid nüüd kutsed rünnakule:

«Meenuvad maad meile tules ja veres,
sõpradeks lahingutuli meid lõi —
virgugu vaprus me ühises peres,
raugeda rahu eest võitlus ei või...»

*

RAND'i korporatsiooni kõrge volinik Fred Patterson rakendas sõjavangide suhtes oma meetodeid vääramatu järjekindlusega.

«Hävitada isolaatoris!» kirjutas ta resolutsiooni Parhami ettekandele Wang-Lu, Li-Vei ja Tsen-Si Ameerika-vastasest tegevusest.

«Wang-Lu ei võtnud süüdistust omaks, Tsen-Si keeldus Ameerika agendiks hakkamast, aga Li-Vei?» küsis Nardini samal ajal Parhamilt.

«Selle koera pärast sain ma sõimata,» oli jälle puudutatud hella kohta. «Luiskas lojus! Mäletad, kui suuri lootusi RAND pani tema seletustele Janani naftaväljade laiendamistöödest. Kontrollimisel aga selgus — bluff! Paar Li Sõn Mani agenti, kes hiljuti olid Jananist põgenema sunnitud, tõendasid vastupidist. Koeranaegu kõngegu isolaatoris. Ka Patterson sai Pentagonist järelepärimise selle neetud Janani pärast, aga noh — ülemuse asi, välja rääkis...»

«Huvitav, kuidas?»

«Omavahel öelda — päästis valega... Printsipiaalselt esinedes rõhutas Patterson, et RAND'i korporatsioon kontrollib muidugi tervet maailma, kuid paar Li Sõn Mani informeerijat sattusid nurjatule petmisteele, tõllerdasid venelaste ja hiinlaste lõa otsas. Kontrollitud andmetel on nad Ameerika-vastased müüdavad lurjused.»

«Ja tulemus?»

«Need agendid vangistati valetamise pärast...»

«Aga tegelik olukord Jananis?»

«Seda teab ainult jumal taevas!»

«Ma arvan, et teavad ka venelased...»

«Nemad — kindlasti!...»

Parham oli seekord ilmselt jututujus ja patras edasi:

«Idas on teil raskusi palju, häid tõlke vähe!» olevat kaasatundvalt Pattersoniga rääkinud üks RAND'i inspektor New Yorgist. «Meie oleme sündinud selleks, et maailmas suuri tegusid korda saata!» vastanud Patterson uhkelt.

«Ameerikalik!» naeris Nardini.

«Isolaatorist peame vähemalt ühegi trumbi välja pigistama. Sõjavangidest kirjutatakse praegu maailmas rohkem kui sõjast. Meie tahame selle probleemi lõpetada.»

«Saaks eraellu tagasi!» rõõmustas Nardini.

«Ei usu!» Parhami haige kõht hakkas korisema. «Ainult jõuga me sõjavangide küsimust ei lahenda. Meie kõmmutame pilusilmad maha, aga mis teevad siis korealased, hiinlased jänkidega? Selles ongi asja nael. Sõja ja sõjavangide probleemi lahendamine kuulub diplomaatia valdkonda. Kuid minu usk diplomaatidesse on kõikuma löönud...»

«Siiski,» poetas Nardini elavalt vahele. «Miks?»

«Sellepärast, et diplomaadid on udukogud ja nende pead on täis veeauru...»

Telefon helises.

Parham kuulas.

Rääkis Tomkins.

«Rutem, kui arvasin,» ütles Parham toru hargile asetades... «Rünnak ongi alanud. Pattersoni nõudmisel suunatakse karistusallused isolaatorist kõige rängemale ja mustemale tööle. Varem või hiljem katkeb neil kannatus ja nad reedavad Korea. Teil tuleb minna nendega kaasa. Laagrijuhatus kindlustab tõhusa valve. Jalga lasta pole kellelgi võimalik. Laagri asutamisest tänapäevani ei ole ükski vang siit põgenenud.»

«Lühidalt, mul tuleb isolaatorisse minna?» tõusis Nardini toolilt.

«Olge kannatlik ja tähelepanelik,» õpetas Parham. «Ärge tormake ega kiirustage... Vangidele jätkub tööd ja meile aega...»

Laagri sisevalvur, kes seisis korrapidaja-ohvitseri käsutuses, oli kõöki läinud ja isolaatori võtme kaasa viinud. Nardinil tuli mees üles otsida. Ta väljus. «Valge maja» jagas nüüd laagri kaheks osaks. Mere pool olid alistamatud, aga ülal mäe jalamil asus lisõnmanlaste laager. Karge meretuul tõi kõögi poolt haisvate soolte lehka. Laagri nurgas, vastu lisõnmanlasi suitses päarkümmend madalat, kuid laia katelt. Katlad olid veetavad, ühepikkuste korstnatega. Neid köeti koksi- ja kibriketiga. Katelde juures kõlkusid pika mõla otsa kinnitatud ämbrid. Supivedeliku väljaandmist korraldas laagrivalve. Iga kümne mehe kohta anti ämbritäis suppi päevas.

Märganud Nardinit, kamandas valvur käskivalt «valvel» ja raporteeris:

«Köök jagab suppi esimesele kompaniile!»

«Aga millal teised süüa saavad?»

«Töölt tulles!»

Katlad olid ääreni täis.

«Mispärast keedate alati ühesugust roostepruuni suppi?» küsis Nardini korelaselt.

«Supi värv tuleb produktidest... sojaoad.»

Sõjavange polnud ligidal, ja Nardini küsis edasi:

«Aga sooltehai?»

««Las tripas» konservidest!»

Kokk kallas ühe kilolise plektoosi tühjaks. Kollakasrohelist looma maonahatükid ja sooltelõigud valgusid kaussi laiali.

«Kas liha ei ole?»

«Liha pole ma laagris veel näinud — mitte kordagi...»

«Lähemel!» palus Nardini valvurit. «Mul on kiire...»

Nardini kartis, et iiveldustunne kasvab talumatuks. Ta ruttas minema, valvur järgnes. Nende ees liikusid jooksusammul kaks sõjavangi supiämbriga. Imelik oli üksnes see, et mõlemad nii sagedasti kätt vahetasid. Nardinile näis, et neil polnud lihastes enam jõukübetki. Ootamatult takerdus üks kandjaist liivas ja kiskus kukudes ämbri ümber.

«Kõik läks maha!» märkis Nardini mehaaniliselt.

Kiiruga kaapisid mehedi väljavoolanud supi koos liivaga ämbrisse tagasi.

«Nüüd ettevaatlikumalt!» hoiatas pikem sõjavang lühemat. «Koorem on ju endisest raskem...»

«Jube huumor!» sõnas valvur Nardinile. «Süüakse liival... Vist lähete esimest korda isolaatorisse? Seal ta ongi!...»

Väliselt ei paistnud kardetud, õudne isolaatorihoone mitte millegagi silma. Piklik liivakuhi hästi madala uksega ühes otsas. Rahuajal oleks peetud teda juurviljahoidlaks. Praegu segas seda muljet ümbritsev okastraat. Uudistades astus Nardini valvuri kannul. Vilunud käe all avanes värav ja esimene uks. Valvuri lamp valgustas esikut, kuuldus kabinat ja piiksumist: kümned rotid

jooksid läbi lattseinte ja urbse põranda laiali. Kuid nad ei läinud kaugele: igasse prakku jäid hiilgama nende silmad, mis õelalt segajaid jälgisid. Seinad elasid!

«Ma unustasin midagi!» ütles valvur äkki Nardinile.
«Jooksen mõneks minutiks tagasi...»

«Läks vist rotimürki tooma!» mõtles Nardini jubedusega.

Tulbana seisvat Nardinit rotid ei kartnud. Uuesti valgusid nad karjakaupa esiku põrandale. Mõned ninakamad nuusutasid ust, mille valvur lahkudes oli enda järel sulgenud. Üksikutel loomad olid kas kakluse või haiguse tagajärjel karvad kehalt tüka-lapa kadunud. Nardini taganes välja ja rõhus ukse kahe käega kinni.

Valvur tuli peagi tagasi, ameerika sõduri lopergune teraskiiver konte täis.

«On käsk neid peletisi toita, ärge imestage,» ütles ta süüdlaslikul ilmel.

«Miks?!» ajas Nardini silmad pärani.

«Poliitika!»

«See ei seleta mulle midagi!»

«Selgemalt öeldes, siin soositakse rottide sigimist sellepärast, et nad piinaksid isolaatorisse saadetud sõjavange. Katsu, vader, rottidega ühes ruumis magada! Nad ei lase sul kongis käiagi — elavalt tahavad ära süüa. Rotihammustuste valu hoiab vangi alati ärkvel, alati jooksmas...»

«Ameerikalik!» ei osanud Nardini enam midagi muud ütelda. Ta keeldus veelkordselt isolaatorisse laskumast, komandantuuri valvesõdur pidi seda tegema üksinda. Tõeliselt huvitasid Nardinit ainult need kolm vangi, kes Parhami korraldusel olid isolaatorisse suletud. Kas nad tõesti veel elasid?

Juba väljusidki esimesed vangid. Välisvalgus sundis neid kätega silmi katma. Teiste hulgas tundis Nardini kohe ära Wang-Lu ja Li-Vei.

Valvesõdur viis vangid laagrivärvast välja. Hiljuti lõpetatud uuel raudteel, väikese mootorvaguni taga seisis kolm platvormvagunit, millel kõik kohaletoodud pidid ruumi leidma.

«Kuhu meid veetakse?» küsis Wang-Lu Nardinilt.

«Ei tea!»

«Tapavad!» mõtles Wang-Lu ja mõõtis Nardinit hävitaval pilgul.

Raudtee viis Ameerika lennuväeüksuse käimlate taha. Need, rööbiti raudteega ehitatud mugavad käimlad olid kõik ühte tüüpi. Kahelt poolt otsast mindi mõnest astmeliste treppide kaudu üles. Isteavade alla olid paigutatud meetrikõrgused tsinkplekist nõud.

«Esimene oper on lõpetatud — nõud on ääreni täis!» hüüdis motorist aktsendiga inglise keeles. «Meeldiv ja lõbus.»

Käsitatuna mitmest valvurist, pidid vangid täisnõud platvormidele tõstma ja tühjad vahetusnõud asemele panema.

«Siin on soojem!» kutsus motorist Nardini enda juurde kabiini.

«Ränk töö!» vaatas tõlk raskete koormate all vankuvaid vange.

«Ropult must asjandus,» irvitas motorist, «ja lehkab jälgilt...»

Lennuväeüksuse ja aerodroomi teenindava personali baraki juurest läks sõit ümber lisõnmanlaste õppelaagri ja sealt otse merekaldale, kus koorem tühjendati.

Tagasiteel peatas motorist rongi aerodroomi ääres. Kahe Ameerika hävitaja ümber askeldasid õlistes tunkedes lisõnmanlased.

Ameerika saatis Korea vastu sõjamasinaid — liha, vere nende tegevuseks pidi andma Aasia. Rahva-Korea pilootide petmiseks olid jänkid lasknud aerodroomi kõrgemale nõlvakule ehitada kaks halvastimaskeeritud «lendavat kindlust».

«Häire korral jooke nende alla varjul!» instrueeris valvur vange, kahemõtteline naer üle laia näo.

11.

Kartseripimedusse tuleb kuumalt igatselud vabadus kõige kaunimas rüüs. Vabaduse hinda, väärtust ei tunne keegi paremini kartseris kannatavast vangist.

Wang-Lu plaanitses põgenemist. Kümnete avatlevate variantide hulgast saatis teda kinnisideena põgenemine lennukil. Roojavedajaid ei osatud aerodroomil veel karta. Vajaduse korral kasutati neid isegi abijõududena määrdeõlinõude puhastamisel.

Kui Wang-Lu pimedast isolaatorist hommikuti päevalgusse astus, oli ta teistest kuidagi reipam. Lakkamatu lootus pakkus talle tuge, ta uskus kindlasti oma õnnelikku tähte.

«Kes on inimesest kavalam?» armastas ta tarvitada tuntud kõnekäändu.

Ühel süngel hilssügisel hommikul sattusid vangid isolaatorist väljudes sõjaolukorda. Jänkid seadsid laagri ümber kuulipildujaid üles. Rutates valisid sõdurid positsioone. Varitsejad varjusid liivaga täidetud paberikottide taha.

«Kas läbimurre rindel?» arutasid sõjavangid omavahel.

«Repatrieerimine?»

«Vaherahu Kesonis? ...»

Veest rasked pilvemassid vajusid madalalt üle häiritud laagri. Kajakad kisasid rannarahnudel murduvate lainete kohal.

«Valge maja» katusele seatud valjuhääldajaist käsutati:

«Kõigil sõjavangidel rivistuda mere äärde. Pataljonide viisi!»

«Läbiotsimine!» kartsid ärevil vangid.

Laagris algas sõnul kirjeldamatu jooksmine, sagingine. Üks peitis ja teine otsis seda, mida pidas kõige vajalikumaks. Liivaaugud ja barakitaolised hagerikud tühjenesid. Laagris oli ju nii tihedalt koos elatud — mererand mustas sõjavangidest. Grupp ameerika sõdureid alustas sõjavangide mahajäetud pesapaikade läbituhnimist. Nad otsisid «soomust», kogusid trofeesid. Selles osas oli pilt selge. Muus osas aga jäi kõik mõistatuseks. Siis veeres laagri aegsasti avatud väravast aeglasel sõidu! sisse maastikumasin. Selles istus komandant Tomkins. Ta kriitvalged kindad paistsid kaugele.

«Kinnastest tuntakse inimest,» rääkisid sõjavangid. «Timukad kannavad ikka valgeid kindaid.»

Peatumata sõitis Tomkinsi masin rivistatud sõjavangide eest mööda. Kapten istus liikumatult, kangelt omal kohal, tuletades meelde martsipanist nukku. Tagasi sõidul tuli ta autolt maha alles lisõnmanlaste laagris.

«Tere, kindral!» astus Patterson ta juurde.

«Täna loome uue armee!» torkas Tomkins pillirookepi harjumusekohaselt otsapidi saapasäärde.

Eemal seisis kaks Li Sõn Mani ohvitseri. Üks neist kandis pakse prille, ja kui ta pingutatult vaatas, paljastusid ta pealmised hambad.

«Poolahv,» riivas Patterson teda põlgliku pilguga.

Esimene pataljon sõjavange jõudis lohiseval sammul kohale. Väike punasenäoline punnispõseline ameerika ohvitser raporteeris Tomkinsile. Sammu kolm komandandist eemal masindas ta midagi ebaloomuliku põri naga. Ettekande ajal vahtis Tomkins pahaselt ringi.

«Kes soovivad näha Hiina ja Korea õitsengut, astugu kolm samm ette...!»

Üksmeelselt, kiire operatiivsusega täideti see käsk.

Patterson pidas muserdava kõne.

«Tänu Ameerikale teate teie nüüd, mis on kultuur. Miljonid hiinlased on surnud autot nägemata — Ameerika on tutvustanud teid autodega. Kui seni teised suurriigid sõdisid, siis Hiina kannatas — tal polnud relvi. Ameerika annab teile võitluseks relvad.»

«Li Sõn Man» tõlkis Pattersoni kõnet suure teatraalsusega. Ta salvitud priske nägu meenutas hiina mandariini värviliste paberlaternate all.

«Täna sa oled mobiliseeritud!»

«Agressorite vastu — jänkide ahnitsuste vastu...»

Ei, see polnud üksiku hulljulge, vaid vististi terve pataljoni hääl.

«Hiina on mobiliseeritud!» rõõmustusid ka surmale määratud vangid isolaatorist.

«Mahalaskmisele!» hakkas Tomkins pillirookepiga vehklema ja suunas sõjavangide tõrksa pataljoni lisõnmanlaste laagri taha liivaluutele.

Tomkinsi viimase ähvarduse kandis «Valge maja» valjuhääldaja iga sõjavangini. Rivistatud pataljone läbis elevuskahin.

«Tapavad!» sosistati lähemale seltsimehele.

«Kas laagris või laagri taga, vahe seisab ainult selles.»

Hiinlased vaikisid mornilt. Korealased vaidlesid ägedalt isekeski.

«Jookseme rindel Li Sõn Mani lipu alt Kim Ir Seni poole üle!»

«Arvan, et nii on tõesti õigem!» kordas mõnigi provokaatori sõnu.

Sõjavangide ühtsesse rindesse oli löödud mõra. See ilmnes kohe teise pataljoni etteastumisel. Hirmutatud mahalaskmisest, piinamistest, kapituleerus paarkümmend korealast. Alistamatud söötsid nende kallale. Et päästa oma muhkudes-vorpides nahka, pidid kapitulandid jooksma ameerika sõdurite aheliku taha, kust nad juhiti tühja barakki lisõnmanlaste laagris.

«Vabatahtlike» värbamise ajal oli terve vangilaager asetatud kartseri olukorda. Kõik keelatud esemed loobiti autodele. Jäid kuulipildujad liivakottide taha, jäi kõvendatud valve. Alistamatud sõjavangid suunati endistesse asukohtadesse tagasi.

Wang-Lu loksutas merevees kantud, kuid üldiselt terveid ameerika lennuväetunkesid — ta oli need leidnud roojanõust.

«Isolaatoris hulluks läinud!» vaadeldi teda kaastundlikult.

«Oodake, oodake, targad, mina aga lendan minema,» mõtles Wang-Lu endamisi. «Homme võin olla juba Phönjanis või Pekingis.»

*

Üksik suvila järsul mäekünkal, metsikul rahnulisel poolsaarekesel kuulus Pattersonile. Alaliselt elas siin üks tema adjutantidest. Pattersoni minek ja tulek olid alati seotud salateenistuse seletamatute asjaoludega. Vahel sõitis ta siia keskööl ja käskis ruttu laua katta kahele inimesele. Adjutant Slop kartis rindelesattumist ja jooksis ülemuse ees alati kas või nahast välja. Aidanud kokal lauda katta, läks ta härrale teatama, et kõik on valmis. Ta koputas uksele. Toas jäi järsku vaikseks. Siis oli kuulda daami naerukihinat.

«Slop, minge magama!» käskis Patterson.

«Head ööd!» soovis Slop kombekohaselt.

Mõnikord mürises autosid kohale hommikuni. Kord anti üle mingi pitseeritud kiri, kord toodi kohale daame ohvitseride lokaalist «Nippon».

Adjutant ei näinud ega kuulnud iialgi midagi, ta tegutses masinlikult, avaldamata kellelegi ühtki sõna-kest oma mõtetest.

RAND'i korporatsiooni posti vaatas läbi sõjatsensor nr. 55. Ameerika salateenistuse tava kohaselt koostas Patterson nimekirja alluvaist, kelle sissetulevad kui ka väljaminevad kirjad tulid kõik temale üle anda «edasi-saatmiseks». Post pidi täitma oma osa mõtete kontrollimisel.

Nii sattus Pattersoni käärde alla ka Longina Cassardi kiri Nardinile.

«Nardini — tean... Aga Longina — tüdruk missugune!» imestas Patterson.

Longina pildil oli eriline jõud kõita neljakümnendale eluaastale lähenevat, elus palju näinud, suurte kogemustega meest. Milline päikeseline, selge, piklik nägu täiuslikult vormitud sirge ninaga. Ja see naeratus lohu-kesega põsel, ning need vaimustavad silmad!...

«... Luigi! Sain eile kaheksateistkümnne aastaseks... Ootan sind, suudlen sind! Ainult sinule elan maailmas!... Longina.»

Patterson märkis Longina Cassardi aadressi märkimikku ja pistis pildi selle nahkse kaane vahele: Nii-sugust imet peab kaasas kandma! See elustas temas kustunud mälestusi...

Tütarlapse igatsuse siiruses, ootuse kannatlikus karguses on palju puhast ja ilusat. Patterson teadis seda iseenda kogemustest. Ja millega oli ta tasunud? Ta oli abiellunud neljas ameerika osariigis kuuel korral. Tüdrukud olid seda nõudnud. Kiitus lihtsameelsetele! Targad ei otsi õnne garantiid vormikohasuses...

Adjutant Slop teatas:

«Härra Patterson — auto ootab teid!»

«Virk poiss, täpselt sõitis — oodaku!»

Kui adjutant lahkus, jäi härra vabasse poosi mõnusalt istuma. Raadios lauldi ta lemmikpala:

«...miks keegi elust midagi ei võida,
ega kalmust kaugemale saa...»

Äkki turgatas majorile midagi pähe. Ta avas laua-
sahtli ja võttis välja õhukese hallikaanelise kausta.
Pehme, lihav sõrm lappas latsuvalt lehti.

... Siin, käes! Rahva suus kõlas see laul nõnda:

«... miks jänki-sõdur Aasias ei võida,
Euroopat iialgi ei valluta.
Austraalias on rahvas tema vastu,
Ameerikat neab võitlev Aafrika!»

Major luges ja muheles. Rahvalauludes on tõde,
lihtsust, kunsti. Nende laulmine on muidugi keelatud.
Võim peab taltsutama mässavat, märatsevat vaimu.
Patterson hakkas mõttes otsima vaimu ja võimu sünteesi.
Kui Ameerikal ei oleks rahvaste hulgas vastuhaukumist,
siis ei oleks ka vastupaugutamist. Rahvas toidab vaimu,
raha võimu. Kuidas peaks RAND'i korporatsioon ühendama
võimu vaimuga? See küsimus väärisküsimus ülesmärkimist.

Raevukad tuulehood ründasid maja. Patterson mõtles
tõsiselt tükikese aega ja kirjutas vastuse küsimusele,
mille ta ise oli püstitanud.

«Mulle tundub, et ilma rahvata võimu ja vaimu ühendamise
probleemi ei lahenda. Aga rahvas ei lähe sobinguisse
võimuga. Rahvas võtab võimu lihtsalt üle. Ja meid —
matab maha!...»

«...miks keegi elust midagi ei võida,
ega kalmust kaugemale saa...»

Vallutatud mõtetest kaduvuse paratamatusele, viskas
major kõik kaminasse — oma ettepaneku RAND'i korporatsioonile
koos Longina ja Nardini kirjadega. Ainult valge tuhk jäi
värelema ruugelt hõõguvaile sütele. Torm väljas üha tugevnes
ja Jaapani meri oli siidine. «Siidiseks» nimetasid siinsed
randlased merd siis, kui laineharjadel tuiskas valge vaht.

Sõjavangide laagris rannaliival lõid hõõguma põlevatest
koksitükkidest moodustatud sõnad

«Käed Koreast!»

Kergesti ägestuvale Pattersonile aitas sellest, et mõirata läbi telefoni komandant Tomkinsile.

«Laagris ei ole korda!»

«Kuidas — pole korda! Laagris valitseb kartserikord... Täna pole sõjavangidele süüa antud, homme nad ka ei saa, tunahomme samuti...»

«Laagris ei ole korda! Liival hõõguvad loosungid...»

Minut hiljem kuulsid sõjavangid valjuhääldajast:

«Kõik lõkked liivalt kustutada!»

Valvurid viskasid lõkete suunas mitu granaati. Säde-
med haihtusid õhku, vangide vere jõi liiv...

Patterson oli rahuldatud. Ta sõitis õhtut veetma Ameerika ohvitseride kasiinosse «Nippon».

12.

«Nipponi» oli kujundanud kord oma perekonna residentsiks Jaapani tööstur Togo. Siia, kõrge kivimüüri-
ga piiratud kinnisesse maailma ei pääsenud korealased Jaapani ega Ameerika okupatsiooni ajal. Hall värav asfaltteel sulges Pattersonile edasisõidu. Vahiseersant tervitas eeskirjade kohaselt ja palus kontrollimiseks dokumente. Sissepääs oli võimaldatud ainult Ameerika ohvitseridele. Lisõnmanlasi ega teisi «liitlasi» siia ei lastud.

Piki kulide ja vangide kätejõul kaevatud veehoidla kallast läks tee luksuslikku kasiinosse. Parki läbival mägijõel kohisesid kunstlikud kosed. Välises mahajäetuses, pimeduses vilkusid kaduvad ja taastekkivad tumesinised kirjad: «Nippon».

«Nipponi» ukсед avanesid külastajaile automaatselt. Kaks klouni juhtisid tulijad garderoobi, kus ameeriklasi teenindasid valgeis frakkides ja maniskites jaapanlased.

Saalides, fuajees piidlesid ohvitseri edevalt riietatud daamid.

«Kas rindelt, major?» naeratas nooruke jaapanlanna Pattersonile.

Külma viisakusega raputas Patterson pead ja otsis pilkudega oma vana sümpaatiat. Vasakult puhvetiruumist kostis läbiseigi äkilisi kirumisi, röögatavat rinnaeru, piljardikeppide klõbinat. Seal oli oma paremas sõiduvees laagrikomandant Tomkins. Ta õhetas palavusest, erutusest.

«Tooge sidrat*, või ma suren!» karjus ta valgele marmorlauale plaksutades. «Majorile šartrööri jääga,» kutsus ta ka Pattersoni lauda.

«Ma tulin siia tantsima!» tõrjus major Tomkinsi pakumise tagasi.

«Major esindab mineviku kuiva Ameerikat — tema terviseks!» tõstis keegi rindemeestest majorile tellitud šartrööri klaasi.

«Täna teid!» lahkus Patterson.

Tantsusaalis, mustast puust poodiumil mängis orkester. Solist laulis.

«... Vanas Chicagos keeb elu,
seal voogab Michigan suur...
Vanas Chicagos näed ilu,
kui silm ja süda on noor...»

Prožektor saatis liikuvaid vikerkaari üle keerlevate paaride. Läbi põranda mitmevärviliste klaaside kiirgasid valgusjoad. Kohaliku lennuväeüksuse ülem, vana Bullhead, tantsis Pattersoni Valge Liblikaga. Tantsu vaheajal nad kadusid koos. Valge Liblikas naeratas Pattersonile võltsilt, hädiselt. Vana Bullhead ei vabastanud neidu ka teiseks ega kolmandaks tantsuks. Patterson hakkas hauduma kurje mõtteid. Ta teadis, et Bullhead ei tantsinud twosteppi ja saatis kelneri dirigendi juurde. Raske raha on röömsamaks noodiks, mis paneb alati kõrtsiorkestri mürtsuvalt mängima. Helid kutsusid tantsima twosteppi. See oli Valge Liblika lemmiktants. Väärrikalt astus Patterson üle läikiva parketi.

«Ei luba!» ütles vana Bullhead kuuldavalt ja juhtis abitu tüdruku einelauaruumi.

«Tangot, tangot!» hakati mitmest kandist nõudma. Orkester alustas uue hooga. Alanduses ja raevus

*) Apelsinijook

tõmbus Patterson tantsusaalist tagasi. Solisti sõnad lahkasid nagu nüri noaga tema ängistatud rinda.

«...mult ära küsi, kallim, enam seda,
miks pean su juurest ära minema—
mu järel kasvab kinni vana rada —
sull' sõber uus võib tulla hõiskega...»

Fuajeest saalidesse viivail ustel rippusid paksud, värvilised, altpoolt poolenisti avali siidkardinad. Valgest saalist kõlas Sarah Leanderina rietatud neuu laul.

«...kurvalt üks neiuke
toetudes kaevule,
laulis kaunist viisi,
mis mul tungis südame...»

Patterson istus vabale toolile ja jäi kuulama. Neiu mustal kleidil sätendasid viis kristallnööpi. Musta kinnastatud käed tõusid laulu rütmis lumivalge pitsilise kraeni. Lauljanna vasakus käes hõljus langevat lehte meenutav õhkkerge linik.

«...nüüd taevas on hall —
süda väsinud mul...»

Laulja esinemist segasid paar haavaarmidega ohviteri, kes temast üle lallutasid. Võib-olla sellepärast lahkuski praegu saalist tsensor? Ka Patterson tõusis ja läks tsensori kannul punasesse saali. Siin oli vaiksem. Kõigi ruumide ühine nuhtlus — terav tubakasuits tungis ka siin ninna. Mahe punane valgus aga valas kõik üle piduliku helgiga. Vilkalt askeldasid laudade vahel Shirley Temple'ina rietatud tütarlapsed. Valged baretid nende lahtistel juustel hõõgusid punakalt ja madrusekrae sobis imehästi lehvik-kaelasidemega.

«Palun, šeff,» tegi tsensor Pattersonile ruumi.

«Kõrtsis pole šeffe,» vastas major naljatades. «Mida teie rüübata soovite?»

«Õlut ja sidrat!»

Väike «Shirley Temple» seisis nende kõrval. Talle anti tellimus.

Nad olid väikeses loožis, eraldi teistest. Siin võis vabamalt rääkida.

«Mis sõdurid kirjutavad?» tegi major juttu.

«Kõigest pisut — napalmpommidest, aatomist, täidest...»

«Noh, kas neid ka siis on?» vaatas major riivamisi kolleegile näkku.

«Sõda täideta on võimatu!» kinnitas tsensor.

Niksu tehes ladus madruseriituses neiu tellitud joo-
gid lauale.

«On see kõik?» küsis ta, nagu vihjates veel millelegi.
Patterson silmitses tüdrukut ja küsis:

«Kui vana teie olete?»

«Kuueteistkümne aastane!»

«Peale kabaree-etendust «Orientalis»...»

«Sain aru!» kadus tütarlaps kergelt hõljudes.

Liköör kallati karahvinist klaasidesse, prooviti maitset, kasteti huuli. Tsensor muutus jutukamaks.

«Iga päev satub poisse kirjade pärast prokuröri kätte. Ameeriklased sõdivad halvasti ja kirjutavad samuti halvasti.»

«Mida soovivad jänkid Koreas?»

«Sõja lõpetamist!»

«Kas te purjus olete?»

«Ma olen veel kaine!»

«Kui palju loete päevas kirju?»

«Mitusada!... Vaadake siin seda täna kinnipeetud kirja...»

Major kallutas keha mõnusesse poosi ja hakkas suure huviga lugema.

«... Palun andestust, ema, usun kindlasti, et sa suudad mulle andestada. Mäletan eredalt päeva, kui sa rääkisid mulle emaarmastuse suurusest laste vastu. Sa rääkisid hukkaläinud Geraldist, mõrvarist ja gangsterist, keda Chicagos kõik kartsid ja vihkasid. Ainult ema ei kartnud teda ja ütles hoiatajaile: «Ta on mu poeg!»

Jälitatud bandiidina tuli Gerald ema juurde. Ema söötis ja varjas teda, andis talle selga puhtad riided. Kuid valutav emasüda ei suutnud hoiduda noomivatest-manitsevatest sõnadest. Loomastunud poeg sai vihaseks. Ta lõi emale noaga mitu surmavat haava ja tahtis rutuga põgeneda... «Gerald!» sosistas talle

surev ema. «Ära põgene joostes, kiirustades, see võib äratada tähelepanu. Mine sammu, pikkamööda. Ma ei jälita sind, ma ei kaeba su peale...»

Ma pean Koreas käsualusena korda saatma sedasama, mis tegi Gerald Chicagos. Meid ei sallita siin. Mind vihatakse Koreas ja Ameerikas — kallid ema, see on talumatult raske... Suudad sa mulle andestada? Andesta siis, kallid. — Meie pole süüdi selles suures häbis! Iga kiri Koreast võib jääda viimaseks... Suudlen sind! Stanley.»

«Mida Ameerikast kirjutatakse?» jäi tšensorile tundmatu ohvitser Pattersoni ette seisma.

«Tere, John,» tõusis Patterson aupaklikult püsti. «Kas rindelt?»

«Esimeselt liinilt!» uhkustas John. «Närvid sassis, saadeti puhkama... Kas kodust kirjutati?»

«Ei — ameeriklase koduks on nüüd kogu maailm. Kas vana John polegi veel kosmopoliit?»

«Olen ikka see ja teine, kuidas soovite — märjukesid lahtub klaasis, tõnt teab, mis bakterid võivad sisse minna... Trimpane parem!»

Tšensor sai kirja tagasi ja kadus märkamatuks.

«Nii, et korealasi nähtud...» hakkas major juttu juhtima.

«Või veel, isegi hiinlastega on võideldud. Neid peab kartma. Fanaatikud. Jänkide patrullile jäi kord ette hiina valvepost. Meil oligi vangid tarvis. Aga hiinlane põikpäine ei tule kaasa, ütleb häbematult, et — jänkid pole mind siia valvama pannud, jänkid ei võta mind siit ka maha... Poisid läksid teda kinni siduma. Hiinlane tõmbas taskus granaadi lahti. Ja nii see kollane kurat tappis terve patrulli!...»

«Kas ta ise pääses?»

«Pääses — teise maailma!...»

Rindemehena oli John ropu suuga, käitumiselt labane. Joomise juures liikus ta kõrisõlm pikas peenes kaelas nagu pumbakann üles-alla. Major Patterson vaatas oma tuttavat segaste tunnetega.

... «Pätistunud!» mõtles ta. Ja nagu kinnituseks oma arvamusele, ei suutnud ta tagasi hoida kahemõttelist märkust:

«Rindel, räägitakse, on moraal alati tervem kui tagalas?»

«Well, äh-äh-häh!» Rindemees naeris mürgiselt. «Jalad toidavad hunti. Meie moraal on igalpool ühesugune! Karbi konservide pärast on Korea rindel palju ameeriklasi kuulsusetult langenud...»

«Kuidas nii?» küsis Patterson arusaamatuses.

«Lihtsalt nii, et Jim lööb Johnile kopsaka pähe ja kugistab hiljem sellele määratud konserviliha, nii et vats rebeneb...»

«Väga hea!» naerab major. «Õpetab valvsusele!»

«Mis kasu on tapetuil valvsusest?»

«Aga järelejääjail?»

«Kõik togitakse maha — kes meist jääb Koreas ellu?» nohises rindemees luuravalt ringi vaadates.

Ta kaamel näol valitses apaatus, nukrus. Pidevalt alkoholiga köetud kehakoed kihutasid üles haiglast higi. Nahal puudus terve inimese roosa jume.

«Sõda on suur müsteerium!» püüdis major kolleegi kurbust leevendada.

Rindemees haaras kobavate, kuid küllaltki tugevate sõrmedega kinni Pattersoni rihmast ja nihutas ennast talle üha lähemale. Kõik naaberlaudades istujad olid tantsima läinud.

«Müsteeriumid jäägu eitede juttudeks — sõda on suur äri. Kas mäletad miljardär Morgenthau ütlust: Mida mustem äri, seda puhtam kasu!... Näe, vennas, see ongi sõda — ropult must äri muinasjutuliselt puhta kasumiga...»

«Nii räägib ohvitser. Aga sõdur?»

«Sõdur pidagu lõuad!»

Oma südames rindekapten kahetses kohtumist Pattersoniga. Mis oli tal enam selle bossiga ühist? Võibolla kannab salateenistusele ettegi — ettevaatust! Kandku, teadku Wall Street surijate sajatusi...

Üks lilleneidudest tuli mornitsevaid ohvitseri lõbus-tama. Ta lõõritas meloodiat helifilmist «Broadway roos»:

«...suudle veel mind,
ah, kuis armastan sind...»

«Hüvasti, Fred!» lahkus rindekapten koos neiuga.

Patterson tõusis raskelt. Ameerika organism pidi olema seesmiselt pehastanud. Tema tundis seda kõige selgemini. RAND'i korporatsioon peaks midagi ettevõtma — midagi otsustavat, mentaliteedile mõjuvat. Samas meenus talle isa ettevõtte. Selle tulud mitmekordistused sõja tõttu. Summasid kasutas vana ihnur aga ainult vilja kokkukuhjamiseks. Oodati näljapsühhoosi, mis sõjaga alati kaasas käib. Ja alles siis muutub leib kullast raskemaks. Takerdumine Koreas ei soodustanud soovitud eesmärgi saavutamist. Sõda oli surutud kitsale platsdarmile. Veel ei lõõmanud terve maailm leekides, veel ei karjunud miljonid anuvad suud — leiba!...

Kabarees «Oriental» oli etendus alanud. Vabu kohti enam polnud. Vana Bullhead istus Valge Liblikaga esimeses reas. Ohvitserid jälgisid ettekandeid pingul meeltega. Puuderdatud, siidisse mähitud bandiitide kuninganna laulis amidele:

«...Punased roosid sull' saadan,
öelgu need: armastan sind!
Meenuvad sulle ehk päevad,
kui kuumalt suudlesin sind...»

Laulu ajal ronib üks rindemees lavale — kuningannale lilli viima. Nähtamatu orkester hakkab järsku foxtrotti mängima: nad tantsivad. Bandiitide võluv kuninganna ja Ameerika ohvitser! Jänkid vilistavad, trambivad jalgadega, juubeldavad. Tants muutub üha tormilisemaks, ja üle lava neelav tõmbetuul rebib järkjärgult kõik hilbud kuninganna seljast. Alasti naine väänleb, taandub ja kukub kiljudes lavalt ülespaiskuvasse pitsivahtu, kiskudes jänkist ohvitseri enesega kaasa...

Vallandub kõrvulukustav müra. Tegelasi kutsutakse korduvalt välja.

Majoril ei sobinud püsti seista. Ta kõhatas halvaks-panevalt ja läks kabareest pidusaali. Paar astet viis trepp vasakule alla ja pöördus siis paremale. Iga kord tundis Patterson siin, massiivse polsterdatud ukse ees mingit kibelevat ärevust. Oli tahtmine edasi ja tagasi

astuda ühel ja samal ajal! Aga, nagu alati, pahem mina jäi peale. Üks käetõmme, üks samm, ja uus külaline oli sees, oli Ameerika stiili avalikus majas.

13.

Kaljutunnelisse ehitatud «põrgu» näitamiseks kasutati mäejõest voolavat vett. Sõit põrgusse algas kaudu sadamast, «Nipponi» kõige puhtamast ja meeldivamast paigast. See kujutas endast kanaliga ümbritsetud saarekest, mille keskel õitses vahelduvais vikerkarevärvides veepihustaja, fontään. Saarele pääses silla kaudu. Ülal peakohal kummus klaaskatus, sellel magas tähistaevas. Paatide sisse ja välja klaarimist toimetas valges ja kullas särav kapten. Paadid liikusid kanalis ainult pärivoolu. Paadi kiil asetseis kanali põhjas sügavas uurdes. See andis marsruudile kindla suuna, vältis ebameeldivusi, eksimist. Kiil ühendas ja lahutas mehaanilise täpsusega elektrikontakte. Tehnikata, elektrita pole ju kaasaegne põrgugi enam mõeldav...

Fontääni kõrval müüdi amulette ja mälestusesemeid pealkirjaga: «Ostetud Nipponi põrgust!» Patterson ostis ühe valge elevantikese, mida võis kihvapidi tüdruku pluusile kinnitada.

Kõik paadid olid käigus — neil tuli oodata.

«Möödunud nädalal,» ütles tüdruk Pattersonile, «oli sellel saarel kolm enesetapmist. Purjus ohvitseridele näis viirastuvat, et nad on tõesti põrgusse sattunud ja enne väävliahju heitmist kõmmutasid end surnuks!...»

Pimedast kaljutunnelist loksus esile üksik paat. Vana Bullhead suudles selles Valget Liblikat!

«Ootame järgmist,» ei tahtnud Patterson minna paatigi, milles oli sõitnud rivaal.

Tüdruk pidi meeldivalt, heakskiitvalt naeratama — härra tahtmine sündigu!

«Kuidas sind kutsutakse?» pigistas Patterson tüdruku õlga.

«Cathrin.»

«Hüva, Cathrin. Oled kena ja armas.»

Järgmise paadi tulekuni kuulasid nad vaikides heli-
plaadimuusikat.

«... kõik läheb mööda kiirelt siin maailmas,
ja kustub huultelt iga küsimus —
ning kuivab pisar hädas sinisilmas,
jääb mõistatuseks ikka armastus...»

«Cathrin, Longina Cassard ja...» mõtles Patterson möödunud ja tulevastele armuseiklustele. Järsult seistas nende ees järjekordne paat. Kui nad mugavasti olid kohtadele istunud, laskis kapten ratta lahti. Paat sööstis kiiresti mustava kaljukuristiku poole.

«Hirmus!» sosistas Cathrin end majori vastu surudes.

Põrgu eeskoja moodustas järveke, mille ääres varit-
sesid kiskjad loomad. Paat loksatas vastu valgeid karu-
sid, tiigreid, hüääne, lipsas läbi lõvi suukoopa ja kadus
hiiglakrokodilli kõrisse. Tahtmatult tekkis tunne, et ellu
tagasipääsu enam ei ole. Krokodilli kõhus liikus paat
nii tihkelt, et õhunappus tunda andis.

«Lämbumel!» hirmutas Patterson.

Järsku laius nende ees prožektoritest valgustatud vio-
letne veeväli.

«Kui ilus!» ei suutnud Cathrin vaikida.

See oli ainult hetkeline nauding silmale, mis kohe kadus pilkasesse pimedusse. Paat oli jõudnud põrgu pro-
teesidetöökotta. Siin töötasid luukered. Üks saagis teisel
suure veretava saega õlaluud. Valget kondipuru langes
jahuna veele. Mõlemast küljest kummardusid luukered
paadi kohale, et reisijaist kinni haarata. Samaaegsel
kummardumisel pörkasid nende kolbad sõitjate kohal
paukudes kokku. Paat kaugenes neist ruttu.

Cathrin hingas kergendatult. Paat nihkus kitsas
kaevikus «positsioonile». Seestpoolt valgustatud kaevi-
kute klaasseinte taga võis näha igas asendis sõdurite
laipu. Igal paadi tõukel seinasolevate nuppude külge
rappusid laibad ja neist hüppas välja ehmunud rotte.

Cathrin kiljus hüsteeriliselt ja kattis silmad kätega.

«Näгите sõdurisaatust enne aatomi ajajärku!» kõlas
valjuhääldajast diktori rahulik hääl. Cathrin pidas
seda Pattersoni kõneks ja küsis:

«Ja milline on sõduri saatus nüüd?»

«Vaata, ava silmad!»

Seda ütles tõesti Patterson.

Nad olid jõudnud aatomiosakonda. Vahelduvad pildid selgitasid aatomisõja paratamatust... Sünged kaevikud, rasked relvad, veri ja vigased — see oli mineviku sõda...

Sujuvalt libises paat läbi hauataguse maailma. Sõdur transformeerus kokkupuutel aatomiga astraalseks säravaks koguks ja jõudis unelmate riiki tervena ja noorena...

«Suudlus ilustab elu ja aatom surma!» saatis sõitjaid diktori hääl.

Põrguretk lõppes Korea kanonaadiga. Neid võttis vastu endine kullas ja valges toretsev kapten. Fred toetas Cathrini paadist väljumisel. Tüdruk oli nähtud jübedustest väga erutatud. Ta lootis tunniks-paariks Pattersoni arvel puhkama minna. Kuid see plaan luhutus eos. Kapten lukustas ratta ja ütles ümberseisjaile:

«Pidu on katkestatud, paate enam välja ei saadeta!»

«Aga mispärast?» küsis keegi ohvitser pretensioonikalt.

«Uputus!» vastas kapten külmalt. «Meri hakkas üle ajama.»

«Terrassile!» kiskus Patterson tüdruku kaasa.

Peatrepil oli paanika täies hoos.

«Põrgu neelab!» karjusid mõned purjus ameeriklased nii kuidas jõudsid... ««Nippon» upub, upub!...»

«Nipponi» lai terrass mustas juba liikuvaist kogudest, kui Patterson üles jõudis. Rüselemisel kaotas ta tüdruku silmist. Ta trügis hoolimatult edasi. Samas tuli talle järsku meelde sõjavangide laager salaagentide ja «Valge majaga»... Upuvad agendid — leia uued... Kerge öelda, raske mõelda...

Hooti rebis märatsev maru nii tugevasti rinnust, et Pattersonil oli raske hingata. Sirgu ajas ta ennast alles terrassi raudvõrestiku juures. Tugevatest torudest kokku keevitatud võrestik vabises pidevalt. Võimas mere müha lämmatas inimeste hüüded, karjed. Patterson nägi, kuidas vana Bullhead püüdis Valgele Liblikale midagi

seletada. Tüdruk aga kattis, kas edevusest või hirmust silmnäo kinni.

«Tormiga on see Jaapani merel tavaline nähtus!» räägiti Pattersoni kõrval.

«Sellele vihjasid ka minu agendid!» meenutas Patterson.

Alt pimedast sügavusest, kus kohises vesi, kajas vaibumatu inimkisa. Mõned karjed olid nii lähedased, teravad, et tundus, nagu oleksid merevood uppujaid visanud «Nipponi» maa-alale.

Prožektor aerodroomil näitas tõelist olukorda. Valgeharjalised lained veeresid lisõnmanlaste õppelaagrini. Meri oli tõusnud «Valge majani».

«Kuhu on sõjavangid jäänud?» küsiti läbisegi.

«Evakueeritud!» teadis Bullhead kinnitada.

«Nad rabelevad ju traatides nagu rotid lõksus!» juhiti tähelepanu mustavaile tompudele okastraataias.

Prožektori valgusjuga peatus korduvalt neil.

Iga üleuhtuva lainega vähenes elu eest võitlejate hulk. Meri kiskus väsinud, külmetusest jõuetud sõjavangid kaasa.

«Sõjavangid on uppunud!» kuulis Patterson häält pimedusest.

«Laager seega likvideeritud!» tähendas Bullhead.

«Palju neid oli?»

«Kolm tuhat!»

Ähkides ja lõõtsutades tuli trepilt terrassile lennupolgu staabiülem ja ütles Bullheadile tugeva erutusega häälles:

«Teid palutakse kohe staapi — silmapilkselt!»

Valge Liblikas jäi üksi.

«Midagi tõesti erakordset on juhtunud,» mõtles Patterson.

«Nipponi» tantsusaalis hakkas mängima kuulus «Ragtime Band».

14.

Wang-Lu riietas mõne päevaga oma seltsimehed Li-Vei ja Tsen-Si Ameerika lennuväe-tunkedesse. Mustuseveoks olid need kohased. Kuigi tunkesid hoolikalt

pesti ja loputati, jäi neile külge terav hais. Kes võiski öelda, kui kaua need äravisatud kaltsud olid roojas vedelnud.

Ilmade muutust, tormi tulekut oleks võinud ennustada enne kõike hullumeelse käitumise järgi isolaatoris. Ta lõhkus ja märatses nüüd eriti, peksis käte ja jalga-dega vastu seinu, tagus peaga raudust.

Õieti oli selle inimese mõistusekaotuseni viinud hirm rottide ees. Kui talle tuli halvatushoog, närisid rotid teda elusalt. Võitlus rottidega oli üldse sõjavangidele isolaatoris kõige jubedamaks piinaks.

«Ema aita... ema päästa!» kuuldi haige sagedasi ohkeid. Kus võis ta ema olla — kas Koreas või Hiinas? ... Siin kuulsid teda ainult rottide roaks heidetud sõjavangid.

«Täna öösel sain sõba silmale!» ütles Li-Vei Wang-Lule, kui nad ühel hommikul mustusevoori läksid.

«Magasid? Ja rotid ei hammustanud?»

«Nendel polnud isu!»

«Ei saa aru!»

«Ma nuumasin neid!»

«Kuidas?»

«Viisin õhtul salaja sisse raudvarda. Istusin kägerasse ühte nurka, nii et kaks külge olid kaitstud. Tunnen, kuidas rotid tulevad minu väljasirutatud jalga kompama. Virutan nende sekka — kaks rotti jäi maha. Lükkan need eemale. Kuulen, kuidas sõbrad hakkavad tapetuid sööma. Uus löök — jälle üks vähem. Nii nottisin surnuks õhtu jooksul terve virna rotte. Mida naljasemad need elukad on, seda jultunumad! Tahad nendega ühes elada, pead oskama neid nuumata!»

«Aitäh õpetuse eest — otsin ka raudora...»

Nad sammusid vaikides, närused sõdurifrentšid üle tunkede. Tuul puhus näkku teravat liivatolmu. Neid konvoeeriv ameerika seersant tundis vähe muret: isolaator oli teinud oma töö, vangid suutsid vaevu käia. Põgenemisvõimalus oli seega välja lülitatud.

Esimese kahe vooriga viidi mere äärde tühjendamisele lisõnmanlaste oppelaagri mustusenõud. Lained käisid hädaohtlikult kõrgelt. Sõjavangid otsustasid täna tööle lõpu teha. Nad ei tahtnud kaelani märjaks

saada. Seersandi eemaloleku ajal laskis Wang-Lu vee mootorvaguni radiaatorist välja.

«Radiaator lekib!» teatas ta seersandile.

«Tooge lennuki juurest vett!» käsutas seersant.

Tülpinud aerodroomi mehaanikud seadsid lennukit «stardivalmis». Nad ei erinenud riietuse poolest palju sõjavangidest. Juba teist aastat nükerdasid nad siin, tehes kõik mustemad tööd. Ameeriklased ainult karjusid kõvasti ja nõudsid palju.

«Vana mudel,» sõnas Li-Vei. Niisuguseid saadeti Ameerikast Tšiing Kai-šile parvedekaupa.»

«Tšiing Kai-šile saadeti, aga Mao Tse-dung kasutas!» naeratas Wang-Lu.

«Kui muidu on saadud ja paugu teeb...» hakkas Tsen-Si rääkima, märkas aga samas midagi ja ütles:

«Mootoril on kõlks sees!»

«See oleneb tuuridest,» vastas üks mehaanikuist asjalikult.

«Peaks kontrollima!» puges Tsen-Si juhiruumi ja hüüatas:

«Puhastuslappel!»

«Nühkigu!» antakse Wang-Lule kalts kätte. Li-Vei ruttab tema kannul üles. Meestel on iga kruvikeneselles lennukis teada. Proovituurid arendatakse täiskäiguks. Lennuk vappub maast lahti rebimisel.

«Lendame!» hüüab juht.

«Lendame!» vastavad kaks reisijat.

Lennuk võtab kiiresti kõrgust. Eemale Ameerika surmalaagrite isolaatoreist, kus rotid vange närivad. Li-Veile tuleb uuesti meelde armas hiina laul:

«...Hiina roose kastab Kollane jõgi,
ja riisijuured joovad ta vees —
nii punased moonid ja valmiv riis
on põlemas päikeses...»

*

Leidmata hilisööni väljapääsu otsustasid kokkunud staabimehed ette kanda juhtunust kolonelile.

Vana Bullhead kuulas staabiülema ettekannet ja

tundis, et tal tuleb arvestada kestvama kõhukorratusega. Hävitamisele määratud vaenlaste põgenemine lennukil! See ei olnud nali...

«Ameerikalik!» mossitas ta suud.

«Ameerikalik!» vastas staabiülem kõlatult.

«Vaikida!» käskis Bullhead õõnsalt.

«Vaikida!» kordas staabiülem.

Kõhuhäired mõjusid alati Bullheadi mõtlemisele pahasti. Pea valgus tühjaks. Muutus vastikuks koloneli-munder, mürisev Willys, kõik... Poisikesena oli ta üle elanud taolisi tundeid, kui ta koju hilines ja vanemate sõitlemist kartes kannatlikult poole ööni ukse taga ootas. Rumal olukord. Jah, esimeseks käsuks elus peab olema vaikimine. Keegi veel ju ei tea, et põgenesid hiinlased, korealased. Tegelikult olid need ameeriklased, kes lendasid Phönjani pommitama... Aga kas see piimahabe staabiülemal kohal seda usub? Ei usu! Ärgu uskugu! Noh ärgu siis ka lobisegu!

«Olen haiglane,» ütles Bullhead staabiülemale, kui nad kohale jõudsid. «Teie aga lugege veel kord läbi käskkiri nr. 9835 ja tagastage mulle allakirjutatuna.»

«Kahtleb minu lojaalsuses!» läbis külm värin karjäärikünnisele maha paisatud noort ohvitseri. «Küll aga võivad olla asjad keerulised!» ohkas ta endamisi.

Tomkinsil polnud kergemad päevad. Laagrikomandandina oli ta otseselt vastutav sõjavangide järelevalve eest. Tema tõlpluse tõttu läksid nüüd lendu kõige kardetavamad vastased. Võidakse anda kohtu alla! Must plekk jääb igal juhul teenistusraamatusse...

Ta otsis üles Pattersoni.

«Mis meie siis teeme?» küsis Patterson peremehe-likult. «Kas saadame ettekande olukorrast Pentagoni?»

«See häbistaks meid kõiki!» püüdis Tomkins protestida.

«Mind mitte!» kõlas Pattersoni toonis ametlik noot. «Mina paljastan Tomkinsi ja Bullheadi. Mina kaitsen seadust!»

«Well,» tõusis Tomkinsis lootus. «Meie seadused meid ei löö... seadused annavad seletada... Õigusel on vahast nina, vormimiseks...»

«Peaküsimus ongi vormistamises,» muutus Pattersoni

toon sõbralikumaks. «Milleks loopida mõne rübala sõjavangi pärast Tomkinsi poriga? Milleks? Põhiliselt olete ju hea ameeriklane...»

Komandandi murelik nägu muutus patukahetsejalikult leebeks.

«Well, päästa,» palus ta kogu oma olemusega. «Ei salga, olen ilusasti sees...»

«Preemiata siiski ei saa!» vastas Patterson järeleandlikumalt.

«Rahast olen üle,» rõõmustas Tomkins, «jääks aga augi alles!»

Patterson mõtles.

«Mina ei soovi ühtki senti, dollareist rääkimata. Aga minu truu assistendi Parhami suu tuleb kinni kittida. Tema peab kirjutama mulle akti, et sel ja sel kuupäeval, suurvee ajal uppusid isolaatoris need ja need sõjavangid...»

«Õige jah!» vaimustus Tomkins. «Näh, uppusid koe-rad, tuhandeid uppus...»

«Mina saan lõpetada mitu toimikut korraga juurdalus-uste objektide kärvamise tõttu... Aga käsi peab kätt pesema,» andis Patterson Tomkinsile targu mõista. «Vana tõhku Bullheadi ma veel pigistan...»

«Nagu ma aru sain, peame Bullheadi koos pingutama?» küsis Tomkins.

Patterson noogutas ja riivas Tomkinsit poolpilguga.

«Umbes nii, tarbekorral...»

RAND'i suhtumisest olenes inimese tõus või allakäik. Kahest asjast kardavad ameeriklased avalikuh rääkida — oma põhiseadusest ja RAND'i korporatsioonist. Põhiseaduse vabadustest võib lobiseda ainult president, sest tema ei vihja kunagi konstitutsiooni rikku-misele. Ameerika kodaniku pöördumine konstitutsiooni poole on aga lugupidamatus kongressi vastu ning järelikult karistatav.

Patterson oskas RAND'i kõikvõimsat volitust saja-protsendiliselt kasutada. Seda teadis väga hästi ka vana Bullhead. Ta tuli kindlusetult ja südame värisedes RAND'i erisektorisse. Mahedas kollases valguses, masiivse laua taga ootas teda Patterson. Avarustega har-

junud lennuväeosa ülemale tundus siin ängistavalt kitsas. Ta tervitas:

«Teie käsutuses!»

«Tänan!» naeratas Patterson kuidagi irooniliselt.

Bullheadile tulid jälle meelde vahejuhtumid «Nipponis». Vaevait võis Patterson unustada solvamist. Valge Liblikas! Kättemaks olevat magus?!

«Minul on usaldusväärseid andmeid,» algas Patterson ülekuulamist, «et teie oma prassingute kulude katteks olete müünud Korea kommunistidele ühe Ameerika sõjalennuki? . . .»

«See on absurd!» ehmatas ja ägestus Bullhead ühtlasi.

«Kolonel Bullhead,» noomis Patterson. «RAND tegeleb inimestega ja seadustega — absurdsustega ei ole meil aega jännata . . . Millistel asjaoludel sündis see meeletus?»

«Väeosas ei ole midagi erakordset juhtunud. Minu äraolekul võtab lennukeid vastu ja saadab neid välja staabiülem! . . .»

«Teie tahate sellega ütelda, et staabiülem müüs lennuki?»

«Lennukeid ei saadeta mitte turule, vaid vaenlast pommitama! . . .»

«Pommitama?!» pilkas Patterson. «Palun kuulake, kuidas Peking pommitab!» — keerasid majori ravitud sõrmed musta raadionuppu.

« . . . Tuami vangilaagris uputati kolm tuhat sõjavangi. Ühe hiina ja kahe korea sõjavangi põgenemine ameerika lennukil. Nad olid määratud elusalt rottidele söödaks spetsiaalses isolaatoris. Ameeriklased nuumavad katkulevitavaid rotte sõjavangidega . . .»

«Õigel?» keeras Patterson raadio kinni.

«Jah,» kostis Bullhead, aga lisas samas, «kuid lennukist ei tea ma mitte midagi . . .»

«Vaidlete vastu?»

«Vaidlen!»

Patterson telefoneeris kuhugi, rääkis Bullheadile arusaamatut šifreeritud juttu.

Varsti helises kell. Ilmus Bullheadi staabiülem. Ta oli rusutud, kahvatu.

«Tunnistate õigeks,» algas Patterson ründavalt, «et ajal, kui kolonel Bullhead viibis «Nipponis», rööviti teie aerodroomilt Ameerika sõjalennuk?»

«Jah, minu süü läbi!» kostis hädine, kogelev vastus.

Järgmisena astus sisse Tomkins. Endises reipuses mängis ta jälle oma pillirookepiga.

«Vannute kui laagrikomandant,» pöördus Patterson pisut jõhkralt tema poole, «et kolm kardetavat sõjavangi põgenes siit Pekingi Ameerika sõjalennukil.»

«Tõsi!» kinnitas Tomkins paremat kätt lae poole löstes. «Ma vannun!»

«Tunnistajad võivad minna!» käsutas Patterson. «Mina teid enam ei vaja!...»

«Kas nägite, kuulsite?» pöördus ta siis võidukalt vana Bullheadi poole, kui nad olid ruumis jälle ainult kahekesi.

... Läbi, mõtles vapustatud Bullhead, kõik on minu vastu. Ka sõjakohus ei saa, ei tohi andestada, kui RAND süüdistab... Saaks erru — ainuke mõistlik lahendus... Aga kuidas? Dollaritega! Kui neid rohkesti oleks, kindlasti... Ah, hea — oota, veel pole kadunud kõik — proovin hiina pärlitega!...

«Mis minust nüüd saab?»

«Kolonel olete — kindraliks saate! Selge!...»

Siit võis ühevõrra välja lugeda nii pilget kui ka mõistukõnet.

«Ma maksan selle lennuki kinni!...»

«Riik sõjalennukeid eraisikuile ei müü, järelikult riigile ei saa teie maksta!»

«Aga kas või — teile?»

Eesmärgile jõudnud inimese rahuloluga vastas mõistlik Patterson:

«Selle üle me veel räägime!...»

15.

Asjatult ootas Nardini Longinalt vastset pilti. Juba kolmat kuud ei ühtegi kirja Oaklandist. Millega seda seletada? Paratamatult tekkisid muremõtted. Surm võis käia kaasas viletsusega, milles Cassardid elasid.

Raske südamega läks Nardini hommikul peale tormi «Valgesse majja».

«Sõjavangid on uppunud, meil pole enam tööd!» teatas talle Parham.

Nardini võpatas. Kuid samas kerkis kusagil esile kergendustunne, peaaegu rõõm. «Saaks ometi kord koju! Peseks maha sõjasaasta!»

«Laager on lage,» kinnitas Parham. «Läheme ringkäigule!»

«Valge maja» alumise koridori põrand oli veel uputuselt libe ja lehkas savisest kõntsast. Nagu oleks tal kiire üleuputuse lõpetamisega, oli meri taandumisel kõik lahtise kaasa kiskunud. Puhas rannaliiv oli sile nagu rullitud. Mustendasid okastraatidesse kinnijäänud sõjavangide laibad. Nende nägusid kattis uppu- nuile omane sinakas kahvatus. Lämpumiskrampides oli mõnigi okastraadist nii tugevasti kinni haaranud, et traatteravikud käte lihast läbi tungisid. Mustjat, rooste- karva verd oli haavadest kõntsastele traatidele nõrgu- nud ja sealt liivale tilkunud. Salk lennuväljalt toodud sõjavange kaevasid hauda. Teine salk tegeles laipade koristamisega. Need veeti jalgupidi sellesse vaevalt meetrisügavusse süvendisse, mida teisest otsast pide- valt pikendati.

«Ei ole ilus vedada seltsimehi jalgupidi,» ütles Parham irooniliselt, «tuleks kanda...»

«Pole jõudu kandmiseks!» jäid kaks surnumatjat komandantuuri mehi süüdlaslikult silmitsema. Nad näi- sid karvasemadena ja lahjematena neist, keda nad mat- sid.

«Jätkake!» tegi Parham minekut ja viskas Nardinile üle õla: «Tjah, ühed laibad on nad kõik, kes täna, kes homme!...»

Jänkisõdureid hulkus laipade vahel — küllap nad lootsid siitki leida trofeesid. Õhus tiirles roostepruune raisakulle.

«Miks need mägedest mere äärde on lennanud?» küsis Nardini.

«Kus raipeid, seal röövikuid!» vastas Parham.

Grupp ameeriklasi kogunes lisõnmanlaste õppe-

laagri väravasse. Nardini huvitus neist. Parham mük-
sas talle külge.

«Karistuspataljoni saadetakse rindele täiendust!»

Nukrana ja lööduna konutas teiste vahialuste hulgas ka Bullheadi staabiülem. Kokkuleppel Pattersoniga pidi Bullhead hävitama tülika tunnistaja lennuki röövimise loos. Mingu miiniväljadele ja — lõpp. Lennukit nagu-
nii enam tagasi ei saa. Sellega on jäljed kaotatud — koloneli au päästetud.

«Kas mäletate staabiülema nime?» küsis Nardini.

Aeglaselt «Valge maja» poole astudes vastas Parham.

«Reston.»

Kui Nardini järgmisel hommikul «Valgesse majja» tuli, nägi ta ebatavalist pilti. Pikk kolonn korealasi, peamiselt erariides mehed, seisis koos oma pampudega laagrivärvavas. Neid saatis kõvendatud valve. Komandantuuris Tomkins juba instrueeris laagriteenistujaid:

«Tegemist on Korea kommunistidega. Laagrisse suu-
name nad «Valge maja» kaudu. Läbiotsimisel peale ihupesu ja seljariiete kõik ära võtta. Vangidele aga tuleb öelda, et komandant tagastab hiljem, mis võimalik. Hoidku distsipliini, ärgu närvitsegu...»

Üle valveroodu sõdurite peade nägi Tomkins Nardini koos Parhamiga ja ütles neile oma pillirookeppi tõs-
tes:

«Teil ei tarvitse läbiotsimisega tegelda. Teie üles-
anne on olla meile ainult nõuga abiks!...»

See teade röömustas Nardinit.

«Hea,» ütles ka Parham, «vangide läbiotsimine mää-
rib käed...»

Nardini väljus. Pikas koridoris tulid talle vastu esi-
mesed vangid — kakskümmend meest korraga. Kümme
toaust seisis lahti ja iga ukse kõrval oli kaks läbiotsijat.
Iga uue rühma saabumisel asusid läbiotsijad pantri-
tena vangide kallale. Kibekiirelt kisti tulijailt kõik
mittelubatud esemed ja loobiti tühjadesse tubadesse.
Küsimused, protestid ainult ärritasid läbiotsijaid, kut-
sudes esile sõimu ja veel toorema käitumise.

Väljas oodati rahutult. Kasutades vabapääsukaarti,
läks Nardini vangide kolonni lõpuni. Paar seersanti,

kes teda peatada püüdsid, löid Nardini dokumenti nähes aupaklikult käe kõrva äärde. See tõstis vangide silmis suuresti Nardini tähtsust.

«Kuhu meid viiakse?» küsisid nad.

«Laagrissel!» vastas Nardini ja päris omakorda: «Kust teid siia toodi?»

«Mokphost — sadamalinnast!» vastas keegi pikk intelligentse esinemisega korealane. «Mind vangistati voodis, magamisel.»

«Miks?» huvitus Nardini.

«Ei meeldinud amidele!» vastas vang.

Lahtikistud hõlmadega, tühjade taskute ja paljaste kätega paiskas «Valge maja» röövlitekonveier vange läbi laagrivärava. Komandantuuri tubadesse kogunes virnadena kõiki mõeldavaid elutarbeid: jalatseid, mütse, taskurätte, raha, randme- ja taskukelli, pesu ja palituid... Vahikomando sõdurid käisid kordamööda kasarmus oma täistuubitud taskuid tühjendamas.

«Meid tehakse paljaks!» hädaldati vangide hulgas. Paanikas hakati mõtlema enesekaitsele. Kes sõid kodunt kaasavõetud toidust, mis jõudsid, kes kängitsevad jalga vanade saabaste asemele uhiuued. Sisemise ärevuse ja valuga jälgis Nardini vangide toiminguid. Ta toetas selja vastu elektriliiniposti, nagu oleks ta tahtnud puhata.

«Seltsimees sõdur!» seisis järsku ta ees korealane Mokphost. «Võtke see uur endale!...»

Nardini vaatas pika ketiga kuld taskukellale, surus käed sügavamale tasku ja raputas pead.

«Varjake,» ütles Nardini ehmunud mehele, «kuni suudate...»

«Seltsimees sõdur!» jätkas korealane solvunult. «Ma kingin teile, ma ei taha, et sellega uhkustaks mõni ameerika ohvitser... Palun mõista mu soovide siirust...»

«Ma olin sõdur — kunagi...»

«Aga kes te nüüd olete?»

«Sõjainvaliid...»

Pettununa surus korealane kella tasku tagasi. Hetk hiljem võttis ta rinnataskust kaks fotot ja näitas neid

Nardinile. Piltidelt vaatas vastu naeratav tütarlapsenäo. Tagaküljel oli nimi aadressiga.

«Jäägu, seltsimees invaliid, üks neist teile — võib-olla elate kauem minust! Sõda lõpeb kunagi. Palun siis see pilt kuidagi tagastada mu perekonnale — viimase tervitusena isalt.»

Nardinile mõjus tänane päev rusuvamalt kui matusealitus. Ta peitis foto, äigas käisega üle imelikult soojaks muutuvate silmade ja ruttas «Valgesse majja».

*

Tänane post tõi Pattersonile kaks tähtsat kirja. Ameerika armee staabiülem kindral Collins nõudis vangistatud korea kommunistide ärasaatmist Aasia mandrilt Vaikse ookeani kaugetele saartele. Korea platsdarm taheti puhastada ameerikavastastest elementidest.

Selle salakirja lugemine jättis Pattersoni täiesti külmaks. Kui saartele, siis saartele — vedagu!

Teine, pitseeritud kiri RAND'i staabist äratas mõningaid mõtteid... Sturlussoni paberitrust nõudis nelituhat asiaati raskematele metsatöödele. See tähendas, et need vangid olid määratud kasuga hävitamisele. Nad rakendati töötama tingimustes, kus nad vastu ei pidanud ja surid.

Pattersoni jutule tuli Tomkins.

«Mida käsitate?» küsis ta nagu tavaliselt.

«Korealased laevale ja Ameerikasse!»

«Minu mõtel!» kinnitas Tomkins naerdes. «Tasuv äri...»

«Sturlusson vajab asiaate!»

«Aga neegrid? Kas viieteistkümnest miljonist Ameerika mustast ei jätku?»

«Neeger lumes on abitu nagu — ameeriklane Koreas...»

«See võrdlus on...»

«Lubamatu paljudele,» naeris Tomkins tehtult.

Temast levis viinalehka.

«Kas mäletate seda vana ameerika laulu?»

«Millist?» küsis Patterson imestusega.

Tomkins laulis, suu veidralt viltu:

«...me unistame dollarist,
mis tehtud Sturlussoni paberist...»

Ta vaikis järsku ja jäi mõttes maha vahtima.

«Edasi!» palus Patterson.

«Sõnad said otsa!» muheles Tomkins. «Muide, keegi ei ole suutnud mulle seletada, mispärast on dollar kõikvõimas? ...»

«Well,» hakkas Patterson naerma, «seleta mulle

...miks keegi elust midagi ei võida,
ega kalmust kaugemale saa...»

«Seletan!» kuraasitas Tomkins. «Sentimentaalsed salmikeseid levitavad massidesse lootusetust, pessimismi! Mida lollimad laulud maailmas levivad, seda rikkamad me oleme...»

«Aitab!» tõrjus Patterson käega. «Ma tean, et oled poliitikaga kursis. Pakiline operatsioon ootab! Kas teeme Sturlussoniga kaupa? Äripatent on juba käes!»

Ta ulatas kirja Tomkinsile.

Ametlikke asju oskas komandant lugeda tähtsal ilmel. Ta keha tardus siis liikumatuks ja kilpnäärmehaigele omased pungis silmad otsekui puhkasid ridadel. Käskkirjade koostamine ja nende ettelugemine oli tema elu. Käskkirjade rohkuse ja nende sisusõgeduse poolest püsis Tomkins garnisonis esikohal.

Iga hommikul esitas staabi kokk talle kinnitamiseks menüü.

«Pange makarone ka!» nõudis Tomkins kunagi.

«Makaronid teise tänase toidu kõrvale ei sobi,» avaldas kokk oma arvamust.

«Panete makaronid keema, või teen käskkirja käsu mittetäitmise pärast!»

Kokk tegi nagu nõuti. Makaronid osutusid liigseiks. Tomkins karistas kokka käskkirjas makaronide raiskamise pärast.

Varustaja kannul jooksis kord keldrisse hulkuv koer. Loom napsas tüki liha hammaste vahele ja jooksis ära. Varustaja lippas koerale järele. Seda nägi Tomkins.

«Päästke liha selle elaja lõugade vahelt!» karjus ta.
«Kuid ma keelan koera tagaajamise...»

Mõni minut hiljem väljus kirjutusmasinast käskkiri nr. 316:

«Keelasin varustajal Jessupil koera tagaajamise, käs-
kides teda liha päästa. Jessup jätkas koera järel jooks-
mist. Teen varustajale Jessupile noomituse minu käsu
täitmata jätmise eest, ühtlasi keelan temal kategooriili-
selt koerte tagaajamise, kui ameerika sõdureile eba-
kohase tegevuse.»

Kapten Tomkins

Tomkinsi head-vead olid Pattersonile ammugi tut-
tavad. Talle meeldis vahel lobiseda inimesega, kelles
tarkus totrusega oli nii peenelt põimunud.

«Tselluloositööstus laieneb — tehakse lõhkeainet...
See on hädaohtlik töö — kohane asiaatidele,» rääkis
Patterson.

«Teiseks,» täiendas Tomkins, «Ameerika laevad, mis
toovad Koreasse sõdureid ja sõjamaterjali, peavad siit
pooltühjalt tagasi minema. Pole enam suurt Hiina-
maad, kust sai laadungeid reelinguteni...»

«Peame algama eeltöödega — käsk võib ruttu järg-
neda...»

«Laevale ja minema! Tendents on terve — kokku-
vedamine! Maailma kullatagavarad on veetud Ameerika-
kasse. Tööjõudu on sinna alati veetud. Orjakaubandu-
sest on kirjutatud mitu raamatut. Kulide ja kollaste
tööst tuleb kapital. Kapital ongi Ameerika ainuke jõud.
Dollariga turgutati Hitler suureks, dollariga toidetakse
Adenauerit ja dollaritega osteti Ühinenud Rahvaste
Organisatsioonile hääletusmasin...»

«Täiesti õige!» toetas Patterson sõpra. «Ühinenud
Rahvaste lipust Koreas kuni hääletusmasinani Lake
Successis on kõik dollariga ostetud...»

«Tabav!» oli Tomkins oma sõiduvees.

Patterson oli Nardini ja Parhami üheaegselt välja kutsunud. Kui alluv ametnik peab minema väljakutse korras ülemuse palge ette, valdab teda paratamatult ebameeldiv tunne. Vähemalt ametnikult nõutakse ju kõike, head aga talle juba ei pakuta. Kabineti ukse taga naljatas Parham:

«Oleme nagu lambad villaniitja masina ees!...»

Asjatult püüdis ka Nardini teha lõbusat nägu — ei õnnestunud.

Patterson laskis nad korraga sisse astuda. Ta hästi-istuva musta kuue vasakul revääril helkis hõbedane surnupealuu ristakuti säärekontidega. Kindral Perschingi püगतud vurrud, Ameerika ohvitseride hulgas laialt levinud, mustasid ka Pattersoni nina all. Ta rääkis kõikteadja kindlusega.

«Ameerika mõjuvõimu laiendamine maailmas seab meie ette suurendatud ülesanded. Teie olete Korea sõja praktikaga töötajad. Meie saadame tuhandeid Korea kommuniste Ameerikasse. Las toodavad ise aatomeid Aasia purustamiseks. Nälg ja hirm sunnib neid töötama nagu kurjast vaimust vaevatuid. Meie juhime ja suuname. Teil tuleb nendega esialgu Ameerikasse sõita, et seal välja koolitada uusi agente meie vastaste tühjaks pigistamiseks. Teie lahkumine Koreast tähendab võitluse ägenemist. Teid paigutatakse sinna, kus see on valitsusele kõige vajalikum... Kas olete nõus?»

«Nõus!» säras Nardini, mõeldes Longinale Oaklandis.

«Kas demobilisatsiooni ei tule?» küsis Parham pettunult.

«Ameerika mobiliseerib, sõda laieneb!» vastas Patterson uhkusega.

«Kas sõidate invaliidsuse tõttu tagasi Ameerikasse?» küsis Nardinilt hiljem kasarmus keegi hiljuti Koreasse saabunud noorsõdur.

«Jah,» vastas Nardini, «ma olen riviteenistuseks kõlbmatu.

Õise vahetuse sõdurid magasid topeltnaridel, sõjavang-korealane pesi põrandat.

«Ära libista!» kutsus ruumivalvur ta veelkordselt tagasi püssiõliplekki välja kraapima.

Nardini teadis, et teda kadestati. Halb oli sõduril Ameerikas, aga Koreas veel halvem. Korea vaatepiiris oli sõduril ainult kaks võimalust — surm või sandiks-
jäämine.

«Käed Koreast!» hoiatus polnud sõnakõlks. Iga transportlaevaga viidi inimriismeid Koreast tagasi.

Aknaklaasid klirisesid kaugetest kõrgatustest. Sõdurid virgusid ja vaatasid heitunud mägede poole, kus mürises lakkamatu lahing.

Kahvatuna ja kurvana närvitses noorsõdur Nardini kõrval. Ta võis olla kahekümneaastane, isegi noorem. Luitunud ebaühtlane habemeude paksul ümmargusel lõual jättis kasimatuse mulje. Järsku hüüti talle kurjalt:

«Pähe tahad saada, neetud vesipea — rivisses!»

Ehmunult jooksis läbisõimatud sõdur teiste, juba kohaleasunute kõrvale. Ta läks kaasa rinde täiendusega. Videvikus viisid autod nad sõjategevuse piirkonda. Uus sõdur oli saanud lahingubarustuse, pähe teraskiivri ja ranitsasse kolme päeva produktid. Piki roojast haisvat kaevikut viis seersant ta ühe koopa ette.

«Valva seda vahetuseni! Seal magavad sõdurid.»

Mägedes jätkus lakkamatu lahingukõma. Raketid valgustasid pimedat ööd. Korealased kihutasid okupantidele kaela kilavalt ulguvaid mürske. Ameerika sõdur vaatas erutatult ringi. Ta naabruses ei olnud kedagi näha. Hirmus!

Päev enne Parhami ärasõitu käsutati kõik komandantuuri sõdurid väljakohtu istungile.

Nardini tundis ühes kaebealusel ära noore sõduri, kes temaga oli vestelnud. Poisi pea oli sidemes, teda tuli süüpinka talutada. Laual asitõendite hulgas paistis silma purunenud ameerika püss koos muljutud leivapätsiga. Relv oli lõhkenud rauasulu tõttu. Arstide petmiseks, nagu oleks tegemist kaugelt lennanud vaenlase kuuliga, otsustas sõdur tulistada ennast läbi leiva. Ta asetas leiva põlvkõõlustele, surus püssitoru vastu leiba ja vajutas päästikule.

«Kaebealune, reamees Ismey! Seletage kohtule, kuidas saite haavata?»

«Korealased või hiinlased tulistasid!...»

«Mis teie tegite tuleliinil?»

«Võitlesin!»

Reamehelt rohkem midagi ei küsitud. Kuulati ära tunnistajate, seersandi ja ühe ohvitseri seletused. Nad tegid üksikasjaliselt selgeks reamees Ismey nurjunud enesevigastamise katse.

«Tuleks hakata sõduritele ainult kuivikuid andma,» tegi naiivne, agar seersant ettepaneku. «Leiva tõttu langeb meie sektoris rohkem sõdureid rivist välja, kui vaenlase läbi!...»

«Küllalt,» põrutati kohtulaua tagant. «Aitab!...»

Segadusse sattunud seersant punastas ja läks kõrvale. Kohe tõusis prokurör. Ta lõkendas jõust ja tervisest. Jõudnud parajasti siia «Nipponist», oli ta kahtlaselt ebakarskes olekus. Aga see ei olnud oluline. Tähtis oli ta suur, õpetlik kõne.

«Ühe inimea vältel on Ameerika Ühendriigid osa võtnud 119 sõjast. Ameerikai on kolossaalsed sõjakogemused. Sellest piisab maailma vallutamiseks. Koreas proovitakse kaadreid. Politseitööd peab iga ameeriklane kohustuslikult tundma. Pealöök vanale maailmale saab antud stratosfääril! Seda Ameerika suudab! Ameerika peab suutma ka maailma varustada kuberneridega. Teie, tänased ameerika sõdurid olete homsed maailma kubernerid. Desertöörid seda päeva ei näe. Julged võivad sõjas surma saada, aga desertöörid peavad surema! Korea on ainult arale bastardile koledaks kohaks, aga julgele trampliiniks kuulsusele, karjäärile!

Sõdur Ismey vaenlase purustamise asemel vigastas ennast, lootes pääseda tagasi Ameerikasse. Mingu, meie õnnistus talle... Aga tal tuleb minna otse läbi maakera. Nõuan desertöörile surmanuhtlust!»

«Surma!» toetasid ohvitserid prokuröri.

Reamees Ismey mõisteti surma mahalaskmise läbi.

*

Ühel kõledal hilisõhtul ajas hele häiresignaal laagris viibivad vangid jalule. Ruteldes rivistati roodud. Laagriväravasse kujunes kolonn.

«Kuhu nüüd?» küsisid vangid saatevalvureilt.

Need vaikisid tummadena.

Lahmerdavalt tõttasid ülevaatajad siia-sinna. Mingi komando peale hakati vange loendama — ridade viisi. Kui viimased vangid väravast välja jõudsid, peatati kolonn rangeks järelkontrolliks. Kahel pool asus paljastatud tääkidega saatemeeskond.

«Rivist väljumisel ei hoiatata,» teatati vangidele. «Käsk on antud kohe tääki tarvitada!»

«Hukkamisele!» kostis pimedusest koreakeelne ohe.

«Läbimurre rindel, jänkid evakueeruvad,» kõlas lohutusena kellegi vastus.

«Vaikida!»

Astuti raskelt edasi. Mõtted rõhusid südant. Korea savine tee kiskus oma maa poegi jalgadest tagasi. Mägedes kaikus tavaline sõjakõmin, oli näha helgiheitjate väkvalgeid sähvatusi...

«... jää vaikseks süda, nüüd on juba hilja, täak tagasi ei luba pöörata...»

«Tonjan põleb!» kukkus üks tagasivaatav vang raskelt maha.

«Seltsimees Põng Siro!» öeldi mitmest reast.

Enne püssimehe vahelesegamist aidati Põng Siro jalule.

«Tonjanis on kaheksateistkümmend ameeriklaste kalmistut kivist hauaplaatidega,» ütles Põng Siro, «ja palju mõrvatud korea laste kääpaid... Kas olete sellest kuulnud?...»

«Tean «Matador» täitesulepäid! Tean korea laste massilist surmapäeva. Ameerika lennukeilt külvati öösel «Matadore», ja hommikul täitusid surnukuurid tapetud lastest. Kaks last mul oli ja need surmas üks selline «Matador»... Hullem aatomist!»

«Nüüd kardetakse Ameerika kribu-krabu nagu surma!...»

«Surma ei proovita, aga lapsed mängivad ikka — ka surmaga...»

Vahel sootuks vaibunud merekohin tungis jällegi kuuldepiirkonda. Väliühenduse sõjanärvide tihedais traadistikes nuttis tuul. Tee käändus järsult kaljunurgalt vasakule ja kaldus mere poole. Allamäge libisemisel läksid vangide kolonnid read segi.

«Kutsuge nad korrale!» kõlas käsklus.

«Mingu merre — uppugu!...» ässitati parastades.

«Laev!» levis äkki kolonnid koreakeelne sõna ka sinna, kus meremühagi veel ei kuuldud.

«Surmasaarele!»

Vangide silmade ette kerkisid Kotšedo õudused.

Mõned püüdsid jooksuga pääseda. Need niideti automaatrelvade valangutega maha. Laevalt suunati vangidele prožektori kiirtevihk. Valvurite ahelik oli vahepeal kahekordistunud. Isegi merre polnud enam võimalik hüpata. Ootas suur kaubalaev «Middelburgs Welvaren».

Hommikul, enne väljaklaarimist, sõitsid Willysega kaile Parham ja Nardini.

«Vana kast!» vaatas Nardini kahtlustavalt laeva.

«Laev on uus!» vaidles Parham.

«Ajalugu tunned?» osutas Nardini laeva nimele. «1751. aastal hakkasid samanimelisel laeval vangid mässama. Kaheksa kuuekümnest vastuhakkajast tapeti kakssada kolmkümmend.»

Parham naeris oma sapist naeru.

«Laev läheb põhja, aga ta nimi jääb kasutamiseks järele. Lugesin statistikast, et Chicago gangsterid on kolme viimase aasta jooksul mõrvanud üheksasada Richardit... Kuid Richard Parham elab — Richardi nimekandjad ei lõpe.»

«Need on RAND'i vennased!» kuulis Nardini madruste juttu.

Hiljem, kui ta juba vaikselt puhkas oma kois, sosisitati kusagil kaugemas nurgas:

«Märkasite, kui need juurdlusbüroo või RAND'i mehed tulid, muutus laeval kõik teisemaks... Tõsi, nad pole praegu veel midagi teinud, aga nad võivad alati millegagi hakkama saada...»

«Kuula, Nardini!» raputas Parham Nardinit õlast ja tõstis sõrme suule. Nardini vaikis kuulekalt.

«Juurdlusbüroo agendid on nagu Anassie ämblikud!»
kandus edasi tapvalt teravate sõnade kaja.

«Nardini, mis tähendab Anassie ämblik?»

«Anassie ämblik,» muheles Nardini, «on võimukas elukas. Kui ta näiteks lövi kukile istub, võib ta loomade kuninga kas või surma kihutada.»

Parham naeratas mõtlikult. Madruste kõne ja kellaaja aga märkis ta märkmiku kaante vahele.

«Uni on segatud, kas soovite midagi lugeda?»

Nardini hakkas lehitsema talle ulatatud raamatukest:
«Kuidas minust saab geenius?»

«Trükitud kolmes miljonis eksemplaris,» soovitas Parham. «See on üks ameerika senaatorite lemmikraamatuid!»

«Mida teie loete?»

Vastuse asemel pööras Parham oma raamatu tiitel-
lehe tagasi. Nardini luges: «Tee edule!»

Teine osa

1.

Veeväli Aasia ranniku ja «Middelburgs Welvareni» vahel laienes pidevalt. Hommikuti avati osaliselt deki-luugid. Sügavast laevaruumist saatsid vangide sajad silmapaarid rändavaid pilvi igatsevate pilkudega.

«Küll lendaks,» ütles üks noor vang, «lendaks tagasi Korea poole!»

«Kuhu meid veetakse?»

«Ameerikasse!»

«Bandiidid!» ei suutnud end pidada lahja korealane, kes istus Põng Siro kõrval. Ameerika bakteritest tekkinud haigustes ja leekides hukkuv Korea, pommist purustatud kodu, «Matador» täitesulepeade läbi tapetud juba kooliikka jõudnud lapsed... Ja lõpuks tema enda sihi-kindel hävitamine raskes vangielus...

Kõigi nende jõleduste taga seisab Ameerika, Shylock riigi kujul.

Põng Siro tõusis vaiksema nurga otsimiseks. Tema ümber kogunesid ükshaaval, nagu juhuslikult kommunistide komitee salajasest koosolekust osavõtjad.

Laudtrepid viisid neljakordsetele naridele. Kõik madratsid olid aga kokku rullitud, nurkadesse laotud ja puldaniga üle tõmmatud.

«Jänkid on matsid!» kiruti Põng Sirole, «korealased annavad neile sängid igaveseks magamiseks, aga korealastele nad ei raatsi üheks öökski madratsit anda...»

«Ma kuulsin madrustelt,» teatas Põng Siro komitee liikmetele, «ja selles pole enam kahtlustki, et meid veetakse Ameerikasse...»

Sügav tõsidus kuulajate näol tardus liikumatuks maskiks.

«See tähendab: katsejäresteks, eksperimentideks!»

«Näib nii...»

«Gaaside toime, bakterite mõju inimesele — see on ameerika pahupidine arstiteadus bioloogilise sõja laiendamisel...»

«Oodata võime ainult alatusi,» võttis Põng Siro uuesti sõna. «Olen kuulnud väljendusi: «peaks merre hüppama!» Kas korealased on muutunud rottideks, kes tormi lähenemist haistes laevalt põgenevad. Ei, selles pole meie tugevus ega pääsmine. Hoida kõrgel vangide moraali, see on meie, kommunistide, esimeseks ülesandeks. Meie gangsterliku transportimise vastu Ameerikasse peame kõige energilisemalt protestima. Mis teie arvate?»

«Nõuame Koreasse tagasiviimist!» vastas noor kommunist Põng Sirole nii vihaselt otsa vaadates, nagu oleks see ameerika kapten.

«Nõudmine tegudeta on tühine vormitaitmine!» arvati.

«Õige, seltsimehed!» lisas Põng Siro. «Ootan ettepanekuid...»

«Näljastreik!»

«Raske, väga raske!»

«Kõik vangid üheskoos!»

Seltsimehed jäid vaikides vaatama Põng Sirole näkku.

«Töotan vastu pidada!» ütles Põng Siro selgelt, kaalutult.

«Mina ka!»

«Meie ka!»

«Aga kas kõik tuhat kuussada vangi? Ma kahtlen selles...»

Korea vangide parteiorganisatsiooni komitee otsustas esitada protesti laevavõimudele, nõudes vangide, pealegi poliitiliste vangide, tagasiviimist Koreasse, keeldumisel aga alustada näljastreiki.

*

Millest algab sõprus inimeste vahel, pole paari sõnaga seletatav küsimus. «Middelburgs Welvareni» kapten Jobber hakkas Parhami oma sõbraks pidama juhuslikust hetkest. Koos taskurätiga tõmbas Parham kapteni kabi-

netis taskust põrandale suurekaliibrilise «Thompsoni» kuuli. Kõhn kapten oli Parhamist osavam, püüdis edasi-veereva asjakese kinni ja asetask lauale. Aja jooksul oli õhuke niklikord tõntsiotsaliselt kuulilt osaliselt kulu- nud, surmatoovat tina kattis punane vask.

Ettevaatlikult sebis kapten vesti alt välja kaelaskan- tava ketikese. Selle küljes rippus valgest nahast kotike, mida ilustas lai must rist. Ettevaatlik pigistus, ja koti- kesest ilmus nähtavale just taoline kuul nagu lebas juba laual. Tekkis pikk pidulik paus. Sõnatult peitsid siis mõlemad mehed oma kõige suurema saladuse. Kapten sosistas heldinult:

«Teie olete Musta Leegioni liige?»

«Teie samuti!» tõusis Parham austusest.

«Seda peame pühitsema!» sõnas kapten. «Ookeani vahutavail laineil, tormis ja tühjuses kihutavad Musta Leegioni vennased...»

Uksele ilmus kokk. Talle anti mõnesõnaline korral- dus. Mees kadus kummardades ja midagi pomisedes.

«Minu poliitiline nimi on Jaaguar!» seletas kapten Parhamile.

Jaaguarist oli Parham kuulnud palju õudusi. Panter- kass Jaaguariga hirmutasid emad Michiganis oma sõna- kuulmatuid lapsi.

«Kuidas sobib kapteniamet teie organisatsioonilise tööga?»

«Suurepäraselt! Ma ise palusin rakendust Ameerika- Aasia liinil. Veri vajab vaheldust... Koreas on tege- mist. Jaapanis, Indias peatudes ei maga. Äri aina suu- reneb — vean, vahetan, müün...»

Tasasele koputusele järgnes alandlik sisseastumine. Erutatud kokk serveeris, mis nõutud. Ta värskelt rasee- ritud näo läikivalt siledal nahal õitsesid tigeapunased lai- gud. Tundes endal Parhami uurijapilku, punastus ta üleni.

«Millest see äärmine tundlikkus?» küsis Parham hil- jem kaptenilt.

«Erootika ohver!...»

«Ah nii, et...»

Kapten noogutas ja täitis klaasid Jaapani valge riisi- viinaga.

«Musta Leegioni terviseks!» tühjendatakse esimene klaas.

«Ameerika võidu heaks Koreas!»

RAND'i agendina ei tohtinud Parham võtta napsi üle kandejõu piiri. Ta hakkas varsti sööma ja seletas kaptenile, et tema kui raskesti haavatu tervis ei luba söögi vaheajal juua.

Kaptenil kõri niisutamises muidugi mingeid tõkkeid ei olnud.

«Ameerika juhib maailmas jahti kommunistidele!» muutus ta jutt üha voolavamaks... «Meie täht särab seniidis. Oktoobrirevolutsioonist tänaseni on kommunistid suutnud luua kõigest kuusteist liiduvabariiki. Aga Ameerika lõi ühe nädalaga Atlandi bloki, kus on kuusteist riiki, ja seitsmeteistkümnendana tuleb juurde Lääne-Saksamaa... Igatpidi ees!...»

«Ka venelased uhkeldavad oma seitsmeteistkümnenda vabariigiga!» tõusis Parhamis tung vaidlemiseks.

«Pole kuulnud!» jäi kapteni suu imestusest avali.

«Vologda oblastiga! Kindral Ironside, kes sõdis sovjetimaa vastu Arhangelskis, kirjutas oma memuaarides, et «Vologda oblast oli nõukogudele tugevamaks liitlaseks kui Inglismaale Prantsusmaa...»»

«Jah, Vologda sõdis!» nõustus kapten, rõhutades sõna «sõdis», «aga Prantsusmaa lõbutses...»

«...Ja liperdab nüüdki! Rikutud Marianne on laostunud, ja briti lõvi on murtud hammastega. Paar parajaid sante Euroopas, Saksamaa, Euroopa süda, mäda-neb maas. Nüüd peaksid lavale ilmuma ameerika kindralid, sest lõikust on palju...»

«Kuradile kõik kindralid! Bakterid, mitte kindralid, võidavad sõdu. Eks kirjutanud ju nõnda armee keemia-teenistuse korpuse uurimisosakonna ülem kindral Cresy! Arvate teisiti, ah?...»

Mingi tige tõsidus kapteni näol lõi Parhami kohmetuma. Tundus, nagu voolaks sapp kapteni punsunud kaelasoontes, andes neile roheka jume.

«Ei arva teisiti — ei!» kiitis Parham kartlikult kapteni mõttekäigu heaks.

«Mina sõidan Koreast Ameerikasse tähtsa ideega,»

jätkas kapten. «Suur varandus on langemas sülle — see kuulub jagamatult mulle.»

Kapteni pea hakkas nüüd aina madalamale ja madalamale vajuma. Ta virgus, kui nina juba lauda puudutas, ja jäi konti kaitsva koerana Parhamit vahtima.

«Mina õnnistan Ameerika armeed täipüüdmise lõksuga! Igale ameeriklasele ninanuuskamise aparaat!»

Summutatud telefon seinal hakkas kutsuvalt helisema. Kapten tõusis ebakindlalt ja andis lõdva käega märku, et Parham vaikiks, kuigi see ei mõtelnudki praegu suud lahti teha.

«Jaa... pärast — ei, hiljem... Oodaku!»

«Lolliks on läinud need korealased — kipuvad siia... Tulgu pärast, küll ma neile siis näitan, mis on Ameerika Must Leegion!»

«Sõber, kas mäletad veel vastuvõtmist leegioni — see päev ei unune ju ialgi!»

Purjus inimese kohmakas ägeduses virutas kapten pudeliga vastu elektrikipirni, mis sõnakuulelikult purunes.

«Kustu, mu päike!» karjus ta käskivalt. «... Sir, nii oli ka seal... Tühi kabel vanal surnuaial. Põlised puud mühisesid tormis. Meid, uusi jüngreid, piirasid nagu haudadest ligi hiilivad pikkades mustades rüüdes leegionärid. Nad kandsid peas kotte, silmaaugud sisse lõigatud. Nende rinnal särasid fosforihelgis surma embleemid — pealuu ristamisi asetatud säärekontidega.

Siis suruti mu südamele laetud revolver. Laskusin põlvili surnuluudele sammaldunud kabeliseina ääres. Brigaadi ülem luges ette vandetootuse, mida ma kordasin ja nüüdki tean silp-silbilt... «Meie peame oma vaenlasteks ja meie maa vaenlasteks kõiki muulasi, neegreid, kollaseid; kõiki neid, kes võtavad vastu õpetuse või usu, mis kuulutab rasside võrdsust või kohustab oma pooldajaid olema ustavad mõnele välismaisele valitsusele...»

Kapten härdus peaaegu pisarateni.

«Kohe pärast pühitsemist ulatati mulle suurekaliibriline kuul. Seejuures hoiatati, et kui ma millalgi reedan leegioni saladuse, saan teise kuuli südamesse...»

Paus pimeduses.

Tasa tiksus seinakell. Laevamasinate mürina kaja kandus kapteni kabinetti. Jaaguar oli tukkuma jäänud. Parham väljus vaikselt.

2.

Korealasi laevalaele ei lastud. Luugi ääres kastil istus sõdur, püss põlvedel. Täiskiilutud laevaruumist tõusis mõrkjat higi ja mustuse lehka. Tuulele vastavalt tuli kasti nihutada siia või sinna; valvesõdurid seadsid nina vastu tuult, et vältida hingamiseks kõlbmatut õhku.

«Tagasi!» kõlas karm käsklus, kui mõni korealane juhtus ilmuma valvuri vaatepiirile.

«Alla!» tõusis sõdur tänagi vihasena kastilt ja astus luugiäärele.

«Meie soovime kapteniga rääkida!» vastas Põng Siro.

«Oodake seersanti!»

Põng Siro kergitas pead, nagu tahaks ta näha seersandi tulekut.

«Pea madalamale!» ähvardas sõdur täägiga. «Mitte välja ronida!...»

Korealaste delegatsioon jäi trepile. Laeva tumedast sisemusest kostis siia tuhande suu kõnekõminat.

Lõpuks ilmus seersant.

«Vangid tahavad rääkida kapteniga!» võttis sõdur valvelseisangu.

«Vangid!» imestas seersant. «Mis küsimusega? Kas jumalateenistuse korraldamise loa saamiseks?» heitis ta pilkavalt alla ja vastas ise, läbemata oodata korealaste vastust. «See kuulub laevavaimuliku kompetentsi!»

«Ei!» teatas Põng Siro.

«Ma pean teadma!» kurjustas seersant.

«Tahame Koreasse!»

«Aga laev sõidab Ameerikasse!»

«Meie ei taha kaasa sõita, viige meid tagasi!»

Ruttu nagu kuriteolt põgenedes kadus seersant.

«Kas laseb jutule või ei?» püüdis keegi vangidest mõistatada.

«Ootame — näeme!»

Seersant jäi kauaks ära. Põng Siro suutis säilitada rahu.

«Hallo!» hüüdis korruga sõduri terav hääl.

Põng Siro astus kõrgemale. Ta nägi siit hästi laeva suurust, ookeani avarust. Vihatud ameerika triibuline lipp peksles meeletult, nagu oleks tuul teda triikinud kahelt poolt korruga.

Seersant astus Põng Siro ette.

«Ameerika kapten ei räägi korealastega!»

«Korealased,» vastas Põng Siro, «protestivad vägivaldse Ameerikasse vedamise vastu ja alustavad näljastreiki...»

«Nälgigel!» parastas seersant ülbelt. «Elektritoolil haisevad paksud pahasti, aga kõhnad lööb põletav vool korruga söeks.»

Järgmisel hommikul kell seitse juhtus esmakordselt selle laeva ajaloos, et leivakärud jäid tühjendamata. Hoolimatult, nagu alati, avati kaks tsinkplekiga kaetud ust ja lükati kärud vangide ruumi. Tavalise elevuse asemel ei tõusnud täna kellegi käsi leivavõtmiseks.

«Meie streigimel!» teatasid vangid köögitöölistele.

«Streikida ei tohi!» kohkusid need.

«Ameerika sõdib Koreas — seda ka ei tohi!» vastasid vangid.

Kartlikult tõmmati leivakärud tagasi. Ameeriklased olid suurest sensatsioonist elevile aetud, igaüks neist tahtis kaptenit näha esimesena, et nii muuseas öelda: «Korealased streigivad!...»

Kahjuks ei võtnud kapten Jobber sel päeval kedagi jutule. Vihakarikas kallatakse kellelegi kaela, rõõmukarikas tühjendatakse teistega jagamatult. Kapten nautis tervenisti mõnutunnet, mida tekitas mõte korealaste tulevastest kannatustest, ja rüüpas veel meeeldi lisaks sensatsioonihimuliste jänkide keelekibeluse mõdu-magusa suutäie.

Õhtuni luges ta kõmulist raamatut «Venelased aatomipommiga». Raamat täitis teda rahutusega. Või nii, ka laeval teravnes olukord. Nagu üks mees jätkasid korealased näljastreiki.

Kapten laskis kontradmiral Hornile saata radiogrammi.

«Vangid «Middelburgs Welvarenil», korea kommu-

nistid, kuulutasid välja näljastreigi. Nõuavad tagasivii-
mist Koreasse.»

Kontradmiraal Horn vastas viivitamatult.

«Kõngenud visata üle parda, elusad aga viia Ameerikasse!»

*

Kapten laskis paluda Parhami oma kajutisse.

«Nälg on terav mõök!» ütles ta.

«Kahe teraga mõök!» kinnitas Parham.

«Kuidas?» vaatas vana Jaaguar pahuralt Parhamile otsa.

«Loobite korealased üle parda — maailm pistab lõugama...»

«Mõne tuhande korealase pärast? Tühi kartus. Kõik Prantsusmaa valitsused on saatnud laevatäis laevatäie järel poliitilisi vastaseid Sahaarasse surema, aga maailm laulab: «voilà, ilus on Pariis!...»

Kapten Jobber kees ilmselt suure arveteõiendamise ärevuses.

«Asiaatidega peab võitlema ida kombel. Kahju, et laevas ei ole hiina piinade käsiraamatut. Mõningaid mõtteid olen ise mõlgutanud, aga midagi originaalset on järsku raske leiutada. Maganud ma siiski ei ole! Vaataksime korra koos, kuidas sõbrad on täitnud minu korraldusi...»

Teatud ootuserutusega sammus Parham kõhetu kapteni kõrval. Inimeste piina- ja viletsusepildid olid alati toitnud Parhami kalestunud südant, kui tal seda üldse veel oligi. Vangid osutusid aga üle ootuste vapraiks. Nälgimine ei olnud suutnud neid veel jalust rabada. Nad istusid mõttes või seisid, isekeskis tasa rääkides. Lähemalolijad tervitasid kaptenit.

Oli toidu väljaandmise aeg, aga keegi korealastest ei tulnud vastavatele avadele lähemale.

Kuid mitte ainult see ei kõitnud tähelepanu. Otse vangide käeulatusse, väikesse kõrvalruumi oli loodud kantiin, kus istus piltilus tüdruk.

Klaaskastides ilutsesid sigaretipakid, kuivikud, võileivad, aga — lauad olid tühjad.

«Kaubalaevas ei ole ma varem kantiini näinud!» imestas Parham.

«Ameerikalik!» naeratas kapten grimassiga ja viskas pilgu müüjale.

«Kuidas äri läheb?»

«Korealased ei osta midagi!» ütles tüdruk kaeblikult. «Ma ei ole sendi eestki äri teinud, dollareist rääkimata!»

*

Vangide salajane parteikomitee oli valvel. Tal lasus tohutusuur vastutus — olukord laevas oli kriitiline.

«Jänkid ei tahtnud rääkida korealastega?» küsiti korduvalt Põng Sirolt.

Vana tõena oli kapteni keeldumine juba kõigile tuttav, kuid kes tuhande kuuesajast mehest poleks soovinud veel kord seda Põng Sirolt isiklikult küsida.

«Ei!» vastas kommunist ikka ja jälle.

Elukutselt oli Põng Siro rahvakooliõpetaja ja oskas inimesi kohelda. Et ta oli ühtlasi kommunist, seda teadsid ainult vähesed. Koreaalaste delegaadina sai ta kõigile omaseks, lähedaseks.

Streikivad korealased ei suutnud küllalt imestada ameeriklaste teguviisi — rikkaliku kantiini avamist näljastreigi esimesel päeval.

«See on jänkide alatu võte näljastreigi nurjaajamiseks,» tõusis vangides järjest põletavam viha. «Nälgijat toiduga õrritada on nurjatum tema tapmisest. Tapmine lõpetab piinad — saamata söögid aga suurendavad kannatusi!...»

Põng Siro oli teinud ringkäigu vangide hulgas. Ta jäi kuulutama ühe korea üliõpilase ettekannet Marshalli plaanist. Noormehe salvava irooniaga vürtsitatud kõnet jälgisid kõik pingsa huviga.

«... Marshalli plaani alusel vahetas Inglismaa oma majandusliku suveräniteedi ameerika munapulbrist omleti vastu, nagu nii kibedalt kirjutas Londoni «Evening Standard».»

«Kuidas nii?» langes küsimus.

«Marshalli plaaniga sunniti Inglismaad ostma Ameerikast sada tuhat tonni munapulbrit, peale selle

saja kahekümne kolme miljoni naelsterlingi eest tubaka-
saadusi. Samal ajal tohtis Inglismaa Ameerikast osta
kaevanduste ja tööstuste taastamiseks vajalikke vahen-
deid ainult kahe-kolme protsendi ulatuses üldsisse-
veost...»

«Ameerika kugistab kõiki. Inglismaa vajutamiseks
oma käpa alla jätkus omletist. Koread tahetakse vallu-
tada sõjaga. Ja meid, näljastreikijaid siin laeval, ähvar-
datakse murda kantiini roogade raskusega...»

Hallis vangielus oli näljastreigi alustamine üheks
eredamaks sündmuseks. Inimesed olid nagu lähteposit-
sioonidelt rünnakule üle läinud. Senine rõhutud, surutud
olek taandus. Üldise sirguajamisega koos kasvas vää-
rikustunne.

«...Meid koheldakse halvemini kui kurjategijaid —
veetakse nagu tapaloomi. Korealased on sattunud mere-
bandiitide, piraatide kätte. Hei, jänkid, Korea ei alistu,
Korea võitleb!» rääkisid erutatud vangid isekeskis.

Korealased boikoteerisid kantiini, ükski neist ei astu-
nud leti äärde. Kuid isegi kesköötundide uneliniku
raskus ei suutnud vange rahule sundida.

Näljatunne ei lasknud Põng Sirole und silma. Seltsi-
mehed, kes lamasid ta kõrval, vestlesid toitudest. Algu-
ses tasa, sosistavalt-soojalt, kuid hoota. Riisini jõudes
läksid aga meeste arvamused lahku.

«Hale on näha, kuidas ameeriklased riisi rikuvad. Nad
keedavad seda veega!»

«Riisi tuleb ainult auruga küpsetada!»

«Ainult õlis praeb riisi õige kokk!»

«Korea ei ole veel nii rikas.»

«See ei vabanda, seltsimehed. Üks asi on see, kuidas
on, aga teine asi on see, kuidas olema peab... Sõite
ju õppepataljonis minu valmistatud riisi. Seda peab
oskama. Ma ajasin laiadel pannidel õli surisema ja
alles siis siputasin riisi sisse. Õlis küpses riis muredaks
— iga tera jäi omaette. Ja kuidas see maitses!»

Põng Siro teeskles haigutust, tõusis ja eemaldus
«toitudest». Aina uutest kulinaar-imedest unistavad
seltsimehed tõmbusid kõrvale, et teda mööda lasta. Jah,
vangide enamik ei maganud. Põng Siro leidis kõrvali-

sema paiga ja heitis raskelt pikali. Vastikud külmavärinad piinasid ta keha, nagu hakkas palavikust õhetama.

«Küll suitsetaks,» soiuti äkki ta kõrval. «Vaata, kuidas kantiini daam sigaretti veab... Pahvib kui peletis...»

Ja kohe ümisedi kusagilt kaugemalt:

«Mis sa nätsakast räägid... Edeva soengu alt vahivad vastu silmad — missugused...»

«... Ameerika võluvärk ei vea sind, vaevatud Korea...»

kostis vangide jutust.

Põng Siro mässis pea sinelisse, mis haises, nagu võivad haiseda ainult vanad higist vettinud sinelid.

Aga mis aitas sinel või tema hais, kui jälle üsna lähedalt kuuldus:

«Imelik, et luttimisel leivakooruke suus enne ära sulab, kui tuleb šokolaadi maitse...»

Põng Siro pööras teise külje.

«Nälgimist soovitavad mõned arstid ravikuurina!...»

«Vanasõnal on õigus — parem on pikk ja peenike, kui lühike ja jäme nälg.»

Järgmisel päeval maksti kapten Jobberi korraldusel madrustele avanssi tingimusel, et nad tööst vabal ajal istuksid kantiinis.

«Provokatsioon!» seletasid kommunistid vangidele.

Õhtupoolikul ilmus lõbutsevate madruste hulka ka Nardini. Ta näis koltununa, kahvatuna, ilmselt merehaigena. Kuid tal tuli täita oma tõlgikohustust. Kapten laskis ennast oodata surmatüdimuseni.

Lõpuks oli ta seal.

«Valvel!» karjuti vangidele.

Aeglaselt, kobistades täideti käsk.

«Ameerika demokraatia, vabastades teid kommunistide lõa otsast, on avanud teile avansisaamise võimaluse töö arvel Ameerikas. Avanssi makstakse teile kantiini kassast nimekirja järgi allkirja vastu kuni kümne dollarini! Kas on arusaadav?»

Jäine, osavõtmatu vaikus oli vastuseks. See põlglik suhtumine ei võinud kaptenile meeldida.

«Kollased koerad!» mõtles ta lahkudes.

Nardini, uimane ja õnnelik, läks ta kannul.

Põng Siro lamas järgmise öhtuni. Ta võitles näljaga, ta tahtis võidelda ja võita ka palavikus, mis teda hooti lainelise uhana lämmatada püüdis.

Üldiselt pidasid vangid vapralt vastu. Osavõtmatult, vihaselt vaatasid nad ameeriklaste trallimist kantiinis. Järsku algas seal suur õiendamine ja sagimine.

«Vist kaklevad,» arvas Põng Siro ja tõusis istukile.

Kiirel sammul tuli tema poole üks komitee liige.

«Vang müüs oma hinge viie dollari eest!»

«Läks provokatsiooni lõksu!»

«Jah!»

«Kutsuge see vang siia!» käskis Põng Siro.

«Ta sööb kantiinis!» vastati.

«Tulgu kohel!»

Häbelikult kuivikuid mugiv poiss tuli Põng Siro ette.

«Kas nüüd jääd elama?»

«Jah!»

«Ameerika leib rebestab vatsa!» märkis keegi vangidest mürgiselt.

Poiss jättis mälumise ja vaatas viltu kõrvale.

«Mine!» käskis Põng Siro.

Poiss läks kantiini tagasi.

Näljastreigi kolmandal päeval suri laevas esimene vang.

«Kes, mis põhjusel?» küsiti üksteiselt.

«Sõi kantiinis sooled keerdu...!»

«Viiedollariline? ...»

«Ta pidi ju ellu jääma!»

«Surm on patu palk!»

«Merre visata!» tegi kapten korralduse.

«Aga vangi võlg — viis dollarit?» küsis kantiinipi-daja, kelle laubal liikus edasi-tagasi edevalt rulli kammitud paks juuksekihar.

«Korstnasse kirjutada!»

«Kes maksab?»

«Mina,» vastas kapten vihaselt. «Korea penid närivad sureski!»

Jälle tulid kaptenile meelde toonased retked Michigani, kus ta musta mantliga kaetult ööseti ringi ratsutas

ja karistamatult poliitilisi mõrvu teostas. Saaks rutiini tagasi Ameerikasse!

Ta peas valmis häbematu plaan.

«Nardini!» palus ta. «Lähme teatame vangidele rõõmustavat uudist...»

Kantiini trepilt pöördus kapten vangide poole.

«Teen teile teatavaks kontradmiral Horni korralduse. Esiteks, kõik need vangid, kes katkestavad täna näljastreigi, saadetakse tagasi Koreasse. Teiseks, näljastreigi jätkajad viiakse Ameerikasse kõige raskematele töödele!»

Vastuseks oli hauavaikus.

Kõrkuhkena lahkus kapten, tige vaade kauguse tühjusse suunatud.

Kuid komiteele oli visatud vaenukinnas. Elevus vangide hulgas tõusis kõige kõrgema kraadini. Kiiresti kujunes kaks poolt — Korea ja Ameerika pool! Sisuliselt tähendas see ainult näljastreigi jätkamise või lõpetamise küsimust.

«Lakoonilised suured valed mõjuvad lagastavalt!» öeldi Põng Sirole.

«Provokatsioonid!» kinnitasid kainemad.

«Kust teie seda teate? Egas teie ometi jänkidega koos ei tööta!...»

«Au on päästetud!» rääkis Põng Siro komitee koosolekul. «Koreasse tahame ju kõik! Ei tohi ameeriklastel lasta talva taguda korealaste vahele.»

«Meie oleme oma tahte teoks teinud — streikisime... Täitku nüüd ka amid oma töötus ja saatku meid kodumaale tagasi!»

«Kantiini kõrval registreeritakse neid, kes soovivad sõita Koreasse!» teatas vanem komitee liige ehmunult Põng Sirole. «Meie rinne on rebenenud!»

«Ootame, kuipalju on omal algatusel minejaid, ja siis läheme organiseeritult kõik!» otsustati.

Kolmkümmend kõhklevat streigimurdjat oli eraldatud teistest kantiini ette. Tekkis paus.

Partei käsk tehti vangidele teatavaks. Registreerimislaua ette moodustusid pikad vangide kolonnid.

Registreeriv ameeriklane vaatas hirmunult ringi, surus paberid kaenlasse ja põgenes. Kantiin suleti. «Middelburgs Welvaren» kihutas täie auru all Ameerika poole.

3.

Ameerika Ühendriikide sõjaministeeriumi hoones Pentagonis on ühel poleeritud uksele võhikule mitte midagi ütlevad kroomniklist tähed ECCZ *

Siia oli kutsutud major Fred Patterson, kes oli Koreast õhuteel kohale jõudnud.

«Teid paluti oodata!» teatas talle sekretär lahkelt naeratades.

Patterson tänas vaevalt märgatava pealiigutusega ja hakkas lehitsema laual lebavaid ajakirju. «Colliers'i» oktoobrinumbri kaanelt vaatas talle Nõukogude Liidu kaardi taustalt vastu Ameerika sõjaväe-politseinik okupeeritud maades. Patterson muheles heast meelest. Kõik nimekamad «Colliers'i» kaastöölised: Arthur Castler, Robert Sherwood ja Margaret Higgins olid ju RAND'i korporatsiooni spioonid.

Aeg-ajalt helistati sekretärile. Järjekordse helina puhul jättis ta toru alusele asetamata ja teatas Pattersonile:

«Teid palutakse!»

Föderaalse juurdlusbüroo vana agendina haaras Patterson ainsa pilguga kogu ruumi, kuhu ta astus. Pööramata nägu laua taga istuvalt kõrgemalt ohvitserilt, oskas ta siiski samal ajal tähele panna kõiki seinu ja nurki.

Kuulanud tähelepanelikult ära Pattersoni pika ettekande RAND'i korporatsiooni tegevusest Koreas, pakus kolonel istet. Suur madal nahktugitool tundus Pattersonile ebamugavana. Elatanud kolonel rääkis harjumuslikult fasa. Pattersonile meenus nuuskurite koolis õpitud kõneviis.

«Teie tööd RAND'i esindajana Kaug-Idas on hinnatud. Premiana, kui teie nõustute, hakkate sõjaminis-

* Kommunikatsioonide tsooni Euroopa väejuhatuse valitsus.

teeriumi volitusel kompaniis «Enfield Rolling Mills»... Muide, seal on tähtsaks tuusaks Trumani naisevend Wallace.»

«Aga puhkus?»

«Nõustun meeeldi — äriasjad algavad alles pärast puhkust... Siiski, teie põhiliseks tööpõlluks jääb nüüdsest peale Euroopa...»

«Mis liinis?»

«RAND'i liinis loomulikult. Kas sobib?»

Patterson tänas viisakalt.

«Teie ametlikuks elukohaks siin jääb üks RAND'i koolidest «Villa Merle» Mount Vernonis.»

Sellega lõppes audientsi ametlik osa.

«Kas Koreas oodatakse sõja lõppemist?» alustas kolonel vestlust.

«Ausalt öeldes — jah! Sõdurid on tüdinenud...»

«Ka Ameerikas, saate isegi kuulda, on rohkesti sõjavastaseid... Aga hea on meil olukord sellepolest, et rahvale ei anta aru, ja sõdureid kamandatakse karmilt. Riik assigneerib, armee kulutab, trustid teenivad ja rahval on tööd — normaalne elu.»

«Euroopas on ohje hoida raskem kui Ameerikas,» arvas Patterson.

«Kohe näitan teile midagi kuulmatult kurioosset,» otsis kolonel oma paberite hulgast ühe inglise ajalehe.

Patterson hakkas ahnelt lugema punasega allakriiputatud ridu:

«Ameerika Valge Maja on viinud nüüd maailma selleni, milleni varem Hitleri Pruun Maja viis Euroopa — sõjani, hävinguni. Ameerikat valitsetakse Valgest Majasi. Valgesse Majja jooksevad kokku võimsate trustide tõmbeniidid, ja seal istuvad sõnakuulelikud kongressisaadikud ning senaatorid... Häbi Valgele Majale...»

«Näete nüüd, kui tõsiselt teid Euroopas vajatakse!» märkis kolonel meelitavalt.

«Euroopa on väike küsimus suure Nõukogude Liidu kõrval.»

Vaadanud majorile otsa blaseerunud inimesena, kes oma vanaduse ja hädisuse tõttu on elu poksiringist juba välja lülitatud, sõnas kolonel paatosega:

«Venemaa tuleb lüüa nokauti!»

«Püüame!» löid kõrged ohvitserid ühaaegselt kokku käed ja kannad.

*

Fred Patterson tõttas. Ta tahtis esimese rongiga sõita Saratoga Springsi, isa farmi. Mõned päevad kavatses Patterson siin muretult puhata. Siin elas üks ta seaduslikest naistest.

«Sõidate Koreast koju tervena — haruldane nähtus Ameerikas!» silmitses teda pealaest jalatallani kupee-kaaslane, keegi soliidne isand. Kõnetaja riietuses, olekus peegeldus varaka klassi esindaja tüüpiline pilt. Kommunismis Patterson teda ei kahtlustanud.

«Sõduri saatus!» vastas major teadlase asjalikkusega. «Ühed langevad, teised saavad haavata, kolmandad jäävad terveks.»

«Miljonite sõdurite kohta kehtib ainult üks saatus kolme võimalusega — saada tapetud, vigastatud või jääda terveks...» filosoferis elatanud isand.

«Vanasti oli sõadel algus ja lõpp. Siis räägiti — sõja võitjatest ja kaotajatest. Aga nüüdse tehnika ajajärgul on kõik teisiti... Aatom, vesinik ja bakterid on toonud järsu muutuse sõjapidamises,» näitas Patterson ennast asjatundjana. «Tänane sõda viib selleni, et homme tuleb rääkida ainult hävitatuist ja säilinuist...»

«Kes on võitja?»

«Tehnika!»

Sujuvalt peatati rong. Tulevärgi kirenduses sädeles jaama nimi. Patterson oli kohale jõudnud. Ta läks ühtlastel, nagu mõõdetud sammudel läbi helendava, avara jaamaruumi. Ta mõtles eelseisvatele erutavatele sündmustele, mõtles vanale tülile isaga.

Fred tundis juba kaugelt ära isa võimsa «Buicki». Autojuht avas teenistusvalmina ukse ja tahtis kohe sõitma hakata, ootamata pakikandjate päralejõudmist.

«Stop!» käsutas Patterson ja süütas sigari.

«Imeb sigarit nagu hüään varsa jalga,» mõtles autojuht mürgiselt, «kahju, et sõda elajaid ei tapa...»

Vana Pattersoni farm asus mineraalvee-allikate

rajoonis. Suured elevaatorid ja viljahoidlad jäid põhja poole Albanyd. Korduvalt oli vana Patterson pingutanud siit vaeste ameeriklaste püksirihma viljahindade kõrgendamisega.

Vanad vahtrad kahel pool teed olid alt paari meetri ulatuses valgeks võõbatud. Varajane kevad Ameerikas ei erinenud autost vaatamisel mingil määral Korea kevadest. Pärast lumelagunemist on maa igal pool kõige tühjem, troostitum. Varjusurmast ärkava mulla aplusel ega näotusel pole piiri.

Nüüd võis juba selgesti eraldada isa farmi ehitustekompleksi piirjooni. Need olid Fredi alati erutanud. Šoti laadis loss, ümbritsetud kõrge punaka kivimüüri-ga, oli omaette kinnine maailm. Siia pääsesid väga vähesed. Sõpru sõna õiges mõttes vanal Pattersonil polnud.

Tädi Viola nägi esimesena auto saabumist ja ruttas külalisele uksekünnisel vastu.

«Fred! Tere Fred!» pudistas ta silmi kuivatades. «Teised on kirikus...»

«Kas Eleonora ka?»

«Ei tea öelda... Nad peaksid juba tulema...»

«Räägi, tädi,» patsutas Fred talle õlale, «miks sa nutad?»

«Tead ka, Fred, kus meie viibime?»

«Kannatuste teel — Kolgatal!»

«Justament! Jumal küll, miks ei nõuta rohkem nisu — müüme nii visalt vilja...»

«Koreas on väike sõda!» vastas Fred. «Väike sõda, madalad hinnad...»

«Südametud on need kindralid oma väikese sõjaga... Nad raiuvad Koreas mitmendat aastat, aga kas koer sellepärast vähem kannatab, kui tema saba jupphaaval lühendatakse?»

«Simsoneid ei ole enam!» naeratab Fred.

«Sa, kallike, pole piiblit unustanud. Simson oli vägev — seitse tuhat meest lõi ta eesli lõualuuga maha... Mis sina Koreas tegid?»

«Võitlesin, tädi!»

«Hirmus!... Tahad nüüd süüa?... Kas korealased söövad vihmausse värske orasega?»

«Nemad söövad kõike, mis kätte saavad!»

«Kas ameeriklasi ka?»

«Aga muidugi!...»

«Sellepärast karistab neid jumal!...»

Suures külalistoas istus Fred kamina ette ja nõõpis jalatsid lahti.

«Kas Eleonora ootas mind?»

«Ei teinud väljagi!... Oli advokaadile rääkinud, et kui Fred Koreas langeb, hakkab kohe pärandusosa nõudma. Papa oli sellepärast väga mures. Vaevaga loodud äri alles lõi õitsele, ja juba luurab kurat naisterahva näol ringi... Eh, naised?! Lahuta end sellest kõlvatust.»

Pattersonide perekondlikust kirikust oli kuulda oreli-mängu.

«Lõpu fuuga!» ohkas tädi Viola kergendatult. «Nad hakkavad nüüd tulema, on varsti siin...»

Plüüšvaihaga kaetud tee kirikust käis saali kaudu. Fred ruttas vanematele vastu. Patterson seniori kõrval astus kobavalt tema üleni musta riidetatud seitsmekümneaastane kaasa. Vana Patterson ise oli täpselt taolises riietuses, nagu Fred teda juba poisikesena oli näinud. Pruun, koonusekujulise ümber keha hoiduv lambanahkne vest, vanaldane tume ülikond. Lambanahksed säärikud, karakullvilla kräsuga ehitud seestpoolt, pruuniks lakeeritud väljastpoolt, tegid ta sammud hiilivaks, peaaegu kuulmatuks. Endine hall täishabe, endised kollakaspruunid vurrud...

Fredi ees hakkasid vana silmalaud linnu kombel tõmblema. Erutatud ema oli Fred alati tukkuva kanaga võrrelnud.

«Tere õhtust!» kallistas Fred vanemaid kombekohaselt. «Kuidas elate?»

«Halvasti!» vastas isa kõhides ja niisutas suus vasaku käe esimest sõrme, et jätkata põliselt külgeharjutatud vurrukeerutamist.

«Tõesti, isa!»

«Pärast räägime!»

Senior armastas käies vaikida, tal oli tegemist kerge hingeldamisegagi.

«Kuidas Eleonora elas?»

«Elas!» vastas isa parema käe teist sõrme süljega niisutades.

«On ta kodus?»

«Peaks olema!»

«Lähen teda vaatama!»

«Minu juurde tule üksinda!»

Tõteldes astus Patterson tuntud keerdtreppi kaudu üles. Trepp lõppes klaaskupliga tornis.

Kas Eleonora teadis ta tulekust? See oli kevadel, kolm aastat tagasi, kui ta toodi siia majja seitsmeteistkümne aastasena, arglikuna, häbelikuna ja — rikkana. Eleonora isa oli rahandustegelasena pannud suure kapitali mängu Tšiing Kai-ši toetamiseks. Vastutasuks loodeti kõrgeid kasumeid, häid hüvitusi. Noorte pulmapildi all oli fotoajakirjas märgitud paljutähendavalt: «Leib ja raha ühinevad! Viljakuninga poeg ja rahavürsti tütar sissesõidul abielusadamasse...»

Nüüd oli Tšiing Kai-ši maksujõuetuks kuliks muutunud, ja Fredi Eleonorale rajatud arvestused luhta läinud...

Vastandina endisele tavale särasid vaiksuses koridoris tuled — ukсед olid avatud.

«Fred!» jooksis Eleonora mehele vastu. «Tuled ometi, viimati!...»

Tumepunasesse riietatud noort naist kihutas tant-sima lapselik jällenägemisrõõm ning, veel rohkem, pääsmislootus. Fredi sülelnud ja suudelnud, hakkas Eleonora äkki nuuksuma.

«Mis sinuga lahti on?»

«Isa laostus äriliselt — see hukutas ka minu... Rahata ei peeta mind selles majas inimeseks!»

«Hiinlased vedasid isa alt!»

«Ja isa rikkus vedas mind alt!»

«Purustav löök idast,» vaatles Patterson õnnetut Eleonorat. «Ja ärile Hiinaga rajasime meie oma tuleviku!...»

«Kõik, kõik...» vingus Eleonora meeleheitel. «Nüüd koheldakse mind kui kurjategijat. Suure häbi olen toonud sinu vanemate majja...»

Fred aitas naise diivanile lamama.

«Ma ei tohtinud farmi müüride vahelt väljuda ega

sulle kirjutada ja sina ei kirjutanud ka mulle... Sa ei armasta mind — ütle, eks...»

Fredi õnneks hakkas helisema einele kutsuv kell.

4.

«Jälle rattad all!» imestas Longina. Ta oli hilja kolledžist koju jõudnud.

«Elu sunnib,» vastas ema Helene reisukohvrit pakides. «Peame tööle järele jooksma. Oaklandis ei ole seda meie jaoks enam — pank kolis Clevelandi...»

«Kui peab, siis peab...» jäi Longina nõutult ema tegevust silmitsema. Lühike kantud pruun kleit andis talle lapseliku välimuse.

«Sa tee ka midagi,» pahandas ema. «Mina, vanaime, pean alati üksi rahmeldama.»

«Mis ma pean tegema, palun?»

«Valva, et me rongile ei hilineks!»...

Reis Clevelandi oli väsitav. Ülepingutatud, närvilisel vanainimesel tekkis vagunis rohkesti pahandusi.

«Ametnik peab käituma viisakamalt,» pahandas Helene konduktoriga, kes sundis reisijaid koomale istuma.

«Ema!» ütles Longina piinlikkusest pahasel näol.

«Laupäevaõine unenägu vastu pühapäeva tuleb ruttu kätte — lutikad tähendavad pahandust, kadedust, keelepeksu...»

Kellegi tugev köhimine katkestas memmede jutuvada.

«Inimene ei rögista põrandale!» torises Helene kasi-matu kaasreisijaga.

«Ema!» kutsus Longina teda taolisel juhul ainsa sõnakesega korrale. Helene vaikis vihasena. Maailmas polnud puhtust ega korda.

Taksoraha neil puudus. Tuli minna jalgsi. Läksid ja puhkasid.

«Palun, kas Paddington on veel kaugel?» küsis Longina möödujailt.

Pisut kõssi vajunud Helene kuulis halvasti.

«Mis nad ütlesid?» küsis ta, Longinale lapseliku kan-

natamatusega otsa vaadates. Helene pika nina otsas väreles veetilk.

«Sa pühi nina!»

«Mis see neisse puutub!» hakkas ema pahaselt tasku kallal kohmitsema. «Kas nad ütlesid, et on veel palju maad?» usutles ta nuusates.

«Ei ole!» vastas Longina.

«Valetad!» torises ema.

Peaaegu samased puhkepausid ja küsimused kordusid Paddingtoni jõudmiseni. See oli raudteetammiaärne asula — must ja mahajäetud koht.

Loid, nälginud välimusega kojamees andis Cassardi-tele toavõtme üle. Avatud uksest löi vastu kõrbeva puu kibedat lehka.

«Räpane nurk!» kohkus Helene. «Aga maksab kal-
leid dollareid...»

«Raha ei haisel!» tõmbus kojamehe nüri nägu võikaks grimassiks.

«Mis ta ütles?» küsis ema Longinalt.

«Soovis head ööd!»

«Kah üks tola — kes siin magada saab?»

Puhtus — see oli elatunud, pahura Helene tugevaks küljeks. Maast-madalast õpetas ta oma lapsi, neid oli kolm, puhtust armastama. Hinnatav oli ka see, et Helene ei hoidnud kunagi käsi rüpes. Suu ja käed olid tal võrdselt kärmed. Esimese tööna keeras ta Oaklandist toodud suure elektripirni peastikku. Helendavas valguses näis toake veel mustemana, armetumana. Longina istus kohvrinurgale ja hakkas kirja kirjutama.

«Kas Nardinile?»

«Kellele siis?»

«Miks tema Koreast ei vasta?»

«Ma ei tea, ema, aga meie uue aadressi peab talle ju teatama!»

Emale meenusid kaks Flandriäs langenud poega, ja tal polnud enam usku sellesse, et sõjast võidakse tagasi tulla.

«Mäletad, Longina, mis mustlane ütles?»

«Ta ütles sulle, et pojad tulevad tervetena tagasi ja teevad karjääri...»

Ema jutt jätkus.

«Mustlane nõudis viiskümmend senti. Räägi ainult tõtt,» nõudsin mustlaselt. «Tõde on kallis!» sosistas mustlane. «Olgu kallis!» ütlesin. «Ma maksan ka kaks dollarit, räägi ainult tõtt!...»

Ema kummardus kirjutava tütre kohale.

«Seinad nagu karbill!» nurises ta. «Kõik jutt on kuulda...»

Ta jätkas sosinal.

«... Siis ütles mustlane mulle, et mõned vigased ja haiged tulevad kindlasti sõjast tagasi... Aga emad ei tunne poegi, naised mehi — sõjakannatustes muutuvad need sootuks teisteks inimesteks. Aga loodetakse — olgu rumalatel usku... Maksin mustlasele kaks dollarit.»

«Tõde on kallis!» märkis Longina.

Ema jäi mõttesse.

«See on väga niiske ruum,» ütles ta järsku. «Aknaalused on märjad... Põrand pesemata — too vett...»

«Silmapilk!» kleepis Longina ümbriku.

Ema ulatas talle kaks alumiiniumkaussi.

«Vaata hoolega, et maha ei pilla, näed ühel ongi mõlk küljes!...»

«Ega mina ole seda mõlki löönud!»

«Lõhu edasi, purusta — aga sa pidid ju vett tooma?»

Longina pani veega täidetud kausid põrandale ja läks kirja posti viima. Põrandat pestes nägi Helene, kuidas läbi vaheukse katkise ruudu suitsu tupp immitses.

«Teil on toas tuli lahti!» koputas ta ehmunult naabri uksele.

Ukse vahele ilmus kojamehe nüri nägu.

«Mina töotan!»

Helene nägi laual puukarbikesi, mänguasju.

«Põletan neile pildikesi peale! Suits masseerib silmi, suits kaitseb liha mädanemise vastu... Madam, ärge kartke...»

Longinata oli ema hädas. Kui tütar koju tuli, algas aga alati tüli.

«Ma tunnen, et mu närvid on läbi,» rääkis ema. «Otsi ruttu korralik tuba!...»

Kõrvaltoas kirjati elektrinõelaga mänguasju. Alaline kibe puusuits, mis imbus Cassardite tuppa, polnud mitte niivõrd hingamist-lämmatav, kui vastik.

«Sinu soigumine teeb minugi haigeks,» nurises Longina rohkem enese rahustamiseks kui vanainimese veenmiseks. «Katsu sa leida korterit!...»

«Inimesed lähevad mehele, saavad majad ja varandused, ma ei tea, mis imekomet sina oled...»

«Kellele ma ennast korteri eest pean pakkuma?...»

«Aga sedamoodi ka elada ei saa...»

Longina ladus vajalikud raamatud lauale ja hakkas valmistuma kolledži mineku vastu. Pooltühi, katkiste klaasidega riietekapp, mille naabrid olid vastu vaheust lükanud, kõmises raadiomuusikast. Vasktaldrikute kli-rina saatel laulis solist:

«... Meil südames kõigil on ootus,
et kord saabub õnnepäev —
sageli see kaunis lootus
unelmaks ainult jääb...»

Longina ei saanud õppida — mõtted nagu haihtusid, valgusid laiali.

«Ema, sööme, kui midagi on, ja katsume magama jääda.»

«Kes selles põrgus magada saab!»

Et toitu soojana säilitada, oli Helene mähkinud alumiinium-keedupoti rätikusse ja paigutanud padja alla. Eemaldanud ettevaatlikult padja, tõstis ta kulbiga kahele taldrikule vesist kartulisuppi. Kui taldrikud olid laual, leidis ta, et ühes ulatus supivedelik pisut üle selle piiri, kust taldriku äär hakkab laiemaks minema.

«Silmad ei seleta,» oli ta endale pahane, «nii lohakalt serveerida ei tohi.»

Maja ees peatati takso.

«Tuuakse jälle mänguasju,» arvas Longina.

«Suitsetavad hinge välja!» mossitas Helene.

Koputati nende uksele. Helene läks avama. Tervitas viisakalt lühikasvuline mustaverd mees.

«Kas tohib minutiks sisse astuda — olen Koreast...»

Nähes uudistavat Longinat, tema selgeid silmi, klaarpuhast nägu ja tihedaid looduslikult kräsus juukseid, ei kahelnud Patterson enam minutitki. Ta oli õigetel jälgedel — ahvatlev saak erutavas läheduses.

«Mis siis on? Istuge, palun!» pakkus Helene külalisele tooli.

«Mina tulin Koreast, olen Luigi Nardini sõjaseltsimees...»

«Nardini!...» kordasid ema ja tütar kui ühest suust.

«Mõjus,» mõtles Patterson ja lausus uuesti — «Nardini...»

«Millal tema puhkusele tuleb?» ei läbenud Longina oodata.

«Teie igatsete tema järele väga — ma mõistan...» Nende sõnade juures näitas ta Longina fotot, mis oli Nardinile saadetud. «Kuid sõda Koreas on karm, hävitav, ja Nardini... Luigi Nardini ei tule enam tagasi...»

«Langenud!» kahvatasid naised ja pillasid lusikad käest.

«Langenud kui kangelane... Leidsin ta raskesti haavatuna. «Sõber Gary Kenneth,» ütles ta mulle, «palun kord, kui jõuad üle ookeani, saata see foto koos minu surmateatega kallile Longina Cassardile.»

«... Kallile, ütles!» nutab ema.

«Sõnasõnalt nii!...»

«Täna teid südamest, mister Kenneth,» ulatas Longina võõrale oma valge, pisaraist pisut niiske käe.

Naiste tundlikkus kutsus Pattersoni rinnas hetkeks esile ühe tüütu noomija... «Fred, see on alatu, jälk häid inimesi nii tapvalt piinata.» Aga samas jäi noomiv hääl laieneva, irvitava lõusta varju. «See on naiste saatus maailmas — kannatada, üle elada, leinata...»

«Palun, mister Kenneth,» pöördus Helene tema poole. «Teie tulete sõjast, kõht on tühi, kas sööksite meiega pisut...»

Vargsi libises külalise pilk üle toidu — selges, pisut kollases leemes üksikuid kartulilõike, mõni nuudel.

«Lahja supp, aga soe,» selgitas ema. «Palun, istuge lähemale.»

«Täna, sõin juba vöörastemajas,» ütles külaline ringi vaadates. «Teie olete siibri liiga vara sulgenud...»

«Suits tuleb sifa naabri korterist!»

«Nende lohakusest.»

«Nende töökusest! Nad põletavad manguasjadele vigureid peale. Mu pea valutab siin alati,» kurtis Helene. «Kas teie ei abistaks meid korteri otsimisel?»

«Võib küll, miks mitte,» nõustus külaline, «siin on ju võimatu elada...»

Patterson lahkus hilisel tunnil. Longina saatis teda autoni.

«Kui juhtub, mister, korteri asjus — palume teada...»

«Vaatan, kuulan — oodake...»

Südamlikul hüvastijätul pigistas Patterson Longina kätt ja sosistas talle tasa:

«Nii siis, teie ootate mind?»

Vaikides, nagu ehmudes tõmbas Longina käe tagasi.

*

Nardini surmaga oli Longinalt võetud viimne moraalne tugi. Nardinist jäi kustumatu mälestus. Kuid kõik mälestused kuuluvad minevikuriiki, kisuvad salaniitidega tagasi toonastele radadele, aga et püsida ja edasi minna, vajab inimene lootust. Lootuse sõiduriistas tunneb inimene end tugevana, kuigi lootus võib olla sisutu nagu mootorita auto. Mõnigi kord laulis Pädingtoni urgastes soomlasest kerjus, kes oli rännanud kunagi Ameerikasse õnne otsima:

«...Pilved on pilved, kuigi nad
nii kuldsed ja punetavad —
lootused tühised, kuigi nad
õnne kinnitavad...»

«Mees oli sinust huvitatud,» seletas ema tütrele. «Aga sina konutad nurgas nagu puuhobune...»

«Oleksin ma pidanud siis tantsima — Nardini surma-
teadet kuuldes?»

«Liigsest leinamisest tuntakse lolle!» lausus ema
õpetlikult.

Sügavasti solvatuna jäi Longina istuma. Kas võis
elus veel leida Nardinist paremat sõpra? Nardini oli
kaua kannatlikult oodanud tema sirgumist. Enne kui
Nardini Koreasse läks, juhtus aga kord midagi inetut,
mis Nardini väärtust Longina silmis tunduvalt vähen-
das.

Nad olid tookord kahekesi toas. Longina lõi kas kap-
said. Nardini seisis lobisedes ta kõrval. Pliidi all prak-
suvate puude kohal loitev leek soojendas meeldivalt
noorte sääri. Äkki lõi Nardini Longina nõtket piha
ümber oma tugevad, kallistavad käed.

Longina peksis teda siis, kuhu juhtus. Mõlemad
ehmusid sammudest koridoril. Longina jätkas kapsa
lõikumist. Ammugi ei olnud talle meeldinud Nardini
kitsa randiga pruun kaabu, mis istus pisut koomiliselt
poisi juuksekaarail. Ja nüüd ta pahvatas:

«Palun, osta mõistlik peakate! Kui sa seda tolamütsi
minema ei viska, ma sinuga enam välja ei tule.»

Siis võeti Nardini sõjaväkke, ja poisil tuli loobuda nii
kübarast kui Longinast.

«Mis sa istud nagu nui,» hakkas ema jälle tõrelema.
«Nagu oleks majas kõike külluses, nagu polekski enam
midagi vaja tuua... Kasi pöödi...»

«Kas ma pean kleidi õmblejale jätma? Päris häbi —
tööraha seisab maksmata...»

«Tee mis tahad — minul enam midagi lauale panna
ei ole, istu aga edasi...»

Ohates tõusis Longina. Tülpimuse raskusele ja tüdi-
muse koormale tuli lisaks eluvõõra ema alaline nurise-
mine, rahulolematus...

*

Koristuspäevadel panga sööklas oli ema korjanud
vitamiiniklaasikesi. Neid oli kogunenud suur korvitäis.

«Tee pudelid rahaks!» nõudis ema. «Nad on mul
tüliks ees.»

«Vii ise apteeki!»

«Minu närvid seda ei seedi — apteekides valitakse palju, solvatakse. Karatakse näkku, aga raha ei taheta maksta...»

Sõna lausumata pakkis Longina kandekoti pudelikesi täis. Lähemas öövalve-apteegis öeldi kõrgilt:

«Meie ei osta pesemata pudeleid.»

«Pudelid on pestud!» õiendas Longina.

«Pestud, aga teab kust korjatud — meie ostame ainult hulgi korras...»

Longina peitis meelepaha ja vabandas. Käinud veel paaris kohas, pakkus ta lõpuks klaasikesi muidu, et neist ainult lahti saada.

«Tüdruk norib almust!» hüüti kassast, sest kauba pakkumist raha nõudmata peeti kerjuse häbematuseks. Kena tüdruk meeldis ühele apteekrile. Ta vaatas helki-
valt puhtaid klaasikesi ja sõnas:

«Ametlikult ostu ei ole — laod on laeni täis. Aga et nad nii puhtad on, võtan ikkagi erandlikult vastu...»

Ladunud pudelid vilunud inimese väledusega suuruse järgi ritta, kirjutas ta kassasse väljamaksutšeki.

Sel ajal sõitis Gary Kenneth teistkordselt Paddingtoni.

«Kas Longinat polegi kodus?» oli ta esimeseks küsimuseks, kui Helene ukse avas.

«Läks välja — peaks varsti tulema...»

«Lubate oodata?»

Emauhkusest meelitatud vanainimese silmis oli Gary kombelisuus ilus ja meeldiv. Võõra hea riietus, laitmatu esinemine jätsid sümpaatse mulje.

«Palun oodake. Kas sõitsite siia Longina pärast, kui küsida tohin?»

«Teie mõlema pärast!» vastas Gary lahkelt. «Lubasin ju parema korteri otsida... Siin lehkab suitsust...»

Enne Longina tulekut jõudis ema veel paljugi rääkida. Nüüd teadis Gary, et Longinal ei olnud vahekordi mees-
tega, et ta unistuseks oli lõpetada kolledž ning leida oma nurgake elamiseks.

Üllatusest ja uudishimust segatud ilmel jäi Longina peale tervitust Garyt vaatama. Ta hirvesilmades oli seletamatut õrnust. Taolisi silmi polnud Gary veel koha-

nud. Esimest korda elus tundis ta tuhkatriinu kütkestatvat jõudu.

«Leidsin toa!» püüdis Gary asjalikkust säilitada.

«Tõesti?» naeratas Longina uskumatult.

«Kas tuleksite vaatama?»

«Aeg on hiline... ei tea...»

«Mine nüüd — mis sa kardad!» sundis ema.

Vastu tahtmist nõustus Longina. Ta tundis meeste pilkude mõistatamise kunsti. See sundis ettevaatusele.

Takso viis neid mõne minutiga Clevelandi kesklinna. Mitmekorruseliste majadeblokkide piirkonnas peatati ماشین. Inimtühjadel kõledatel uulitsatel lõõtsus jääne tuul. Longina klaassukad surusid sääri jääkompres-sina.

«Teie värisete üleni külmast?» toetas Gary teda käevangust ja mõtles ise: «Nagu linnuke kulli küunte vahel...»

Longina polnud mitte seevõrd külma kui kahtluste kõheduse ja solvatud enesetunde võimuses. Olukorra paratamatus vedas teda järjest suuremasse hädaohtu. Elatanud ema alaline virin korteri pärast oli ajapikka palju rohkem kui ära tüüdanud. Sellest vabanemisel ähvardas uus nuhtlus — varem, hiljem tuleb anda tasu. Selles oli ka eluvõõras Longina kindel. Ta mõtles moodusele, kuidas ja millega vaesed tütarlapsed peavad maksma, ja värises veel enam.

Hääletult avati raske uks ta ees. Märkamatult lülitas Gary valguse. Tuba oli ilus, kuid õhk ei meeldinud Longinale. Selles oli palju tarvitamatult seisva mööbli-kolu hõngu ja kunagi suitsetatud tubaka lehka.

«Kuidas meeldib?» küsis Gary Longinale tooli pak-kudes.

«Õhk...»

«Tuba on kaua tühjalt seisnud,» katkestas teda Gary.

«Tähendab, ei meeldi?»

«Ei tea!» naeratas Longina.

«Lubage!» seadis Gary heliplaadi radioolale tiirlema. Tuba täitus meeleolulaulja Stone'i kahemõttelisest kup-leest:

«... Kui üks neiu ütleb sull' «ei tea»,
selle sõna tähendus on hea.

Kui ta ütleb sulle «ja» või «ei»,
siis ei kindel selles olla või...
Naised palju valetavad,
õeldud sõnu unustavad,
kuid tark naine ütleb vaid — «ei tea...»

«Tõsi?» astus Gary iseteadvalt Longina ette ja vaatas talle riivamisi silmi.

Longina punastas, lõi pilgu maha.

«... Ma pean nüüd minema!...»

«Kuhu nii ruttu?»

«Koju!»

«Palun, lähme enne koos kinosse? «Alhambra» asub üle uulitsa...»

«Täna, aga ma kardan, et jään väga hiljaks.»

«Pole viga,» lohutas Gary. «Mammad andestavad tütardele kõik...»

Et rutem põgeneda siit umbsest ruumist, nõustus Longina. «Alhambras» jooksis Ameerika agressiooni Koreas ülistav, tulikirjadega reklaamitud sõjafilm «Teraskiiver». Nädalaringvaates näidati Ameerika sõjaministrit Lovetti inspeksioonireisil ja rusikatega vehklevat senaatorit McCarreni, kes nõudis diplomaatliste sidemete katkestamist Nõukogude Liiduga. Hetke vältel toodi vaatajate silmade ette kümnenda armee-korpuse juhataja kindralmajor Beyers medalite jagamisel Korea vallutajaile ja «rahvapidu» Kastrupi lennukiljal Kopenhaagenis, kus Ameerika esindajad andsid Põhja-Atlandi bloki liikmele Taanile üle viis reaktiivlennukit.

Reaktiivlennukid ja viitsütikuga pommid meenutasid Longinale uuesti sõda, Nardinit. Tal oli häbi ja vastik tunda oma kätt Gary lehmanisalikult pehmete sõrmede vahel. Longina ees, kõrval ja selja taga istusid sensatsioonihimulised. Veri, mida Ameerika teraskiiverlased Korea lössi valasid, nagu joovastas neid. Heliseadeldis täitis kinoruumi lahinguraginaga.

*

Kui Helene juurdlevalt mõtles, võis ta liikumatult paigal istuda, pea kergelt tagasi kallutatud, käed

rüpes... Oli täitumas elupõline igatsus — näha kauget maad, Flandriat, kus ta pojad langesid.

«Gary lubas mu Flandriasse saata!» ütles ta tähtsalt, kui Longina linnast tagasi jõudis.

«Sa ju ei usu mehi!...»

«Garyt ma usaldan siiski — ta sarnaneb pisut sinu isale, keda ma nii armastasin...»

«Isa jättis meid maha...»

«Seda ma talle ka iialgi ei andesta!» kinnitati vanet... «Lillede asemel toodi mulle sünnitusmajja vapustav sõnum — ta on läinud teise naise juurde... Mõtelda, jäin üksi kolme lapsega... Olin tööta...»

«Unusta!» palus Longina.

«Siiralt armastatud inimest ei saa unustada!...» Ja taaskordselt kuulis tütar ema suust elutarkust:

«... Inimene kurbust, muret
talub otsata,
kodupaigast lahus olla,
kaugel elada,
päikeseta, valguseta,
vilus koltuda,
aga unustada armsamat —
ei seda suuda ta!»

Toas jäi järsku ängistavalt vaikseks. Longina ohkas.

6.

«Longina Cassard!» pöördus pensioniealine, hädine perekonnaseisu-ametnik noore neiu poole. «Palun siia alla kirjutada...»

Samaaegselt müksati Longinale vargsi külge. Ta kahtlemine oli nähtavasti liiga pikale veninud. Nukralt naeratades, ebakindla käega võttis tüdruk sullepea ja kirjutas etteseatud blanketile: Longina Kenneth.

«Mäherdune lollus!» oli ta esimene mõte vastregistreeritud abielu üle. Ta hääles, näojumes, miimikas ilmesid kupeldatu südamepiinad.

«Valmis!» võidurõõmutses Gary.

«Tehtud!» sosistas Longina, valmis nutma puhkema. Nad sõitsid koos Gary Kennethi korterisse.

Pulmaõhtut peeti erilise pidulikkuseta. Õhtusöök toodi restoranist.

«Kas teil sugulasi pole tulemas?» küsis Longina ema Garylt.

«Ei ole mul sugulasi!» vastas Gary uskumapaneva hääletooniga.

«Ei ühtegi lille!» sosistas ema vargsi Longinale. «Kas unustamine või lugupidamatus — mats mees!...»

«Tsi!» tegi Longina tõrjuva liigutuse. Ta oli sügavalt solvatud... Olgu sõdur, olgu vaene, aga abieluregistreerimise päeval peaks mees naisele vähemalt mõnedki lilled tooma. Kuigi see väike lugupidamise, austuse avaldus jääks viimaseks, aga ta ei ununeks...

«Kas mina tulen ka siia elama?» päris ema uudishimulikult.

«Gary arvas, et esialgu jääb vanamoodi.»

«Ah nii!» pomises ema pettunult. «Nüüd olen mõlemast lahti.»

Longina jäi arusaamatul ilmel emale otsa vaatama.

«Sinust ja korterist...» lisas ema.

Sigarit pahvides lähenes Gary.

«Tohin teile pakkuda klaas naiste veini?»

«Uue korteri liiku!» ütles ema.

«Just!» võttis Gary vanainimese käest kinni. Nad läksid üle toa ja jäid akna alla seisma. Öine Clevelandi sädeles tuledes.

«Osa sellest linnast kuulub ka meile!» tõmbas Gary käega kõrge kaare.

«Tean, aga ei tröösti!» vangutas Helene pead.

«Miks?» imestas purjus Gary.

«Selles linnas, kus inimene lõpeb, saab ta puusärgi nagunii...»

«Ema,» astus Longina vahele, «nii pole ilus...»

«Maja saame, kallid,» hakkas Gary uhkeldama. «Suure ja ilusa... Mina pärin isa varanduse, ainult mina, kõik tuleb mulle...»

*

Longina pulmaööl jõudis «Middelburgs Welvaren» korea vangidega Musta lahte. Nardini põles rahutusest. Ta istus illuminaatori all ja kirjutas Longinale:

«...Laev läheneb sadamale. Ees, mustjassinise veevälja taga tõuseb ja laieneb lume all uinuv rannik. Meid lahutav merekuristik kitseneb, kaob... Mul on tunne, nagu näeksin valge lumevaiba tagant sinu naeratavaid silmi. Kuid, kas see mere süngus ei ole pahaendeline, kas lumistunud maa ei tähenda külmust? Mõeldes paljudele kirjadele, millele sa ei ole suvatsenud vastata, tekib küsimus: kas säravad veel sinu naervad silmad, kui ükskord tulen koju tagasi...»

Olen teel. Teadmata veel, kuhu suunatakse. Palun, vasta mu kodusel aadressil. Sind armastav Luigi...»

Mere kohale tõusnud kuu hõbetas laevatee ahtrist silmapiirini ainsaks fosforlikult helendavaks vöödiks. Vaadates tähistaeva siravat kõrgust ja mere maalilist avarust, tundus Nardinile, nagu viibiks ta muinasjutusaarel, ja kaunis öine maailm pöörleb ta ümber laisalt, vaevaltmärgatavalt.

Parham magas norisedes. Teda ei häirinud laeva ja lootsi signaalide-vahetus. Nardini väljus kajutist. Kähi-sev-kägisev magaja segas teda.

Nardini lipsas läbi tolliametnike vahelt ja jõudis esimesena maale. Kõleda külma jääne kaisutus tekitas värinaid. Varase tunni tõttu oli sadam veel vaikne. Tollimaja nurgal laskis Nardini kirja postkasti.

Tema mõneminutilise äraoleku ajal oli kogu laevameeskond alarmeeritud. Algas vangide edasisaatmine rongiga. Sadamakail ootasid avatud ustega kaubavagunid. Igale vangile anti vagunisseminekul kätte kilo leiba ja karp konserve.

«Kuhu sa kadusid?» tuli Parham pahasena Nardini juurde. «Läheme staabivagunisse. Firma «Sturlusson» laskis oma vaguni rongile külge haakida.»

Soojas, valges staabivagunis istus kapten Jobber, ümbritsetud Nardinile tundmatuist tegelasist.

«Vist Sturlussoni mehed?» müksas Parham Nardinile külge.

«Tulen otse Koreast!» suurustas kapten Jobber. «Tänapäeva põrgust...»

Hommikueineks tellis Nardini ainult tassi musta kohvi. Pärast pikka meresõitu kestis kehas lainetus

edasi. Tunne, nagu õõtsuks põrand ikka veel jalgade all, täitis ta isutuse ja uimasusega.

«Isandad väljuvad, varsti sõidame!» rõõmustas kade ja auahne Parham. Parham armastas tunda end pere-mehena. Pärast kapten Jobberi lahkumist jäi ta vagunis ainsaks asjatundjaks Korea küsimuses.

Lõunaks jõuti Wickhami.

«Vangilaagrini on siit kolm kilomeetrit,» teadis Parham.

Vangid-korealased kamandati jälle kolonni, neli meest reas, ja erilised valvesõdurid verekoerte saatel hakkasid neid konvoeerima. Teedel peatus uudistavaid inimesi.

«Kes on need vangid?» küsiti.

Valvurid vaikisid, koerad urisesid. Rahva ega vangidega ameerika sõdur rääkida ei tohi.

Nardini sõitis sõjaväeautol ja jõudis laagrisse enne vange. Peasissekäigust suunati ta veerand kilomeetri kaugusel asuvasse laagrivalitsuse majja. Läbi vangilaagri tiheda okastraataia vihistas tuul tuhkjat lund. Siin-seal liikus vange, kehad ettepoole lookas ruttasid nad ühest barakist teise. Tuule külm nuga lõikas neid näost kitsamaks, nälg kiskus kõhust koomale.

Minnes valmis Nardini peas julge mõte. Tuleb küsida puhkuseluba. Koreas sõdisin, haavata sain. Ameerika sõdur — ta naeratas ringi vaadates. Olgu, aga Oaklandi, kuhu jäi Longina Cassard, tuleb sõita.

Ta tõusis laia puutrepi kaudu teisele korrusele. Sekretariaadis vaidlesid kaks naist. Ühel oli käes tükk liha, kondiots paberist väljas.

«Praadimise ajal kõrveta tulise rauaga,» õpetas teine. «See annab peene, maitsva aroomi...»

Kui Nardini sisse astus, lõpetati omavaheline jutt. Sekretär, täidlane, keskealine naine, võttis Nardinilt vastu Koreast kaasaantud ümbriku.

«Kas tundsite seersant John Lesteri, minu venda?»

«Ei puutunud kokku!»

«Aga ta elab ikka? Mis teie arvate?»

«Mina arvan, et — elab...»

Naise silmis läigatas midagi armsalt, soojalt, ja ta

jäi märgatavalt rahulikumaks. Komandandi kabinetist väljus autojuht.

«Nardini, võite nüüd sisse minna!»

Tervitanud, jäi Nardini seisma vanaaegse kirjutuslaua ette. Tema otsa vaatas rõõmsate silmadega lõken-davalt punasenäoline kapten. Mustad kräsusjuuksed, tihedusest kohevil, nagu rõhusid kapteni aju: ta kõneles raske rõhuga, pressitult, hakitult.

«Peate paremini sööma!» oli ta esimene lause Nardini-le. «Kas Ameerika kasarmu katlad pole küllalt suured?»

Kahvatu Nardini punastas erutusest.

Kapten võttis rästikukujulise sulepea ja hakkas min-geile pabereile alla kirjutama. Tint jooksis paberile rästiku peene kaheharalise keele kaudu.

«Originaalne!» muheles kapten.

«Ameerikalik!» imestas Nardini.

«Kui tõlk lähete elama ohvitseride korpusesse, saate omaette toa. Söömas hakkate käima ohvitseride sööklas. Tegevuspõld jääb endiseks. RAND'i liinis jätkub siin sama töö, mida Koreaski tegite — vastuluure... Oongi kõik,» vajutas kapten oma puise käe raskelt aktikaanele.

Kauaoodatud hetk oli saabunud.

«Härra kapten, vajaksin nii väga mõnepäevalist puhkuseluba Oaklandi sõiduks.

«Kas pruut elab seal?»

«Jah!» ebales Nardini.

«Vaatame — kuu aja pärast...»

7.

Vangilaagri karantiiniosakonnas, kuhu suunati korea vangid, algas või õigemini jätkus nende «läbitööta-mine».

Kohe pärast vangide kohalejõudmist kutsuti Nardini laagrisse. Korealased seisid kolonnidena rivistatult endises suures autogaraažis. Ruumi kõrge kumer katus tugines plankudest liidetud võrestikul — ei ühtegi aampalki ega tugiposti! Haiged vangid istusid või lamasid autoõlist pigimustal asfaltpõrandal. Külmeta-

vatena, nälgivatena vaatasid nad kadedusega Nardini sooja lendurikuube. Kolme väikese eraldi asetatud laua ääres istusid arst, meditsiiniõde, paar laagriohvitseri ja kartoteegipidaja. Iga vangis isiklikud andmed kanti kaardile. Nardini kuulatas, kuidas ameeriklased hääldasid korealaste nimesid, ja naeratas tahtmatult.

«Palun mind abistada nende põrguliste nimede märkimisel,» kutsus kaarditäitja.

Iga üksik kaart oli valju aruandluse alla kuuluv dokument ja kartoteegipidajale tähtsam kui kõik vangid valitsusele ühtekokku. Kartoteegipidaja töötas mehhaaniliselt, külmalt, pedantse asjalikkusega. Heites Nardinile pilgu oma teravast, pikergusest näost, rõhutas ta:

«Minu käest küsitakse kõike, valitsuse käest ei küsita mitte midagi. Sureb vang — mina pean andma kaardi vastava akti juurde...»

Ta kandis peeneid villaseid sõrmkindaid. Et muuta kirjutamist mugavamaks, oli parema käe kindal paar otsa lühemaks lõigatud. Sealt ulatasid välja peened, ravitud sõrmed.

«Järgmine!» hüüdis jälle kellegi karm hää.

Laua ette astus korealane.

«Nimi?»

«Põng Siro.»

«Sünniaasta?»

«1920!»

«Kus sündinud?»

«Phönjanis!»

«Auaste?»

«Seersant Korea armees!»

Järgnes veel pikk rida küsimusi, siis käsutas arst:

«Lahti riietuda!»

Arst ja meditsiiniõde silmitsesid vangis peast jalga deni ja märkisid midagi nime taha.

«Kas see on arstlik ülevaatus?» küsis üks vang, kelle puusal punetas paise.

«Ei,» öeldi talle, «see on töögrupi määramise komisjon.»

Kõik vangid määratigi kolme töögruppi. Haiged eraldi.

Jutukas kartoteegipidaja seletas Nardinile.

«Esimese grupi vangid saadetakse kõige raskemale tööle.»

Kohale oli vahepeal ilmunud Parham koos laagri-komandandi ja Nardinile tundmatu mehega, kindlasti RAND'i korporatsioonist.

Parhamist jätkus kõikjale. Ta uuris personaalkaarte, nuuskis vangide asjades, vestles ühe-teisega. Ta oli jahil. Perspektiivplaanis seisis rea agentide värbamine. Tutvunud andmetega, vangide elulugudega, kirjutas ta kõik vajaliku oma märkmikku. Teatud rahunemise järgis teda Nardini. Jälle piinavaid, pikki ülekuulamisi, pressimisi, peksmisi... Toores Parham ei valinud ju abinõusid...

Komisjon töötas raskes, lämmatavas inimhigi lehas.

Päev hiljem pistis Parham Nardinile pihku sisse- ja väljapääsuloa Sturlussoni paberitrusti vabrikute territooriumile Wickhamis.

«Vaja vaadata, kuidas korealased töötavad!» kutsus ta Nardinit endaga kaasa.

Vangilaagrist oli metsamaterjali laoplatsile paar kilomeetrit. Laoplatsi kaugemast sopist, kõrgendikult paistis kaugele tornitaoline ehitus. Selle tipust väljus kindlate vaheaegadega mustava trossi küljes rulluvaid vagonette. Kilomeetri kaugusel asuvast vabrikust veeresid samasugused vagonetid neile vastu.

«Kas korealasi ka seal töötab?» küsis Parham.

«Jah,» vastati. «Puiduhakkimise jaamas.»

Raudtee viis väravast läbi kõrgete puuvirnade otsemat teed puiduhakkimise jaama. Krigisedes-nagisedes liikusid meeste pea kohal peenendatud puiduga täidetud vagonetid.

Keegi erariides mees tervitas Parhamit.

«Täna puu, homme paber!» tegi Parham juttu.

«Ainult tuhaks, tahmaks läheb hakitud puu,» vastas mees.

«Aga mida jämedam nott, seda kauem põleb,» ütles Nardini vahele.

«Vabrik vajab kuumust. Mida peenem prügi, seda ägedam tuli...»

Kreissaagide undamine segas kõne kuuldavust. Lindilt tulevad palgid kallutati pöördel maha, ja nad veeresid

kaldpinda pidi kreissaagidele, mis tükeldasid palgi. Tükid omakorda veeresid jälle lindile, mis neid vedas hakkejaama. Vangide ülesandeks oli palkide lindile kandmine, veeretamine. Töö tempo oli masinlik. Iga meeter tühjalt jooksvat linti tähendas laagrile trahvipunkte. Ülevaatajad olid masinate müras karjudes aja-
jooksul kaotanud inimliku kõnevõime. Tühise lindilt alla veerenud propsi pärast võisid nad rөөkida, nagu oleks neid torkinud tuhat kuradit.

Väsinult ja apaatselt kandsid vangid raskeid palke. Naha kaitseks olid nad õlale asetanud kas roguskit või kotitükke. Hakkejaamas, kus võimsad raudhundid kahe meetri pikkusi puujümikaid neelasid, polnud kõne üldse kuuldav. Lindilt kukkunud põlispuine palgiots haarati raudsetest hammastest ja lagunes vabisedes mõne silmapilgu vältel. Tolmust ja tuuletõmbusest hakkas Nardini aevastama.

«Teine Korea!» irvitas Parham.

*

Nardini taotlus Oaklandi sõita rahuldati. Kõik möödunu tundus talle nüüd halva unenäona. Longina armastus oli tõesti võidetud suurte kannatuste hinnaga... Sõda ja haigla, staabid ja vangilaagrid... Aga vaba polnud ta ju veelgi. Ja üldse — millal vabaneb sõdur? Praegu polnud veel lootustki demobilisatsioonile. Kuid kas Longina ootabki? Luigi Nardini polnud ju enam endine — terve ja elurõõmus noormees, vaid kahvatu sõjasant!...

See teadmine tõi südamesse tuska ja valu. Mõtted viisid toonase rindesõduri jälle tagasi — 26/27. juuniöö saatuslike sündmuste juurde. Presidendi residentsis võeti siis vastu lõplik otsus Ameerika interventsiooni kohta Koreas. Ameerika Ühendriigid püüdsid Koreas «totaalse diplomaatia» vaimus saavutada kaht eesmärki. Esiteks — jätta muljet Ida rahvastele ja kommunistlikule maailmale oma julgusest ja otsusekindlusest. Teiseks — luua «suure jõu» situatsioon, millele toetudes Ameerika diplomaatia saaks pidada «läbirääkimisi...»

Suure jõu situatsioonist kujunes Ameerikaie lühikese

ajaga suure jõuetuse situatsiooni. Ameerika Ühendriigid paiskasid Koreasse kolm viiendikku oma maismaa jõududest. «Mina olin üks nendest!» mõtles Nardini. «Mis on nüüd minust saanud, ja — kus on teised?» Need ja paljud muud mõtted vajutasid ta kupeenurka kõssi. Raadios kordus ühe rahvaliku laulu refrään: «...kus on lumi mullune?»... Nardini mõtles: «Koreas hävis ameerika eliitarmee nagu mullune lumi...»

Selgel hommikul jõudis ta Oaklandi. Käge otsas Koreast toodud kerge kalanahast kohver, tõttas ta jaama ette. Taksode rohkuse tõttu polnud vaja oodata.

«Kuhu?» küsiti.

«Lilleärri!» astus Nardini vilkalt autosse. Lilledeta minna ei sobinud. Kohvris oli pudel jaapani riisiveini «Haikara», maiustusi ja üks siidist ning valgest luust idamaise mustriiga lehvik. Longina kindlasti tunneb sellest eksootilisest kingitusest rõõmu...

«Kohal!» ütles rikalikku jootraha lootev taksojuht teenistusvalmilt. Nardini oli sõidutatud otse suurimasse kasvumajja. Nardini ostis kimbu nelke.

«Mulle meeldiks valged sirelid küll palju rohkem,» naljatas ta.

«Aga temale?» küsiti kelmikalt pikki musti ripsmeid tõstes.

«Näh — nelgid...»

«Naisele ega raadiole ei saa vastu vaielda...»

Kõik peenraha, mis lillede ostmisel kassast tagasi anti, pistis Nardini taksojuhile pihku.

«Kihuta hästi!» sõnas ta tänulikult naeratavale mehele.

Iga uulitsaga muutus kõik tuttavamaks, kodusemaks. Äraoleku aastad ei tuhmista, vaid graveerivad kodukohtade pilte üha sügavamalt inimese mälestusse.

Aeglasel sammul, rõõmsal näol astus Nardini piki tuttavat teed... Seesama õu, seesama maja, seesama koridor... Nardini koputas Longina korteri uksele. Vaikus. Ka korduvate koputuste peale ei avatud. Möödus vanaeit, käes taldrik kalaluudega.

«Blennemid on töö!...»

«Aga siin elavad ju Cassardid?»

«Elasid... sõitsid ära — ammugi...»

Vanainimene tatsas edasi — oli näha, kuidas ta hall pea kergelt tudises. Nardini järgnes talle.

«Palun, kui kaua olete siin elanud?»

«Toit on vist pliidil kõrbema läinud — astuge sisse...»

Segaste tunnetega läks Nardini võõraste tuppa. Eit äigas lapiga üle tabureti ja palus võtta istet.

«Teist aastat, noormees. Mullu sai tulnud...»

«Kuhu Cassardid kolisid?»

«Ei tea öelda — meie ei käinud läbi...»

«Kas nad olid terved?»

«Jah. Oli kuulda, Longina olevat abiellunud. Sõitnud mehe juurde. See on ju tütarlaste saatus... Kas olete nende perekonnast?»

Nardini elas üle midagi kirjeldamatut. Kohutava kaotuse tunne liitus sügava solvumisega. Tähendab, pettis! Kuid just pettusega alles algavad armukadeduse piinad. Need piinad võivad inimest pureda julmemalt kui verekoerad. Löödud Nardinis tõstsid pead teda näri-
vad vaevad.

«Teine Korea!» mõtles Nardini sapiselt. «Vanaema! Palun klaas vett...»

Ta pistis nelgid klaasi ja asetask selle lauale. Panni kraapimisega ametisolev vanainimene ei märgnudki seda.

Nardini vihkas alkoholi, täna aga kiskus ta kärsitusega välja jaapani riisiviina pudeli.

«Vanaemake, kas ma tohin teile napsi pakkuda?»

«Täna,» hakkas eideke meeleliigutusest sulama. «Ma otsin kohe klaasid välja... Ühel, reol, on pragu sees, ei tea, kus ta selle põraka sai — võtan selle endale...»

Vaikides kallask Nardini klaasid ääreni täis.

«Daamid on eesõigus!» toksask vanaeit klaasid kokku. Siis otsisk ta riulilt mingit suupistet ja leelutas oma hambutu suuga:

«... Viin on kange vilja vägi,
viin meid saadab elust läbi...»

Mida kergemaks pudel jäi, seda raskemaks muutusk pea. Vanainimese esialgne lõbusus muutusk haleduseks, kurvameelsuseks.

«Kas teie kondid on Koreas kolkida saanud?»

«Jah — uditi ametlikult!...»

«Oli veel õnne, tulite tagasi. Aga minu mees langes Euroopas... Ah, lese elu, lein ja valu... Kuhu teie, noormees, nüüd lähete?»

«Ema vaatama, koduseid kaema!»

Nardini astus uulitsale ebakindlalt, sihitult. Mis sihti tal võiski olla pärast Longina äralendu?... Vaimusilma ees nägi ta hüljatud sõjainvaliidi kurba saatust Ameerikas.

Süda tuikas talumatus valus.

8.

Wickhami vangilaagris öörahu ei olnud. Öise vahetuse vangid viidi töökohta, teised toodi sealt tagasi. Igal hommikul kell neli väljus laagrist veebrigaad. Vajaliku vee ammutas laager Festoni jõest. Vagonetalustele monteeritud päratusuured jääga kaetud tunnid ootasid haruteel. Pakane paukus, köögihoone auras igast praost.

Karistuseks veebrigaadi määratute hulgas oli seekord ka kommunist Põng Siro.

«Kuidas komistasid?»

«Kui isegi teaks... Laagrikomandant määras...»

«Teadagi,» märkis keegi tähendusrikka häälega.

«Mida?» küsiti kaugemalt.

«Komandant teeb, mis RAND dikteerib!»

«See on ju Ameerika!...»

«Kohtadele!» kiirustas püssimees.

Vangid hakkasid jämedaid kaikaid vastavatesse avadesse sobitama. Iga tunnivagoneti nihutamiseks oli vaja vähemalt kuue mehe ühendatud jõudu.

«Korraga!» kamandati eestpoolt. Põng Siro vajutas kogu oma keha raskusega kaikale. Murduvate jääpurikate prõgina saatel hakkasid rattad vaevaliselt veerema.

Raudtee oli kohati tuisklumme maetud. Vangid pidid sompama sügavas hanges. Põng Siro sõrmedes torkisid külmanõelad, aga ta keha higistas. Esimene puhkehetk saabus alles siis, kui laagrist peateele jõuti ja pöörang

ümber paigutati. Põng Siro istus lumme. Milline magus minut väsinud kehale.

«Üles!» kergitas valvur ta poole püssiraua. Vangid tohtisid jõudehetki veeta ainult veokaikale toetudes. Põng Siro seda veel ei teadnud.

«Taltsuta ennast!» noomiti kõrvalt. «See idioot tulistab kohe...»

Pumbamaja asus turbarabast paberivabrikuni viiva peatee ääres, jõe kaldal. Tünnvagonetid lükati ühekaupa jämeda kõvera pumbakaela alla. Pahinal voolav vesi pritsis kaugele. Et vesi vedamisel vähem loksuks, visati tünnidesse lauätükke. Tegelikult valmistas relvasutatud valvureile rohkesti nalja, kui vesi vangidele kaela loksus. Veopuust kaugemale ei tohtinud ükski vang astuda — nad olid nagu härjad ikkes.

Kui surmani väsinud Põng Siro kolmetunnilise käigu järel laagrisse tagasi jõudis, oli ta sinel veokaika külge kinni külmunud.

«Peab harjuma,» õpetasid seltsimehed, kes oma kehakatet tulise veega lahti sulatasid.

Veebrigaadi vangidel oli ainult niikaua vaba aega, kui laagris tünne tühjendati.

Põng Sirole lõi baraki ükselt vastu kibedat kloorisegust laudalehka. Töölt tulnud vangid magasid ülemistel naridel. Higist ja sademetest vettinud vanades sõdurikaltsudes lebasid nad külge külje kõrval. Ruumis oli sada vangi. Narid olid kunagi veritoorettest laudadest kokku klopsitud. Nüüd olid need kuivamisel kiiva kiskunud. Aga maga, kui puusa all on terav serv! Maga, kui pea jääb kehast madalamale! Kuid kohti valida ei olnud.

Põng Siro rääkis kord korrapidajaohvitserile aluskottidest, tekkidest. Ohvitser hakkas vangi «häbematus» pärast sõimama:

«Teid, korealasi, toodi Ameerikasse surema, mitte hotelle valima!... Vanglaid ega kongikaaslast ei valita. Selle eest hoolitsetakse kõrgemalt poolt.»

Hilisemad töölttulijad polnud veel kõik küdeva ahju eest lahkunud. Nad mugisid hommikueineks saadud kahesajagrammilist leivatükki, leotades seda katelokis ülessoojendatud vees.

«Vett, ainult vett,» istus Põng Siro seltsimeeste kõrval.

«Üleväsimusest...»

Põng Siro kõrval lakkus noor vang keelega orki, mis oli tema päevase leivanormi üksikuid viilukaid koos hoidnud. Siis vajutas ta sellega laiaks pingile roninud lutika. Neid elukaid ei tapetud siin vähe. Savitatud ahi oli kohati muutunud lutikaverest tumepruuniks. Põng Siro võitles unega, sest ta ei tahtnud lahkuda mõnust, mida tekitas tema märgade riiete auramine ahju paistel.

«Vesi aurab ja kaob jäljetult, aga lutikaist jääb lehk järele...» tegi juttu toosama noor vang ja libistas uuriva pilgu ühelt näolt teisele. Keegi ei lausunud sõnakestki. Põng Siro aevastas.

«Aevastamine tähendab nohu algust...»

Istunud mõne minuti, vististi tüdinenud tukkuvate vangide seltskonnast, tõusis poiss ja väljus barakist.

«Kahtlanel!» öeldi Põng Sirole, kelle unisus oli korraga nagu pühitud.

«Täna õhtul on koosolek — ettekanne Kesoni läbi-rääkimiste väljavaadetest. Poliitilist õppust jätkame raskustele vaatamata!» rääkis Põng Siro komitee liikmeile.

«Kesoni rahuläbirääkimised — see on manööver...» arvas keegi hambutu vang.

Tegelikult oli ta just äsja oma hambatuügaste kuld-kroonid maha kiskunud ja puhastas neid tuhaga.

«Ameerika kisub kulla isegi kurgust välja,» märkis Põng Siro kibedalt.

«Täpselt nii,» kinnitas hambutu vang. «Kulla vastu lubas spekulant toitu tuua...»

«Veebrigaad välja!» kõlas karjuv käsklus.

Põng Siro tõusis. Peagi rõhusid kaheksateistkümmend kõhna vangi jälle kogu keha raskusega veokai-gastele. Läbi auravate riiete leidis pakane tuhat teekest Põng Siro lõdiseva kehani. Koiduviirg veretas nagu tige paise, aga pea kohal muutusid taeva helged õrn-rohelised toonid järjest tumedamaks siniseks. Vangide kulmud, ripsmed löid härma, vagonettide rattad valendasid.

«Pumbamajast peaks laagrini veejuhe pandama,» ütles valvurile üks vangidest, kes oskas pisut inglise keelt.

«Rahas teeb see välja...» hakkas jänki arvutama. «Kolm kilomeetrit kraavi maksab niipalju, raudtoru niipalju, pluss töö — kõigest peotäis dollareid!...»

«Aga mis see on — peotäis dollareid?»

«Ameerikas on see kõik!» vastas jänki jäigalt.

Veevedajad pidid haruteel ootama puidurongi möödumist. Sel ajal seletas paks, armides näoga vangivalvur teisele oma õist unenägu.

«...Magan ja näen, et piki seina roomab minu poole pikk must madu...»

«See ei ole hea!» lausub kuulaja.

«Madu keerab ennast nurka rōngasse,» jätkab armiline. «Kuidas võib linnas madu tuppa saada, mõtlen ja võtan püssipuhastamise varda. Vajutan vardaga mao kaela vastu seina, tunnen tema jõulisi vōnkeid. Suskan. Ja korraga on madu kadunud. Vaatan otsivalt ringi ja näen, et ta sisiseb mu saapasääres. Kui hakkasin teda säärikust välja kiskuma, ärkasin...»

«Kaldea tarkade unenäoseletajate seisukohalt...» hakati pikalt-laialt mõistatama. Igal juhul oli asi halb.

«Täna on reede?»

«Õnnetuseks!»

«Reedene unenägu jõustub rutem kui kongressi seadus...»

«...Kui on nähtud noore kuu esimese veerandi alguses...»

Rong möödus vile ja aurupahinaga. Vangivalvur hakkas murelikult edasi sammuma. Teda rõhus hirmsa unenäo painajalik raskus. Hirmsa tegelikkuse raskus aga rõhus vangid veokaigastele.

«Ameerikas, mulle näib, ei ole kellelgi kerge,» lausus inglise keelt rääkiv korealane salvava irooniaga.

*

Lõunaks jõudis veebrigaad tagasi.

Kui Pōng Siro barakki astus, jagati seal parajasti suppi. Ruumi täitis hapukapsa ja heeringaauru lehk.

«Jälle hapukapsad heeringaga?»

«On lisatud ka sojajahu!»

«Ameerika moodi!»

Vangile ettenähtud liiter suppi «neelati silmadega», kui tarvitada laagriväljendust. Põng Siro norm tõsteti toobrist sooltekonservi topsikusse. Seaharjaste-taolised peened kalaluud nõu serval ajasid südame iiveldama. Vankudes läks Põng Siro oma tavalisele kohale.

Hambutu vang oli oma supilakke paari sõõmuga ära rüübanud ja konutas naril, käed ümber põlvede. Jälginud minuti kestel Põng Sirod, sõnas ta:

«Su supp jahtub...»

«Nälg sunnib sööma, aga süda ei võta vastu!»

«Oled haige — palavik?»

«Jah — söö sina, kui soovid!»

Joonud pakutud supi, jäi hambutu vang suhu kogunenud kalaluid mäluma.

Põng Siro luksatas, rabeles oma haisvas sinelis ja vajus lämmatavasse unne.

Öösel, kui kõik raskesti magasid, tõusis hambutu vang. Peitnud kateloki musta vikiga sineli hõlma alla, läks ta laagri veekööki. Teda kiirustas nälg ja tiivustas tänutunne haige Põng Siro vastu.

Kuiv vikk keeb kaua. Vesi ämbris muutus piimjaks, lillakaks nagu tungaltera. Hambutu vang mugis taltsutamatu aplusega pooltooreid ivasid. Keetmine ei suutnud kaotada viki vintskust ja mõrudust.

Visa järjekindlusega nihkus vangilaagri elektrikellaõsut neljale. Tõstnud vikiämbri jahtuma, jäi hambutu vang ootama veebrigaadi. Esimesena tuli Põng Siro. Ebatavaline keeduhõng tegi ta tähelepanelikuks.

«Täna söö ennast terveks,» ütles hambutu vang rõõmsalt. «Täna sööme kõhud täis...»

«See oleks siis...»

«Esimeseks kõhutäieks Ameerikas!»

Igale veebrigaadi vangile valati ämbrist poolkeenud vikki. Ahnelt asuti püstijalal seistes sööma. Põng Siro hamba all kriuksatas kivi.

«Hamba kuldkroonid klõbisevad ikka, kui nad kurku kukuvad!» naljatati.

«Jah, minu hambakapslid on spekulandi taskus,» ütles hambutu vang nukralt ringi vaadates.

«Viki eest?»

«Selle viki eest, mida siin sööme...»

Põng Siro ei suutnud lõpuni süüa. Toidu läägusest kasvas vastikus, vastikusest iiveldus. Ta ruttas auru-
sest veeköögist värskesse õhku. Ta toetus röötsakile
vagoneti veokaikale, kuid pööritus paisus, külmaväri-
nad tugevnesid. Krambihood vapustasid vaevatud
vangi. Lumele jäi ritta sapirohelisi laiike tumepruunide
vikiteradega.

Põng Sirost eespool öökis korduvalt hambutu vang, oksendasid teisedki.

«Vikimürgitus?»

«Vikk teeb hobusedki haigeks, oleksid võinud parem
nisu keeta...» heideti hambutule vangile ette.

«Spekulant ei toonud nisu,» kaitses ennas süüdis-
tatu.

9.

RAND'i voliniku Richard Parhami kõrv pidi vangi-
laagris kõike kuulma, silm kõike nägema. Ta ise hoidus
vaatlusväljalt kõrvale, tegutsesid agendid. Nardini päe-
vad, nädalad kadusid vange ülekuulava Parhami kõr-
val tõlgina istudes ja salaagentide ettekandeid inglise
keelde tõlkides.

Parhami salajane graafik tingis tööpäeva pikkuse.
Igal hommikul ta märkis sinna nimeliselt rea agente,
kelledega tal tuli päeva jooksul kokku saada. Ajapikka
omandas ka Nardini vajaliku vilumuse oma delikaat-
seks tööks. Agente tuli osata suunata, juhtida ja nen-
delt saadud andmed nii läbi töötada, et midagi olulist
oleks sõrmedele jäänud kõrgele ülemusele Washingtoni
serveerimiseks.

Longina kaotamisega oli Nardini omas mõttes kõik
kaotanud. Ta tervis oli jäänud Korea sõjatandreile,
noore puhta südame suur armastus toodud ohvriks
naise reetlikkusele. Sünge varjuna liikus ta läbi laagri,
tekitades rahutust agentides.

«Teie elu muutub homsest kergemaks,» ütles Parham

ühel õhtul Nardinile. «Meile saadetakse tõlk, tütarlaps...»

Kui Nardini järgmisel hommikul RAND'i osakonda läks, leidiski ta Parhami tundmatu tüdrukuga vestlemas tõlkealastest küsimustest.

«Mary Burke,» tutvustas Parham.

Tütarlaps surus soojalt Nardini kätt.

Parhami kabineti kirjutuslaua ette oli seatud otsapidi kitsam laud. Nii istusid tõlk ja vang vastakuti, ühekaugusel Parhamist. Blondjuukseline tumedas kleidis Mary Burke istus praegu ülekuulatava toolil. Rääkimisel mängles ta täidlasel näol õrn naeratus.

Parham otsis kaustadest rea seni läbi vaatamata ettekandeid ja palus, et Mary Burke need tõlgiks. Asjalikult, täie tõsidusega asus tütarlaps tööle. Kui Parham ja Nardini väljusid, tundis ta end vabamana ja sõandas ridikulist välja võtta paar väikest sõnaraamatut.

Mary Burke ilmumine äratas Nardinis veel teravamalt magusmõrudaid mälestusi Longinast.

«Ma arvan,» küsis ta laagrivärvast Parhamilt, «et inimese leidmine Ameerikas peaks olema võimalik?»

«Kellest on jutt? Kas gangsteritest?»

«Ah, ühest tavalisest naisest!»

«Räägi advokaadile,» andis Parham nõu. «Eradetektivi abiga. Need sellid selgitavad kõik inimputukate musta prügi... Kulutad mõned dollarid, aga andmed saad...»

Parham ruttas laagri sanitaarosakonda. Istunud velskri toa kõrvale tühja ruumi, kirjutas ta paberile ühe vangi nime. Velsker laskis vangi tervislikuks läbivaatuks välja kutsuda ja suunas ta kohe Parhami juurde.

«Pärige talt uudiseid, mis võiksid huvitada RAND'i,» ütles Parham Nardinile.

Salajane informeerija Man Sun noogutas paljutähendavalt peaga ja asus kirjutama. Tava kohaselt tuli Nardinil agendi kirjalik ettekanne kohe suusõnaliselt tõlkida.

«Ütle lühidalt, mõne sõnaga,» pidas Parham ikka tarvilikuks tähendada.

«Põng Siro juhib vangilaagris salajast poliitõppuse ringi... Keelatud poliitilist kirjandust varjatakse kuueistkümnenda baraki põranda all...»

«Stopp!» andis Parham järsku Nardinile märku. «Barakk on pikk, ta põrand on suurtest laudplaati-dest... Palun, las agent määrgib juurde, mitmenda plaadi all nurgast lugedes...»

Nardini tõlkis.

Agent mõtles hetke ja kirjutas: «... Vasakul, uksest neljanda plaadi all...»

«Peab söötma, mis?» laskis Parham laagriköögist velskrile tuua kahekordse prooviportsjoni. Mustad kuivatatud kartulitükid ujusid vedelas, kollakat roiskvett meenutavas sojajahuvees, kuid nälgiv vang sõi suure isuga. Ta pealaelt ja näolt voolasid higinired mööda kaela alla. Mustusest korpunud riietus hakkas toa soojuses üha rohkem haisema. Konspiratsiooni huvides ei tohtinud vangi selles olekus laagrisse teiste hulka lasta.

Parham instrueeris.

«...Järgmiseks korraks uurige välja kõik poliit-õppusest osavõtjad. Partei liikmed ja nende tegevus Koreas. Kes valmistuvad põgenemisele laagrist?...»

Vestluse vältel jahtus vang kugistamisel tekkinud liigsest kuumusest. Sõnakuulelikult lubas ta asuda käsu täitmisele. Lahkumisel andis velsker talle pihku paar kõhapulbrit. Vang läks barakki tagasi «arstlikult» visiidilt.

«Man Sun on hea agent!» möönas Parham rahuldalt.

Laagrivalitsuse kasutuses seisis väike karpmajake peatee ääres. Siin magas komandantuuri käskjalg Roman Lesinevski.

«Teie teenistuses,» avas Roman ukse Parhami ees.

Eesruumist, kus asus Romani laudkast magamiseks, viis neli ust eraldatud tubadesse. Parham avas ühe ukse, nende ruumide võtmed olid ainult tema käes. Talle lõi vastu tuulutamata, ebameeldiv õhk. Parham istus ohates toolile.

«Haavad käristavad kõhus!»

Valust virilal näol toetus ta lauale ja jäi aknast välja vahtima. Oli näha üksikuid ringivankuvaid vange. Kaugemal ehitati uut barakki. Aeglaselt veeresid mööda

vagonetid veetünnidega. Parham elavnes. Ta nägi veebrigaadis agent Suni.

«Kuidas teda välja kutsuda?» küsis Nardini nõu.

«Läbimõeldult, kavalalt!» vastas Parham tõustes.

Nad hakkasid kahekesi piki raudteed veeköögi poole minema. Vangid surusid kõigest jõust vagonette ega märganudki neid.

«Miks teie meid ei tervita?» hakkas Parham kurjustama. Ta ähvardav hää l kõlas kiledalt, nagu moondus vihast. Kohmakalt sirgusid märjad vangid veokaigastelt. Nende piinatud nägudel peegeldus trots. Nad tervitasid hilinemisega, sunnitult.

«Kartsa, koerad!»

Parham käsutas kolm vangi veebrigaadist komandantuuri. Roman pidi nad lukustama ühte ruumi.

«Sun on nende hulgas, aga esimesena meie teda välja ei kutsu...»

Esimesena kutsuti Parhami palge ette juhuslik vang. Moepärast küsis Parham temalt mõningaid eluloolisi andmeid.

«Ameerika sõjaväelasi peate tervitama... Miks te meid ainult vahtisite nagu molkus?»

«Ma ei suutnud teid teistest eraldada!» vabandas vang viisakalt. «Ma olen värvipime...»

«Roman!» hüüdis Parham võidurõõmsalt. «Viige see simulant velskri juurde läbivaatamiseks.»

«Jah!» lõi Roman käe kõrva äärde.

«Sai reost ruttu lahti!» naeris Parham.

Järgmisena kutsuti ülekuulamisele Sun.

«Istuge,» oli Parhami müristav toon leebeks muutunud. «Mis juhtus veebrigaadis? Kas mürgitus enesetapmise eesmärgil?»

«Sõid vikki!» teatas agent. «Said mürgituse. Kaks vangi surid...»

«Kust nad vikki said?»

«Laoplatsilt olid ostnud!»

«Mille eest — raha neil ju ei ole!»

«Hammaste kuldkroonide eest!»

«Vikk kulla vastu — see on kasulik äri!» oli Parhami huvi küsimuse vastu haihtunud. Kutsunud välja ka kol-

manda vangi, luges ta kõigile vänge epistli ja saatis nad brigaadi tagasi.

Surnukambrina kasutati vana kuuri üle tee veeköögi vastas. Parhamil tekkis soov näha mürgitusse lõppenud. Kui tugipuu eemaldati kuuri laudvärava tagant, vajus see raginal lahti. Kahe mürgitatu asemel lebas lubjapurusel põrandal üheksa surnut. Laibad olid mitmes asendis, kuid eranditult alasti.

«Juba kõngenud!» jäi Parham ühe koolnu ette seisma. «Alles eile suunasin agendi tema läbitöötamiseks...»

Samas kõrval lamas vikikeetja, hambutu vang veebrigaadist.

10.

Emma Cassard pühkis prille ja aevastas tugevasti — kõrvalkorterist imbus täna tavalisest kibedamat suitsu. Mark Twaini raamat «Karastatud» oli vaja täna lõpuni lugeda. Emma Cassard asetask prillid uuesti ninale ja võttis luubi kätte. Äkki kõlas koputus aknale.

«Paddingtonis ei saa öörahu,» torises eit raamatut põlvedelt lauale tõstes.

«Mina!» hüüti väljast.

«Longina!»

«Jah!»

«Oota, ma võtan võtme... mis sa öösel hulgid. Ainuüksi hilpude pärast on inimesi paljaks röövitud...»

Varjuotsija väledusega astus Longina sisse. Ta näis kõhnemana, piinatuna. Oli nutetud näoga.

«Sa oled jälle enesest ära,» vaatas ema murelikult tütrele osa. «Mis sinuga on juhtunud?»

«Rumalus!» langetas Longina pea. «Ma jään nüüd siia...»

«Aga Gary Kenneth?»

«Temast ei taha ma enam midagi kuulda.»

«Aga abielu?»

Vastuseks tihkus Longina nuttu.

«Mina kauem kannatada ei suutnud...»

«Ära tee pattu!» hakkas ema kogu kehast värisema.

«Parem kannata, tütar, kannata! ... Naine peab suutma palju, oh kui palju kannatada...»

Longina oli noor naine. Kuid ta koltus, närbus inimestele teadmatuil põhjustel. Ühed naised löövad abielludes õitsema, õilmitsema täiel ilul, trotsides võidukalt aastaid, vanust, teised aga surevad pikkamööda hingeliselt ja füüsiliselt.

Et kooselu Gary Kennethiga on võimatu, selgus Longinale juba esimesel abieluööl. Pettunud naine leidis esialgu toetust troostist — kannatan selleks, et saaksin korteri, tõuseksin majanduslikult jalule... Nii möödusid rasked kannatusekuud, täis meelegeid ja eneseohverdust ühepoolseks naudinguks.

«Aga korter, riided, meie elu?» tegi Longina vahel juttu. «Millal meie seda korraldama hakkame?»

«Elu!» ühmatas mees mõistatavalt. «Meie elu on abielu teel korraldatud...»

«Meie elu!» mõtles Longina kibedalt veel õhtuti uinudeski.

Ja ühel ööl Longina põgenes. Hommikul leidis Gary Kenneth laualt kirja.

«Hukkuda võin ka häbita...»

Nüüd vaidlesid ema ja tütar vana moraali üle.

«Ema!» ütles Longina viimaks ärritatult, «kas sa tõesti tahad, et ma praegu lähen ja viskun kuskilt tornist alla?... Kui üks naine ütleb naisele, et ta ei suuda teatavat meest taluda, siis peaksid ka sina, ema, seda mõistma...»

Ema vaikis. Longina riputas palitu varna. Ema sulges raamatu ja jäi ehmatatud öökullina Longina tegevust jälgima.

«Abiellusid ju parema korteri saamiseks, aga nüüd...»

«Nüüd — on ta käes...»

«Egas sa ometi niimoodi ole?...»

«Näib küll!...»

«Taga hullem!» laiutas elatanud naine nõutult käsi. «Su riided on ka nii vanaks jäänud, otsa lõppenud...»

«Kooliaja hilbud — Gary tuli isandana, vedas mind ninapidi, kuidas oskas... Kui ära sõitis, jättis võõrastemaja üürigi tasumata...»

«Kuhu ta siis kihutas?»

«Või mina tean? Lubas Koreasse minna...»

Aeglaselt kogus end ema ja rahunes Longina. Masendavad mõtted rõhusid mõlemaid. Naabrite toas nagises raudvoodi.

«Tänu taevale,» rõõmustas ema. «Nüüd ei tule enam suitsu, nad lähevad magama...»

*

Tõlgina määrati Nardini komisjoni, mis pidi uurima Korea vangide sabotaaži puuhakkimise-jaamas.

«Kõlm hunti on rikutud ühe nädala jooksul,» seisis vabrikuvallitsuse kaebusel.

Parhami kõrval oli erariides mees — ameerikavastase tegevuse uurija.

«Mitu korealast on vangistatud?» oli selle salapärase isanda esimeseks küsimuseks.

«Üheksa!»

Saagide undamine ja elektrimootorite müra kajas ööd ja päevad üle määratulaija puuvirnadega täidetud maa-ala. Pootshaakidega tõmbasid vangid jooksvalt lindilt ühe palgi teise järele kreissae ette. Mõni palk tõrkus, libises ja veeres komisjoniliikmete silma all tagasi. Vangid liikusid palgiga kaasa, kuni mitmekesi ka kõige jonnakam jumikas võideti.

«Kreissaagidel puuduvad kaitseseadmed?» küsis Parham vabriku esindajalt.

«Meil töötavad ainult vangid!» öeldi kuivalt. Vastus oli ammendavalt selge. Vaikides mindi edasi. Jõe ääres lülitati välja üks elektrimootor.

«Milleks seisak töö ajal?» kortsutas vabriku esindaja kulmu. Kuid seisak oli seekord hetkeline.

«Jälle läheb — kartsid komisjoni!» naljatas keegi Nardini kõrval.

Mindi edasi. Nähti, kuidas üks vang linditeelt eemale kanti.

«Kas ta haigestus?» küsis Nardini sündmuskohale jõudes.

«Suri,» vastati. «Kukkus palki sikutades selili kreissaele ja lõigati pikuti pooleks...»

Saed undasid. Undamine muutus jämedas puus järjest peenemaks, üha teravamaks vingumiseks.

«Meie pidime ju puiduhakke-jaama minema?» küsis ameerikavastase tegevuse uurija vabriku esindajalt pooleldi etteheitvalt.

«Kui vajalik, kohe!» hakkas viimane grupist eraldudes kätega vehklema.

Hakkejaamast väljus dresiina.

«Meie sõidame sinna!»

Komisjon jälgis puupeenenduse käiku igas hundis. Hakkejaamas töötavad korea vangid olid ainult tänase päeva jooksul eraldanud suure virna jämedate raudnaeltega propse — külmunud, jäätunud koore all oli pahatihti silmale märkamatu kõver raudobadus.

«Mind imestab see, kust võtavad saboteerijad vangid niipalju rauda propsidesse tagumiseks?» küsis üks komisjoniliige vanalt meistritl.

«Kui tohib öelda, siis mina ütlen seda teile...»

«Sellest just peabki rääkima!» rõhutas ametmees tähtsalt.

«Metsaraiesmikud Clevelandist Kanadani on täis ajutisi teid, propsidele asetatud latte, millel veerevad metsamaterjali veorullikute rattad. Kui mets on välja veetud, rebitakse ka puust «raudteed» üles ja turustatakse tavalises korras...»

«Kas teie olete Korea kommunistide palgaline advokaat?»

Rabatud meister oli löödud. Ähmiga otsis ta päästvat argumenti ja rääkis ennast hoopis sisse.

«Kümme aastat tagasi, kui siin korea vangidest veel undki ei nähtud, läks hunte rauatükkide pärast rohkemgi untsu kui nüüd,» püüdis «ameerikavaenuline» meister end abitult vabandada. Kuid uurija pilk võttis tal sõnad suust.

Teel laagrisse seletas pahane ameerikavastase tegevuse uurija Parhamile:

«Sabotaaž on poliitiline akt. Mida värvikam, seda sensatsioonilisem. Oskus leida parajas toonides värv, on meie töös peamine kunst. Kui meie sabotaaži kommunistliku propagandaga ei seo, jääb hakkejaama lugu lahjaks...»

«Laagris töötab kommunistlik organisatsioon,» tahtis Parham ühekorraga nii olukorda päästa kui ka ülemusele meeldida.

Ülema priske nägu jumes:

«Sellest otsast tuleb alata!» ütles ta kindlalt.

Kutsunud vahikomandost kaasa neli sõdurit, viis Parham komisjoni otse kuueteistkümnendasse barakki. Vangid, peale raskelt haigete, olid tööl — tühje narisid täitis haisev hämarus. Ehmunult tõmbus üks haige, seotud käega vang ameeriklaste eest kõrvale. Kiirusega, nagu tühjendataks vajuvat laeva, ajasid sõdurid kõik vähesed kohalviibivad vangid barakist välja.

Parhami narisid kahtlused. Agentuur oli talle mõndagi luisanud. Võis valetada ka agent Man Sun... Lase põrand lahti kangutada — komisjonimehed vaatavad, ootavad, aga ei näe midagi... Häbi! Ütlen siis härrastele, et paari plaadiga võib ju eksida, kasvas Parhami enesekindlus. Otsime veel...

Mõni päev tagasi oli ta lasknud Roman Lesinevskit peita seitsmenda plaadi alla ühe keelatud raamatu...

Mõõtnud moe pärast hoolikalt ja asjalikult põrandat, jäi Parham neljanda plaadi ette seisma. Komisjonimehed kogunesid tema ümber ja jäid huviga ootama.

«Kõrvaldage see luuk!» käsutas Parham. Sõnakuulelikult asusid sõdurid kangidega tööle. Kui üks serv oli lahti kangutatud, polnud plaadi kergitamine enam raske. Ligastest mullal-lebanud laudadest levis läpasure lehka. Mõned kirtsutasid nina. Parham astus esimesena põrandaavasse. Näha polnud midagi. Ta vajutas saapaga talapuule ja käskis sõdureid kaevata selle kõrvalt. Hoolimata hakkasid kaks meest teravate lahingulabidatega maad raiuma. Löögid sumbusid ootamatult riideräbalates.

«Siia on keegi maetud!» ütles teine sõdureist tagasi tõmbudes. Parham haaras tema käest labida ja asus raiumise asemel kangutama. Ta kergitas välja mingi paki, tõstis selle põrandale ja hakkas lahti harutama. Kaltsudest kukkusid mõned raamatud.

«Keelatud kirjandus!» asusid härrased ahnelt saagi kallale.

Ameerikavastase tegevuse uurija ja Parham istusid sel päeval kaua komandantuuris.

«Võitsime lahingu,» lõpetas uurija.

«Täiel rindel!» lisas Parham ja väljus käsi hõõrudes.

Ettekande tiitellehele kirjutas uurija: «Kommunistide organisatsioon vängilaagris purustatud, kõik saboteerijad kohtu alla antud...»

«Täna olete minu korralduses,» juhtis ta oma kilava pilgu Mary Burkele.

«Väga meeldiv!» naeratas neiu käsiloleva tõlke kohalt korraks pead tõstes.

«Hästikasvatatud tütarlaps,» mõtles uurija ja lisas valjusti: «Kas teie isa oli kapitaliga mees?»

«Oli äriteenija — elasime palgast...»

Parhami tagasitulek katkestas uurija eraviisilise jutu.

«Prokurör kirjutas sanktsiooni peale!»

«Saboteerijaile?»

«Kommunistidele ja saboteerijatele korraga...»

«Arusaadav!» möönas uurija. «Saadame nad arestibarakist vanglasse.»

Ta ees oli ärasaadetavate korea vangide nimekiri. Kommunistide, poliitringist osavõtjate nimedele tõmbas ta punase pliitsiga joone alla. Parham teadis selle joone tähendust — need vangid tulid teel kättemaksuks ja teiste hirmuks hävitada. Ta pidi saatemeeskonda instruerima uurija juhtnõoride kohaselt.

«Rööv!» võeti töölt tulevaid vange barakis ainsa kohutava sõnaga vastu.

«Kas kirjandus viidi ära?» ruttas Põng Siro esimese kommunisti juurde.

«Kõik!»

Kõnesumin vaibus. Barakki oli tulnud Roman Lesinevski.

«Põng Siro! Kaasa tulla... aga kohe...»

«Kuhu?»

«Mahalaskmisele!» vastati vangide hulgast.

Arestibarakist laagrivärvasse koondatud vangide hulgas oli Põng Siro üks viimaseid. Valvurid ruttasid

lahkumisega. Teel ootas kinnine viiekümneviie-istmeline veoauto. Põng Siro poliitringist asetati siia kolm inimest, teised olid puiduhakkimise jaamast.

Sõit läks vangidele tundmatus suunas. Ühel mäkkelõusul jäi masin lumme kinni. Vangid kamandati autot lükkama.

«Tooge oksi rataste alla!» nõuti Põng Sirolt.

Koos Põng Siroga eraldati kaheksa vangi. Teispool kitsast lagendikuriba algas okaspuumets. Kui vangid olid jõudnud paarikümne meetri kaugusele, avati neile selja tagant tuli. Arusaamatuses pöördus osa vange auto poole tagasi. Kõik need niidetud kuulidest maha. Põng Siro oli sunnitud metsa poole roomama...

Oli õhtu. Sinkjas vari laskus lumele. Laagris löödi häirelokku. Vangid pidid barakkidest väljuma. Nad kogunesid peateele. Praginal lõi tuul keskelt valla päästetud peavärava laiali. Sisse sõitis auto viie mahalastud vangiga.

«Hoiatuseks teile,» kõneles Parham. «Sama saatus ootab kõiki põgenejaid. Kommuniste kahte korda ei vangistata...»

Teda kuulati sunnitult, osavõtmatult.

«Kas Põng Siro on nende hulgas?» astusid mõned vangid reeni.

«Ei!» öeldi pearaputusega.

«Madalamale, madalamale!» kuulis Põng Siro metsas koreakeelset hoiatust. Kassi osavusega puutüvede vahel põigeldes liikus ta ees noor kommunist, kes oli juba «Middelburgs Welvarenil» välja paistnud.

Iga sammuga kaugenes laskude kaja, harvenesid ekslevate kuulide klõpsatused. Põng Siro hingeldas raskelt. Et püsti püsida, pidi ta vahel puudest tuge otsima.

«Jalad päästsid, öö varjab,» rääkis talle märksa reipam noor kommunist, «Clevelandi ääretutes metsades oleme julged...»

Puhanud veidi, jätkasid nad teekonda. Peagi risustus mets, lumepiirkond muutus jäälagendikuks. Vangid hoidusid lagedale minemast.

«Millal jõuame Clevelandi metsatööliste asulani?» küsis noor kommunist Põng Sirolt.

«Loodame, et varsti,» vastas Põng Siro optimistlikult.

*

Järgmisel hommikul äratas Mary Burke'i käitumine Nardini tähelepanu. Tüdruk oli vaikiv, mossis, nutetud silmadega.

«Poleks olnud vaja...» alustas Nardini juttu.

«Mida?» punastus Mary.

«Tantsida kella kuueni hommikul!»

«Kas tantsimine siis tuju rikub — ei usu?»

«Tants väsitab väga, kui keerutada tuleb puuhobusega...»

«Puuhobusest saab lahti tantsu lõpul, aga vabanemine mõnest häbematus võimumehest lunastatakse ebalojaaluse hinnaga...»

Nardini pidi ütlema midagi naljakat, aga eilset uurijat meenutades pidas paremaks vaikida. Mõlemad süvenesid töösse. Kontori rahu segas ainult sule sahin paberil.

«Tere jõudu!» kostis äkki Parhami hääl. Astunud ukse juurest keset tuba, hakkas ta harjumuse kohaselt püsti seistes korraldusi jagama.

«Kas teate, tõlgid, et põgenemisel mahalastud vangid kuuluvad kõige põhjalikumale läbiotsimisele. Ei ole saladuseks, et ameerika kommunistid abistavad korea vange põgenemisel. Kõik, mis mahalastute riietest leiata, tooge siia — raha, välisvaluuta, kaardid, aadressid... Läheme kolmekesi, läki kohe...»

Aeglaselt tõusis Nardini, vastumeelselt läks ka Mary Burke. Laagri veekööki tõsteti suurest tünnist jääsegust vett. Mary Burke'i piinas janu, aga ta ei pidanud sündsaaks vangilt juua küsida. Parham liikus ees ja avas ise surnukuuri ukse. Keset põrandat lamasid kõrvuti viie mõrvatu laibad. Kaks alasti surnukeha oli kaugemal seina ääres. Need Parhami ei huvitanud. Ulatanud Mary Burke'ile käärid, õpetas ta.

«Riiete õmblused lahti lõigata peidetud salakirjade leidmiseks.»

Esimene laip, mille kallale Parham ja Nardini asusid,

oli veel kangestumata, veri tardumata. Laip pidi olema soojem ümbritsevast õhust, sest ta auras märgatavalt.

«Kas varjusurmas?» kahtles Parham.

«Ei või olla!» näitas Nardini kahte automaatrelva kuuli, mis olid keha läbinud ja riietesse kinni jäänud.

Kõik leitud asjad korjas Parham enda kätte. Pettunud pilgul klõbistas ta kolme lusikat, hoidis peos kahte kuuli, tükki ajalehepaberit mõne grammi tubakaga.

«Kas see ongi kõik?» küsis ta kontrollivalt enne kuurist väljumist.

«Kõik!» vastas Mary Burke nobedalt, verest määrdu- nud käärid harali sõrmede vahel. Ta tahtis siit ära — võimalikult rutem.

Komandantuuris oodati neid apellile. Suures kinoruumis luges korrapidaja-ohvitser ette komandandi käskkirja-tänuavalduse vangivalvurite kõhklematu tegevuse kohta tule avamisel kardetavate kommunistide pihta. Korrapidaja-ohvitser, kasvult lühike, luges kasarmu rapordistiilis, alustades karjuvalt ja kõrgelt:

«Laagritõlk Mary Burke vallandada töölt ja anda kohtu alla lubamatu vahekorra pärast poliitiliste vangidega. Teda süüdistatakse lojaalsuse seaduse rikkumises.»

Kõigi suurim imestus muutus jahmatuseks.

«Kättemaks!» kuulis Nardini arvamusteavaldusi.

Kõigi ees häbistatud neiu jäi kindlaks. Ta läheb kohe arstlikku komisjoni, sealt tõendiga notari juurde...

12.

Puhkepäevil tegid metsa-asula jahimehed pikki suusaretki. Kunagi ehitatud luitunud onnides puhati reisiväsimust, valmistati sööki. Sügisel, pardijahi ajal tehtud pilliroovarjendeid kasutati talvel kelgukoerte kaitsmiseks tuisu vastu. Metsajärvedest püütud kaladest jätkus toitu ka koertele.

Metsatrusti motorist John Godwin seadis jäälante traadile kuivama. Pliidi all prõksuvad puud, tule hoovus pikas lõõris täitsid onni meeldiva kahinaga. Vana jahimehena oli onu Godwin metsas kodunenud. Ta vajutas

hõõguva söe piibupõhja, toppis lisaks näputäie tubakat ja jäi kuulama meeste vaidlusi kõrvalruumis. Jutt keerles Ameerika presidentide spordiharrastuste ümber.

«Rooseveldist väledamat ujujat pole olnud,» teadis üks poistest kinnitada.

«Kas poliitilises mõttes?» päris keegi naljatoonil.

«Onu Godwin,» lükati onni uks lahti, «millal õieti algas Rooseveldi karjäär?»

«Kutsumisega Wilsoni sõjakabinetti 1912. aastal... siis võitsid demokraadid loosungi «New Freedom» all vabariiklasi...»

«Aga 1932?»

«Siis kaitses Roosevelt «New Deal» poliitikat...»

«Hilisemat juba teame isegi... 1940. aastal valiti Roosevelt sellepärast, et ta lubas ameerika rahva sõjast eemal hoida, samuti nagu Wilson 1916. aastal...»

Abraham Lincoln'i pataljoni veteranina vabariikliku Hispaania Internatsionaalses Brigaadis tuli John Godwinil sageli rääkida sellest maast ja rahvast. Viiekümne aasta ringis, üle keskea jõudnud onu Godwin vestles suure sisemise soojuse ja uhkusega seltsimeestest, kes kangelaslikult astusid relvaga vastu hävitavale fašismile.

«Kõige külmem kuu!» hõõrus käsi jahimees, kes oli koertele sooja sööki viinud.

«Kõige külmemal kuul õitsevad mandlid!» naeratas muhelevalt onu Godwin.

«Vist ainult Hispaanias!»

«Igal pool, kus mandlid kasvavad — Hispaanias ja Kaukaasiaski...»

«Hispaania ja Korea — kumbki neist on vajutanud sügava pitseri Ameerikale.»

«Hispaania — austava.»

«Korea — häbistava...»

Väljas hakkasid koerad haukuma. Mehed kuulatasid.

«Vist mõni eksiv hulkuv jahimees!» läks onu Godwin välja. Ta nägi kaht inimkogu jahimeeste onnist kaugenevat.

«Mehed, kuulake, oodake!» hüüdis ta.

Võõrad seisatasid hetkeks, kuid jätkasid siis rutulist põgenemist.

«Seiske kartuseta!» hüüdis Godwin uuesti, «või ma lasen koerad lahti!»

Ähvardus mõjus. Mehed jäid seisma. Piipu popsides hakkas Godwin nende poole minema.

«Siia laanekurusse pole veel ükski bandiit ära eksinud,» mõtles ta. «Kas need pole põgenenud vangid Sturlussoni trusti raielankidelt?»

«Kes teie olete?» küsis ta. «Meie oleme jahimehed!»

Põng Siro vaatas küsivalt seltsimehe otsa ja leidis, et teeselda pole võimalik — riietus, keel, näojooned — kõik see reedab Koread.

«Oleme korealased. Kas kavatsete meid välja anda või lasete edasi minna?»

«Ei ühte ega teist,» arvas onu Godwin. «Oodake, kohe läheme sooja...»

«Läbi!» mõtles Põng Siro. «Põmmutaks praegu selle neetud paksukese maha — kahju, et pole relva...»

Jahimehed, kes tagatoas kaarte mängisid, ei pööranud sissetulijale tähelepanu. Välja ootama jäetud korealastele näis asi ülimalt kahtlasena. Nende ees lumel lamas suur must, pikakarvaline koer, pea väljasirutatud esikäppadele surutud. Korea laste iga liigutuse puhul, olgu kõrvale või tagasi, laskis koer kuulda tasast hoiatavat urinat.

Onu Godwin äratas onni nurgas tukkuva jahimehe ja alustas juttu.

«Sinu koeranäss on tulnud onni ukse taha...»

Vaikides väljus mees, onu Godwin tema kannul.

«Meie oleme siin kaks internatsionaali!»

«Mis siis?» imestas jahimees.

«Peame varjama ja abistama surmalaagrist põgenenud korea seltsimehi.»

See jutuajamine julgustas Põng Sirod.

«Jacki onn on siit paari miili kaugusel, ma viin seltsimehed esialgu sinna...»

«Kui keegi peaks sind vahepeal otsima?»

«Ütle, et vana jänki läks koertega kihutama.»

Onu Godwin kohmerdas kelgu kallal ja küsis, kas korealased jõuavad veel veerandtundi käia.

«Peame vastu!»

Meeste hääl oli nälgimisest õõnes, madal, kõlatu.

Onu Godwin, sidunud kelgule külmutatud kala ja muud proviant, laskis koerad liikvele.

«Alguses sööge vähe — nälg piinab kaua, aga toit tapab ruttu...»

Ta ulatas korealastele mõned biskviidid. Tänuaga vajutati need tasku. Terav, piinav nälg muundus erutavaks isuks — biskviit...

Vägisi tõusis Põng Siro käsi suuni ja tangidena haarasid hambad pakutust kinni. Onu Godwini kõrval astudes oli tal tunne, nagu oleksid raskused, vangipõli juba minevik, mälestus. Tegelikult polnud nad Koreale veel miiligi lähenenud. Aga ainult need, kes on pääsenud surmast, oskavad õieti hinnata vabadust.

Järvejäält veeretatud lume oli tuul metsaräga piiril kõrgeteks hangedeks kuhjanud. Koerad väherdasid, libisesid tagasi järsakute ületamisel. Nad pidasid täpselt kinni onu Godwini tallatud jälgedest.

«Jõuate tulla?» ulatas Godwin korduvalt käe, et korealasi hangeharjale tõmmata.

«Püüame!»

Tihedas lumesajus põrgati vastu hoone seina.

«Holla, olemegi kohal!» rõõmustas onu Godwin ust avades... «Siit sõideti päeval ära...»

Ta läitis petrooleumilambi ja süütas puud pliidi all. Soe tuba mõjus. Istudes korealased elavnesid. Pudeli «Malaga» ümber räägiti kaua kõigest. Kommunistide poliitikast, vaherahu küsimusest Koreas ja asjaosaliste isiklikust elust.

«Kuhu edasi põgeneda?» huvitas korealasi.

«Kodumaale, Koreasse! Esialgu elate siin. Katsume luua sideme surmalaagriga... Päästa seltsimehi iga hinna eest! Organisatsiooni abiga toimetame teid Clevelandi metsadest Mehhikosse... Mehhikos puhuvad vabamad tuuled, sealsetes sadamates tossutab hiina laevu...»

Kolm inimest põles erutusest.

Nardini lõhestatud kaksikelu venis kuust kuusse. Teda oli kahekordselt löödud, alandatud. Ebapopulaarse sõja invaliidina tundis ta inimeste suhtumises, pilkudes põlgust, pilget. Harvemini lääget kaastunnet. Ameerika ei armastanud korea «kangelasi».

Teiseks ja veel valusamaks löögiks oli tunda end Longinast hüljatuna. Tõugatule ja alandatule omase kirglikkusega süüdistas Nardini teisi. Töö RAND'is andis talle hulgana uusi näiteid karjuvast ülekohtust, mis momendil «vägevad» korda saatsid oma poliitika õigustamiseks. Teda erutas sügavalt ametlik süüdistus Mary Burke vastu. Nardini lootis kaebealuse vabastamist, tema au jaluleseadmist.

«Läheksime protsessile,» ütles talle Parham. «Aga asja arutamine toimub kinniste uste taga...»

«Tunnistajana on mul sissepääs!» vastas Nardini.

«Tunnistaja kuuleb vähe, näeb vähe...»

Enne kohtuistungit läks Nardini kaitsja juurde.

«Kuidas on väljavaated?»

«Tüdruk kaotab!»

«Aga arstitunnistus, eksperdid, tunnistajad?...»

«Need kõik kaitsevad tüdrukut, räägivad tema poolt!» kinnitas advokaat.

«Aga kes teda süüdistab?»

«Riiklik organ!»

«Aga kohus!»

«Kohus kaitseb riikliku organina riiklikku organit...»

Tunnistajana pidi Nardini vandetekstile alla kirjutama. Vaenulikult ja kalgilt vaadati kohtulaua tagant tema poole. See suhtumine vihastas Nardinit. Nii koheldakse haavatud sõdurit Koreast!...

Kui kohtusekretär oli personaalandmed üles märkinud, esitati Nardinile rida küsimusi.

«Kas kaebealune oli liiderlike elukommetega? Kas ta üheaegselt tegeles mitme kavaleriga. Kas tal oli kokkupuutumisi Korea vangidega?»

«Tõlgina puutus Mary Burke elusate korealastega

kokku ainult komandantuuris ülekuulamisel ja teiste juuresolekul...»

«Palun,» katkestas eesistuja Nardini jutu, «mis ühendust pidas kaebealune surnud korealastega?»

«Tema tööülesannete hulka kuulus põgenemisel surmatud vangide läbiotsimine!»

«Kelle käsul?»

«Ülemusel!»

Kahvatuna, piinlikkuse ilme näol vaatas kaebealune kurje, kõrke kohtunikke, kes pidid otsustama tema moraali üle, olles ise ilma mingi moraalita ja teadlikult võimu nimel kuhjaga kurja tegid.

Vahetevahel naeratas Mary Burke Nardinile ja advokaadile õrnal, lapselikul naeratusel, nagu oleks häbi neist ja temast ühekaugusel. Advokaat meeldis Nardinile. Ta võitles kaitsealuse eest innu ja julgusega.

«Süüdistus sugulisest suhtlemisest langeb ära notariaalsete dokumentide alusel...»

«Suguline suhtlemine on suhteline asi,» vaidles kohtunik vastu. «Esimese sümpatiseeriva pilguga vangile-korealasele on rikutud kehtivat lojaalsuse seadust. Aga seadus koosneb paragrahvidest. Ja paragrahvid näitavad karistusemäärasid. Või suvatsete väita, et kohus talitab valesti? Kes otsutab kohtu tegevuse üle — kas jumal või advokaat?»

«Advokaadina ma ainult vaidlen kohtuga, näidates inimese süütust, puhtust ja julmi kannatusi; mis seadustega nuhtlemine tekitab, aga härra jumal andestab kohtule loomulikult kõik, sest see on tema äri...»

«Sellele advokaadile makstud dollarid on Ameerika ajaloos vist ainuke õigeaks otstarbeks kulutatud raha,» kuulis Nardini ühe eksperdi sosistamist.

«Kust võttis vaene neiu selle raha?» küsis teine ekspert.

«Advokaadi palkas demokraatlik naiste-organisatsioon...»

Tütarlaps esines lihtsalt ja rahulikult.

«Tänane protsess sai alguse ühest hirmsast heitluse-ööst. Ma suutsin võita kõik ameerikavastase tegevuse uurija rünnakud. Ta lubas mu hävitada kui Ameerika

vaenlase! Kas Ameerikas on kohus muudetud nuuskurite käskude sanktsioneerijaks?»

«Ma võtan teilt sõnaõiguse!...»

Sosistanud laua taga üksteisega, tõusid kohtunikud otsuse tegemiseks.

Mary Burke mõisteti viieks aastaks vangi lojaalsuse seadusest üleastumise pärast.

Kolmas osa

1.

Maailma poliitiliste sündmuste käigus kandus Ameerika luureorganite peamine tähelepanu Aasiast Euroopasse. Üks poliitikute kildkond pikendas sõda Koreas, teine valmistas ette sõda Saksamaal.

«Saksamaa on Euroopa süda,» seletati Fred Pattersonile Pentagonis. «Meie huvides peaks Euroopa süda haigena kiratsema.»

Mõned päevad peale olulisi läbirääkimisi New Yorgis jõudis Patterson lennukil Müncheni. Aerodroomil ootas teda ECCZ auto. Ülemuse julgeoleku huvides sõitis juht otse läbi inimtühja pargi. Liikluse reguleerija astus paar sammu tagasi, õiendades keha tervituseks. Ta teadis oma kogemustest, et ECCZ märgiga autodele polnud kehtivad mingid liikluseeskirjad. Masin kihutas Ameerika okupatsioonivägede peakorterisse.

Kogemuste põhjal tegevusest sõjaväestaapides teadis Patterson, et tsiviilriietuses inimese ilmumine äratas kohe tähelepanu. Mida kõrgem ohvitser, seda suuremat austust ta ilmutab, sest kümme kumardust karjääritrepil kaalub rohkem kümneaastasest tööst teenistusredelil. Erariietuses staabi külaline on kas inspektor riigidepartemangust, ministeriumist või eriülesannetega valitsusetegelane.

Septembrikuu esimesel dekaadil olid Lõuna-Saksamaal kuumad ilmad. Õhk virvendas põuasest leitsakust. Patterson higistas. Aeglasel sammul läks ta staabist piki robiiniate alleed RAND'i esindaja villa poole. Silmapiiri valitsesid varemed. Teine Korea, mõtles Patterson. Siinsed varemed olid luitunud, kohati rohtunud. Sammal varemeil mõjub tunnetele rõhuvalt nagu rasv südamele. Viiekümne teise aasta sügisel lamas Euroopa purustatud süda veel muutumatuna.

Villa väravas astus Pattersoni ette täies relvastuses MP* mees. Kontrollimiseks võetud dokumendid anti kohmetult tagasi. Külalise tunnistused klappisid täht-tähelt salajaste eeskirjadega.

Villa teise korruse avatud aknale ilmus heledas spordiülikonnas päevitusest pronkspruuni näoga kesk-ealine mees. Mees tundis külalises oma vana sõbra salaluurest, ja ta nägu läks laiale naerule.

«Tere tulemast, mister!»

Patterson kergitas tervituseks kübarat ja läks temale omasel kiirel kõnnakul majja.

«Mis uudist, Dick? Kas juba kaua Saksamaal?»

«Pärast saja miljoni dollari assigneerimist kongressi poolt!»

Patterson naeratas:

«Annab kulutada...»

«Laiendame tegevust tervel rindel... Agendid traageldavad, võrk tiheneb... Muide, kuidas õitseb seniõri äri viljaga? Kas vanamees juba ei tüdine, ei paku komandoposti juniorile...»

«Isa ütleb: looda poliitikale, poliitika on kõige tulusam äri...»

«Üldiselt läheb meil hästi!»

«Viljaga kehvasti!»

«Kuidas nii?»

«Sõda Koreas takerdub — väike sõda, madalad hinnad!...»

«Õige,» nõustus Dick. «Sõjapsühhoos peaks kutsuma välja näljapsühhoosi. Kas viljahinnad Minneapolisises pole püsivad?»

«Hinnad on väga kõikuvad — kogu Ameerika business sõltub rindeteateist. Ägenevad lahingud — tõusevad aktsiad, vaibub ragin — ründab mõõn. Toreasti kasvavad Ameerika robiiniad Saksamaal!...»

«Bonni valitsuse hoolitsus. Adenauer püüab meeldida. Istutasid, kasvagu...»

«Saksamaal, nagu näha, võib elada?»

«Oo, ja kuidas veel!... Kas olete reisist väga väsinud? Võksime veel täna sõita Bad-Töltzi.»

* Ameerika välipolitsei.

«Meelsasti!» Pattersoni tumedais silmades lõi sädelema paljutöötava rõõmu eelaimus.

Dick asus teele ussikirja sukkades ja laiades golfipükstes.

«Siit Bad-Töltzi on tunni aja sõit, aga homme kihutame sealt otsekohe Gersfeldi kooli...»

Hääletult veeres uus auto ette. Härrad ei kiirustanud. Patterson kuulis autoraadiost oma lemmiklaulu saksa keeles:

«...miks keegi elust midagi ei võida,
ega kalmust kaugemale saa...»

*

Gersfeld on ilus maakoht. Üle väljade avaruse paisab kaugele kõrge kasesalu. Metsa taga sinetab väike sügav järv kõrge saarega. See on rahu ja vaikuse oaas põuaste põldude keskel, eemal teedest ja inimestest.

Siia rajas Himmler kord puhkekodu gestapo nuhkide turgutamiseks. Metsasalu piirati kõrge planguga. Vangide kätetööga valmis punase telliseprügiga kaetud kivitee ümber järve. Laiadest leinapajudest varjatud saareni püstitati kõrge kaarsild. Ehitati mitu suvilat.

Gersfeldile lähenemine keelati rangelt. Järve äärde ehitati relvaladu ja lasketiir. Ühendust välismaailmaga hakkasid pidama kinnised autod. Gersfeld muudeti spioonide ja diversantide kooliks.

Ameerika okupatsioonivõimud kuulutasid kurikuulsa kooli kinniseks objektiks. Endiselt sõidavad siin suletud autod ja patrullivad sõdurid. Ainult vorm on muutunud — Juppi asemele Bremenist on tulnud Jebb Bostonist. Saksa sõjaväe eraldusmärkide asemel on nüüd autodel numbrite ees tähed ECCZ.

«Gersfeldis sepistatakse kaadrit ida-rajoonide jaoks,» seletas kooli direktor Dick Pattersonile, rääkides pikalt ja üksikasjaliselt diversiooni- ja spioonimise võttest rahvademokraatiamaades ja Nõukogude Liidus.

«Terve teadus!» naeratas Patterson.

«Tõelise tarkusena domineerib poliitika üle kõigi teaduste, aga salapoliitika juhib poliitikat...»

Sõredast telliseprügitusest tõusis jalatsitele puuder-

peent roosakat tolmu. Teedel ega platsidel polnud näha ühtki inimest. Ladude juures seisis valvesõdurid.

«Poisid on klassides!» seletas Dick Pattersonile.

Ühe suurema maja peasissekäigul raporteeriti direktorile pikalt. Tulijatega liitus korrapidaja-ohvitser.

«Teie soovite?»

«Kõike näha!» vastas Dick käskivalt. «Alustame laboratooriumist...»

Ohvitser astus minutiks garderoobi ja tõi sealt kaks tumerohelist kitlit.

«Tõmmake üle!» soovitas Dick asjatundlikult Pattersonile.

Laboratooriumi ukse kohal seisis mustade kõverate gooti tähtedega valgel marmorplaadil:

«Ei keela Kristus krooni
ja kuningriiki neil',
kes tema riigi kasuks
on võitnud vaenlasi...»

Kasvandikud tegelesid oma tööga ega pööranud mingit tähelepanu vaikselt sisseastuvatele külalistele. Kui võõraid lõpuks märgati, jätkati tööd toonitatud hoole ja usinusega.

Patterson oli maailmas palju näinud. Kuid selline laboratoorium oli talle uudiseks. Mitmes vanuses mehed hõõrusid portselankaussides portselannuiadega mitmevärvilisi pulbreid. Klassijuhataja, priske autojuhi-riietuses mees seisatas nende proovimiseks kord siin, kord seal. Mõnd pulbrit hõõrus ta kaua pöidla ja näpu vahel, nagu nautides tasast rudinat. Teisest segust aga tõmbas kähku käe tagasi, otsekui oleks nõges seda kõrvetanud.

«Hõõruda veel — tugevasti hõõruda!»

Jälle sahisetid, kriuksusid portselannuiad kemikaalide segudes. Üks kauss seisis laual tühjalt. Patterson võttis selle kätte, et lähemalt vaadata. Nui kausis hakkas veerlema, tekitades teravaid plöksatusi. Ninna tungis kõrbeva suhkru lõhn.

«Mis selles paugub?» imestas Patterson. «Näha pole midagi...»

«Saladus!» naeratas Dick. «Oleme diversioonisõja laboratooriumis.»

«Mis teie praegu teete?» küsis instruktor pikalt blondilt mehelt, kes segas mingit kergelt alumiiniumitolmu.

«Süütelaengut!» tuli kiire ja selge vastus.

Ühes suures emailkausis sõtkuti meevärvilist isuäratavat tainast. Pattersonile meenusid maitsvad, krõbedad liivakoogid. Ta jäi vaatama. Segu muutus järjest kõvemaks.

«Mis sellest tuleb?» küsis Patterson «kondiitritl».

Vastuseks salakaval naeratus. Peagi koges Patterson, et selles koolis ühegi võõra küsimusele ei vastatud.

«Palun edasi!» astus Dick ta kõrvale.

Segu hakati pehmemdama masinaõliga. Teise käega lisati kloorkaaliumi.

«Süütelaengud!» seletas Dick.

Pattersoni kõrval kaaluti saepuru ja salpeetrit. Keegi segas jahvatatud tammekoort naftaliiniga. Ruumi täitis ebameeldiv õlide ja keemiliste ainete lehk.

Järgmises, toodangu pakkimisruumis leidis Patterson samuti palju jälgimisväärset.

«Nagu kaupluses!» naeris Dick Pattersoni ette karbikesi ja pakikesi ladudes. «Valik pole väike — kahe-sajast grammist kahe kiloni! Suur on idaturg!» ilmes ta jutus hooplev alatoon. «Meeldib teile see nikeldatud nurkadega pruun kohvrike, palun võtke...»

«Kena kohver!» nõustus Patterson.

Tõstmisel tundis ta, et kohver polnud täiesti tühi.

«Siin on midagi sees!» vajutas ta riivinuppudele. Kõrvulukustava pauguga kukkus kohver kokkunud avaja käte vahelt maha. Teised naersid.

«Ma ei puuduta enam midagi selles põrgus!» lausus Patterson. Võhiku kartuse ja kahtlusega vaatas ta pikale riitulile ritta laotud tillukesi tselluloidist karbikesi ja kummist paunakesi, täidetud mingi saladusliku vedelikuga. Iga eseme kõrvale oli märgitud täitmise kuupäev koos täpse kellaajaga.

«Kõik need ilusad asjakesed on määratud hävitamiseks,» seletas Dick.

«Näete, karbikeste seinad on mitmes paksuses. Keemiline vedelik sööb need varem-hiljem läbi...»

«Ja siis?» huvitus Patterson.

«Algab tulekahi! Seinte paksuse järgi võib diversant peaaegu minutilise täpsusega kindlaks määrata süütepommi plahvatuse alguse. Piltlikult — torkab agent täna Ungaris meie pakikese kuhugi unkasse, algab seal tulekahi kuuendal päeval. Aga kus on siis juba meie agent? Kindlasti kuskil Poolas, Leedus, Riias või Eesti territooriumil. Keegi ei saa enam ta jälile.»

«... See kuri aeg ju jõuab kätte
nüüd meie päevil rutuga,
mis prohvetid, apostlid ette
ja Jeesus võtnud kuuluta...»

Patterson vaatas ringi ja kuulatas.

«Kooli palvelas lauldakse,» ütles Dick. «Läheme nüüd sildadesaali...»

Sildadesaal asus kooli tiibhoones, sinna pääses ainult läbi proovikoja. Proovikojaks nimetati suurt kinnist õuet, kus polnud karta võõraid pilke. Seal katsetati mitmesuguste segude omadusi. Direktori käsu kohaselt oli korrapidajaohvitser igast valmistatavast sordist lasknud külalisele «kostitamiseks» proovi esitada. Kuulanud huviga iga eksponaadi võimet ning rakenduslikku otstarvet, andis Patterson nõusoleku tulevargi korraldamiseks. Temale seletamatul kombel plahvatasid üheaegselt kümned väikesed tulepesad. Taolist värvide eredust ega põlemise intensiivsust polnud ta varem näinud; raud põles termiit-tnles kui säraküünal, süütelaengu pimestav valgus segunes salpeetri roheka tulega...

«Ilus, võimas, vägev!» kiitis Patterson Dicki suureks südamerõõmuks. «Keemia diversiooni teenistuses!»

«Vaataksime veel õhkimistehnikat!» kutsus direktor Pattersoni edasi.

Elavalt vesteldes läksid nad aeglasel sammul suvila hallitaolisse tiibhoonesse.

Esimene mulje oli Pattersonil, et ta on sattunud tehnika-muuseumi sildade osakonda, kus grupile külasta-

jaile seletusi antakse. Instruktor märkas tulijaid ja raporteeris Dickile.

«Härra direktor! Viies grupp on õppimas sildade õhkimise tehnikat!»

Nad läksid üheskoos grupi juurde.

«Teie ees seisab kõige peenemate detailideni viimistletud raudteesild,» hakkas õpetaja professionaalse ladususega rääkima. «Kui ühel ja samal ajal purustada sillad Rostovis Doni ääres ja Kavkazkaja raudteejaamas, on terve Kaukaasia muust Venemaast ära lõigatud...»

Sillamaketil nägi Patterson valgeid värvitriipe punaste ruutudega. Juba viitaski instruktor neile.

«Nii tuleb lõhkeaine alati paigutada, et minimaalse kulutusega saavutada maksimaalseid tulemusi. Silla purustamisel peab meeles pidama, et raudosad allakukkumisel ei jääks teistele osadele pidama. Õigesti paigutatud lõhkeaine vajalikus koguses kindlustab edu.»

Ruum pimenes. Ekraanile ilmus vaadeldav sild. Sinna ronis kassi väledusega rühm parašütiste. Nad kinnitasid lõhkeaine pakid ettearvestatud kohtadele, ühendasid detoneeriva süütenööri läbi pealaengute. Peagi eemaldasid kõik — kõlas kõrvulukustav plahvatus. Sild lendas sõna otseses mõttes õhku...

«Kiirus ja otsustavus on sõjalisel operatsioonil esimesed nõuded!» seletas instruktor nõudlikul, veendunud häälel.

Ruum valgenes uuesti. Seanss oli lõppenud. Kangi vajutusel libisesid akende metalsed katted sujuvalt kõrvale. Selginenud taevast langes puulatvade rohelist kuldavaid päikesekiiri. Pattersonile märkamatult hakkas paks, lai lint liikuma ja viis raudsilla kaasa. Raudsillale järgnes puu- ja kivisildu. Suure raudteesõlme maketi kohal vajutas instruktor pöidlaga ühele lindist madalamal olevale nupule. Lint jäi seisma. Mehed vaatasid huviga raudteesõlme-jaamahoonet, pumbamaja ja teisi vajalikke ehitusi. Maketilt vilkus punaseid tulukesi.

«Punased tuled näitavad õigeid kohti, kuhu asetada lõhkeaine!» instrueeriti homseid diversante, parašütiste. «Võtame vaatluse alla pumbamaja. Pumbamehhanismide purustamine on tähtsam veetorni hävitamisest.

See halvab vedurite varustamist tükiks ajaks. Näete teetammilt paremale käänduvat raudteed! Kuhu tuleks paigutada laeng?»

Dick müksas Pattersonile külge.

«Laengu peame asetama kurvele välise rööpa alla!» vastati.

«Mispärast?»

«Sellepärast, et edasiliikumis-inertsit täielikult ära kasutada rongi hävitamiseks...»

Vastus rahuldab juhendajat. Direktor Dick hiilgas. Miljoneid, mis kongress oli assigneerinud, ei kulutatud asjatult. Valge Maja ajas teiste riikide siseasjadesse vahelesegamise poliitikat. Ja mis võis olla sealjuures parem vahend, kui võõraste maade elutuiksoonte läbilõikamine!...

2.

Nardini nädalad ja kuud möödusid ootusepiinades. Advokaat pumpas järjest uusi summasid ja lohutas:

«Aeg ja raha saavutavad maailmas alati oma sihi...»

Advokaat oli muidugi häbemata, kuid Nardini vajas teda. Ta oli vajalik nagu masseerija haigele — valu teeb, aga ilma ei tule toime...

Jõudehetkil, laagrimaja vaikuses armastas Nardini lugeda. Jack Londoni tööde lehekülgedelt õhkus lume-lagendike jäist hoovust, mere soolast hingust ja võitleva inimese tohutut jõudu. Kohustuslikus korras, eksami ähvardusel pidi Nardini läbi töötama aga ka George Petty raamatu «Ameerika luure tulevik», Sherman Kenti «Strateegiline luure ameerika maailmapoliitika teenistuses» ja Kernani «Kaitsega ei võida sõda».

Roman Lesinevski tuli ja läks. Tal oli laagris palju jooksmist. Tavaliselt istus ta Nardini toas ahju ette taburetile ja võttis kateloki põlvedele. Roman võis tühja nõud lõpmatuseni lusikaga uuristada.

«Nagu hüään kondi kallal,» mõtles Nardini, kuulates Romani ühtlast, monotoonset kraapimist. Vaheldumisi keerati kaht instrumenti — katelokki ja lusikat. Lusikas kriiksatas heledalt-edvistavalt, katelok kumises õõnes-metalselt.

Roman tõusis taburetilt. See oli märgiks, et keegi tuli. Sisse astus Parham. Ta oli täna pisut paremas tujus kui tavaliselt.

«Advokaat soovis teiega rääkida,» pöördus ta Nardini poole.

Nardini töötoa seinal oli asetatud pilt veevedajaist — ühe vangikorealase maal. Nagu London sõnades, nii oskas too nimetu kunstnik värvides edasi anda verd-tarretavat, masendavat tegelikkust — pime pakane talveõhtu, vangid vööni lumes, kummargil veokaigastel. Soojusetu petlik puna loodes kattis lume roosaka värvi-tooniga ja läks üle kollakasrohekaks, kangestavat külma õhkuvaks viiruks, sulades kõrgemal kokku tumesinise-tinahalli pilvise taevaalaega.

Laagrikomandant oli nõudnud pildi hävitamist.

«Ma ei ole näinud häbematumat süüdistust Ameerika vastu. Tuli otsa!»

«Saab hävitatud!» oli Parham talle kinnitanud, mõeldes kollektsoonääridele, kes taolisi asju meelsasti ostsid.

Nüüd vaatas ta toas ringi ja hakkas siis maali kokku rullima.

«Ma lähen kohe!» lõi Nardini raamatu kinni.

«Kui küsida tohin, kas tulete veel täna tagasi?»

«Ei tule, Roman. Lukustage uksed...»

«Sellepärast ma küsisingi.»

Laagrivärvavas lõpetas valvur töölt tulevate vangide kolonni vastuvõtmise. Vananenud arvud laudtahvil kriipis ta klaasitükiga maha, et asendada neid vahiraamatuse sissekandmiseks uutega. Nardini väljus laagrist. Kontoris kommutaatori ees istus telefonineiu. Raamatupidamisetoast kostis arvelauaklõbinat. Valinud soovitud numbri, jäi Nardini kärsitult ootama vestlust advokaadiga.

«Härra Nardini,» kõlas pidulikult advokaadi energiline hääl, «Longina on leitud... Täpne, üksikasjaline kiri on teile teele saadetud...»

«Kas abielus või vallaline?» küsis Nardini, suutmata varjata sisemist erutust.

Advokaat kõhatas. See oli halb märk. Kõhaga maskeeritakse mõndagi.

«Läbi telefoni nii diskreetsetest küsimustest aga...»

«...olgu, olgu,» tõttas Nardini kitsikusse sattunud advokaadile appi. «Olen teile väga tänulik...»

Elustunud Nardinile tundus, et telefonineiu vaatab teda täna teistsuguse — õrna, uudistava pilguga.

«Tänan, head ööd!» ütles ta ruumist lahkudes.

Longina oli olnud ja muutus jälle Nardini mõtetes teljeks ja pidepunktiks. Värske, vapustav uudis virgutab vanu mälestusi. Longinata oli lai maailm jäänud Nardinile kitsaks ja tühjaks. Palkteel, mis laagrist maanteele viis, krudises lumi astumisel kaeblikumalt kui siledal asfaldil. Kõmisevad sammud reetsid õõnsat pinda. Midagi õõnest, ebamäärast rõhus ka Nardinit. Närivate oletuste küüsis olles ei saa inimene kõndida kergelt. Tühjal, sisutul silmapilgul avanevad talle mälestustemaailma varaidad, mis ei hiilga kunagi rikkusest, kuid mõjuvad lihtsuse ja soojusega. Tõlgi töö, sõduri šinel, laagrielu — kõik need olid Nardinile ühtviisi vastikud. Kõikjal siplesid väikesed inimesed sõjapihtide vahel. Nardini oli üks miljonitest unustatud meestest Ameerikas. Unustatud meest vajavad vägevad ainult töötegemiseks, sõjapidamiseks. Ülikasumitest pungil trustid relvastavad lihtsa unustatud mehe, ja Valges Majas sepitsetakse ta vaoshoidmiseks seadusi, määrusi, distsipliinieeskirju.

Lapsepõlv Sanghais tundus Clevelandi talveöö karmuses muinasjutuna. Kui kenasti oli Longina lapsena laulnud:

«Küll rahvasuus on palju
muinasjutte alati —
ja igaüks neist algab —
... see oli kunagi!...»

See oli tõesti kunagi. Ja kuigi on kadunud, lennanud aastad — mälestus neist on jäänud... Kilomeetrilisel teelõigul laagrist linnani oli Nardini harjunud üksi käima. Ta tööpäev lõppes hiljem kui teistel. Tugevajõulised lambid valgustasid lund, puuhakkejaamast kostis raudhüntide raevukat järamist. Talvisel teel astub jalg tõtlevamalt. Jõuaks rutemini koju.

Öö hämarusest kasvas Nardini ette teele inimkogu. See oli Parham.

«Maali tegin rahaks!» ütles ta.

«Siis joomel!» vastas Nardini mõtlematult.

«Läheme linna!» astus Parham nõusolevalt ta kõrval.

Nardinile ei meeldinud napsitamine, ja peale viinavõtmist oli Parhami iseloom õnnetuseks talle enesele ja ristiks teistele.

«Ma naljatasin!» põikles Nardini.

«Šefiga ei naljatata!»

Nardini meeoleu langes nullini. Parham astus jonnakalt, poolkange jalaga ta kõrval.

«Restorani meil minna ei sobi!» jätkas Nardini vastupanu.

«Tulge nurinata!» kutsus Parham.

«Ma pean sõitma Longina juurde,» ütles Nardini otsustavalt. «Advokaat saatis teate, viivitada ei või...»

3.

Nardinit ootas advokaadi kiri. Läbemata istuda, avas ta pruuni ümbriku ja luges, luges, luges...

«Viletsuses! Mehest hüljatud... Elab Paddingtonis...»

Iga sõna advokaadi lakoonilistes lausetes mõjus rabavalt. Tähendab lõpp! Kas lõpp? küsis Nardini endalt.

Nii on tüdrukutega — silmist kadunud, käest läinud... Tuleb keegi juhuslik ja viib läbi oma tahtmise — muidugi lahkel nõusolekul. Naine näitleb rahva silma all armastustunnetega, jättes mulje, nagu olekski saabunud see õige ja oodatu. Läheb hästi, ollakse partiile uhke. Veab viltu, öeldakse, et elu ei sobinud. Rida analoogilisi, eredaid episoode ja tähelepanekuid tulvas Nardini mõtetest mässavas peas. Kas ei ole elu paljastanud paljude naiste väiklust, alatust selles, et kõrge lennu äpardumisel rikkaga püütakse kuristiku kaldalt tavalise väikese, unustatud mehe poole. Siis on hea ka lihtsaim tööline — naise au ja tulevik on temaga abielumisel päästetud...

Järgmisel hommikul kauples Nardini endale vaba päeva ja asus teele Paddingtoni. Pärast tunniajalist

taksosõitu jõuti Paddingtoni raudteetammi alusesse tunnelisse. Teraselt teed jälgiv Nardini märkas üht vanas kummeeritud suvemantlis naist, kes liikus nende sõidusuunas. Naine hoidis kaenla all termos pudelit. Sirges kehahoiakus, kõnnakus ilmnes midagi varem nähtut, tuttavat. Nardini nõudel vähendas juht kiirust. Tasa veeres auto mööda.

«Longina!» hüüdis Nardini äkki nii meeletult kõvasti, et juht ehmus. Naine jäi kokkunult ümber vahtima. Tuul laperdas külmast kõvakstõmbunud vihmamantli hõlmu nagu plekki vastu noore naise puudulikult varjatud ihu. Peatumist ootamata hüppas Nardini liikuvast masinast välja.

Autojuht nägi, kuidas termos pudel naise käest maha kukkus. Teele tekkis piimaloik.

«Inimene jäi haigeks!» aitas Nardini Longina autosse. «Kuhu nüüd?» küsis taksojuht.

«Koju!» vastas kahvatu Longina, nõjatudes jõuetult polstrile.

«Koju?» vaatles taksojuht reisijaid nõutult.

Kuid Longina toibus Nardini käte vahel ruttu.

«Olemegi kohal!» sosistas ta ja naeratas südamlikult. Nad väljusid taksost ja vaatlesid teineteist sõnatult.

«Kas see on ikka ilmsi või unes?» ütles Longina lõpuks Nardini nägu silitades... «Sa ju said Koreas surma!...»

«Kes seda rääkis?» vaatas Nardini Longina rohekas halli kurnatud jumet. «Kas haiglast või vanglast, muust see tulla ei või,» mõtles ta endamisi.

«Kes seda rääkis?»

«Sinu sõjasõber Gary Kenneth!»

«Gary Kenneth?... Ei, Koreas ma seda nime ei ole kuulnud...»

«Mul on ta foto!...»

Autod tuututasid pidevalt. Nad seisid keset sõiduteed.

«Vaja ette vaadata!...»

«Ime, et meid alla ei aetud!»

Longina lõdises.

«Sul on külm?» küsis Nardini.

«See mantel on külmem kui plekk...»

«Miks soojemat selga ei tõmmanud?»

Longina punastas vaikides. Nardinil oli piinlik enda taktituse pärast.

«Mul pole raha lapsele piimagi osta!...»

Nii astuti majja.

Helene kummardas valge, vitstest punutud pesukorvi kohal ja äiutas last magama:

«...uni, tule, tule sa,
siis me laps jääb magama...»

«Tasa!» tegi Longina käega keelava liigutuse. Nardini jäi seisma keset tuba, ega näinud midagi muud peale kisendava vaesuse. Aknaalune sein leemendas veest — rõskus embas vaenlikult lagegi. Tundmatuseni vananenud Helene ei kuulnud Nardini tervitust. Sissetulijaid vaatamata tõreles ta:

«...Utest venitakse sisse... külma tuleb ju nii... Kas piima tõid?»

«Ei ema — Luigi on siin!...»

«Kuidas siin?» tõusis ema kohmakalt püsti. «Ta tapeti Koreas...»

Astunud Nardini ette, jäi vana naine imestusest keeletuks.

«Luigi!... Sina...» lämmatas nutt ta kurgu.

Vahepeal oli Longina ainukese tooli lähemale nihutanud ja palus Luigit istuda. Helene kuivatas silmi, kuid ei suutnud kuidagi pisaraid tagasi hoida.

«...Meil on nüüd kõik teisiti — lapsel oli laps...»

Longina ajas seljast oma kragiseva vihmamantli, kuid ei teadnud alul, mis teha, kuidas olla.

«Palun vabandust, ruttasin töölt last imetama...» läks ta korvi juurde ja võttis unesegase lapse sülle. «Minu patu nimi on Manola...»

«Kuidas patu?» küsis Nardini arusaamatuses.

«Igatpidi!» vastas Longina ääretus kurbuses... «Kõik oleks pidanud minema teisiti, olema teisiti... Aga sellest räägime veel, nüüd aga näitan sinu sõja-sõpra — lapse isa Gary Kennethit.»

Longina peened, valged sõrmed tõstsid Nardini silmade ette Fred Pattersoni pildi!...

«Tunnen!» pigistas Nardini pildi peos kokku. «Kuidas tema sinust teadis?»

«Luigi, miks nii toorelt?» ehmus Longina... «Ta tõi minu foto Koreast tagasi. Ta rääkis, et oled seda seal kaua kannatlikult oodanud. Raskesti haavatuna oled saatnud sõbra järele: «Gary, kui kord tagasi Ameerikasse jõuad, palun saata see pildike koos minu surmateatega kallile Longina Cassardile...»

«Kallile! Just nii ta ütles,» tõendas Helene silmi kuivatades.

«Sigal!» tõusis Nardini nagu haavatud metsloom. Kuid pähe löid vasardavad tuiked, ta istus uuesti... «Selle mehe nimi oli Fred Patterson! Ta oli RAND'i ülem ja varastas sinu kirjad, fotod, mulle neid näitamata. Sealt sai ta teada sinu aadressi, foto meelitas tutvuma...»

«Mis? Patterson!» kogeles Longina.

Longina mõistis hirmsa pettuse täit suurust. Põrand näis ta jalgade alt kaduvat. Rinda vapustas lohutamatu nutt.

Kuid tuli mõelda lapsele. Peale imetamist kutsus Longina Luigi korvi juurde. Manola magas. Tillukestel kätel nägi Nardini sama defekti, mis oli emalgi — väikese sõrme väikest kõverust.

«Ma ei tea...» tahtis Longina midagi ütelda, aga ei suutnud rääkida ja vaarus nõrkusest.

«Ma tean kõik!» toetas Nardini teda. «Mõistan kõik ja ma tasun gangsterile oma esivanemate, korsiklaste kombel... Kus ta elab?...»

Nardini ilme oli hirmus. Longina lõi kartma.

«Oota — palun, rahune... Ma seletan kõik algusest peale...»

Laps kuulis ema häält ja hakkas kätega püüdma selle kaunist kaja. Ta tumedad silmad avanesid valges näos kui kaks sametnööpi. Valitses vaikus.

4.

Laagrivalitsuse loal võis Nardini pidada erakorterit. Uut aastat võeti vastu Nardini uues elukohas.

Vanaema Helene oli kussutanud lapse magama ja jätkas ajakirja lugemist. Prillidele abiks kasutas ta

ajuti luupi. Longina ja Luigi astusid vaikselt sisse, sest nad kartsid last äratada.

«Teate mis «Look'is» seisab?» sõnas ema. «Richard Wilson kirjutab, et Ameerika Ühendriikidel on kõige suurem ja kõige kulukam luuresüsteem maailmas! Milleks on seda süsteemi vaja?»

«Kas sa sellest pole kuulnud?» küsis Nardini.

«Patterson ei rääkinud meiega midagi — tüdart piinas...»

«Ema räägib sulatõtt!» kinnitas Longina.

«Soovite süüa?» tõusis Helene teenistusvalmilt.

«Sööme, emake!» vastas Nardini.

«Kui sõda siia tuleb, siis paneme meiegi hambad varna, nagu korealased praegu. Ma kardan sõda!» ütles Longina palitut seinale riputades. «Sõda on meid mõlemaid rängalt pigistanud!»

Ta istus kamina ette — seal hõõgusid pressitud koksitükid. Ka Luigi võttis istet.

«Sõda hävitas minu tervise, laastas Korea, kattis häbiga Ameerika.»

«Neetud sõda saatiski selle Pattersoni siia... Longina laostus silmnähtavalt... Jälk mees!»

«Ema!» vaatas tütar üles. Ta värsked haavad valutasi veel.

Omaette pobisedes kadus Helene kööki. Talle ei meeldinud, et teda jutuhoos segati.

«Oma kodu!» sosistas Longina, pilk hõõguval koksil. Silmad ta mattvalges näos läikisid.

«Jälle sa mõtled endamisi?»

«Hirmsast alandusest, piinapäevadest, — Patterson pidi mu tapma...»

«Ega see pole talle kingitud!»

Seinakell hakkas kumisevalt lööma.

«Kas kaksteist?!»

«Head uut aastat, lapsed!» tuli Helene vilkalt sisse. Ta piklikul kõhnal näol mängles headuse ja südamesoojuse meeldiv vari.

«Palju aastaid!» surus ta tütre ja väimehe kätt.

«Rahu nimel!» tõstis Longina klaasi.

Manola ärkas ja hakkas nutma.

«Ära kisa!» läks Luigi ta juurde. «Siin on isa!...»

«Tänu jumalale!» lõi Helene tütrele vargsi külge.
«Võtab omaks...»

Maja välisuksele koputati. Kõik jäid kuulama.

«Esimene uus aasta oma perekondlikus ringis aetakse nurja!» lausus Nardini pahaselt.

Põrisevast raadiost hakkas parajasti kostma senaator Fulbrighti käratsev kõne: «Rumal on kinnitada Venemaale, et meie ei kasuta esimesena aatomipommi. Ma mõtlen, et me peame lubama Venemaal arvata, et meie võime kasutada aatomipommi mistahes hetkel...»

«Sõjaga lõpetasid, sõjaga algavad!» ohkas Helene.
«Kas nad pole hulluks läinud?...»

Vastumeelselt läks Nardini ust avama.

Lävel seisis Richard Parham koos ühe hästi klanitud noormehega. Soovinud head uut aastat, pani Parham lauale pudeli pähklikööri. Ta oli juba märgatavalt purjus.

«Mister Nardini! Kas ma tohin vabalt rääkida? Mis on teie toa seinte taga ja lae kohal?»

«Universum!» naeris Nardini. «Elan üksikus väikses majas.»

«Universum — see on kohutav sõna. Tulevases sõjas lööb Ameerika universumi põlema nagu tulelondi...»

«Kuidas see võimalik on?» ei suutnud hirmutatud Longina end tagasi hoida.

«See on võimalik!» kinnitas Parham iseteadvalt.
«Aga kuidas, sellest ei räägita...»

Armastusväärset muheldes kallutas võõras noormees pudelit. Parhami pikad, tõnksid sõrmed tõnksid esimese klaasi.

«Good bye, Ameerika. Proosit, Saksamaa!...»

«Mis see tähendab?» lõi Longina jälle leegitsema.

«See tähendab riigi kulul reisimist, muud ei midagi! Patterson on juba Saksamaal, Nardini ja teised suunatakse neil päevil teele!...»

See purjus inimese loba oli räägitud siiski sellise tooniga, et Longina käsi hakkas värisema.

«Mikspärast peab Nardini minema Saksamaale?»

«Tegusid tegema!» kelkis Parham.

Tahtmatult oli ta tõmmanud raudse raskuse üle ini-

meste. Jutt enam ei siginud. Helene, vahepeal märkamatult kööki kadunud, tilgutab juba teisele suhkrutükile palderjani — ta süda peksles otse kuuldavalt.

5.

Strateegilise Teenistuse Büroo Ida-Euroopa osakonnas suurenes töö iga aastaga. Euroopa ja tema tsentrum — Saksamaa kujunes Valge Maja strateegia keskseks probleemiks. 22. jaanuaril 1946. aastal avaldatud Trumani direktiiv «föderaalse luuretegevuse koordineerimisest välismaal» pani aluse suurtele ümberkorraldustele spioonide laagris. Külma sõja kõrgema väejuhatuse staabi luure keskagentuuris olid rangelt arvestusel kõik agendid nii sise- kui ka välismaal, kõik tõlgid.

Teise maailmasõja ajal käsutas Strateegilise Teenistuse Büroo kaheteistkümnest tuhandest inimesest koosnevat spioonideväge. Viis aastat pärast sõda suurenes see armee sajatuhandeni!

Nardini ankeediandmed olid märgitud roosale kaardile, kuna ta mõistis vene keelt. Selle ala spetsialistina oli ta lõpetanud Syracuse'i ülikooli heade hinnetega ja seisis salajase märkuse kohaselt esimese järgu tõlkide nimekirjas. Opeaja kestel ei arvatud Syracuse'i ülikooli kuulajaid välja armee koosseisust. Vastupidi — neil tuli samaaegselt läbi teha sõjaline väljaõpe. Ülikooli lõpetamistseremoonial viibis brigaadikindral Matthew Dakelman, kes vastutas Ühendriikide sõja-õhujõudude väljaõppe eest. Ta ütles, et lõpetajad ja neile järgnevad kuulajad peavad andma «tähtsa panuse rahvuslikku kaitseesse».

Praegu Nardini sellele ei mõtelnud. Tal oli küllalt tegemist isiklike muredega. Uue aasta esimesel nädalal jäi Helene raskesti haigeks. Nardini kutsus arsti.

«Haige vajab rahu, ainult rahu!» ütles arst.

«Seda me teame!» kinnitas Nardini.

Helene ütles poolsoiguvalt: «Sõjaga käib kaasas nälg. Valge Maja lõpetagu sõda...»

Arst lahkus üleolevalt tõsisena. Ta vihkas haigete jutte. Haigused olid muidugi tarvilikud. Tema teenistus,

sissetulek sõltus neist, aga haiged ise, veel enam nende jutud olid vastikud.

«Sõjahirm viib ema hauda!» hädaldas Longina. «Arst soovitab rahu...»

«Ameerikas ei leia rahu!» vastas Nardini. «Raadiost ragisevad sõjakõned, ajakirjandus pasundab sõjast, aga selle sõna tähendust teab vana vaene inimene kõige paremini...»

Nii nukrana polnud Longina Luigit ammu näinud. Midagi rasket pidi rõhuma mehe rinda.

«Lähen apteeki,» tõusis Nardini Helene voodi eest. Haige kuulas vaikides, ta silmadest peegeldus tänu-tunne.

«Kas tuleksin ka?» küsis Longina. «Manola magab rahulikult.»

«Tule siis — hakkame astuma...»

Uulitsal tuli Longinale mõte küsida:

«On sul töö juures midagi erilist juhtunud?»

«Ei midagi...»

«Su näost võib lugeda muud!»

«Selgub, et ma teeselda ei oska!»

«Näed siis... Kahju emast — raskeks läheb meil elu ilma temata...»

«Raskemaks, kui võid arvata. Mina olen üle elanud vanemate kaotuse. Tean, mis see tähendab. Esimesed hallid juuksed hakkasid ilmuma pärast ema surma... Ja nüüd seisab jälle lahkumine ees...»

«Mis sa räägid? Kas oled minus pettunud?»

Nardini luuras tigidalt ümbrust.

«Ära mõtle rumalusi. Ma pean sõitma Saksa-
maale!...»

«Tähendab,» kogeles Longina ehmunult, «Parhamil oli siiski õigus!...»

«Palusin pikendust perekondlike asjade korraldamiseks — ei võetud kuulda. Pidasin Parhamiga nõu. Vestluse tulemusena läksin tagasi, paludes aega äri- ja rahaasjade ajamiseks. «Maksimum — üks kuu,» öeldi mulle!»

«Üks kuu — kõigest!» ohkas Longina.

Nad jäid minutiks seisma. Kumbki ei teadnud enam, mis öelda. Vaikides mindi edasi.

«Sellest ei tohi kellelegi rääkida!» hoiatas Nardini.

«Ema sureks, kui ta kuuleks...»

Õhtul tundis Helene ennast väga halvasti. Varunud aega, kui Longina üksi oli jäänud, küsis ta oma hädist häält pingutades:

«Ütle laps, kas olete riinud omavahel?»

«Ei, ema...»

«Aga sa oled ju nii — iseäralik... Ära varja ema eest midagi... Kauaks mind enam! Ei ole sul õnne mees-
tega — nad on sulle ainult koormaks...»

«Ära muretse, ema, meie sobime hästi. Luigi pole minu üle nurisenud...»

«Hea laps, ära vihasta meest. Vanad inimesed rääkisid mulle, kui olin veel noor, et naine, kes meest vihas-
tab, jääb kohe rasedaks... Aitab praegu Manolast. Homset päeva varjab pimedus. Lihtsad tööinimesed mõtleavad üksteisest hästi, aga kõrgemalt poolt vaad-
takse rahvale viltu. Vaeste inimeste õlgadele veeret-
takse uusi koormaid, kohustusi... Võetakse Nardini sõtta — mis sina siis tegema hakkad? Sõduri naisele töötatakse palju, aga ei anta midagi. Sõduri lesesse suhtutakse kui Stapeliasse. Mäletad, mis on Stapelia?»

«Olen kuulnud, kuid unustanud...»

«Stapelia on lehkav raisalill...»

*

Helene suri nädal enne Nardini ärasõitu. Suri öösel — vaikselt, märkamatuult.

«Täna kõhis ema vähem,» rõõmustas Longina hommikul. «Tore, kui ta terveneks!»

Perekondliku tava kohaselt mindi koos emale «tere hommikut» ütleva. Voodist ei vastatud. Rahulikult, ootaval ilmel vaatas surnu nägu ukse poole.

«Ta ootas meid!» sosistas Luigi.

«Sõbasulgejaid,» vajutas nuttev Longina ema silma-
laud igaveseks kinni.

«Emake! Sa läksid. Ja ka mina tahan ära siit —
kaugemale Ameerikast!...»

«See pole nii lihtne!» vangutas Luigi pead.

«Ütle, palun, et see on võimalik — sõita koos sinu-
ga!...»

Manola hakkas tihkuma.

«Lapse ööpesu tuleb vahetada!» ruttas Longina kussutades korvi juurde.

Järgneval päeval taotles Nardini uuesti ärasõidu edasilükkamist. Sel katsel ei olnud tulemusi.

Talle meenus eilne kõnelus Longinaga.

«Kuhu ma perekonna jätan? Võtan kaasa?»

«Võtke kaasa! Takistusi ei tehta. Ameerika koloonia tugevdamine välismaal on tarvilik...»

Nardini nõustus. Longina kuulas uudist rõõmust hiilgavate silmadega.

«Kas meie ei satu vihma käest räasta alla?» kahtles Luigi elukogemustele toetudes.

«Aga mis parata?»

«Pole midagi parata!» pidi ka Nardini tunnistama.

«Välismaale!» süleles Longina Luigit.

Kui kunagi sõja tõttu Sanghaist välja sõideti, oli Longina lapselikult rõõmustanud ja ringi kilganud: «Ameerika! Ameerikasse!...»

«Meie sõidame nüüd kulla ja miljonäride maale!» ütles tookord ema. Aga kui ta tõepoolest Ameerikas elas, tööd ja leiba otsis, õhkas ta sageli: «Oleme sattunud varaste ja bandiitide maale...»

Emal oli tuline õigus!

«Luigi, rikaste Ameerikast meie õnne ja rahu ei leia!...»

«Kuss!» sosistas Nardini tehtud tõsidusega. «Miks siis?»

«Pika nälgimise ja paljude üleelatud viletsuste pärast... Bandiit Pattersoni pärast...»

Luigi tundis Longinat küllaltki kaua ja hästi, et ta tunnete ehtsuses mitte kahelda.

«Võib-olla, kallis, et jäämegi Euroopasse,» ütles Longina heldinult, nagu uue jõuga. «Tahaksin seda...»

Pisut hiljem sosistas ta Nardinile:

«Aasias möödunud lapsepõlveaastaist on jäänud soe mälestus. Hellitan lootust, et Euroopas leiame kodu, mis meil Ameerikas on puudunud...»

«Esimene mulje on määrava tähtsusega,» luges Longina ühest vanast kombeõpetuse raamatust.

Ta jäi mõttesse. Taastatud maja viienda korruse aknast võis näha kaugele üle vinguvinese talvise Berliini.

«Kas Manola on ärkvel?» astus Luigi naise juurde.

«Laps magab, aga mulle on jäänud mulje, et meid vihatakse Saksamaal — see teeb elu raskeks...»

«Miks meid siis sinu arvates vihatakse?» küsis Nardini naeratades.

«Ei tea. Meie pole teinud neile ei head ega halba!» vastas Longina ja jäi küsivalt Nardini otsa vaatama.

«Meie oleme ameeriklased. Meid aetakse siit koju, aga kas me lahkume? Ronime aina edasi, kõrgemale, kaugemale...»

«Seda ei sallita!» sosistas Longina tõsinedes.

Toetudes üksteise najale, tundsid mõlemad õnne, mida varjutas mõte Ameerikale. Nende nõutult otsivad pilgud jäid peatuma tumeda raamiga pildil, mis kujutas inimest tormis ja päikeses — all Goethe tuntud sõnad:

«Des Lebens ungetrübte Freude
ward keinem sterblichen zuteil...»

«Berliin on ikka veel varemete linn,» ütles Nardini. «Armetult elavad sakslased...»

«Aga ameeriklased?»

«Siia ongi koer maetud, selles peitub salajane võti vahekordade mõistmiseks!...»

«Kuidas sul täna tööl läks?» juhtis Longina jutu kodustele küsimustele.

«Läks nagu ta läks,» lõi Nardini naljatavalt käega. «Ametisaladus!» võttis ta laualt värske «New York Herald Tribune'i». Ta tähelepanu köitis kirjutis «Pärijad».

«Kuula, kallis, loen sulle ette!»

«New Yorgis valmis luksuslik maja koerale «Tobi», kellele ta perenaine pärandas 75 miljonit dollarit. Pärija rahalisi asju ajavad kuus advokaati. Koera elu on Los Angeleses kindlustatud kümne tuhande dollari eest, tema eest hoolitsemisel on kästud raha mitte säästa...»

Cikasodi linnas on pärandatud kakskümmend seitse hektarit aiamaad ja kolm tuhat dollarit — eeslile...»

«Osa ajalehte on siin,» katkestas teda Longina. «Luba, loen ka ühe sõnumikese...»

«Eile õhtul leiti töölisnaine Weintraub oma seitsme lapsega nälga surnult...»

Mahedalt hakkas helisema signaalkell.

«Roma tuli!» tõttas Longina ust avama. Mugavuse mõttes kutsusid ameeriklased saklasest-autojuhti Werner Röpket lühidalt Romaks...

«Teie käsul punkt kolm!» kandis Roma peale tervitus-sõnade lausumist Nardinile ette.

Roma oli Nardinile algusest peale meeldinud oma vaba käitumisega, milles puudus roomamine ja meeldimispuue. Suhtlemisel ameeriklastega oli ta erandiks kamraadide hulgas, kes kummardusega algasid, jawohl'iga lõpetasid. Tõsidus laial valgel suurte siniste silmadega näol ja bensiinilehk riietel saatsid heleblondi väheldast kasvu autojuhti kõikjal. Ta jäi käsku oodates ukse kõrvale seisma. Autojuht vaatas alati terasel pilgul, nagu oleks keegi just-just praegu viskunud ta kihutava auto ette. Pisut ettepoole hoiduvate käte tõntsid sõrmed püüdsid nagu kedagi haarata... Nardini pidas seda pidevast roolimisest põhjustatud elukutseveaks. Suhteliselt meeldiv inimene muutus talle aga talumatuks naermisel. Röpke naeratuses oli midagi haiget-tegevast valulist, kurba. Aastad polnud seda meest hellitanud. Sõjatormid ja eluraskused olid ta näojoontele vajutanud oma moonutava jälje.

Idaosakonna materjalid oli Nardini koju kaasa toonud. Ta ei vajanud täna enam autojuhti, kuid ta oli harjunud meelega kasutama Roma nõrkust edvistada vene keele oskusega.

«Roma, istuge, palun, ja rääkige mulle, kus teie vene keelt õppisite. Kas Moskvas?»

«Ka Moskvas olin!» vastas Roma impulssiivse uhkusega.

«Millal?»

«1944. aasta suvel — Bobruiski katlast otse Mosk-

vasse paraadile. Taheti tuupi teha. Ratsamiilitsad kait-
sesid kolonni rahva viha eest... Sõjavangide laagris
õppisin. Töötasin vabriku mehaanikatehhis venelastega
koos...»

«Kuidas süüa anti?»

«Rahuldavalt!» tõmbas Roma põuetaskust väikese
pruunikaanelise märkmiku. «Mul on siin kõik täpselt
üles kirjutatud... Leiba sain kuussada grammi, töö-
normi ületamisel aga terve kilo päevas...»

«Rohkem kui saab ameerika sõdur!» imestas Nardini.

«... ja rohkem kui sai saksa sõdur!» täiendas Roma
märkmikku lehitsedes.

«Mis sinna veel on kirjutatud?» kasvas Nardini uudis-
himu.

«Siin on kõik!»

«Kuidas «kõik?»»

«Terve mu elu! Lugege...»

Ahnelt libises Nardini tõttav pilk ühelt realt teisele.
Roma jälgis teda pingutatud tähelepanuga, valmis kohe
seletusi andma.

«See on ju suur perekonnakroonika,» tähendas Nar-
dini, lugedes, et Werner Röpkel, sündinud 31. jaanuaril
1924, oli kaks venda — Gerhard ja Günther.

Peene gooti kirjaga oli Werner Röpke täitnud tasku-
raamatu leheküljed.

«...Ema oli väga töökas ja hoolas perenaine...
1935. aastal jättis isa perekonna maha ja asus elama
ühe liiderliku baaridaami juurde. Enne kodust lahkumist
peksis ta ema veriseks...»

1938. aasta septembris seisime, lapsed, kolmekesi
tunnistajana kohtulaua ees — vanemaid ei lahutatud...
Astusin õpilasena tööle masinaehitustehasesse Chem-
nitzi... 1940. kevadel võeti Gerhard lennukooli — õpib
jahilenduriks. 1941. septembris andsin meistrieksami.
Gerhard on kihlatud radisti Christel Steviniga — nääri-
päeval on pulmad...»

Sisemise erutusega pööras Nardini uue lehekülje.
Ristimärkide vahele oli paigutatud kuupäev «7. oktoo-
ber», siis oli hukkunud Gerhard. «Ühe lennuõpilase süü
läbi tekkis Hermsdorfi kohal kokkupõrge... Christel

veetis jõulud meil — kurvad jõulud! Minu viimased jõulud «Suurel Saksamaal».

Lahkumisel saatsid mind ema ja Margot Hohensteini. Margot, minu pruut ja päike...»

Nardini kergitas pead.

«Palun vabandust, aga kus on Margot nüüd, kui küsida tohin...»

Jäik naeratus kiskus Roma huuled kitsaks nagu neelaks ta pipart.

«Ma ei tea...»

*

Õhtul läheb autojuht Röpke nõukogude tsooni, Landsbergeri alleele, kus töötab liha- ja vorstikaupluse juhatajana ta laagrisõber Alois Waldis. Ameerika autode prožektorite külmad valgusevihud libisevad kiirelt üle inimeste, varemete. Uulitsanurkadel kontrollivad liiklajaid ameerika välipolitsei patrullid.

Need igapäevased, ammunähtud pildid tekitasid Röpkes alati värsket valu. Miks käivad tüdrukud ikka veel klik-klak puukingades? Miks hoitakse saksa töötavat rahvast näljanormidel?

Röpkel pole perekonda, kuid elu säilitamiseks peab ta hangeldama toitainetega... See on risk! Vägevate rahvavaenuliku poliitika pärast vii paljupargitud nahk jälle turule — nii kannatab sakslane... Astu ja mõtle: «Õnnestub — ei õnnestu?» Ja igakord, kui jõuti ühest tsoonist teise, hakkas mõistus noomima rumalat pekslevat südant... «Seekord õnnestus, va arg süda, õnnestus!»

Nõukogude tsoonis möödus Röpke reast valgustatud magasinidest. Ta läks ühe äri kontoriruumi. Valges kitlis punasenäoline elurõõmus Waldis lõpetas parajasti päevaaruande koostamist.

«Kuidas sina siia said?» imestas Waldis.

«Öösel on kõik kassid hallid!» vastas Röpke.

Waldist hõigati.

«Vabanda — ma tulen kohe!»

«Mõistan.»

Röpke vaatas ringi.

«Sõltumatu demokraatliku Saksamaa eest!» kaunistas kontori seina uus loosung.

Röpke istus oodates. Ruum oli hubaselt soe. Ta hakkas lugema lauallebavat Saksa ühtsuspartei läkitust.

Waldis tuli tagasi.

«Röpke areneb, poliitika hakkab huvitama?» võttis ta lõbusalt sõbra kõrval istet. «Ma kahetsen väga, et sa Nõukogude Liidus sõjavangide laagris ei ühinenud antifaašistidega, nagu mina tegin. Saksamaal on meid nüüd vaja rohkem kui kunagi enne...»

«Jah,» muigas Röpke. «Saksamaa on alati rikas olnud fassaadimaalritest...»

«Mis see pilge tähendab?» muutus Waldis näost tumepunaseks. «Kas oled läänetsoonis amerikaniseerunud?... Ajad jänkide poliitikat?...»

«Tagurlikus poliitikas ära mind süüdistal!» ägenes ka Röpke. «Mäletad, kuidas natsiparteist sai eemale hoitud otsekui raipehaisust?...»

«Tean,» rahunes Waldis, «siis sa rääkisid mulle, et mida nimekam nats, seda suurem siga...»

«Justament! Kas ma valetasin? Nagu Leningradi ründamise päevil... iga kapralinolk sundis sind, kraakus Suur-Saksamaast ja lõppvõidust. Aga kui Nõukogude Armee sõdurid nad vangid võtsid, siis jätkus neil koortel autust valetada: «Ah, meie oleme vanad antifaašistid! Tere, seltsimehed!...» Kas polnud nõnda? Selliste antifaašistide kõrvale ma vangilaagris ei läinud. Ei võinud minna... Üheks toredaks näiteks on «antifaašist» Hans Hois. Siis toimetas ta laagri klubis seinalehte, juhatas poliitringi, aga mis teeb ta nüüd? Kas sa kuulad «Ameerika Häält»? Meie armas Hois valetab seal nii, et lõuad vahust kobrutavad. Omal ajal esitas laagrikomandandile minu peale valekaebuse, nagu varjaksin ma kuuluvust natsiparteisse... Kutsuti ülekuulamisele. Mulle tundus, et venelased minu seletusi uskusid, kuid siiski Hois käis kui munas kana laagris ringi, vahtis mind kõõrdi ja näris, kus sai, ähvardas Sibiriga!»

«Paratamatus,» tundis Waldis end vastu seina surutuna. «Üksikutega...»

«Üksikud? Bonnist Hamburgini marsivad pataljonid — kas need on üksikud? Saksamaad ja saksa rahvast pole ajaloos varem nii odavalt müüdnud kui praegu... Saksa autojuhid veavad nõukogude sektorist ameerika ohvitseride armukestele kõike, mida need nõuavad — hõberebasest hapukurgini... Läänes roomatakse madalalt, kummardatakse sügavalt ja reedetakse alatult...»

«Aga mis sa, Werner, ise teed? Kas teenid ameeriklasi või Saksamaad?»

«Olen kõigist kõrini täis — ameeriklastest ja Saksamaast!»

«See on sinu isiklik arvamus?»

«Mispärast isiklik! Ameerika ja Saksamaa on maailma rahvad õnnetusse viinud. Maailm kirub neid, maailm vihkab neid, neid neetakse kõigis keeltes...»

«Tähendab, et lunastus on hävingus! Saksamaa ja Ameerika mädanegu planeedi pinnalt välja...»

«Kõik, mis seisab, on väärt, et hukkuda!» naeratas Röpke võikalt.

Tekkinud rasket pausi kasutas Waldis sõbra hoolikamaks silmitsemiseks. Röpke näol võidutses parastav ilme, nagu jälgiks ta kuristikku tõugatud verivaenlast.

«Täna ma petsin ameeriklast, kes küsis midagi Margotist,» pahvatas Röpke südame pealt välja. «Sakslaste hinges pole neil vaja tuhnida...»

«Õige!» naeris Waldis kergendatult.

«Juua tahaks...»

«Kohe!» laskus Waldis laua alla kükakile ja kohmitses taarakasti kallal.

«Müncheni must!» lükkas Röpke pakutud klaasi kõrvale. «Oleme siin kahekesi — klaasi pole vaja!»

Joonud ahnelt tugeva sõõmu, jätkas Röpke käega pudelikaelale rõhudes.

«Ma löön Margoti maha! Truuduseta naine... Saatis mu pisaraid valades idarindele ja langes ise parteituusa kaissu. Nüüd liperdab ameeriklastega. Koos temaga lootsin oma elu üles ehitada!... Jaa, sõber — lõhenenud ei ole üksnes Saksamaa, vaid ka sakslaste eraelu. Ameeriklasi valgub üha juurde, kõik nõuavad, käsutavad. Aga tüdrukud vajavad sukki, kulmuvärvi, süüa...»

Jänkid on sakslanna muutnud elavaks vanakraami kaubaputkaks...»

Röpke silmad läikisid ebaharilikult. Ta tühjendas pudeli nagu põleva südame kustutamiseks.

«Miski matab rinda, rõhuvad kurvad mõtted, segatud tunded...»

«Naised oskavad piinata!» poetas Waldis omapoolse märkuse.

«Sa said minust valesti aru... Mehe elus on hetki, mis ta tundeid rohkem liigutavad kui lähedane naine. Sõidul idarindele peatus meie ešelon haruteel Bobruiski ees. Meie kõrval veeres haavatuterong. Ühes punaseristi-vagunis mängiti viiulit. Pimedas, täistuubitud, haisvas loomavaguni nurgas virtuooslikku viiulimängu kuulates meenusid mulle kodu, armastus, aga ka sõjaviletsused, ja nutt kippus kurku... Või hiljem vangilaagris nääri-õhtul, kui väljas tuiskas ja valendavaist lumehangedest piiratud klubis isetegevuslased laulsid:

«... Toas halja kuuse raage lõhn
on hõljumas vaikselt ja pikka.
Me laste silmis on hele leek,
ja jäägu see särama ikka...»

Röpkele näis, et ka Waldis kunagi üleelatust taaskordselt heldis. See rõõmustas teda. Waldis omakorda vaatas sõbrale sügavalt silma.

«Unusta Margot! Loomu uue Saksamaa, uue elu...»

Mornina lükkas Röpke tühja õllepudeli eemale.

«Ühestki katsejänesest ei ole elulooma saanud. Aga Lääne-Saksamaa on ju okupatsioonivõimude katsejänes!...»

«Ära noruta! On olemas demokraatlik Saksamaa ja sõbralik Nõukogude Liit!...»

«Nõukogude Venemaa ja Saksamaa on kaks riiki — kaks erinevat saatust!» ütles Röpke. «Kommunistid on viinud nõukogude rahvad õitsengule, aga saksa mõisnikud ja monopolihärrad on juhtinud Saksamaa kuristikku...»

«Ja nüüd ei tahetagi teotatud Saksamaad lubada riigina tõusta,» oli Waldis nõus. «Ikestatud metsalisena peab ta rahvad vedama kolmandasse maailmasõtta!...»

Röpke sirvis Berliini ajakirja «Ulenspiegeli» lehti. Saksa ajalugu üheksas pildis ajas ta näo naerule.

«Alguses tegi Mihkel ühe keisri ja ühe riigi,» luges ta valjusti. «Siis ühe suure sõja ja sellejärel väga väikese revolutsiooni... Siis tegi Mihkel ühe «liikumise» ja tuhandeaastase riigi ning veel suurema, verisema sõja, mis viis Saksamaa põhja. Toibudes viidi läbi väike «puhastus», ja nüüd viimaks on saanud aeg unemütisist vabanemiseks...»

«Ajalugu peksma usin, aga õppima on Mihkel kasin!» naeratas ka Waldis.

«Sulgesime magasin!» teatas äriteenija ja andis Röpkele üle vahepeal tellitud pakikese.

«Aitäh! Ka meie lahkume!» tõusid mehed.

Hilise öötunni tõttu olid uulitsad tühjad. Hämarale Berliinile langes tihedat, vattvalget lund.

7.

«Poliitiline olukord Saksamaal on selline...» oli Fred Patterson alustanud oma salajast ettekannet Straategilise Teenistuse Valitsusele.

«Poliitiline olukord Saksamaal tuleb kujundada X-plaani kohaselt!» vastati New Yorgist.

«X-operatsiooni autorid nõuavad «otsustava» tegevuse meetodil terroristlike jõukude moodustamist «Ameerika juhtimisel» ja põrandaaluste organisatsioonide finantseerimist Venemaa satelliitriikides...»

Patterson luges neid ridu, suutmata vaigistada erust. Tähed tantsisid. On alles äri! Mis kaaluvad sellega võrreldes isa nisumäed Saratogas. Kas taadil polnud siiski õigus? «Looda poliitikale, poliitika on äride äri!...»

«Mister Patterson!» raporteeris korrapidaja ohvitser, «mister Dick Gersfeldist soovib teiega rääkida...»

«Palun, kohel!»

«Temaga on minul rääkimist,» lehitses Patterson märkmikku, kui oli üksi jäänud. «Sellest, sellest ja tollest...»

Pattersoni üllatas Dicki päevitusest pronksjas näojume.

«Juba pruun!» raputas ta Dicki kätt.

«Elame ju Saksamaal — kuulsal pruunil Saksamaal!»

«Õige diversantide kooli direktori vastus,» muheles Patterson. «Ameerika värvib Saksamaa teistkordselt pruuniks.»

«Ameerikaliku tempoga!» ütles Dick rahuloleva inimese heakskiitval toonil. Mõlema mälus vilksatas pilte päevasündmusist... «Atlandi bloki nõukogu istungjärgul Lissabonis tunnistati Lääne-Saksamaa Lääne-Euroopa riikide liitlaseks... Saksamaa suurimaile tööstureile anti tagasi nende vabrikud. Nüüd sõidab Atlandi bloki relvastatud jõudude kindral Ridgeway, saadetud Adenaueri välisministrist Halsteinist ja Hitleri kindralitest Speidelist ning Heusingerist Saksamaal ringi...»

«Saksamaa rasketööstus ongi muudetud Atlandi bloki tööstuslikuks baasiks!» kinnitas Patterson.

«Churchill hilines,» lisas Dick itsitades, «tema kavatses Inglismaa muuta Lääne-Euroopa arsenaliks...»

«Koer leppigu kontidega,» oli Patterson resoluutne. «Meie monopolide piirkonda ei tohi keegi oma nina toppida.»

«Muidugi mõista!» noogutas Dick heakskiitvalt peaga.

Kõle aprillituul pani elektrijuhtmed väljas tinisevalt nutma. Tundus, nagu oigaks terve maja.

«Kevade ei tule tormita,» pakkus Patterson külalisele sigaretti. «Kuidas elate?»

«Laiendan ettevõtet X-operatsiooni plaani nõudel. Nüüd töötavad vene, poola, ukraina ja balti sektsioonid. Tegevus intensiivistub...»

«Inimmaterjali jätkub?» huvitus Patterson. «Ma mõtlen, et sõda invaliidistas paljusid paremais eluaastais mehi...»

«Naisi ja sõdureid on kõrgetele aukraadikandjatele alati jätkunud, maailma algusest peale. Elu läheb edasi endist soodu...!»

... Uusi sõdureid sigitab invaliid
ja paguneid rahvaste püha liit...»

Mõlemad puhkesid naerma.

«Riivatu laul, aga õige. Kus seda lauldi?» küsis Patterson.

«Uulitsall!»

«Ka idatsoonis peab uulits hakkama tantsima meie taktikepi kohaselt,» ütles Patterson tasa, enesekindlalt...

«Mis siis õieti tulemas on?» küsis Dick teatud rahu-
tusega.

«Mõistlik mõistab isegi...»

«Grandiosne!» lõi Dick käed kokku.

*

«Idabürood», mis kujutas endast laiahaardelist, rangelt tsentraliseeritud illegaalset organisatsiooni põrandaaluseks tegevuseks Nõukogude okupatsioonitsoonis, juhtisid ametlikult sotsiaaldemokraadid. Idabüroost läksid Wall Streeti kombitsad laiali üle demokraatliku Saksamaa.

Nardini liikus sündmuste tulipunktis — eks töötanud ta ju tõlgetebüroos. Ajapikka harjus ta kuulama ja nägema senimõistmatuid asju. Fotod kommunistide «hirmutegudest», mis ajakirjandusele lanseeriti, valmistati Idabüroo laboratooriumides. Kommunistide «kurjuse» all kannatajate kirjad sepitseti Idabüroo loendamatus kabinetides. Idabüroosse asus ameeriklaste mässunõu peastaap.

«Pean vajalikuks, et teie materjalide tõlkimise kõrval tutvuksite ka nende avalduste kirjutajatega,» nõudis šeff, oberst Klinger Nardinilt. «Mehaaniline tõlkimine tuleb asendada loova tõlkimisega, kusjuures tõlk on kohustatud juhendama seda, keda ta tõlgib.»

«Kogemustega šeff!» mõtles Nardini ja noogutas mõistvalt peaga.

Aetud mingist salamurest, astus ta tavalisest kiiremini oma väikesesse kabinetti. Nardini tundis, kuidas Valge Maja poliitika muutumata hoolimatusega ta õlgu surus — oli see siis Koreas, Ameerikas või Berliinis... Isegi koduseks muutunud tööruum näis täna vastumeelsena. Nardini avas õhuakna — tuba täitus kevadise

roheluse hõngudest. Iga minut võidi tuua uut tõlkematerjali. Täni oli Nardini tõlgitud tööd võimalikult ruttu tagasi saatnud, aga nüüd on sellel lõpp. Tuleb lasta välja kutsuda asjaosalisi. Peab neid üle kuulama, pinnima, sõnu suhu panema, sepitsema peremeestele vale varal mahlakaid, värvikaid ettekandeid.

«... Koit puistab kuldse valguse
mu vangikambrisse —
ja teatab päeva algusest
nii kurvalt minule...»

seisab eile õhtul tõlgitud vangi kiri Nardini ees laual.
See oleks nagu minust kirjutatud...

«Oh, kuldne koit, küll rõõmu tood
sa miljonitele —
kuid mulle ainult kurbust lood
ja valu hingesse...»

Nardini kabineti seinal oli kõrvuti kaks plakati. Üks neist kujutas Saksamaa kaarti, kus linnad olid märgitud suuruselt erinevate sõõridega. Must sektor sõõris näitas protsentides sõjapurustuste ulatust. Must domineeris. Würzburgis, Koblenzis, Kasselis oli kõigest viis kuni seitse protsenti majadest püsima jäänud. Üle viiekümne protsendi Berliinist, Hamburgist ja kolmveerand Nürnbergist oli maapealt pühitud. Nardini mõttelend viis ta hävitatud kodude, varemte maailma. Norutunne temas aina süvenes.

Teine plakat peegeldas meeste nappust sõjajärgsel perioodil. Iga kümne meeskodaniku kohta tuli selle piltliku tabeli järgi eri tsoonides kaksteist ja pool kuni neliteist naist. Täpsemalt — Berliinis neliteist, prantsuse okupatsioonitsoonis kaksteist ja pool naist.

Tuhande mehe kohta on niisiis juba nelisada naist rohkem, kümne tuhande kohta — neli tuhat! Nendele tuhandetele, kümnetele tuhandetele, «üleliigsetele» naistele ei tõuse enam see päikene, mis sõjas on looja läinud...

Hõljuvast astumisest ja õrnast koputusest tundis

Nardini ära oma šefi sekretäri Olgita Reikteri. Teadusi polnud Olgita õppinud, aga meeldida ja mehi võluda ta oskas. Ta kandis iga päev erinevat riietust, kuid kleidid olid alati puusade kohalt pakatuseni pingul. Kasvanud saksa sõjaväelase perekonnas, armastas ta alluvaid käsutada, täitis aga sõnakuulelikult kõiki ülaltpoolt tulevaid korraldusi. Ta heleblondid juuksed rippusid suurte keerdudena kahelt poolt lauku alla, meenutades Nardinile teatavat tõugu lõunamaist villalammast.

«Vähe tõite tööd!» nokkis Nardini.

«Naljakas,» naeratas Olgita võluvalt. «Teie tahate alati nii palju... Hukas olete, mehed! Muide, nägin eile üht meesteotsimise kuulutust Flutstrassel. Sedel oli kirjutatud trükitähtedes. Lugesin huviga. «Otsitakse kohtu poolt karistamata ja ilma kindla elukohata mehi, kel on kogemusi spekuleerimises. Kutselisi kurjategijaid ei soovita. Eelistatakse andekaid algajaid!» Naljakas, eks?» laiutas Olgita oma hästiravitud käsi.

«Tahtsin end kord kohtus katki naerda,» esitas Nardini vastutasuks omapoolse uudise.

«Miks ei tegele teie ausa elukutsega?» küsis kohtunik ühelt spekulandilt.

«Mul on kaksteistkümme kana, tegelen nende söömisega.»

«Sellega ei suuda teie ometi perekonda toita!» väitis kohtunik.

«Loomulik!» vastas kaebelune. «Nädalas munevad kanad hea söötmise korral viisteistkümme muna. Viis muna sööb mu perekond. Ülejäänud munad müüme ameeriklastele kahe paki sigarettide eest. Ühe paki suitsetan mina, teise aga müüme ära saja margaga. See teeb kuus nelisada marka, nii et tuleme ausalt välja...»

«Tore, et ausalt,» kuivatab Olgita oma naerust märgi silmi. «Jube huumor... Kogemuste ja elamuste-rikkuse poolest seisab meie šeff oberst Klinger esikohal maailmas. Ta käsutab surmaotsuste täidesaatjaid, timukaid, ja on mulle rääkinud palju naljakaid lugusid.»

«Kas jutustaksite mõne?» küsis Nardini.

Ja Olgita rääkis...

«Mida soovite õhtusöögiks?» küsis vangla direktor surmamõistetult. «Teie tohite süüa ja juua, mis tahate...»

«Kahju!» vastas surmamõistetu, «väga kahju... Oleksite seda minult kolm kuud varem küsinud, oleks röövmõrv olemata...»

Nardini oli kuulates mõttesse jäänud.

Edevalt koketeerides taganes Olgita kabinetist välja.

8.

1953. aasta mai oli Werner Röpkele mõistatuste kuuks. Autojuhina pidevalt teedel liikudes nägi ta vahel inimesi, kes põgenesid Nõukogude okupatsioonitsoonist. Röpke arvates ei võinud Saksamaal midagi hullemat olla Ameerika tsoonist. Kui ta rooli taga istus või kaupluses järjekorras ootas, piinas teda pidevalt valus mõte — mis on idas lahti?...

«Marksismi pankrott!» rääkisid ühed. Neid tundis Röpke endisest ajast ja teadis, et teisiti nad poleks võinudki rääkida. Maade ja majade omanikud kardavad sotsialismi. Selles nägi Röpke marksismi tugevust, et seda kardeti. Mõningaid poliitilisi mõrvareid, kes paljastusehirmust aetuna hiilisid minema Nõukogude tsoonist, tundis Röpke isiklikult. Ajakirjandusel polnud tema silmis autoriteeti — kõik, mis Ameerika väljaandeis kirjutati Nõukogude Liidust või kommunismist, pani teda ainult muigama.

«Ma olin ise seal!» ütles Röpke julgelt, kui pidas seda tarvilikuks, lisades korrektselt, «Nõukogude Liidus...»

Kui ta võidupühal, 9. mail Friedenaust Lichterfeldi sõitis, nägi ta teel Ahrensburgi kalmistu aednikku Wimmerit abikaasaga.

Röpke peatus äkkpidurdusega nende kõrval.

«Kuhu teie, sugulased, lähete?»

«Näe Wernerit!» imestasid Wimmerid. «Tulime sind otsima — tead ehk meile korterit, tööd soovitada?...»

Röpke kutsus vanad inimesed autosse puhkama. Pikkamisi hakkas sobima jutt.

«Kas propaganda tõttu tulite siia, Ameerika tsooni?» päris Röpke.

«Elu ajas,» kuivatas Wimmeri naine lillalise lapiga oma märgunud silmi. «Meil hakkas viimasel ajal kõik püsti hulluks minema. Maksud aeti suureks. Tulumaksu määrati kaks korda rohkem kui lillede müügist üldse saime! Mõtle ise...»

«Aga Saksa Demokraatliku Vabariigi seadused ju kindlustavad eraviisilist maaharimist, kauplemist, tootmist. Ainult ära kurna inimesi...»

«Keda meie kurnasime?» ütles vana Wimmer pahaselt. «Endid tapsime, aga riigile maksime...»

«Teil ei tõlgendata seadust õigesti,» arvas Röpke.

«Eks seda teisedki räägi,» nõustus Wimmer. «Selgeid seadusi seletavad sopased sead... Kas Saksamaal saab sotsialismi ehitada sellega, kui meiesuguste elu kibedaks tehakse?»

«Ma arvan, ei saa,» vähendas Röpke sillal auto kiirust.

«Kõrgemalt poolt peaks pidurdutama neid uisa-päisa sotsialiseerimisi!» avaldas Wimmer kolme sõitja ühiseid mõtteid.

«Meie lootsime, et kõik läheb pisut teisiti — kiirustamata, teravusteta, sest räägiti ja räägitakse, et nõukogude rahvad tahavad elada saksa rahvaga sõprus-ses...»

«See ongi kommunistide proovitud poliitika — rahvaid lähendada!» kinnitas Röpke.

«Kuidas teie seda nii hästi teate?» küsis äkki vana Wimmer nagu kahtlustavalt.

«Oma kogemustest Nõukogude Liidus...»

Auto rappus auklikul teel. Hilinenud Röpke ruttas välikööki, et väeosast saadud talongi supi vastu vahetada.

«Varsti saame süüa,» ütles ta vanakestele. «Teadagi, sõduri supp, aga eks ta kõhtu soojenda.»

«Ärge muretsege, loodame täna venna juurde jõuda!» vaidlesid vanad viisakuse pärast vastu.

«Millega vend tegeleb?»

«Töoline kaablivabrikus!»

«Töölised elavad meil armetult,» seletas Röpke. «Ärge palju lootke!»

Blaulichti platsil, poolkuivanud vahtra all peatati auto.

«Mõneks minutiks,» vabandas Röpke ja ruttas söökla poole. Söökla õuel ja treppidel sagis poisse, kes kõik soovisid osutada teeneid saabastepuhastamises. Käte külge kinnitatud harjadega näidati, kui osavad nad on omas kunstis.

«Härrad, soovite talonge!» pakuti mitmelt poolt.

«Kust teie neid saate?» küsis Röpke, kuigi väga hästi teadis, et ohvitserid eelistavad teenustööde eest maksta söögitalongidega. Talonge võis staapides saada nii-öelda «organiseerimise korras», riigi petmise ja sõduri-supi lahjendamise arvel.

Röpke ostiski Wimmerite jaoks mõne marga eest kaks talongi. Ta eelistas toidu väljaviimist. Räpases söögi-hallis saalis alati töötuid tütarlapsi, kes noolisid sõdureid, et «teenida» lõunatalonge. Puhveti ees sõi ahnelt Röpkele tuntud kuueteistkümneaastane Maila. Tulisest supist olid tüdruku põsed punetama lõonud, ta värvitud ripsmete küljes võis näha kuivanud silmarähka. Ta oli korrastamata, pesemata.

«Maila, kuidas elad?» küsis üks kähvatunäoline ameerika sõdur, kustunud sigaret vesises suunurgas tolknemas.

«Halvasti,» lõi Maila käega, «ei saa mehele!»

«Ma võtan su ära!» istus sõdur ta kõrvale, teatud varjamatu ärevusega oodates tüdruku vabanemist.

Röpke laskis kolm portsjoni ühte kallata ja viis toidu autosse.

«Lõunataksime siinsamas?» palus ta.

Söödi mõtlikult. Järsku küsis Röpke uurivalt.

«Kas naljafasite ennist või rääkisite tõtt?»

Solvunud Wimmerid langetasid lusikad. Nende isu oli halvatud.

«Mis ajast siis meie oleme hakanud valetama?»

«Sellest ajast, kui lahkusite nõukogude tsoonist, mõtlen mina, ausalt öeldes...»

«Werner, laps!» vaatasid vana Wimmeri selged,

andestavad silmad eksinud Röpkele, nagu oleks ta tahtnud öelda:

«Tõtt räägin, ei karda tunnistada, raasuke vigu on muidugi meis, inimestes.

9.

Röpke oli Nardini koju sõidutanud ja lükkas masina garaaži. Ta oli tänaseks vaba — võis puhtad riided selga tõmmata, jalutada, kinosse minna. Ravimata reumast tingitud roidumuse sunnil kavatses ta siiski täna võimalikult vara puhkama heita. Sündmuste loogika aga surus peale hoopis vastupidist. Need kihutasid teda minema Waldise juurde Nõukogude tsooni.

Röpke oli järjekordselt pimedas ummikus, kust ta omal jõul enam välja rabelda ei osanud. Ta seisukohad Saksamaa suhtes ühtusid kõigiti kommunistide seisukohtadega. Rasked okupatsiooniaastad olid veninud talumatult pikale. Saksamaa lõhestatus eritsoonideks vajutas kõigele painava jälje. Kogu olemusega oli Röpke liitunud nendega, kes võitlesid ühtse Saksamaa eest. Tsoonid, komandantuurid, okupatsioonivõimude lärmakad väed — nendest ei näinud Röpke vabanemist enne ühtse Saksamaa loomist. Vabastav laine idast oli äratanud suuri lootusi.

Wimmerid muidugi polnud valelikud inimesed. Mõningad nähtused nõukogude tsoonis häirisid ka Röpket. Ja ta ruttas antifašist Waldise juurde, et saada selgitust.

Vana berliinlasena oskas Röpke valida sobiva tee. Temast möödus kerges suvises riietuses inimesi, kõik oli nagu harilikult viimasel ajal. Õhtuvilu kandis kuskilt kaugelgt õitelõhnu — Berliini varemtes võidutsesid umbrohud...

Kuid iga sammu saatis pealetükkiv reklaam.

«Tahate terveks jääda, kandke Poröse ülikondi!»

Röpke muigas — ta reumahaiget luustikku kattiski utiili- ja paberisegust ülikond.

«Ostke veel täna Edisoni punktroller,» reklaamis ameerika toodangut maailma naistele roosas trikoos neiu ühes pargivärvavas. «Punktroller paneb teie vere

rasvakihis tsirkuleerima, teie puusad ja sääred muutuvad iga päevaga saledamaks... Daamile, kelle saatjaks elus on meie punktroller, ei tähenda aastad midagi. Talle on kindlustatud partii ja karjäär...»

Valjuhääldajaist helises

«... Miks keegi elust midagi ei võida
ega kalmust kaugemale saa —
iial inimesel õnn ei koida,
viletsuses peab ta vaevlema...»

Süstinud kuulajaisse portsjoni pessimismi müristas diktor:

«Sõda! Sõda!...»

Mõningad jäid seisatama.

«... Kohutav sõda elu ja surma vahel on see, mida praegu laboratooriumide vaikuses prepeareeritakse ja millest sõltub inimese olemasolu... Lähem sõda toimub surmavaikuses, seda võivad häirida ainult pimedate, põlenute abitud ohked ja kisendamised... Mineviku sõjad olid kerged konfliktid kahurväe ja kindlustuste inseneride vahel. Homsed sõjad toovad kaasa etteaimamatult ägedamad võitlused, ja neid peavad vanemad prillidega härrad... Nad istuvad laboratooriumides ja puistavad üle orgude ja mägede, üle maa- ja mereväe, üle linnade, inimasulate surmaidusid, mürgimiasme, mis mitte ainult keha ei hävita, vaid ka vaimu purustavad hirmus ja kartuses, mis inimestes tekib selle tundmatu hädaohu ees. Sõjaväed muutuvad pimedate ja valgustkisendavate inimjäänuste kogudeks ega suuda ennast liigutada... Kui lennukeilt ainult kaksteistkümmend ameerika polvoritopommi Chicago või Berliini suurusele linnale heita, hävib seal igasugune elu... Raske gaas imbub maa sisse ja veetorstikesse, mürgitab kogu veel!»

Röpke hingas kergendatult, ta oli jõudnud nõukogude tsooni. Siin ei olnud märgata midagi nendest suurtest segadustest, millest iga tund pasundas «Ameerika Hää!». Loosungid, portreed — kõik olid õiged ja õigel kohal.

«Seltsimees Waldis kutsuti parteissel!» öeldi Röpkele kaupluses. «Kella kümneks lubas ta Straubingist tagasi

tulla... Kindlasti võite teda kohata Silberweideni teel...»

«Täna ja — nägemiseni!»

Aeglaselt hakkas Röpke minema piki teed, mida ta hästi tundis. Silberweidenil oli endise sõjavangi Gustav Lustigi isa plekissepatöökoda. Selle uksele oli nüüd kleebitud sedel:

«Tellimuste vastuvõtmine materjali puuduse tõttu katkestatud!»

Kuid Karl Lustig oli märganud möödalonkivat Röpket, avas akna ja hüüdis:

«Hei, kumpel, astu sisse!»

«Kas teed mulle uue välgumihkli?» naljatas Röpke.

«Pole plekifondi!» vastas Karl Lustig asjalikult. Aga kui Röpke oli juba toas, lausus endine laagrikaaslane mürgiselt. «Väikeettevõtjad suretatakse välja, ei anta materjali!...»

Aitas ainsast pilgust kinnituseks, et Lustigite perekond elas kehvemini kui aastapäevad tagasi.

«Kurnajad peavad kannatama!» tahtis Röpke nalja visata, aga see tuli õelalt välja. «Mitte juuksur Hoffmani, poödnik Meieri ega plekissepp Lustigi süü tõttu ei tekkinud sõda, ei tekkinud okupatsioonivajadust. Lustigitest, Meieritest ja väikemaapidajatest aga koosneb pool Saksamaa elanikkonda. Ja kui neil halvasti läheb, siis ei kiideta selle eest poliitikuid ega valitsejaid...»

«Mis te, poisid, nüüd puudutate poliitikat!» hakkas vana Gustav tõrelema. «Poliitika peksab ise, keda tarvis peksta — peksis keisreid, peksis diktaatoreid ehk peksab ka uusi võimu kuritarvitajaid...»

«Lõpetame selle jutu!» otsustas Röpke. «Iga kingsepp leppigu oma liistudega...»

«Kuidas sul ameeriklaste juures läheb?» huvitus Gustav.

«Päevast päeva, vaestviisi — kurnavam kui vangilaagris. Remilitariseerijate nisu on lakkama lõõnud. Vanad võimumehed, vabrikandid on kõik kohtadele seatud...»

«Vangilaagris olime lootuste poolest kõige rikka-

mad — elasime mõtetega uuel, demokraatlikul Saksa-
maall!» meenutas Karl Lustig.

Röpke vangutas pead.

«Sõitsime siia, kuristikku tõugatud Saksamaale, hõisates ja lauldes. Arvasime, oh kui naiivselt, et okupatsioon on ainult nädalate küsimus. Aga spekulatsioon Saksamaaga muutub aina kägistavamaks, lääneriikide okupatsioonikõnts meie purustatud kodude varemeil aina paksemaks...»

«Nõukogude Liit loobus suuremeelselt reparatsioonidest. Sellist kingitust meie rahvale poleks julgenud keegi loota,» märkis Gustav. «Huvitav on oodata, mis teevad nüüd teised riigid...»

«Teadagi, mis tehakse,» naeratas Röpke. «Kindlasti korraldavad nad mingi konverentsi Lääne-Saksamaa rasketööstuse tulude jagamiseks... Üle aasta pleegivad Nõukogude Liidu poolt esitatud rahulepingu alused Saksamaaga. Ometi pole kolme suurriigi valitsused seni ajani teatanud oma suhtumist nendesse ettepanekutesse ega näidanud oma rahulepingu projekti. See näitab, et Saksamaa jääb edaspidigi spekulereerimisobjektiks...»

«Valge Maja käes!» ütles Karl Lustig elavalt vahele.

«Nii räägib rahvas,» möönis Röpke. «Teinekord vestleme kõigest pikemalt, aga täna lubage mul lahkuda — ruttan Straubingi!»

Röpke tõeliseks tõttamise põhjuseks oli Waldis. Mine parteilast tea, kuhu kiirustab ja millal teda saab jälle näha...

Ta surus Gustav Lustigi pahklikku kätt ja väljus. Juhus tahtis, et Waldis just sel hetkel nähtavale ilmus. Ta sammus sirgelt, ilmse rutuga, ega märganudki Röpket.

«Heameel teeb silmad pimedaks?» küsis Röpke.

Waldis jäi järsult seisma.

«Heameel!» kordas ta kurvalt ja silmitses hämarusse uppuvat Berliini. «Meeleheaks pole põhjust...»

Viivu läksid mehed vaikides.

«Sa oled täna tõsine?» alusas Röpke.

«Meiega ei naljatata, sõber!» vastas Waldis eba-

määraselt. «Võib-olla lüüakse mind täna-homme maha...»

«Mis siis juhtus?»

«Kodus räägime, veel kümme minutit kiiret käiku!» Seal oligi maja, kus Waldis elas. Üsna lähedal loivas nurga taha pikk mehekogu. Waldis pigistas Röpket käerandmest.

«Kas nägid?»

«Kes see oli?»

«Valge Maja vaim!»

Mehed pöördusid vasakule. Nad läksid Waldise parteiseltsimehe Geibi korterisse.

«Ta peseb — tuleb varsti,» palus perenaine oodata.

«Karu, nagu alati!» naeratas Röpke, tuletades meelde, kuidas Petšatkinno sõjavangide laagris Geib üksinda laagriköögile iga päev kümme kuupmeetrit puid saagis-lõhkus.

«Tööks sündinud!» armastas Geib naerul sui vastata.

Nad istusid.

«Ma värisen veelgi vihast!» vandus Waldis.

«Mis sinuga on juhtunud!» tõsines Geib, «räägi...»

«Ei midagi erilist!» vaatas Waldis kord Röpkele, kord Geibile näkku. «Linna kaubandusosakonnaga olen nugade peal. Küsid kauplusest heliplaate nõukogude muusikast, pakutakse sulle ainult laulu Beriast ingliskeelse kuldkirjaga «Made in Soviet Union»... Nõutud kaupu õigel ajal ei anta, siis aga veetakse meelevaldselt, vilistades minu protestidele, kaubamäed kokku. Ladud ei mahuta, kallid kaup rikneb... Mina jooksen jälle parteikomiteesse... Nüüd on täies teravuses tõstetud üles küsimus minu parteilisusest. Ähvardatakse parteist välja heita — kui intrigaani... Partei linnakomitee volinik laskis mu täna välja kutsuda... Lähen. Ootan, ootan kaua. Teadagi, ka teised vajavad sauna! Viimaks kutsutakse sisse. Ja näen, punase riidega kaetud laua aga istub vana orikas hõredates, tugevates harjastes. Kaelajatkul veretab lai arm, mille kommunist Bruno Hausladen 1939. aasta suvel talle Wildau kontsentratsioonilaagris labidaga virutas. Lööja, poliitiline vang, poodi samal päeval. Ja laagri koman-

dant Kienberg laskis mind peksta meelemõistuse kaotuse-
seni. Vaatasin nüüd kõrgel aujärjel istuvat Kien-
bergi — muuks polnud ma, ausalt öeldes, võimeline.
Ma olin kui külm, äsjakäivitatud mootor — kõik minus
põles mühisedes, aga jõudu ei olnud.»

««Seltsimees Waldis, teie vastu on raskeid kaebusi
tõstetud. Teie käitumine ei vasta kommunistlikule eeti-
kale...» algas ta. Kuid mina tõusin kui vedrust püsti.

«Kes poos kommunist Bruno Hausladeni? Kes laskis
poliitilisi vange Hitleri kontsentratsioonilaagris Wil-
daus surnuks peksta? See olite teie, Kienberg, keda
vangid ogaraks orikaks kutsusid...» ja samas valasin
talle tooliga lagipähe — tool purunes. Teine tool kisti
mu käest ära. Ähvardati vangistada partei funktsio-
nääri elu kallale kippumise pärast. Parteidokumen-
did võeti minult ära... Olen, lühidalt öeldes —
läbi...»

Seltsimehed vaatasid kaua sõnatult üksteisele otsa.

«Niidid on hakanud hargnema,» algas Geib esime-
sena. «Neil päevil vangistati rida rahanduseliini töötä-
jaid, kes diversiooni eesmärgil, amide juhtnõõride järgi
moonutasid maksuseaduste rakendamist, nii et ausal
käsitöölisel pidi hing kinni jääma...»

Röpkele meenusid põgenikud, abielupaar Wimmerid,
«Ameerika Hääle» ohjeldamatu kampaania Nõukogude
tsooni vastu.

«Valge Maja mängib ohtlikku mängu,» ütles ta veen-
dunult. «Ta otsib ja nuumab mõrvareid meie hulgast,
aga

... Süül on omatehtud tiivad,
mis ta valge ette viivad...»

«Nii ongi tegelikult,» kinnitas Geib. «Võõras käsi
käkerdab meie elu, seda näevad kõik maailmas. Ini-
mene on sageli inimesele kõige hirksamaks piitsaks,
aga Valge Maja vitsast pole rahvale valusamat nuht-
lust...»

«Meie peame kõigest informeerima parteid!» tegi
Röpke ettepaneku.

«Kõlaks nagu kaugel Petsatkinos!» tähendas Geib.

«Nii rääkis alati laagri tõlk, Nõukogude armee sõdur Ernst Merkel!» tuletati ühist tuttavat tänuga meelde.

«Sina, Röpke, kaklesid kord tema pärast fašistidega. Oli ju nii?»

«Paremat kommunisti kui Merkel pole ma näinud!» kinnitas Röpke. «Fašistid kavatsesid Merkeli palgi-parvetamisel uputada. Hea, et suutsin veel viimasel minutil hädaohust informeerida laagrikomandanti Nikitini.»

Meeste kõned kandusid märkamatuult kunagisse Petšatkinõ sõjavangide laagrisse Suhhona kaldal.

«Esimese kirja kodustelt ja foto tütrest tõi mulle Merkel tollel tuisusel nääriööl — milline rõõm...» sõnas Geib soojalt.

«Petšatkinõ oli pealaagrist kaheksa kilomeetrit kaugel,» alustas Waldis. «Kuid alati tulid kirjad ja sõjavangidele saadetud pakikesed kohale täpselt. Väljas möllas eht siberi torm. Õhtul tuli tõlk Merkel klubisse ja küsis abiks kaht antifašisti pealaagrist arstimite toomiseks. Mina läksin. «Teate ka uudist,» räägib Merkel teel. «Värske post sõjavangidele on kohale jõudnud. Teeme rahvale heameelt — nääriõhtul inimene ikka nagu ootab midagi... Paljudele tuleb ainult uus aasta, ja ka see teeb meele rõõmsaks, sest lootuste kohaselt peab uus aasta alati parem olema vanast aastast...» Läheme edasi piki Suhhona jääd. Meil on jalas soojad vildid. Jäätunud puud jõekaldal pragisevad tormipuhanguis. Puhuti sunnib tugev tuisk meid seisatama, et jala ette näha. Jääs mustavad allikalised, külmutata kohad... «Surm varitseb igal sammul!» kohkus üks meist. «Kes midagi ei julge, see ei tohi ka midagi loota!» tegi Merkel kartlikule märkuse. «Kommunisti mõtted on alati eespool, tulevikus, olgugi ähvardav surm pea kohal...»

Waldis jäi hetkeks mõttesse ja jätkas:

«Pakid olid rasked. Kippusime Merkelist maha jääma. Ta naljatas kogu tee, see kergendas vaeva. Petšatkinõ sõjavangilaagris ei maganud keegi sel ööl. «Keeks Magdeburgist, kirjad, pakid on kohale jõudnud!» kandusid uudised barakist barakki iga sõjavangini. Kaua istus Merkel meie keskel. Sina, Geib-Koljat,

käisid ringi naise kirjaga, peos tütre pilt — ja silmad olid märjad, nõrgematest me muidugi ei räägigi... Oli tekkinud pikk paus. Absoluutne rahu asus ruumi. «Millega meie seda teile suudame tasuda?» küsisime Merkelilt.»

«Teenige õigesti oma rahvast,» kordas Röpke Merkeli vastust. «See on mulle kõige suuremaks tasuks!...»

Waldise kujutluses liikus helge Merkeli kõrval koletusliku Kienbergi vihatud kogu ja ta pahvaņas välja oma kahtlused-kartused...

«Kes garanteerib, et meie andmed parteile pole homme, praeguste olude juures Saksamaal, vaenlase käes?»

«Pea, poiss!» haaras ägestunud Geib oma hiiglakämbлага Waldise käest kinni. «Sa kahtled parteis? Ütle, tunnista!...»

«Lase käsi lahti!» raputas Waldis enese vabaks ja taganes laua äärde. Leidnud siit paraja tüki paberit, hakkas ta kirjutama parteile avaldust Kienbergi kohta.

«Kirjutame ka meie Valge Maja ämblike diversioonist Demokraatlikul Saksamaal. Wilhelm Pieckile!» tegi Geib ettepaneku.

Mehed süvenesid töösse — suled krabisesid.

10.

«Ameerika Häälele» oli töötatud sensatsioonilisi materjale. Tõlgid pidid tagama paljastusi nõukogude sõjaväelastelt. Just ühe säärase «paljastusega» oli ametis Nardini. Nõukogude armee tõlk Ernst Merkel kirjutas.

«... Minu röövisid bandiidid, kui väljusin raamatu-kauplusest. Seotult veeti mind vägivaldselt Ameerika tsooni. Päeva jooksul käis mitu konsultanti mind juhendamasa, pakkudes oma abi «paljastuste» kirjutamisel. Üks agar härra oli isegi nii lahke ja ulatas mulle paberipuntra allakirjutamiseks. Siin olid minu «paljastused» juba kirja pandud. Et päev oli nagonii raisku läinud, lugesin ajaviiteks.

«... Venemaal valmib neljas revolutsioon! Uue liikumise eesotsas seisavad kosmopoliidid. Kosmopoliitide

teovõime, ühendatud ameerika tehnikaga, loovad uue ja õiglase Ida maailma. Paremaks suhtlemiseks Läänega saab Leningrad uue Venemaa pealinnaks...»

... Küllalt — rohkem ma ei lugenud.

«Kas pikendaksime paljastust?» küsisin härralt.

«O yes — palun!» ulatati mulle must «Matador» täitesulepea. Ja ma kirjutasin: «Venemaa mett on tulnud ajaloo väitel lakkuma kõik vägevad maailmas: Tšingis-khaan, Tamerlan, Karl XII, Churchill, Hitler. Aga vene mesilase nõelamist pole neist keegi välja kannatanud...»

Härra, lasknud minu juurdekirjutuse tõlkida, lõi vihast rohetama ja kadus sõimates...»

Nardini naeratas. Taolisi asju oli lõbus tõlkida. Lõpetanud töö, meenus talle šefi korraldus «loovast» tõlkimisest. Ta pidi vangi välja kutsuma.

«Palun vahialune Ernst Merkel saata tõlgete osakonda!»

Peagi juhiti Merkel Nardini ette.

«Saame tuttavaks,» ütles Nardini lihtsalt. «Mina olen tõlk Luigi Nardini.»

«Minu nimi on Ernst Merkel — Nõukogude Liidu kodanik.»

«Tõlk nagu minagi — oleme kolleegid,» vaatas Nardini umbes neljakümneaastasele mehele, kelle tugeval näol sinetasid peksuvorbid.

«Sirista aga sirista, sirtsukene!» mõtles Merkel vastast mõttes mõõtes.

«Ma lõpetasin äsja teilt nõutud avalduse tõlkimise,» alustas Nardini sissejuhatust. «Mis oleks teil veel sellele lisada?...»

«Protesti kolme nõudmisega!» vastas Merkel. «Esiteks nõuan enda kohest vabastamist, teiseks nõuan bandiitide vastutuselevõtmist ja kolmandaks nõuan Ameerika segamise lõpetamist teiste riikide siseasjadesse...»

«Ameerika eeskirjade kohaselt tohib vang ainult paluda...»

«Süüdlased paluvad, ameeriklased peavad paluma. Mina nõuan!...»

«Kas olete nõus kõike seda oma allkirjaga tõestama?»

«Jah — ma kirjutan alla!»

«Julge mees!» mõtles Nardini.

Koputati.

«Kas tohib segada?» küsis Roma uksest.

«Nii ruttu tagasi?» võttis Nardini Romalt vastu Eric Linklateri raamatu «Juan in Amerika».

Merkel vaatles Röpket varjamatu vaenuga. Fašistina oli see mees tulnud Nõukogude Liidu kallale, fašistina, nagu näha, oli ta ka lahkunud sotsialismimaalt. Sõjavangide laagris ei ühinenud antifašistidega. Palju kordi oli Merkel Petšatkinos püüdnud temaga vestelda, aga see jäi jutuks raudvaadiga. Kinnine iseloom. Nüüd teenis ta jälle kannuseid — parem oleks ta kärvanud... mõtles Merkel kibedusega.

«Kas olete haige?» küsis Nardini Romalt, kes kahvalt lauaservale toetuma oli jäänud.

«Pisut palavikku, läheb üle...» vastas autojuht õõnsalt. Kuid ta silmad otsisid riivamisi Merkelit.

Petšatkino sõjavangide laagri tõlgist Merkelist oli talle jäänud parim mälestus. Selles karmis, nurgelise kondiga mehes elas tegude kommunist. Röpkele meenus Merkeli üllatuspost nääriööl, tema selgitavad ettelugemised must-valge-punase lipukirjaga «Freies Deutschlandist» ja «Nachrichtenist».

«Pean Merkeli päästma!» valmis Röpke peas otsus.

Abituna, kohmetuna möödus ta areteeritust. Jäikalt, vaenulikult silmitses teda Merkel.

Olgita Reikteril oli tõlgetega väga kiire: «Šeff ootab,» tõttas ta sama tuulega, millega sisse tuli, jälle välja. Nardinil ei sobinud kaua vaikida.

«Kas ka teie vajate arstiabi?» alustas ta juttu.

«Enam ei vaja?»

«Kas teile anti arstiabi?»

«Kumminuiagala!»

«Miks?»

Merkel kehtitas õlgu.

«Teie pole venelane?»

«Olen eestlane!»

«Vallaline?»

«Abielus...»

Nardini ees laual helises telefon. Rääkis oberst Klinger.

«Ootan teid!...»

11.

«Werner Hansu poeg Röpke,» kordas Roma Idabüroost lahkudes endamisi, «tund on tulnud, kus auvõlga vaja tasuda...»

Näha head inimest läbipekstud vangis osas jättis masendava mulje. Pimeduseloor varjutas kogu seda juhtumit Röpke ees. Millal? Millistel asjaoludel? Kas võis mehisest Nõukogude armee sõdurist saada reetur, ülejooksik? Seda ei suutnud Röpke oletada. Merkel oli pika elulooga mees — ta polnud üleöö kommunistiks hakanud, vaid võitluses suureks kasvanud. Kasvatades sõjavangidest antifašiste, teadis ta kõike peale kellaaja. Laisad teavad alati, mis on tunniaeg — meenutas Merkel tihti saksa vanasõna. Sõjavangid käisid vahetustöös, aga Merkel töötas varahommikust hilisööni.

«Ma armastan elu,» rääkis Merkel. «Kui sa elu armastad, siis ära raiska aega, millest elu koosneb...»

«Merkel istub kaaperdatute osakonnas!» kuulis Röpke ühelt staabiautojuhilt.

«Ta on röövitud! Nüüd ma taipan!» ütles Röpke.

Röpke kavatses Merkeli vabastamiseks kõik rattad liikuma panna. Kõigepealt läks ta Waldise juurde. Kahjuks ei olnud Waldist kodus. Geibiga sai ta kokku.

«Ole tasa,» hoiatas heasoovlik Geib, «ära lärma — tühi vanker vurab palju, koorem liigub tasakesi... Võidakse kuulda... Vaenlased liiguvad meie hulgas...»

«Röövitud inimene loetakse peagi jäljetult kadunuks. Ma kardan kommunist Merkeli elu pärast. Võib-olla kaotab ta piinamisel mõistuse, ja vaenlane kasutab seda inimese poliitiliseks tapmiseks... Idabüroo kubiseb gestapo kogenud timukatest... Seal pole elu!» selgitas Röpke Geibile.

«Üritaks jõuga!» kerkis Geibi tugev keha toolilt mäena Röpke ette.

«Võimata!»

«Aga kavalusega?»

«Peab mõtlema!»

Mornid mõtted rõhusid. Põgenemiskavadest rasked pead kaldusid ettepoole norgu.

Fred Patterson tegi samal ajal eelkorraldusi võimu vallutamiseks demokraatlikul Saksamaal. Kõik diversantide koolid olid viimase meheni mobiliseeritud. Viitsütkutega süütepadrunite koormad veeresid ida poole demarkatsiooniliinile. Nõukogude tsoon Berliinis oli nagu juunipäikeses ilutsev õis, mis kihises Ameerika tsoonist lennanud herilastest.

Patterson jõudis tagasi Gersfeldist ja astus sisse Ida-büroosse. Teda saatis teenistusvalmilt oberst Klinger.

Jätkus kommunist Merkeli ülekuulamine.

«Teie keeldute esinemast raadiokõnega nõukogude korra vastu? ...»

«Mina kõnelen nõukogude korra poolt!» jäi vang kindlaks.

«Vait!» vihastas Patterson. «Räägime teistega... Oberst, korraldage! ...»

Kuulekalt väljus Klinger.

Kobaval, nagu hiilival sammul astus Pattersoni ette üks reetureist. Merkel pöördus toolil. Tulija vahtis kartlikult ringi, värises. Ta olek, välimus äratasid vastikust, tõukasid eemale. Ta kõlbas lahinguväljal veel ainult suremiseks. Silmad olid palavikust punased, kitsad kuivad huuled lubasid kõike lonksu vee eest, aga häbikarikas üha suurenes, raskenes, täienes...

«Teie elusihit?» küsis Patterson.

«Kättemaks kommunistidele!»

«Teie olite ju partei liige?»

«Nii oli vaja!»

Patterson oli rahul ja laskis tulla järgmise.

«Balti sotsiaaldemokraat Voman,» esitles end blaseerunud härrasmees. «Teie käsutuses! ...»

Merkelil polnud kuhugi põgeneda sots Vomani palju nähtud palge eest. Ühe viivu vältel lendasid Merkeli mõtted poliitilisele võitlusele kodanlikus Eestis. Merkel oli mõistetud sunnitööle, aga Voman elas priskelt kodanluse lekkiva laevukese paikamisest. Tööliskoja tegelins-

kina kinnitas Voman sulastele tapvad töönormid, mis kulakud olid välja töötanud.

«Kommunist Merkel!» katkestas ta mõtiskluse sots Vomani võidurõõmus hääl. «Moskva agent!»

«Moskva kommunist!» löid Pattersoni mustad silmad kiiskama.

«Tean temast palju,» jätkas Voman laial madalal rinnaäälel... «Kommunistina mõisteti Eestis kaheksaks aastaks sunnitööle. Kui vanglast vabanes, sõitis appi hispaania punastele. Võitles Madridi all, kaitses Barcelonat. Teise maailmasõja aastail oli tõlgiks Leningradi oblasti eriülesannetega partisanidebrigaadis... Hiljem Nõukogude okupatsioonitsoonis Saksamaal salateenistuse tõlk...»

«Salateenistuse tõlk!» ahmis Patterson õhku suurest suutäiest.

See erakordne uudis levis Idabüroos välgukiirusega. Merkel kuulis, kuidas koridoris uudistajaid lähemale trügis. Varieeruva ilmega lõustad vahtisid teda nagu maa-ilmaimet.

«Nüüd olete läbi!» hüüdis Patterson, varjamata rõõmuerutust. «Salgamine ei päästa... Valige — kas meie või krematoorium?»

Nii ilge elajakarja lähedus kiskus isegi Merkeli vaevatud, kuid alati külmalt kaaluvast ajust esile vihapurske.

«Mul ei ole midagi valida!» tõusis ta järsult.

«Langeb meile kaela!» mõtlesid sel hetkel paljud, Pattersoniga eesotsas.

«... Olen kommunist, võitleja! Olen näritud vanglate lutikatest, vaevelnud kartsade hallituses... Blokeeritud vabariiklikus Hispaanias, võidelnud Saksa riigipäeva-saadiku Hans Beimleri kõrval fašistlike agressorite vastu... Küttnud paukuvas pakases Ilmjärve jäärahnudel vaenlast... Olen alati ja igal pool aidanud töötavat rahvast, kartmata kuuli või krematooriumi!...»

«Krematooriumi!» segas absoluutset vaikust Pattersoni vihane, kraaksuv hääl.

«Luigi, mis on sinul südamel?» muretses naine. «Näid olevat nii rusunud?»

«Hiljem räägin. Kas läheme jalutama?»

«Võiks ju loomaaeda minna... Võtaksime Manola kaasa — temagi ju oskab vaadata... Põhid, ahvid, linnud.»

Sel ajal, kui Luigi vannitoas habet ajas, pani Longina Manola riidesse. Paari pehmet flanellpesu peitis ta lapsevankrisse.

«Sa valmistud nagu ookeanisõiduks!» naeratas Nardini.

«Aga väikelastega käies — tead ju,» vastas Longina armsalt, «võib igal sammul pilveke tõusta ja teda märjaks piserdada...»

«Mina pean koormat kärutama,» ütles Luigi tehtud tõsidusega. «Sina laod aga lasti... Ära lutut, soksut unusta...»

«Aitäh! Kõik on valmis... Hakkame liikuma...»

Tänaval puhus neile vastu mahe tuul, päike helendas. Varemotel, kõrgete takjate vahel mängisid lapsed peitemängu. Ühest roostetanud voodirisust karjus hele poisihääl:

«Lapsed, rahu! Papa ja mamma tahavad magada!...»

Mõned möödudjad muigasisid.

«Nii kasvab saksa noorus, Saksamaa tulevik...» märkis Longina.

«Nagu Ameerikaski,» vastas Nardini, «politseid ja gangsterit mängides...»

Pixavoni värskeltvõõbatud reklaamitahvli all vadistasid elavalt mõned neid.

«Kes meist saab Pixavoni kuningannaks?» küsis keegi neist. Teine luges:

«Peske kaks korda nädalas juukseid Pixavoniga, ja 30. novembriks saatke oma foto žüriile otsustamiseks. Kaheksateistkümne valitud kandidaadi hulgast kroonitakse Pixavonkuninganna. Pudel Pixavoni maksab kõigest 2,5 marka, aga preemia kuningannale on kolmtuhat marka!...»

«Terve varandus — juuste eest!» õhkas üks pleekinud

sitskleidis neiu. «Miks on mu pea kaetud uhkete lokkide asemel kaalisabulike sorakatega!...»

«Sinust ei saa enam sõdurite öökuningannatki!» pistsid teised lõõpivalt naerma. Elavalt sädistades läksid neid edasi.

«Mõni neist tellib kindlasti Pixavoni,» ütles Longina mehele. «Ma tunnen naise.»

Laial Wilmersdorfi uulitsal, uuemat tüüpi autode vahel, vedas eesel mõõbliga koormatud käru. Liikluse häirijast möödudes vähendasid autojuhid masinate kiirust ja tuutasid peaaegu pidevalt. Signaalid äratasid Manola. Longina kummardus, et last kohendada. Äkki, märkamatult seisis nende kõrval Richard Parham koos pika, saleda, valgeraamilistes kaitseprillides apteegiblondi daamiga. Viis sammu kaugemal jäi äraootavalt seisma nende pakikandjapoiss.

«Tere Nardini!» algas Parham bravuurselt. «Saagem tuttavaks, siin on minu abikaasa Irma... Kas elate ammugi Berliinis? Kuidas meeldib?»

«Talvel tulime!» naeratas Longina ja raputas Irma lakeeritud küüntega kätt. «Elame, aga — ei meeldi...»

«Rääkige, rääkige!» sattus Parham hoogu. «Pakikandja inglise keelt ei valda... Ka meie vana šeff Paterson on Berliini platseerunud...»

«Kas seesama?» küsib Longina ärevalt jutu vahele.

«Gary!» kinnitas Luigi kohustusliku vastumeelsusega, heites pilke virisema hakanud Manolale.

Sisemisest käärimisest, erutusest ilmusid Longina piimvalgele näole punakad laigud. Nardini tundis, kuidas viha ja rahuldumata kättemaksutahe teda üleni kõrvetavad. Kas naiselikust taibust või igavusest hakkas Irma kiirustama.

«Teinekord pikemalt,» vabandas Parham. «Rong meid ei oota...»

«Kuss, kuss, laps!» äiutas Longina tütrekest. «Küll on üks suur loomaaed see Berliin...»

«Õige, kallis!» nõustus Luigi kuivalt. «Ma tahaksin koju...»

«Kuhu siis veel mujale põgeneda?»

Nad hakkasid tõeldes minema. Mõlemal olid mõtted mornid, näod nukrad. Kui nad uulitsanurgal ootasid

autoderodu möödumist, said nad «hinge tõmmata». Ameerika muusikariistade äris mängiti heliplaati:

«... Miks iial ei leia me elus
ühtainust, kes aru meist saaks?
Miks rändame üksinda valus
kui tormipilv päikesemaal? ...»

«Luigi, kas kuulsid?» küsis Longina üle uulitsa jõudes ja lisas sosinal: «Meie, ameeriklased, oleme pilveks päikesemaal!»

Endassetõmbunult möödusid neist sakslased.

«Meid ei sallita kuskil!» märkis Nardini konarlikul teel lapsevankrit lükates.

«Aviso! Äris vahetati plaati,» ütles Longina.

«... Nüüd läheme lahku, üks siia,
ja teine — kus juhib tee!
Las saatus meid rännates viia,
see kuivatab silmavee...»

«Laul meie elust!» lausus Longina.

«Kas sooviksid sinna minna, kuhu juhib tee?»

«Noh — ei... Aga lahus oleme ju olnud kaua, palju pikki aastaid...»

Nardini jäi mõttesse. Vaikides mindi majja. Istunud toas lapsevankri kõrvale, tõmbas ta Longina oma sülle.

«Täna sain häbematult sõimata!»

«Kes seda julges?»

«Fašist, oberst Klinger — suur sõjaroimar... Mu tõlked vihastasid teda... Tema arvates on Merkel kindlasti tähtis kommunist, keda oleksin pidanud sajabrotsendiliselt tühaks pigistama...»

«Ära räägi nii, kole kuulata!» tõrjus Longina.

«Ma vihastasin end haigeks! Iga kaabakas dikteerib sulle, juhib sind...»

«Aga nemad ju ei vastuta!» ütles Longina ohates.

«Kahtlemata võib Klinger jälle pääseda. Aga ei tohiks unustada Nürnbergi!...»

«Mis nüüd küll saab?»

«Kolm päeva olen haiguslehel!»

«Ja edasi? Kuhu juhib meid lõpuks Valge Maja?...»

Nardinile meenus pikk rida mitmel kontinendil nähtud

ameerika vangilaagreid, kus ei puudunud vihatud ja kardetud «Valge Maja». Ta vastas süngelt:

«Ülemaailmsesse vanglasse! . . .»

Nagu vanemate valust osa võttes hakkas Manola tasa tihkuma.

13.

Kõik sakslased, kes töötasid Idabüroos, kutsuti ühel juunipäeval ameerika ohvitseri palge ette. Ka Röpke ei pääsenud sellest. Ta läks ülekuulamisele teatud kahtluste ja hirmuga. Võib-olla teati juba ta eeltöödest Merkeli vabastamiseks. Idabüroo vangidekonvoi koosseisus oli Röpkel kõigest kaks sõjapäevade tuttavat. Kuid ta oli otsustanud raskustele mitte alla vanduda.

«Kas tunnete hästi Berliini Nõukogude tsooni?» küsis vanem ameerika ohvitser Röpkel ilma igasuguse sissejuhatusega.

«Jah, tunnen!» polnud Röpkel põhjust salata.

Ohvitseri küüs liikus üle Berliini kaardi ja peatus Stendhali teel.

«See maja siin on teie grupi objekt.» Ta andis viisteist tsooniluba Röpke kätte.

«Viisteist inimest peate siit ühe öö jooksul viima Nõukogude tsooni. Seal öeldakse teile, mis tuleb teha . . .»

Ohvitseri käskiv kõnetoon solvas Röpket. Kaua oli ähvardatud X-päevaga, nüüd tuli see lavastamisele, seal polnud enam mingit kahtlust. Tuli kiirustada. Merkeli saatus tuli otsustada enne vandeseltslaste aktsiooni Saksa Demokraatliku Vabariigi vastu.

Röpke väljus kabinetist. Igal sammul võis näha ebarahilikku jooksmist, sagimist. Üks diversantide grupp teise järele saadeti Idabüroost teele Nõukogude tsooni poole . . .

«Stendhali teed kaudu lastakse meie autotransport takistamata läbi!» oli autojuhte instrueeritud. Röpke teadis, et Stendhali teed lahutab Nõukogude tsoonist ainult üks järsk kurv.

Liikus kuuldusi, et Nõukogude Liidus olla riigipiirid kõigile avatud!

Idabüroost kanti autodesse pitseeritud pakikesi süüte-

padrunitega ja propagandatrükistega. Kannatlikult ootas Röpke väikese vangiauto rooli taga. Mässupäevaks saadeti kardetavad vangid Idabüroost kindlamasse kohta.

«Pole paha heata!» mõtles Röpke endamisi. Teekonna-lehele oli staabis märgitud Lingeni üksikvangla. Lingenist vabastas vange ainult surm. Röpkele kui autojuhile oli tee sinna hästi tuttav.

Mõni minut enne kella kahtkümmend kaht toodi Merkel Idabüroo keldrist kahe mehe vahel välja. Ta käed olid raudus, nõrkus sundis komistama isegi siledal teel. Näost oli ta tundmatuseni tursunud, silmad olid vaevalt nähtavad. Ka kopsuhaigustesse või sisemistesse haavadesse surijail oli Röpke näinud sellist välimust. Saatja tõukas vangi raudpuuri ja lukustas ukse. Mehaaniliselt lõi puuris põlema elektrilamp. Saatja ülesandeks polnud siin mitte niipalju vangi valvata, kui tema käitumist jälgida.

Röpke naeratas võiduärevuses. See võikana tunduv naeratus ärritas Merkeli.

«Kahju, et see fašistlik vördjas sõjas ei kärvanud,» mõtles ta. Pähe kerkisid mitmed kavad, kuidas Röpket hävitada, vähemalt vigastadagi. «Minu tapmine on võibolla tundide küsimus, aga kui enne seda oleks võimalik ükski timukas pimedaks teha — mida suuremat hukatavalt veel nõuda saaks... Las vegeteerib pimedana surmani, tunneb piina hukatud kommunisti kättemaksust. Vähemalt autosõidulõbud jäävad tal nautimata!»

Möödusid pingelised minutid. Röpke kihutas pöörase kiirusega. Kas aimas ta vangi musti kättemaksumõtteid?

Sujuvalt peatati. Kinnisest autost väljunud valvur tardus kahvatades — Röpke oli suunanud talle revolvri.

«Ära värise!» ütles autojuht kartusest-küpsele valvurile... «Meie ei puuduta teid, jätke oma relv rahule ja minge tuldud teed tagasi Ameerika-tsooni. Seltsimees Merkel, astuge vabadusse, oleme Nõukogude tsoonis!» tõmbas ta jõuliselt puuriukse valla.

«Aga,» kogeles vangivalvur, «mis ma ütlen Idabüroos?»

«Räägi tõtt! Ütle, et rahvas vabastas kommunist Merkeli ameerika vangistusest!» lausus Röpke lühidalt.

Piinatud Merkel ei tahtnud oma kõrvu uskuda.

«Ma vist ei eksi?» küsis ta teraselt Röpkele näkku vaadates, «Petšatkinos olime koos?!»

«Teie tõlgina ja mina vaikiva raudvaadikesena...» naljatas Röpke Merkelit toetades. Nad seisid haigla ees.

Valgeis kitleis inimesed tulid neile vastu — velsker kahe halastajaõega.

«Täna partei nimel! Meie peame peatselt teineteist nägema...»

«Ma jään elama Nõukogude tsooni!»

«Viljast tuntakse puud, tegudest inimest!» pigistas Merkel hüvastijätul isalikult Röpke kätt.

Jäänud üksi linnaväljakule, elas Röpke veel kaua nende seletamatute, harukordsete tunnete tulvas, mis valdavad inimest hävitavast hädaohust pääsmisel. Kergel, rõõmsal sammul läks ta Waldise poole.

«Waldis on töö!» teatati talle.

«Võib-olla inventuur, kaubanduses juhtub kõike,» mõtles Röpke endamisi ja läks Waldise töökohta.

«Ta kutsuti keskusse, Bärenklausse!» öeldi kaupluses.

«Teeb tigidaks!» naljatas Röpke. «Terve suveöö ühe inimese peale ära kulutada.»

«Rahvakeeles nimetatakse seda õnneks — võida öö veeta ühe armsa inimesega!» naeris müüjanna Röpket silmitsedes.

Röpke jõi pudeli õlut ja seadis sammud Bärenklau poole. Veel täna pidi ta Waldisega tingimata kokku saama. Tähtsad uudised kibelesid südamel. Vaatamata hilisele õhtutunnile oli uulitsail, parkides palju rahvast. Kuskil lauldi:

«... Öösi, kui on roosid nutmas,
südant iha narmastab,
unenäos mu juurde ruttad
ütlemä: «Sind armastan!...»

Ka Margot oli kord nii laulnud... Margot...

Õitsvate kastanite all tuli Röpkele vastu palju noor-mehi-neide. See oli uus noorus — uus elu. Röpke tegi esimesi samme uue elu suures sadamas. Siit kuskilt pidi algama ka temale avar, lai tee väarikusele ja õnnele... Ja hiljem meenuvad alati 1953. aasta kevade pöördelised sündmused koos Berliini kastanitega.

«...Kastani vilus me tihti
koos õhtuid veetsime —
ja murdsime kastaniõisi,
kuhu suudlusi peitsime...»

Röpkel oli heameel, et fantaasiamaailmast ei saa kedagi välja ajada, et mingite tsoonidega ei saa kitsendada inimese mõtteleenu vabadust.

Ühel uulitsanurgal vestles salkkond ärevaid inimesi.

«Skandaalne provokatsioon!»

«Ameerika tahab sõda!»

«On see võimalik?»

Röpke kiirustas. Hilise öötunni tõttu helistati Waldis kontori peasissekäigu väravale. Ta käitumine reetis ilmsed erutust.

«Tulid õigel ajal!»

«Merkeliga!»

«Tõesti! Õnnestus!?»

«Üle noatera...»

«Hästi, siinamaani hästi,» kutsus Waldis Röpke ühte toidukaubalattu. Veendunud, et nad on ruumis kahekesi, sosistas Waldis elavalt.

«Tead ka, et partei on häireolukorras. Mind nõuti õhtul parteikomiteesse, aga ülemused kaubandusvõrgust ei lubanud kontorist lahkuda.»

«Oled arestialune?» ei tahtnudki Röpke pilgata.

«Sajad, mitmed sajad seltsimehed partei ridadest on vägivaldselt suunatud teisejärguliste ülesannete täitmisele.»

«Hoobist parteile peab midagi järgnema!»

«Ameeriklaste X-päev?!...»

«Taga hullemaks!»

«Sain alles salajase direktiivi, kus paluti jälgida ülemuste kahtlast tegevust ja diversiooni korral kohe vahele segada, vangistada vastuhakkajad...»

«Volitused on suured!»

«Aga jõudu on vähe,» vastas Waldis murelikult.

Waldis ruttas kontorisse tagasi ja kutsus Röpke kaasa. Nad võtsid vaikides istet.

Rajooni kaubabaasi direktor Meier rääkis telefonil tulelõrjega:

«Lasksin kõikidesse ladudesse sisse seada signaal-
installatsiooni...»

«Signaal-installatsioon?» moonutas Röpke veidralt
nägu.

«See on automaat-signaliseerija tulekahju korral!»
seletas Waldis.

Direktor lõpetas telefonikõne ja hakkas Waldisega
rääkima. Ta kõneles viisakalt, kuid teatud solvava üle-
olekuga, vanadele laovalitsejaile omase peremehelikkus-
tega.

«Palun inventuurikollektiive hommikuks täpne laoseis
välja selgitada ja mulle aruanded esitada — forsseerige
tööd!»

Waldisel tuli jälle tõusta. Suures raamatupidamise-
saalis klõbisesid kümned arvutusmasinad, tülpinud ini-
mesed istusid, vandusid, higistasid.

«Müüjate materiaalse vastutuse korral on igakuised
inventuurid inimeste piinamine, mis mitte midagi ei anna
peale tüli ja tühja töö.» kirus üks haigutav naine.

Waldis rääkis üksikute töötajatega, need vaatasid
loiult, ükskõikselt, väsinult talle otsa.

«Laipu ei forsseerita!» ütles Waldis pahaselt Röpkele.

Ühe lao ees tühjendati vagunit. Jahutolmust valged
töömehed kandsid kotte sisse. Röpkega juteldes lii-
kus Waldis suures aidas ühe kottidevirna juurest teise
juurde.

«Nõukogude tsoonis on leiba rohkesti!» imestas püksi-
rihma pingutamise harjunud Röpke.

«Nagu näed,» naeratas Waldis, «siin saiajahu, siin
riis, hirss, tatratangud...»

Teises ruumis, laudseina taga olid tubakasaadused ja
tuletikukastid. Waldis kohendas üht purunenud kasti.
Ta näppude alla jäi traatjuhe kapsliga. Mehed muutusid
ettevaatlikuks. Kapsel oli asetatud halvaakarpi puuder-
suhkru taolisse pulbrisse. «Halvaa» ise lehkas masina-
õlist.

Autojuhi vilumusega lõi Röpke kapsli traadi otsast
ära. «Halvaakarbi» pani Waldis oma tasku. Nad läksid
rahutuina kontori poole tagasi.

«Peaksime proovima?» tuli Röpke mõttele.

«Äkki plahvatab!» kahtles Waldis.

«Võtame vähel!» õpetas Röpke.

Päeval kasutatav laotööliste tualettruum oli tühi. Waldis võttis tükikese pastat ja süütas selle tikuga. Tikk kustus susisedes, pasta ei hakanud põlema. Nõutult vaatasid mehed meevärvilisele pastale, puudrile. Äkki ütles Röpke:

«Minu kord on tegutseda!...»

Ta võttis tükikese pastat ja puistas sellele puudrit peale. Põleva tiku lähendamisel plahvatas puuder ja süütas segu. Puuder põles nagu püssirohi, jättes järele nõõpnõelapea suurusi läikivaid söekuulikesi ja sinist suhkru-siirupi-lõhnalist suitsu, pasta aga põles pimestav-valgelt.

«Vägev tulevärk! Mis aine see küll võiks olla?»

«Tundmatu keemiline segu!»

«Ma pean ruttama — katsun parteid informeerida!» kadusid mehed suurde kontorimajja.

Röpke jäi üksi. Uudishimulikult sirvis ta Demokraatliku Saksamaa vaba ajakirjandust. Mõnedki endised sõjavangid, antifašistid Petsatkino laagrist olid edasi jõudnud, bürgermeistriteks tõusnud. Neid tahaks kord näha, nendega rääkida...

Waldis tuli tagasi ja andis Röpkele sõrmega märku.

«Ettevaatuse huvides nõuti Meieri isoleerimist!...»

«Aga installatsioon?»

«Just sellest ma rääkisingi...»

«Ma lõikasin traadid läbi — ettevaatuse huvides!»

Röpke oli tegutsenud temale omase loomupärase otsustavusega. Kõik kaubalaod laialdasel territooriumil olid ära lõigatud vastvalminud installatsiooni-lülitussead-mest.

«Tule minuga!» kutsus Waldis.

Sõnatult nõustus Röpke.

«Läheme luureretkele.»

Kui mehed sisse astusid, heitis Meier neile pahase, küsiva pilgu.

«Venitate tööga!» ütles ta etteheitvalt, «päris häbi on teie pärast partei ja rahva ees... Kaadrite kasvatamisega ei tegelda...»

Meieri värskelt raseeritud näol õhetas tige puna. Valkjad, hõredad juuksed ta munakujulisel peal hoidusid

kohevile. Tema tüsedas kogus polnud midagi meeldivat.

«Inimesed on ülekoormusest väsinud, inventuuridest tüdinenud...» lausus Waldis.

«Kas see on kommunisti jutt?» noomis Meier. «Lenin kirjutas, et sotsialism — see on täpne arvepidamine...»

«Kaks korda kuus kaalutakse jahukotte teie käsul siinsetes ladudes, ja kui teistes ladudes Saksamaal samuti tehakse, siis jääks rahvas peagi leivata, sest et jahu kihutatakse tuulde... Päeval on inimesed kauplustes, ööseti inventuurides — nii «kasvatate» teie kaubanduskaadreid?»

Waldis ütles, mida mõtles.

«Töös ja võitluses kaadrid karastuvad,» rääkis Meier vastulausumist mittelubaval toonil. «Sulid ja rahvavaenlased kardavad aruandlust...»

«Kas mina olen suli ja rahvavaenlane?»

«Teie personaalküsimus, kodanik Waldis, seisab parteis päevakorras...»

Algava päeva valguses tumenesid elektrilambid. Jooksumüdin koridoris katkestas konflikti selle kõrgpunktil. Praokile jäänud uksest ruttas sisse tundmatuid mehi. Neid huvitas ainult Meier.

«Donnerwetter! Veel üks kord!» läks ninamees Meieri ette. «Miks te magate?...»

«Kas parteist?» müksas Röpke Waldisele külge.

«Jah!» kinnitas üks uustulnukaist irooniliselt. «Meie oleme Saksa natsionaalsotsialistlikust töölisparteist!...»

Uhkelt, täispuhutult läks peremehetsev Meier lülitama elektrivoolu installatsiooniseadmesse.

«Mina austan tehnikat, ühe kangiliigutusega süütan pool Berliini korraga...»

Mehed õiendasid kaela, et oma silmaga näha kiidetud tulevärki. Kõik jäi väljas endiseks.

«Ka marssal Göring hooples, et kui ükski vaenlase lennuk peaks Saksamaa kohale lendama, siis poleks ta enam Göring, vaid Meier...» märkis üks meestest mürgisel muigel.

Meier tammus kui sütel. Ta vahtis aknast välja ilmel, nagu poleks ta nõökamist kuulnudki. Röpke ja Waldis taganesid tasahilju ukse poole.

«Hakkas!» löi vindunud Meieris äkki tuli lõõmama. Ta haaras seinalt kitli ja jooksis välja.

«Taaraladu põleb!» jooksid Waldis ja Röpke inventuuritegijate juurde.

«Tuli!» tõusid väsinud kaubandustöölised ehmudes. Waldis haaras tuletõrjevooliku päästiku kaenlasse ja vedas jooksul rulliku lahti.

«Laske vesi tulema! Vett!» hüüdis ta korduvalt.

«Kraanid on kuivad!» vastas Röpke käsi lahutades.

Kontorirahvale tundmatuid mehi kamandas Meier. Tühjad söögiõlitunnid põlesid pragisedes, nõgimust suits tõusis kõrgele. Meieri mehed kahmasid leegitsevad tukid ja jooksid ladude vahele laiali.

«Süüdatakse ladusid!» tõusis kirjeldamatu kisa. Uulitsailt juurdevoolav rahvas aitas laotöölistel tõkestada süütajaid. Fašistide käest löödi tulelondid maha, tekkis massiline kaklus. Kuid Meier ei vandunud alla. Suure kirvega purustas ta grupi fašistide keskel tammepuust pëtrooleumivaati.

«Mehed, takistage teda!» hädaldasid naised. Kõrgendikult võis iga hetk hakata alla rulluma kõike hävitav tulelaine. Püüdes ennetada katastroofi, ründasid Waldis ja Röpke meelegeitlikult. Meieri ümber surutud fašistid hakkasid tulistama süütekuulidega. Röpke komistas laibale ja kukkus.

«Seltsimehed, heitke maha!...» kostis ründajaid juhtiva Waldise hääl.

Fašistide vinguvate kuulide all takerdusid nad. Rahval polnud relvi. Olukord näis kujunevat vaenlase kasuks. Samas paelus Waldist keegi hulljulge relvastatud ründaja. Röpke päästmiseks tulistas võõras Meierit. Juba tema esimesed lasud tõid olukorda muutuse.

See mees oli Nardini.

Lasud rahva hulgast viisid peameheta jäänud fašistid paanikasse. Võimalikult madalasse küürutades jooksid nad ladude seinte varjus laiali. Rahvas oli tagasi saanud vankumalõõnud rünnakuhoo, vallutas laod, kustutas tulekahju.

16. juuni õhtul oli Nardini saanud staabist korralduse — kahe tunni jooksul ühes perekonnaga korterist lahkuda.

«Mida see sinu arvates tähendab?» hädaldas Longina.

«Lunastust!»

Nardini istus mõtlikult toolile ja jälgis naise tormakat tegutsemist.

«Aita ometi!»

«Kui poole tunniga kohvrid kokku pakime, läheb hiljem igavaks...»

Ameeriklasi näis kiirus tagant kihutavat. Juba enne lubatud aega veeres maja ette välihall veoauto. Kaks sõdurit tulid pooljoostes trepist üles. Nad lootsid jootraha teenida. Mõne minutiga oldi autos. Elu kiirete pöördetkedele puhul pole rõõmul ega kurvastusel tavalist sügavust. Ruttab rõõm, möödub meelehärm. Vintsutatud inimene vajub tuima ükskõiksuse kaissu.

Stendhali käänakul lõikus Ameerika tsooni majadeblokk terava kiiluna Nõukogude tsooni. Tunnelit läbiv Stendhali tee nagu kadus majade alla. Siia oli leitud Luigi Nardini perekonnale uus korter.

«Tunneli kohal pole kuigi mugav elada!» ohkas Longina pettunult.

«Ajutiseks!» lohutas Luigi.

«Kardinad paneksin ikkagi akendele ette?»

«Tee, kuidas soovid!»

Et sumbunud ruume tuulutada, hoidis Longina aknad lahti. Korraldamist oli palju. Manola magas sõiduväsimust. Segajaid polnud.

«Mida see peaks tähendama?» kutsus Longina Luigi aknale, viibates alla.

Tunneli hämarusest ruttas pidevalt halle kogusid Nõukogude tsooni. Hulgakaupa mehi, üksikuid naisi...

«Ei tea...»

Longina sulges akna... «Ma kardan,» sosistas ta mehele. «Kuhu nad küll voorivad?»

«Liiguvad jutud, et piir on avatud...»

Väsimus vaigistas pikapeale ärevaid mõtteid, tehes unele teed. Kuid öösel kutsuti Nardini välja. Kelder

tunneli kõrval juba kubises vangistatuist. Seal oli vene-
lasi, sakslasi, mehi, naisi...

«Kuhu vahistatud saadetakse?» küsiti ameerika ohvitserilt, kes Nardini oli kohale toonud.

«Kõik jäävad siia,» vastati. «Berliin on meie päralt!»

*

Suurte ümberpaigutuste ööl läks ka võidukindel Fred Patterson Nõukogude tsooni võimu üle võtma.

«Läheb läbi!» kinnitas ta kõhklejaile. «Kasutatud on kõiki ajaloo rikkalikke kogemusi, tugeva baasi kogu materiaalselt võimsust Ameerika tsooni näol ja osa elanikkonna rahulolematust Nõukogude tsoonis...»

«Kui Pieck ja Grotewohl meist ette ei jõua!» olid Adenaueri volinikud Kaiser ja Kurtshauer mures.

«Karta võib, sest praegune, meie ülimalt soodne situatsioon ei või kaua kesta...» ütles Patterson.

Kaubanduspalati halli majja, mässu staapi Falkenause kogunes uue võimu juhtivaid tegelasi.

«Kas kõik on kohal?» küsis Kaiser tähendusrikkalt.

«Puudub veel ainult — võim!» vastas keegi rõhuga.

Truualamlike pilkude keskel tõusis Pattersoni tuju. Ürituse õnnestumine tõotas talle suurimat äri. Viimased telegrammid Ameerikast olid ju toonud tinarasketuska. Isa, Saratoga viljakuningas oli üle öö laostunud.

«Vaherahu Koreas andis esimese löögi. Nõudmine kokkukuhjatud viljale vaibus järsku. Uskumatu kiirusega paljunevad viljakahjurid sõid nisumäed sõna otse-
ses mõttes ära... SOS!» kumises Pattersoni kõrvus hädahüüd perekondlikult laevalt.

«Adenaueri võimu laiendamine tähendab ka leiva-
viljaturu laiendamist,» märkis Patterson, et kipitavat südant vaigistada.

«Aga kindlasti!» kinnitas Kaiser. «Mida suurem on Saksamaa, seda rohkem ootab ta viljalaevu...»

«Turustamisega peab kiirustama,» soovitas Patterson. «Ma tean juhtumeid, kus aidakärsakad ja viljalestad on terved nisumäed hävitanud...»

«Egas meie seda söö!» irvitas Kaiser. «Rahvas ostab, rahvas maksab, rahvas sööb. Peasi, kui on anda...»

«Parem sõnnikuga teenida, kui kalli kaubaga kaotada!» naeris Patterson, nüüd juba täiesti tasakaalus.

«Viljakahjurid,» hakkas rääkima keegi seni vaikinud isand, «on puht teaduslik termin. Veskid ja kuivatid tapavad viljakahjureid. Praktika on näidanud alati ainult seda, et kel on täna vilja, sel on homme jahu ja tunahomme raha...»

«Ära muretse, isa,» kavandas Patterson mõttes telegrammi Ameerikasse saatmiseks, «kogu sinu vilja ostab Adenauer...»

Äkki hakkasid mahedat juuniõhku läbima teravad tulekahjusignaalid — Nõukogude tsooni kohale kerkis mitmest paigast pakse suitsupilvi. Teenitud rõõmuga vaatas Patterson leegitsevaid idarajoone ja hüüdis piduliku erutusega üle saali:

«Härrased!... Meie päike on tõusnud... Elame juba X-päeva sündmustes!...»

15.

«Mis on siis õieti lahti Saksa Demokraatlikus Vabariigis?» oli Nardini imestanud.

Nõukogude okupatsioonitsoonis algasid rahutused — demokraatlik Saksamaa on maetud...

Mitte midagi taibates järgnes Nardini ohvitseridele. Ta viidi poolkeldrituppa. Siit pääses otseukse kaudu tunnelisse.

«Kuulide eest oleme siin kaitstud!» rõõmustas noor ohvitser... «Berliin saab täna sauna — kuulake!»

Tumedate plahvatuste, automaatrelva valangute kaja oli siin rohkem aimatav kui kuuldav.

«Sõda!» ehmus Nardini. «Palun lubada, ma kutsun naise ja tütre varjendisse!»

«Aga — kohe tagasi!» hoiatas ohvitser.

Nardini tõusis pooljoostes trepist üles. Longina õõtsutas Manolat kätel.

«Jälle sõda,» puhkes ta nutma. «Mis meist nõnda saab?»

«Tulge varjendisse!»

«Ütle mulle tõtt,» vaatas Longina mehe avameelse tesse silmadesse. «Kas kommunistid alustasid...»

«Fašistid!...»

«Tähendab, ameeriklased?!»

«Tasa!»

Nad jõudsid varjendisse.

«Tõlk Nardini! Kohe tee!» kiirustas keegi Idabüroo ohvitser, kes kandis tsiviilriietust.

Vaikne mees ohvitseri kõrval andis Nardinile «Mou-son» tüüpi revolvri ja neli pakki padruneid.

«Perekonnaga peab hüvasti jätma?» küsis Nardini.

«Ei luba!» lõigati Nardini jäigalt omastest lahti.

Mindi rutuga. Laxinstrassel astuti ühte garaaži. Siin ootas vana sõiduauto, see pidi neid edasi viima.

«Vähe lootust!» kahtles autojuht. «Mäss on nurjumas...»

«Jätke loba!» kurjustas ohvitser.

Samal hetkel kustusid ruumis tuled. Seinad värisesid granaadiplahvatusest. Garaaži katusele langes ränga rahena kivikilde.

«Mis see tähendab?» ehmus ohvitser.

«Uulitsavõitlust!» vastas autojuht.

Esimese põleva kvartali juures peatasid naised masina.

«Autot vajatakse haavatute veoks!...»

«Edasi sõita!» nõudis ohvitser.

Inimmassi tiheduse tõttu oli teed raske jälgida.

«Mehed, ronige välja!...» olid naised auto juba ümber piiranud.

«Kihuta lehmadest üle!» käratas vihane ohvitser revolvriga ähvardades. Kuid loendamatud naisekäed rebisid juhi rooli tagant.

Ohvitser tulistas naise. Nardini hüppas autost välja. Ohvitser kihutas talle kuule järele.

«Autost lastakse!» karjusid vihased naised. Nardini kõrval kukkus haavatuna maha noor tütarlaps ja viskles appi karjudes asfaldil. Nardini haaras relva järele. Kabuur oli tühi!

Jälle kaks lasku järjestikku.

«Võtke, noormees, oma relv!» ulatas keegi kõhn naine Nardinile revolvri tagasi. Samal ajal tõmmati korisev ohvitser autost uulitsale.

«Gertrud hukkas bandiidi!...»

«Tütarlaps kohe haiglassel!» korraldas Nardini.

«Kes juhib autot?»

«Mina,» vastas Nardini haavatut tõstes.

Kaks naist sõitsid kaasa, et juhatada teed.

Kannatajate pisarad ja haavatute veri vajutasid Nardini tunnetele talumatu raskusega. Vaeste inimeste valu läks sõjainvaliidi südamesügavustesse nagu tema enese valu.

Haiglas kinnitati masina külge Punase Risti lipp. Auto saadeti viivitamatult välja uuel marsruudil. Kui Nardini Bärenklauis haavatuid kanda aitas, nägi ta sealse kaubalao hoovil Röpke rasket võitlust ülekaaluka vaenlase vastu. Fašistid tulistasid kaitsetuid inimesi! Nardini sööstis võitlusse, relv käes.

*

Tekki mähituna jäi aegajalt nuuksatav Manola ema põlvedele magama. Õudusevärinaga vaatas noor naine Stendhali käänaku tagant tõusvaid suitsupilvi. Provotseeritud õnnetus ligines Ameerika tsoonile. Vangide ülekuulamiseks väljakutsutud tõlgid seisis ohvitseride peataoleku tõttu tegevuseta.

«Taandujaile avada Stendhali tee!» andis Ameerika staap käsu.

«Taganeme kogu rindel!» kuulis Longina tunneli ees rüselevailt inimesilt.

Kartusest, et Nõukogude tsoonist võidakse põgenevaid kurjategijaid tulistada, käsutati kõik vangistatud Nõukogude tsooni inimesed tunneli ette punaste lippude alla. Üldisest segadusest kaasa kistud, väljus ka Longina. Koos purustatud bandiidijõukudega hiilis siia amide ohvitseri. Mitmelt korratustetekitajalt oli rahvas võtnud relvad käest.

Ühes jälitajaist raevukalt lahti rabelevas jõugus tundis Longina ära Gary Kenneth-Pattersoni ja Richard Parhami... Nad ei tohtinud karistamatult kaduda päästvasse tunnelisse! Mis teha? Hetked otsustasid kõik. Naine tundis, et ta leegitseb koos Berliiniga. Ta jookseb gangsterile vastu, tõkestab vaenlastele tee...

Rahvahulka läbivad ärevad hüüded.

«Naine lapsega! Mitte tulistada!...»

Bandiitidele suunatud relvad lastakse langeda. Küürutav Patterson püüab emmata naist, paitada last:

«Minu Longina, minu tütar!...»

«Luigi, Luigi Nardini!» hüüab läbilõikav naisehää.
«Tule, aita siduda bandiite!...»

Paljude kaasabil seob Longina Pattersoni käed...
Koos Röpke, Waldise ja Merkeliga fašiste jälitav noor Nõukogude ohvitser küsib Luigilt ja Longinalt:

«Kes teie olete?»

«Tunnistajad!» tõuseb Longina sirgena, noore ema õitsvas ilus ohvitseri ette. «Tunnistajad demokraatlikus kohtus nende suurte kurjategijate paljastamisel.»

Валмен Вайда

БЕЛЫЙ ДОМ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja H. Vä l k

Kunstiline toimetaja H. V i t s u r

Tehniline toimetaja E. L u m e t

Korrektorid H. A b o l l a H. K u l l

Ladumisele antud 31. I 1959. Trükkimisele antud 25. IV
1959. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 13. Formaadite
60×92 kohaldatud trükipoognaid 10,86. Arvutuspoog-
naid 11,04. Trükiarv 7000. MB-04303. Tellimise nr. 634.
Trükikoda „Pioneer“, Tartu, Kastani 38.

Hind rbl. 4.—

7—3

Ebl. 4.—

A-22572

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00507355 8